

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2019

Utgiftskapitler: 100–179

Inntektskapitler: 3100

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2019

Utgiftskapitler: 100–179

Inntektskapitler: 3100

Innhold

Del I	Innledende del	7	Kap. 151	Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	99
1	Innledning	9	Kap. 152	Menneskerettigheter	109
2	Hovedprofil 2019	20	Kap. 159	Regionbevilgninger	113
3	Ny budsjettstruktur, effektiv forvaltning og Reform 2019	22	Kap. 160	Helse	126
4	Oppfølging av anmodningsvedtak	35	Kap. 161	Utdanning, forskning og faglig samarbeid	132
5	Tabeller	42	Kap. 162	Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi	138
6	Utenriksministeren og utviklingsministerens ansvarsområder	48	Kap. 163	Klima, miljø og hav	146
Del II	Budsjettforslaget	51	Kap. 164	Likestilling	149
7	Budsjettforslaget	53	Kap. 170	Sivilt samfunn	153
Programområde 02	Utenriksforvaltning	53	Kap. 171	FNs utviklingsarbeid	156
<i>Programkategori 02.00 Administrasjon av utenrikspolitikken</i>	53	Kap. 172	Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette	160	
Kap. 100	Utenriksdepartementet	54	Kap. 179	Flyktningiltak i Norge	168
Kap. 3100	Utenriksdepartementet	56	Del III	Spesielle tema	171
Kap. 103	Regjeringens representasjon	57	8	Nordområdepolitikken	173
Kap. 104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	57	9	Utredning om Traktaten om forbud mot kjernevåpen (Forbudstraktaten)	176
<i>Programkategori 02.10 Utenriksformål</i>	59	10	Rapport til Stortinget om Samstemt politikk for bærekraftig utvikling 2018	187	
Kap. 115	Norgesfremme	59	11	2030-agendaen med bærekraftsmålene – status for måloppnåelse og Norges bidrag	191
Kap. 116	Internasjonale organisasjoner	63	12	Rapport om norsk utviklings-samarbeid i 2017	195
Kap. 117	EØS-finansieringsordningene	65	13	Sektorovergrepene miljø- og klimapolitikk	203
Kap. 118	Utenrikspolitiske satsinger	74	14	Likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken	206
Programområde 03	Internasjonal bistand	83	15	Likestilling og ikke-diskriminering i utenriktjenesten	209
<i>Programkategori 03.00 Forvaltning av utviklingssamarbeidet</i>	84	16	Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak under Utenriksdepartementet	215	
Kap. 140	Utenriksdepartementet	84	Forslag	217	
Kap. 141	Direktoratet for utviklings-samarbeid (Norad)	86			
Kap. 144	Norsk senter for utvekslings-samarbeid (Norec)	87			
<i>Programkategori 03.10 Utviklingssamarbeidet</i>	90				
Kap. 150	Humanitær bistand	93			

Vedlegg 1			
Bilateral bistand i 2017	225	Vedlegg 4	
Vedlegg 2		Bistand gjennom multilaterale	
Bistand gjennom norske frivillige		organisasjoner i 2017	232
organisasjoner og stiftelser i 2017	230	Vedlegg 5	
Vedlegg 3		Største mottakerland av bilateral	
Bistand gjennom ikke-norske, ikke-statlige		bistand i 2017	233
organisasjoner og stiftelser i 2017	231	Vedlegg 6	
		Bistand som andel av BNI i	
		OECD/DAC-land 2017	234

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2019

Utgiftskapitler: 100–179

Inntektskapitler: 3100

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 21. september 2018,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

Del I
Innledning del

1 Innledning

Verden er preget av store motsetninger. Stadig flere mennesker tar steget ut av fattigdom, de økonomiske indikatorene peker i riktig retning, og seirene for demokrati, frihet, og menneskerettigheter gir håp om en bedre fremtid.

Internasjonalt samarbeid har gitt verden en ambisiøs klimaavtale og 17 bærekraftsmål som ramme for global innsats mot fattigdom. Flere barn går på skole, polio er snart utryddet, hiv-pandemien er redusert med en tredjedel, og flere enn noen gang får oppleve å fylle fem år. Produksjonen av fornybar energi vokser. Det gjøres store fremskritt i kampen mot terrororganisasjonen ISIL.

Samtidig går noen utviklingstrekk i feil retning. Over 65 millioner mennesker er på flukt. Klimaendringene blir stadig mer alvorlige, ødelegger menneskers livsgrunnlag og driver dem på flukt. Rettsstaten og ytringsfriheten er under press, også i enkelte land i Europa. Og det politiske ordskiftet er mange steder preget av polarisering.

Makt forskyves. Det forpliktende internasjonale samarbeidet er også under press. Stormaktrivalisering tiltar, og det er tilløp til mer proteksjonisme, isolasjonisme og nasjonalisme. Faren for finansiell uro, geopolitiske spenninger og en eskalerende handelskonflikt skaper usikkerhet om fremtidig vekst. Det truer økonomisk utvikling, sikkerhet og stabilitet. Det skaper uforutsigbarhet, også i Norges nærområder.

En ansvarlig utenrikspolitikk forholder seg til verden slik den er og møter komplekse utfordringer og dilemmaer med realisme. Norge har et godt utgangspunkt. Vi har en solid økonomi, jevn fordeling av økonomiske goder, et inkluderende politisk ordskifte, stor grad av åpenhet og tillit i samfunnet, og en tradisjon for konsensus om de lange linjene i utenrikspolitikken.

Utenriks-, sikkerhets- og utviklingspolitikk glir stadig mer inn i hverandre. Det er viktig å føre en samstemt politikk, slik at bredden i Regjeringens arbeid bidrar best mulig til å nå bærekraftsmålene. Utenriksdepartementet har derfor nært samarbeid med de andre departementene i politikkutøvelsen, og har i 2018 etablert et samstemt-hetsforum som bringer sammen relevante depar-

tementer, næringsliv, academia og sivilsamfunnsorganisasjoner.

Utenrikspolitikken blir stadig viktigere for ivaretagelsen av norske interesser. Det er avgjørende å styrke de områdene som betyr aller mest – Norges sikkerhet, frihet, økonomi og velferd. Samtidig skal det slås ring om verdiene som ligger til grunn for det norske samfunnet. Norge er et av verdens mest velstående land, og har både et ansvar for, og egeninteresse i, å bidra til å bekjempe fattigdom globalt. Forutsetningen for alt dette er imidlertid at den globale orden som regulerer forholdet mellom land, fungerer.

Forsvare den globale orden

Verden er preget av uro og uforutsigbarhet, og står overfor store globale utfordringer som ingen enkelt stat kan løse alene. Det multilaterale systemet har avgjørende betydning for verden og for Norge. Men det er under press, og kan ikke tas for gitt.

Det er økt skepsis, også blant sentrale allierte, til multilateralt samarbeid. Det fører til utfordringer knyttet til lederskap, og bidrar til å svekke det multinasjonale systemets legitimitet og effektivitet.

Verdiene og normene som har ligget til grunn for den globale orden utfordres, både av fremvoksende makter og av den politiske utviklingen i vestlige land. For Norge er det avgjørende å hegne om folkeretten og bygge forståelse for betydningen den har for både små og store land.

Det er en tendens at noen store land velger unilaterale, bilaterale og transaksjonelle strategier. Dette fører til fragmentering og uforutsigbarhet, og kan svekke den sikkerhetspolitiske stabiliteten, internasjonal handel og verdensøkonomien.

Verden står overfor en rekke utfordringer som det multilaterale systemet ikke er egnet til å løse på en effektiv måte. Eksempler er marin forsøpling, antimikrobiell resistens, pandemier, sammensatte sikkerhetstrusler, irregulær migrasjon, mangel på inkluderende vekst, væpnet konflikt, terrorisme, humanitære kriser, organisert kriminalitet, skatteflukt og fattigdom.

Årsaken er at utfordringene ofte er komplekse og multisektorielle, mens mange institusjoner er satt opp for å håndtere kun en del av et sammensatt problem. Det multilaterale systemet trenger innsats og reform for å løse de nye utfordringene på en effektiv måte.

Norges svar er bl.a. å fortsette arbeidet med å reformere og styrke FN. Samarbeidet i FN er selve fundamentet for den regelbaserte verdensorden, for menneskerettighetene og for de multilaterale institusjonene der land møtes for å løse globale utfordringer. Ingen kan erstatte det globale normgivende arbeidet hvor FN-organisasjoner bringer alle land sammen og søker konsensus om veien mot et bedre, friere og mer rettferdig samfunn.

FNs sikkerhetsråd forblir verdens viktigste organ for internasjonal fred og sikkerhet. Rådets 15 medlemsland fatter folkerettslig bindende vedtak for konflikthåndtering, sanksjoner, fredsoperasjoner og maktbruk. Medlemskap i Rådet medfører styrket samarbeid med store og små land, og økt ansvar, synlighet og innflytelse. Regjeringen gir derfor høyeste prioritet til Norges kandidatur til Sikkerhetsrådet for perioden 2021–2022. Norge søker en plass i Sikkerhetsrådet for å ivareta nasjonale og globale interesser, for å bidra til fred og konfliktløsning, og for å støtte den regelstyrte verdensorden som har tjent Norge godt i over 70 år.

Norges engasjement i det multilaterale systemet favner videre enn FN. I arbeidet for å trygge norsk sikkerhet, sikre norsk velferd og fremme normer og verdier, mobiliseres et helt nettverk av organisasjoner som Norge er medlem av eller samarbeider tett med. Regjeringen vil derfor se på bredden av sitt engasjement i det multilaterale systemet for å styrke og videreutvikle det multilaterale byggverket og støtte opp under fremtidens felles globale løsninger. En stortingsmelding om Norges rolle og muligheter i det multilaterale systemet vil bli lagt frem i 2019.

Den internasjonale orden er under press. Norge vil derfor arbeide tettere med venner og allierte for å verne om det multilaterale systemet. Det europeiske og nordatlantiske samarbeidet, og forholdet til USA, er bærebjelker i norsk utenrikspolitikk. Samtidig utgjør de nordiske landene et naturlig felleskap for Norge, basert på felles verdier og historie, og et naboskap som gjør at vi deler mange av de samme utfordringene. Det økonomiske tyngdepunktet og maktforholdene i verden forskyves mot øst og sør. Det er naturlig å forvente at land som får økt innflytelse, også påtar seg større ansvar. Norge må også bygge partner-

skap med nye partnere for å løse de globale utfordringer.

Utviklingen i de store økonomiene i Asia har avgjørende betydning for norsk næringsliv og verdiskaping. Regionen er preget av at flere land er i en labil politisk utvikling og til dels har spenningsfylte forhold til hverandre. Fremfor alt er regionen preget av Kinas fremvekst som regional og global aktør, til dels i konkurranse med India. Utviklingen av partnerskapet med ASEAN er prioritert. Landene i Midtøsten og Nord-Afrika fortsetter å spille en viktig rolle i norsk utenrikspolitikk.

I Oseania er Australia og New Zealand gode og likesinnede samarbeidspartnere for Norge internasjonalt, både når det gjelder globale sikkerhetsutfordringer som ikke-spredning og radikalisering, men også handelspolitikk og havpolitikk.

Norges politiske partnerskap med land i Afrika er også under utvikling. Næringslivssamarbeid, samarbeid om fred og sikkerhet, og samarbeid om multilaterale spørsmål får stadig større plass. Dette er en positiv utvikling. Flere av verdens raskest voksende økonomier er i Afrika, og Afrikas geografiske plassering gjør det til en nøkkelregion med hensyn til å løse globale utfordringer som terrorisme, organisert kriminalitet, klima, miljø og migrasjon. Regjeringen har også lagt vekt på å videreutvikle samarbeidet med Den afrikanske union (AU).

Flere land i Latin-Amerika opplever solid økonomisk vekst og styres av demokratisk valgte regjeringer med vilje til reform. Likevel er store land i regionen preget av lavkonjunktur og politisk uro. Norges forhold til Latin-Amerika preges av store investeringer innen olje og fornybar energi, innsats for fred og forsoning, i tillegg til et omfattende klima- og skogsamarbeid. Forholdene ligger godt til rette for norsk næringsliv og for multilateralt samarbeid på mange områder.

Fremme Norges sikkerhet

Sikkerhet er en forutsetning for store deler av utenrikspolitikken og en prioritet for Regjeringen. Norge har siden 1905 vært forankret sikkerhetspolitisk vestover, først med Storbritannia, og deretter med USA og NATO. Sterke transatlantiske forbindelser og sikkerhetsgarantien i NATO forblir bærebjelken i Norges sikkerhetspolitikk.

Norge har satt tilpasning og utvikling av NATO høyt på dagsorden, og i tråd med norske interesser tatt initiativ til ny kommandostruktur, ny maritim innretning og økt forståelse av de strategiske utfordringene i Nord-Atlanteren.

NATOs styrke hviler imidlertid ikke bare på militær evne. Den hviler også på felles verdier. Verdifelleskapet gjør at Norge i ytterste konsekvens er villig til å risikere soldaters liv for å forsvare allierte. Essensen i det transatlantiske båndet er at de alliertes sikkerhet er vevd sammen, og at forpliktelsen til alliansen går utover egne interesser. Derfor er det i norsk interesse å bidra til en sterk allianse og transatlantisk samhold.

NATO er blitt mer mangfoldig. For å kunne ta ansvar for hverandres sikkerhet på en god måte, kreves sterkere økonomisk og politisk innsats. Derfor pleies også et dypere forhold til sentrale allierte og til nordiske og europeiske naboer. Norge har siden 2014 videreutviklet det sikkerhetspolitiske samarbeidet med Storbritannia, Frankrike, Tyskland og Nederland.

Nordområdene er Norges viktigste strategiske ansvarsområde. Innenriks- og utenrikspolitikken kommer sammen i nord, og der eksponeres våre nasjonale interesser for geopolitiske trender. Vår utenrikspolitikk skal både bidra til å fremme fred og stabilitet i regionen, og sikre norsk innflytelse i et av verdens mest ressursrike områder gjennom bærekraftig næringsutvikling.

Arktis er fortsatt preget av stabilitet og internasjonalt samarbeid basert på folkeretten, men regionen fremstilles stadig som et geopolitisk spenningsområde. Flere land, bl.a. fra Asia, ønsker å ta del i utviklingen i Arktis. Disse inviteres til å delta innenfor gjeldende internasjonal rett, og i de allerede velfungerende multilaterale rammeverk, bl.a. Arktisk råd.

Klimaendringene og ismeltingen i Arktis har resultert i økt internasjonal interesse for nordområdene med tiltagende fokus på ensidig vern av arktiske områder. Norge er opptatt av å stanse den globale oppvarmingen og redusere utslipp. Samtidig er bærekraftig bruk, basert på vitenskap og forskning, et sentralt premiss i norsk politikk, også i Arktis.

Bilateralt samarbeid med våre naboland baserer seg på konstruktive og fremtidsrettede løsninger på grenseoverskridende utfordringer. Viktige samarbeidsområder er miljø, fiskeri, helse, urfolk, infrastruktur, næringsliv, beredskap, sikkerhet og folk-til-folk-samarbeid.

Nord-Norge er i ferd med å bli en av landets mest skapende og bærekraftige regioner med stort vekstpotensial, noe som i arktisk kontekst er unikt. Regjeringen vil styrke den innenrikspolitiske dimensjonen i nordområdepolitikken, og bidra til fortsatt positiv utvikling gjennom styrket samordning av lokale, regionale og statlige aktø-

rer. Regjeringen legger frem en ny melding til Stortinget om nordområdepolitikken høsten 2020.

Forholdet til Russland er en konstant og viktig faktor i norsk utenrikspolitikk. Norsk russlandspolitikk skal forbli tydelig og gjenkjennelig. Med grense til lands og til vanns, har Norge og Russland mange felles utfordringer. Disse løses best sammen. Fra fiskeriforvaltning til folk-til-folk-samarbeid er det over mange år blitt bygget opp et tett samarbeid med Russland på mange områder. Samtidig har Norges forhold til Russland alltid vært sammensatt. Mens det grensekryssende samarbeidet stadig utvikler seg, preges situasjonen også av den store – og økende – militære styrkekonsentrasjonen på Kola.

Den verdimesige avstanden mellom Russland og Vesten har økt. Regjeringen tar klart avstand fra folkerettsbrudd, og ser med bekymring på situasjonen for det sivile samfunn i Russland. Norge står støtt på våre verdier, i samarbeid med allierte og europeiske samarbeidspartnere. Samtidig anerkjenner Regjeringen Russlands egne sikkerhetsinteresser i nord. Ingen er tjent med økt spenning mellom våre to land. I denne situasjonen møter Norge Russland med forutsigbarhet og fasthet, og med åpenhet for samarbeid. Russlandspolitikk reflekterer på den ene siden vår vestlige forankring, NATO-medlemskapet og forventning om overholdelse av folkeretten og andre normer for internasjonalt samarbeid, og på den andre siden utstrakt samarbeid på områder av felles interesse. Den brede politiske enigheten som kjennetegner vår russlandspolitikk er en forutsetning for dette.

Situasjonen i Europas nærområder er fortsatt krevende. Russlands folkerettsstridige annekasjon av Krim og destabiliseringen av Øst-Ukraina fortsetter å utfordre Europas stabilitet. I Syria og Irak er ISIL blitt fratatt så å si all territoriell kontroll. Men store områder fra Sahel til Afghanistan forblir ustabile og vil fortsatt gi grobunn for trusler som også kan ramme Europa. Fremgang i arbeidet mot krig og konflikt i disse regionene er en forutsetning for å nå FNs bærekraftsmål. Et tett og nært samarbeid med land i disse regionene er vesentlig.

Arbeid for å stabilisere konfliktområder må ta tak i de underliggende årsakene til konfliktene. Derfor er freds- og forsoningsarbeidet en viktig del av norsk utenrikspolitikk. Norge er en etterspurt aktør i flere konflikter, og søker å legge til rette for dialog med mål om å skape varige politiske løsninger bl.a. i Afghanistan, i Sør-Sudan, på Filippinene og i konflikten mellom israelerne og

palestinerne. Engasjement for å sikre fredsavtalen i Colombia opprettholdes.

Den alvorlige sikkerhetssituasjonen i og rundt Europa de siste årene har ført til større forventninger – og større vilje – blant EUs medlemsland til å styrke EUs evne til å ivareta indre og ytre sikkerhet. EUs globale strategi bærer bud om EUs ambisjoner som sikkerhetspolitisk aktør. Regjeringen mener denne utviklingen kan styrke europeisk, og dermed norsk, sikkerhet. Det er i norsk interesse – både sikkerhetspolitisk og økonomisk – å samarbeide tett med EU og EUs medlemsland på dette området. Et forsterket europeisk sikkerhetssamarbeid vil også kunne bidra til å underbygge de transatlantiske forbindelsene.

Noen av våre største sikkerhetsutfordringer er av global karakter. Det gjelder f. eks. spredning av kjernevåpen, kjernefysisk materiale og andre masseødeleggelsesvåpen. Det globale nedrustnings- og ikke-spredningsregimet er under press. Eksisterende nedrustningsavtaler må vernes om for å nå det endelige målet om en kjernevåpenfri verden. Regjeringen vil videreutvikle Norges internasjonale lederrolle innen verifikasjon av kjernevåpennedrustning for å legge grunnlaget for reell nedrustning. Regjeringen har utredet konsekvensene for Norge av en eventuell norsk ratifikasjon av Traktaten om forbud mot kjernevåpen (Forbudstraktaten), se også del III. Utredningen konkluderer med at Forbudstraktaten ikke er et egnet virkemiddel for å oppfylle målet om å nå – og opprettholde – en verden uten kjernevåpen. En eventuell norsk tilslutning vil være i konflikt med våre forpliktelser som følger av NATO-samarbeidet.

Regjeringen legger stor vekt på kontrollen med eksport av forsvars- og flerbruksvarer i tråd med Stortingets forutsetninger og internasjonale forpliktelser. Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll er viktig for å hindre uønsket spredning av sensitiv teknologi. Norge arbeider aktivt innenfor de multilaterale regimene på området, og direkte med EU og nærstående land.

Globale sikkerhetsutfordringer som grenseoverskridende kriminalitet og internasjonal terrorisme setter samfunnet under press. Digital sikkerhet og illegitim informasjonspåvirkning er de siste årene blitt stadig mer aktuelle temaer. Flere land opplever desinformasjon, påvirkningskampanjer knyttet til valg, og hacking av kritisk infrastruktur. Utviklingen i det digitale rom går raskt og krever i økende grad norsk utenrikspolitisk oppmerksomhet. Digitaliseringen gir nye sårbarheter og et stadig mer komplekst trusselbilde. Frekvensen av sikkerhetstruende hendelser er

økende, sofistikerte angrepsverktøy er lett tilgjengelige, og skillet mellom statlige og ikke-statlige aktører er ofte uklart. For å få et mer helhetlig situasjonsbilde og styrke vår motstandsdyktighet, arbeider Regjeringen med å utvikle et bredt samarbeid, både nasjonalt og internasjonalt.

Norges sikkerhet påvirkes også av klimaendringene. Land som er preget av ressursmangel, sterk befolkningsvekst, svakt styresett og fattigdom rammes hardest, og situasjonen kan bli farlig der klimaendringene forsterker presset på eksisterende motsetninger mellom land og folkegrupper. Ustabilitet, konflikt og mennesker på flukt kan få betydning for Norge. Derfor har Regjeringen tatt initiativ til å styrke samarbeidet om klima og sikkerhet gjennom Norges arbeid i FN.

Sikre økonomi og velferd

Verdens handelsorganisasjon (WTO), supplert av EØS og EFTAs frihandelsavtaler, utgjør bærebjelken i norsk handelspolitikk. Utenrikspolitikken sentrale bidrag til norsk økonomi, og til næringslivet, er å bidra til like, stabile og rettferdige spilleregler innenfor rammene av en åpen, global økonomi.

Det siste året er ideen om frihandel, og institusjonene som bidrar til en åpen og regelbasert verdenshandel, utfordret fra flere hold. Proteksjonisme og nasjonalisme har fått stadig sterkere fotfeste i flere land. Det gagnar verken små eller store land.

Skiftet i amerikansk økonomisk politikk i retning av unilaterale løsninger og bilateralisering av problemstillinger, er bekymringsfull. Storbritannias beslutning i 2016 om å melde seg ut av EU og EØS bidrar også til økt usikkerhet i handelspolitikken.

Frihandel og det multilaterale handelssystemet har bidratt vesentlig til global økonomisk utvikling og velstandsutvikling. Handel og investeringer over landegrensene har vært viktig for Norge, og er en forutsetning for at utviklingslandene skal kunne jobbe seg ut av fattigdom for godt. Det er derfor avgjørende å verne om og styrke det multilaterale handelssystemet som er bygget opp gjennom 70 år. Det er ikke mindre viktig i en tid med økende usikkerhet i handelspolitikken.

USAs bekymringsfulle handelspolitiske dreining kommer på toppen av en allerede utfordrende situasjon i WTO. Det har lenge vært krevende å finne en gjensidig akseptabel fordeling av ansvar, rettigheter og plikter mellom tradisjonelle industriland og fremvoksende økonomier, noe

som har vanskeliggjort videreutviklingen av WTO. For Norge er det avgjørende at WTOs posisjon som hovedsete for internasjonale handelsforhandlinger, og forvalter av et bredt og forpliktende multilateralt handelssystem, opprettholdes. Å styrke og reformere WTO er i Norges interesse. Norge vil bidra til at de globale handelspolitiske reglene reflekterer de utfordringer vi står overfor i det 21. århundre.

En helhetlig politikk for å sikre at alle får ta del i globaliseringen og gevinstene av internasjonal handel, er vesentlig. Samarbeidet i OECD gir viktige bidrag for å sikre en slik helhetlig politikk.

Havnæringene – herunder fiskeri, oppdrett, skipsfart og energiproduksjon – er ryggraden i den norske økonomien. Mer enn to tredeler av norsk eksportverdi kommer fra hav- og kystbaserte aktiviteter. Vi har over generasjoner lært at det er mulig å kombinere økonomisk aktivitet i havet med miljøhensyn. Norge skal spille en ledende rolle i arbeidet for bærekraftig bruk av verdenshavene.

Regjeringen vil skape økt internasjonal forståelse for havets økonomiske betydning, og vise hvordan bærekraftig bruk av havets ressurser fører til økt verdiskaping. Statsministeren har, i samarbeid med FN, derfor etablert Høynivåpanelet for bærekraftig havøkonomi, bestående av stats- og regjeringsledere fra tretten kyststater. Havpanelet skal utrede hvordan bærekraftig forvaltning av verdenshavene kan skape enda større verdier fremover, og samtidig bidra til å nå FNs bærekraftsmål. Havpanelet vil bli supplert av havdialoger med andre havnasjoner, og i tillegg er Norge vertskap for Our Ocean-konferansen i 2019, der temaet vil være hvordan en kunnskapsbasert, helhetlig havforvaltning kan legge grunnlag for fremtidig bærekraftig vekst.

Regjeringen har de siste årene gjennomført et taktskifte i arbeidet med å fremme norske næringsinteresser internasjonalt, hvor også havnæringene utgjør en stor andel. En av utenriksstjernetens hovedoppgaver er å bistå norsk næringsliv internasjonalt, og bidra til å fremme norske næringsinteresser og kompetansemiljøer i utlandet. Utenriksstasjonene er initiativtagere, døråpnere, problemløser og nettverksbyggere. De har førstehåndskunnskap om lokale forhold, oversikt over markedsmuligheter og tilgang til nettverk og myndigheter i gjeldende land, også innenfor kultur og kreative næringer. Utenriksstasjonene har også, i samarbeid med Innovasjon Norge og Forskningsrådet, en viktig rolle for å bidra til å fremme Norge som vertsland for næringsliv og kunnskapsmiljøer.

Ansvarlig næringsliv er en forutsetning for bærekraftig og inkluderende økonomisk vekst. Regjeringen forventer at norske selskaper etterlever OECDs retningslinjer og United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP) i sitt virke globalt. Utenriksdepartementet følger opp arbeidet med internasjonale standarder i fora som FN og OECD, og i nært samarbeid med andre departementer.

Norges interesser som polarnasjon i sør fremmes gjennom arbeidet med Antarktistraktaten og Kommisjonen for bevaring av marine levende ressurser i Antarktis. Norge bidrar til at det internasjonale samarbeidet er velfungerende og aktuelt. I Sørishavet er Norge en betydelig krillfiskenasjon og en pådriver for vitenskapelig basert forvaltning. Det skal gjennomføres et omfattende internasjonalt forskningstokt i Sørishavet i 2019 under norsk ledelse. Norge vil arbeide for at Convention for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources (CCAMLR) prioriterer dette arbeidet i 2019.

Styrke engasjementet i Europa

Norges sikkerhet, frihet og velferd avhenger av at Europa som helhet utvikler seg i en positiv retning, på en måte som gagnar fremtidige generasjoner. Norge tar sin del av ansvaret for å bidra til dette ved å delta i forpliktende samarbeid, ikke minst gjennom EØS, Schengen og andre avtaler vi har med EU.

EU er Norges desidert viktigste handelspartner og EØS-avtalen er derfor Norges viktigste handelsavtale. Nær 80 pst. av norsk eksport går til EU, og mer enn 60 pst. av importen kommer fra EUs medlemsland. EØS-avtalen øker norske virksomheters hjemmemarked fra fem til 500 millioner innbyggere. Avtalen sørger for at handelen i hele EØS-området, på de områdene den omfatter, foregår med et minimum av hindringer. Felles statsstøtte- og konkurranseregler, kombinert med felles standarder og lik håndheving av reglene, sikrer like konkurransevilkår og forutsigbarhet for næringslivet. Dette er avgjørende for norske økonomiske interesser, så vel som for norske forbrukere og arbeidstakere.

Storbritannias uttreden av EU og EØS endrer ikke Norges tilknytning til verken EU eller det indre marked. Derimot får den britiske uttreden betydelige konsekvenser for vårt forhold til Storbritannia. Norge søker å videreføre vårt tette og omfattende forhold til Storbritannia også etter brexit, og vi har intensivert kontakten med både EU og britene for å ivareta norske interesser i denne prosessen.

Regjeringen la i mai 2018 frem en ny strategi for samarbeidet med EU for perioden 2018–2021. Strategien har to hovedbudskap. Det første er at samarbeidet skal bidra til å virkeliggjøre visjonen om et trygt, fritt og økonomisk sterkt Europa der landene tar felles ansvar for felles utfordringer. Det andre er at Regjeringen skal føre en effektiv europapolitikk, som innebærer at Regjeringens politikk overfor EU og EUs medlemsland skal innrettes slik at vi får størst mulig gjennomslag for norske interesser og våre visjoner for Europa.

Et trygt Europa er nødvendig for å sikre et fritt Europa. Samtidig er respekt for individets grunnleggende rettigheter og de demokratiske spillereglene forutsetninger for varig fred og stabilitet. Utviklingen i flere europeiske land de siste årene viser at respekt for disse verdiene er noe som ikke kan tas for gitt.

I et fritt Europa er statene styrt etter lover og regler, med likhet for loven og med et uavhengig rettsvesen, i tråd med Europarådets konvensjoner. Tillit til hverandres rettslige og politiske systemer er avgjørende forutsetninger for at det tette økonomiske samarbeidet skal fungere. Brudd på disse felles spillereglene i ett land berører alle negativt. Andre arenaer skal også brukes. Bokmessen i Frankfurt hvor Norge er gjesteland i 2019, setter et viktig søkelys på Europa som humanistisk prosjekt. De kulturelle rettighetene, ytringsfrihet og demokrati er sentrale tema.

Regjeringen vil prioritere tre mål i samarbeidet med EU for å fremme et økonomisk sterkt Europa: Åpen og regelbasert handel i det indre marked og globalt, et ordnet arbeidsliv, og et fremtidsrettet næringsliv.

EØS-midlene skal bidra til sosial og økonomisk utvikling. Norge skal stille om lag 26 mrd. kroner, eller 2,8 mrd. euro, til disposisjon i 15 mottakerland i Sentral- og Sør-Europa i perioden frem til 2024. Strategisk bruk av EØS-midlene er et viktig virkemiddel i en effektiv europapolitikk. Regjeringen prioriterer innsatsen for å styrke menneskerettigheter, demokratiske verdier, toleranse, det sivile samfunn og rettsstaten. Det er etablert et strategisk samarbeid med Europarådet om disse utfordringene i mottakerlandene.

Gjennom EØS-finansieringsordningene 2009–2014 er det gjennomført over 7 000 prosjekter i 148 programmer i 16 mottakerland. Mer enn 136 000 personer har mottatt opplæring og økt sin kompetanse gjennom programmene. Opp mot 7 000 sivilsamfunnsorganisasjoner var aktivt involvert i bl.a. å fremme demokratiske verdier og menneskerettigheter. Nesten 2,7 millioner mennesker har fått bedre tilgang til helse-, sosial-,

utdannings- og rettslige tjenester gjennom midlene. Mer enn 2 300 partnerskap mellom enheter i mottakerland og giverlandene har styrket de bilaterale båndene mellom landene.

Fremme menneskerettigheter

Respekt for menneskerettigheter og demokratiske grunnprinsipper definerer hvem vi er og hva vi står for internasjonalt. I 2018 fylte verdenserklæringen for menneskerettigheter 70 år, og FNs erklæring for menneskerettighetsforsvarere 20 år. Siden andre verdenskrig har vi utviklet et omfattende system av globale normer og overvåkningsmekanismer. Dette har vi gjort for å verne om enkeltmenneskets frihet, verdighet og likeverd. Mye av arbeidet Norge gjør internasjonalt på den normative arenaen handler nå om å verne om det som er oppnådd, og hindre tilbakeskritt på sentrale områder, snarere enn å arbeide for store, nye fremskritt. Dette er en konsekvens av de politiske strømningene som nå vinner oppslutning flere steder, som må motvirkes gjennom vedvarende og målrettet samarbeid på tvers av land.

Angrep mot jenters og kvinners rettigheter er et nedslående utviklingstrekk. Seksuelle minoriteter er særlig utsatt for overgrep og vold. Mennesker med funksjonsnedsettelse står i mange land overfor særskilte utfordringer. Heldigvis ser vi krav om like rettigheter i stadig flere land. Frihet og rett til å bestemme over egen kropp, reproduksjon og eget liv er grunnleggende for alle mennesker, og en forutsetning for å kunne delta i arbeids- og samfunnsliv.

Ytringsfrihet og tilgang til informasjon er forutsetninger for at folk skal kunne kreve sine rettigheter. Regjeringen vil fortsette innsatsen for å fremme ytringsfrihet og uavhengige medier, inkludert journalisters sikkerhet.

Et annet viktig menneskerettighetsspørsmål er tros- og livssynsfrihet. Regjeringen prioriterer særlig beskyttelse av etniske og religiøse minoriteter, som i økende grad utsettes for diskriminering, fordommer og vold.

Hver dag viser menneskerettighetsforsvarere over hele verden et stort mot i kampen for våre felles rettigheter, selv om de utsettes for stor fare i mange deler av verden. Norge har gått i front for å samle FN til innsats for å beskytte de som tar risiko på vegne av oss alle, samtidig som vi gjør en innsats i de mange landene der Norge er representert. Vi har for eksempel tatt opp situasjonen i Tyrkia og Saudi-Arabia i FNs menneskerettighetsråd, samtidig som vi følger opp tett gjennom våre

ambassader i Ankara og Riyadh – bl.a. ved å delta på rettssaksobservasjoner.

Sterke institusjoner er også avgjørende for å kunne forsvare og styrke menneskerettighetene. Regjeringen har nylig inngått en avtale om langsiktig finansiell støtte til FNs høykommissær for menneskerettigheter. Det gir høykommissæren en økonomisk forutsigbarhet og fleksibilitet som vil styrke menneskerettighetsarbeidet og bidra til å forebygge brudd på menneskers grunnleggende rettigheter. Gjennom målrettet bilateral støtte og samarbeid bidrar også Norge til å styrke det institusjonelle rammeverket for styresett og menneskerettigheter i utsatte land. Menneskerettigheter er også et tverrgående hensyn i norsk utviklingspolitikk.

Tålmodighet er viktig i arbeidet med å fremme menneskerettighetene. Kampen mot dødsstraff er et eksempel på at langsiktig innsats nytter. Mer enn to tredeler av verdens land har nå avskaffet dødsstraff i lov eller praksis.

I landgjennomgangene under FNs menneskerettighetsråd høres alle medlemsland på like vilkår og redegjør for hvordan menneskerettslige forpliktelser følges opp. Høringene foregår i full åpenhet, og med sivilt samfunn som aktive bidragsytere. Høringene har stor legitimitet og oppslutning og gir godt grunnlag for konkret arbeid i hvert land. Det systematiske arbeidet med å synliggjøre menneskerettsutfordringer er viktig. Samtidig er det viktig at arbeidet i konkrete saker utfylles med andre former for innsats som kan være mer diskret og utradisjonell. Fokuset må i både enkelt-sakene og på den normative arenaen være på resultater. Det er også viktig å være oppmerksom på at markeringer i enkelte tilfeller kan forverre heller enn forbedre den enkelte situasjon.

Bistå norske borgere i utlandet

Konsulær bistand til nordmenn i utlandet er en kjerneoppgave for utenriks tjenesten, som skal tilby effektive og forutsigbare konsulære tjenester. Norges tilstedeværelse ved ambassader, generalkonsulater og honorære stasjoner sikrer at de fleste saker løses lokalt. I tillegg gis det bistand fra departementet ved Seksjon for konsulære saker, som også omfatter Utenriksdepartementets operative senter.

Norske borgere gjennomfører hvert år et stort antall utenlandsreiser, og mange velger å bosette seg utenfor Norge. Behovet for bistand fra utenriks tjenesten øker stadig, og utenriks tjenesten håndterer årlig mer enn 300 000 henvendelser om konsulær bistand. Samtidig øker kompleksiteten i

de enkelte sakene. Dette medfører ofte en utfordrende balansegang mellom den reisendes ønske om bistand og nødvendige avgrensninger. De konsulære tjenestene som tilbys må fortsatt vurderes ut fra tilgjengelige ressurser og de grenser folkeretten setter for norske myndigheters handlingsrom i utlandet. Utenriks tjenestens mulighet til å ivareta norske borgeres interesser i utlandet begrenses også av andre lands nasjonale lovgivning. Norske myndigheter må derfor samarbeide med det enkelte landets myndigheter når vi yter konsulær bistand til egne borgere.

Arbeidet med bistand til nordmenn i utlandet videreføres langs de linjer som er fastlagt i Meld. St. 12 (2010–2011) *Bistand til nordmenn i utlandet*, jf. Innst. 396 S (2010–2011). Arbeidet for å sikre at håndteringen av konsulære kriser er i tråd med prinsippene for departementenes arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap vil fortsatt prioriteres i 2019. Kompetansehevende tiltak rettet mot egne ansatte og medarbeidere ved de norske honorære konsulatene vil fortsatt være en prioritert oppgave. Dette skal sikre at konsulære tjenester som gis til nordmenn i utlandet er enhetlig og i størst mulig grad reflekterer det nivå som er fastlagt i meldingen.

Utenriks tjenesten vil fortsette sin strategiske kommunikasjon på det konsulære området. Målet er å nå enda bedre frem med informasjon til publikum.

Utenriks tjenesten yter også bistanden til nordmenn i utlandet på vegne av andre norske offentlige etater. Samarbeid og informasjonsutveksling mellom etatene er avgjørende for de tjenestene som tilbys. Utenriksdepartementet vil derfor videreføre det nære samarbeidet og dialogen med andre fagdepartementer, etater og organisasjoner for å sikre gode konsulære tjenester på riktig nivå til norske borgere i utlandet.

Bekjempe fattigdom

Det overordnede målet med norsk utviklingspolitikk er å redusere fattigdom. I 2015 samlet verden seg om 2030-agendaen, med 17 bærekraftsmål. Målene representerer en ny tilnærming til utvikling. De omfatter alle deler av samfunnet i alle land, og reduserer skillet mellom utviklingsland og utviklede land. Det er ikke lenger snakk om givere og mottakere, men om gjensidig samarbeid og reelle partnerskap. Det er et felles ansvar å ta tak i de globale utfordringene.

Det er i Norges interesse at verden når bærekraftsmålene. Krig og konflikt langt borte har konsekvenser også for Norge. Radikalisering og

ekstremisme bidrar til økt terrortrussel i hele verden. Klima- og miljøutfordringer kjenner ingen landegrenser. Det er både billigere, lettere og mindre ødeleggende å forebygge kriser enn å håndtere dem etterpå.

Bærekraftsmålene forutsetter nasjonal innsats og ressursmobilisering fra utviklingslandene. Skal verden lykkes med å nå målene, må alle land ta eierskap til sine utfordringer og prioritere sine ressurser deretter. For at et land skal kunne investere i for eksempel utdanning, helse eller sikkerhet, må det ha skatteinntekter. I dag er skatteinntangen i et gjennomsnittlig OECD-land på over 35 pst. I 30 av de aller fattigste landene i verden er skatteinntangen på under 15 pst. Om utviklingslandene skal lykkes med nasjonal ressursmobilisering, må kampen mot korrupsjon og ulovlig kapitalflukt settes høyt på dagsorden, og verdiskapingen må øke.

Med statsministeren i spissen for FNs pådrivergruppe for bærekraftsmålene, har Norge fått en global lederrolle. Det gir oss en unik posisjon til å lede an i den internasjonale dugnaden, og bidra til at løsningene på verdens utfordringer er bærekraftige, både i økonomisk, miljømessig og sosial forstand.

Norsk bistand er basert på OECDs regelverk for Official Development Assistance (ODA), som forvaltes av OECDs utviklingskomite (DAC). I den årlige innrapporteringen til DAC av den norske bistanden kan det være tilfeller der noen tiltak ikke er blitt godkjent av DAC som offisiell utviklingshjelp (ODA). Dette kan for eksempel gjelde global innsats for menneskerettigheter og tiltak for nedrustning i utviklingsland. Det var også en stund usikkerhet knyttet til om bistand til Den globale koalisjonen for forebygging av epidemier og pandemier (CEPI) ville bli godkjent som ODA. Klima- og skoginitiativet er en viktig norsk innsats som DAC til å begynne med stilte spørsmål ved.

DACs regelverk ligger til grunn for norsk bistand, og Regjeringen har slått fast at formålet med bistanden er utvikling og fattigdomsreduksjon. For Regjeringen er det viktig at norsk bistand brukes slik at den gir størst mulig effekt. Det er uheldig om et godt tiltak som fremmer utvikling og fattigdomsreduksjon, ikke kan bli finansiert fordi det ikke tilfredsstillende gjeldende krav til ODA. Økt innsats for å mobilisere internasjonal finansiering til utdanning, helse og styrking av klima- og miljøbistanden gjennom havsatsingen, kan være eksempler på dette. FNs bærekraftsmål har også endret debatten om internasjonal utviklingspolitikk. Norge ønsker å bidra til at

DACs regelverk videreutvikles i lys av denne utviklingen.

Målet om å avsette om lag én prosent av BNI til bistand ligger fast. Regjeringens forslag til bistandsbudsjett for 2019 utgjør 37,8 mrd. kroner, tilsvarende 1 pst. av forventet bruttonasjonalinntekt 2019. Bistandsbudsjettet for 2019 er 2,5 mrd. kroner (7,1 pst.) høyere enn saldert budsjett 2018. Bistandsbudsjettet 2019 er fordelt med 34,6 mrd. kroner på Utenriksdepartementets budsjett, 3,2 mrd. kroner til klima- og skogsatsingen under Klima- og miljødepartementet, 16,1 mill. kroner til forskning under Kunnskapsdepartementet og 78,3 mill. kroner på Finansdepartementets budsjett til nettoført merverdiavgift og bistand i regi av Riksrevisjonen.

Norsk utviklingsinnsats har økt gjennom mange år. Det har bidratt til at innsatsen er blitt spredt, både geografisk og tematisk. Skal man sikre gode resultater og varige effekter må innsatsen konsentreres. Regjeringen vil derfor vurdere å redusere antall land som kan motta norsk bistand. I tillegg vil Regjeringen prioritere noen land spesielt. Partnerlandskonseptet legger grunnlaget for en slik konsentrasjon. Regjeringen foreslår partnerskap i to kategorier: partnerskap for langsiktig utvikling og partnerskap for stabilisering og konfliktforebygging. Målet er å oppnå bedre utviklingsresultater i partnerlandene og på sikt bidra til at de blir uavhengige av bistand. Det krever et helhetlig perspektiv på utvikling som tar hensyn til at utfordringene er ulike og sammensatte, og at det finnes et bredt spekter av virkemidler som kan brukes sammen og hver for seg til å løse utfordringene. Partnerskapene skal bygges på et gjensidig ønske om samarbeid for utvikling, og bygge opp under landenes egne prioriteringer. Samarbeidet skal være forankret i felles forståelse av mål og prioriteringer, og må sees i sammenheng med andre aktørers innsats.

Regjeringen har fem tematiske prioriteringer i utviklingspolitikken: helse; utdanning; næringsutvikling, landbruk og fornybar energi; klima, miljø og hav; og humanitær bistand. Tydelige prioriteringer gjør det mulig å mobilisere innsats, bevilgninger og kompetanse som kan bidra til enda bedre resultater. Om lag 23 mrd. kroner av utviklingsbudsjettet vil gå til disse prioriteringene i 2019.

På tvers av hovedprioriteringene ligger fire tverrgående hensyn til grunn: menneskerettigheter; kvinners rettigheter og likestilling; klima og miljø; og anti-korrupsjon. Disse skal som hovedregel gjøre seg gjeldende i alle tiltak og programmer. I alle programmer og tiltak skal man derfor

vurdere hvordan for eksempel hensynet til kvinners rettigheter kan innarbeides, eller om noen av disse hensynene kan bli påvirket negativt. De tverrgående hensynene som et risikoreducerende tiltak formidles til alle Norges samarbeidspartnere – til myndigheter, sivilsamfunnsorganisasjoner og næringsliv. En stor del av norsk bistand kanaliseres gjennom multilaterale organisasjoner som FN og Verdensbanken. Det er spesielt viktig å jobbe for at disse organisasjonene har gode retningslinjer og systemer for å ivareta de tverrgående hensynene.

Ny teknologi kan gjøre utviklingsarbeidet mer effektivt og bidra til at vi oppnår enda bedre resultater. Det finnes flere gode eksempler på dette, men det er ikke en systematisk tilnærming til bruk av teknologi i utviklingsarbeidet. Derfor lanserte Utenriksdepartementet i august 2018 en digital strategi for utviklingspolitikken. Strategien gir føringer både for hvordan vi arbeider med bistand og utvikling her hjemme, samt hvordan digitalisering kan bidra til bedre resultater i felt.

Utdanning

Utdanning er en forutsetning for all annen utvikling. Det er nøkkelen til arbeidslivet og til et selvstendig liv med valgmuligheter. Alle barn har rett til utdanning. Likevel er det mer enn 260 millioner barn i verden som ikke går på skole. Mange av dem er jenter. Mange av dem lever i ekstrem fattigdom. Og mange av dem er på flukt fra krise- og konfliktsituasjoner.

I forrige stortingsperiode doblet Regjeringen bidraget til utdanning. Den norske innsatsen har gitt resultater. Fra 2013 til 2016 fikk 3,1 millioner barn støtte til skolegang hvert år, mange av dem i sårbare områder. 11 millioner elever har fått læremateriell. 140 000 lærere har fått økt kompetanse. Men det er fortsatt for mange barn som ikke får gå på skole, og enda flere som går på skole uten å lære. For at elevene skal tilegne seg kompetansen de trenger, kreves det et robust skolesystem, gode lærere, fremtidsrettet undervisning og evnen til å fange opp dem som faller utenfor. Regjeringen styrker derfor innsatsen for god utdanning.

Det er et økende gap mellom de ferdighetene elevene tilegner seg på skolen og de kravene arbeidslivet stiller. Det må derfor samarbeides tett med næringslivet og sikre at opplæringen er relevant og møter deres behov. Dette er særlig viktig i yrkesrettet utdanning.

I områder med væpnet konflikt blir skoler utsatt for angrep. Norge har en lederrolle i arbeidet

med å beskytte utdanning i konfliktsituasjoner gjennom erklæringen om trygge skoler. 80 stater har nå sluttet seg til denne erklæringen som ble lansert i Oslo våren 2015.

Helse

Universell helsedekning er et viktig middel for å nå bærekraftsmålene, og er høyt prioritert av Norge og av WHO. Norge har en sterk tradisjon med offentlige helsetjenester for alle og kan dermed spille en viktig rolle i den internasjonale innsatsen for universell helsedekning. Digitale løsninger vil stå sentralt i arbeidet for å bygge effektive helsesystemer som en forutsetning for universell helsedekning.

Norge har, gjennom satsing på seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) over mange år, bidratt til nedgang i dødelighet blant kvinner, særlig i forbindelse med fødsler og utrygge aborter. Men tilgang til seksuelle og reproduktive helsetjenester er fortsatt en mangelvare, særlig i områder rammet av krise og konflikt. For å få fremgang på dette feltet, annonserte statsministeren i 2017 en økning på til sammen 700 mill. kroner til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter i løpet av perioden 2017–2020.

I inneværende fireårsperiode er målet til Den globale vaksinealliansen (Gavi) å vaksinere 300 millioner barn, noe som vil forhindre mellom fem og seks millioner dødsfall. Norges bidrag gjennom Gavi er å vaksinere 30 millioner barn, og forhindre mellom 500 000 og 600 000 dødsfall.

Etter ebola-utbruddet i Vest-Afrika tok Norge initiativ til etableringen av et senter for forebygging av ulike sykdomsutbrudd, Koalisjonen for epidemisk beredskap og innovasjon (CEPI). Målet er å utvikle vaksiner mot både kjente, ukjente og menneskeskapt virus slik at vi kan stoppe utbrudd så tidlig som mulig. Sekretariatet er etablert i Oslo og arbeidet har sterk norsk deltakelse.

Bedre helse for kvinner, barn og unge er viktig for å nå FNs bærekraftsmål innen 2030. Derfor vil Regjeringen bidra til økt tilgang på medisiner, prevensjon og helsetjenester, mer robuste helsesystemer og utdanning av flere helsearbeidere.

Samtidig er det viktig å se helsesektoren i sammenheng med andre sektorer. Studier viser at utdanning, kvinners deltakelse i samfunnet, reduksjon i fruktbarhetsrater, vann og sanitære forhold også har stor påvirkning på kvinners og barns helse. Samarbeid på tvers av sektorer er derfor avgjørende for å kunne levere på helsemålene.

Klima, miljø og hav

Konsekvensene av klimaendringer og miljøproblemer utgjør en trussel mot bærekraftig utvikling. Gjennom Parisavtalen har utviklingslandene for første gang pålagt seg selv internasjonale klimaforpliktelser. Norges bistand skal støtte utviklingslandenes egne planer for tilpasning og lavutslippsutvikling.

Klima- og skogsatsingen er Regjeringens største innsats for å hindre avskoging og redusere klimagassutslippene. Siden 2007 har Norge bidratt med opp mot 3 mrd. kroner årlig til innsatser i en rekke land med store tropiske skogområder. Utslipp fra avskoging utgjør ifølge World Wide Fund for Nature (WWF) like mye som samlet utslipp fra transportsektoren.

Rene, sunne og produktive hav er en forutsetning for menneskenes livsgrunnlag. Derfor har Norge en global lederrolle og bruker norske erfaringer og kompetanse til å fremme bærekraftig bruk av verdens hav. Dette er en bred satsing som involverer en rekke departementer, bedrifter og organisasjoner, og med utviklingspolitikken som en sentral pilar.

Presset på havmiljøet og marine ressurser øker flere steder i verden. De fleste utviklingsland mangler forvaltningssystemer for marine ressurser. Ulovlig, urapportert og uregulert fiske fører til overfiske. Marin forsøpling, plast og mikroplast er i ferd med å ødelegge det enorme potensialet som ligger i havet.

Norge har sterke interesser og bred kompetanse knyttet til havet. Norsk næringsliv har kompetanse til å tilby verden både sunn mat, renere energiløsninger og klimaeffektiv transport. Norsk kompetanse er etterspurt blant mange av våre samarbeidsland.

Regjeringen har lansert et bistandsprogram mot marin forsøpling. Programmet skal bidra til finansiering av effektiv avfallshåndtering i utviklingsland, forebygging gjennom bevisstgjøring, og effektiv opprydning. Til dette behøves både innovasjonsevnen, teknologien og kapitalen i privat sektor, kompetanseoverføring i offentlig sektor, finansieringsinstrumentene i de multilaterale bankene og partnerskap med både giver- og utviklingsland.

Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi

En lønnsom og ansvarlig privat sektor som bidrar til arbeidsplasser, lønnsinntekter til den enkelte og skatteinntekter til samfunnet, er nøkkelen til bærekraftige samfunn – både her hjemme og i

utviklingsland. Det må skapes nye jobber for å sikre utvikling, vekst og velferd. Derfor skal næringslivets investeringer i fattige land spille en større rolle i Regjeringens utviklingspolitikk.

Norges innsats for å bidra til nye jobber har to mål: For det første må det bli tryggere og mer attraktivt å investere i utviklingsland – både for lokale og internasjonale aktører. Det er behov for gode og forutsigbare rammebetingelser for privat sektor. Dette krever samarbeid med myndigheter om utforming av lover, regler og rammevilkår som sikrer alle parter interesser på en god måte. For det andre må de utviklingspolitiske virkemidlene innrettes slik at bedriftenes investeringer bidrar til størst mulig utviklingseffekter og inkluderende vekst.

Regjeringen arbeider også for et rettferdig, globalt handelsregelverk under WTO som bygger ned tollbarrierer og gir like muligheter for utvikling.

Tilgang til stabil kraftforsyning er viktig for næringsutvikling og arbeidsplasser. Norge har i mange år gitt støtte til produksjon av, og tilgang til, fornybar energi i utviklingsland. Partnerskap med privat sektor er viktig for å lykkes. Norge bidrar også med kompetanseoverføring slik at utviklingslandene kan gjennomføre reformer, lovverk, institusjonsutvikling og kapasitetsbygging i energisektoren.

Norfund er et viktig virkemiddel for å skape arbeidsplasser i utviklingsland. Halvparten av tilført kapital skal over tid være investert i Afrika sør for Sahara. Norfunds reviderte vedtekter fastslår at det forventes at fondet investerer i risikoutsatte sektorer der utviklingseffektene, som sysselsetting, er særlig høye. Ved utgangen av 2017 var 292 000 mennesker sysselsatt i Norfunds direkte eller indirekte investeringer, en økning fra året før. Norfund skal prioritere investeringer i fornybar energi, som over tid bør utgjøre om lag halvparten av tilført kapital. Ved utgangen av 2017 utgjorde fornybar energi 50 pst. av Norfunds kommiterte kapital.

Manglende tilgang til garantier begrenser mulighetene til å investere i ny kraftproduksjon i utviklingsland. Utenriksdepartementet vil derfor vurdere nye finansieringsmodeller for fornybar energi, med særlig vekt på mulige garantiordninger.

Verdensbanken legger til grunn at satsing på landbruk er et av de mest virkningsfulle tiltakene mot ekstrem fattigdom. Økt produktivitet og lønnsomhet i jordbruk, fiskeri og akvakultur kan skape arbeidsplasser høyere opp i verdikjeden gjennom produksjon og foredling av næringsmid-

ler – både for innenlands konsum og for eksportmarkeder. Regjeringen har lansert en opptrappingsplan om klimatilpasset landbruk og matsikkerhet og en handlingsplan for bærekraftige mat-systemer i norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

Humanitær innsats

Væpnet konflikt rammer sivilbefolkningen hardt i flere områder av verden. Klimaendringer og miljøforringelse bidrar til at humanitære kriser får større omfang og varer lenger enn før. Millioner av mennesker lever i akutt nød i land som Syria, Jemen, Den demokratiske republikken Kongo og Sør-Sudan. Antallet mennesker som er fordrevet i eget land og over landegrenser er høyere enn noensinne. I FNs nødhjelpsappell for 2018 anslås det at 136 millioner mennesker trenger humanitær hjelp og beskyttelse i 25 land.

Norge arbeider for raske, effektive og godt koordinerte responser som gir beskyttelse og assistanse til nødlidende i tråd med de humanitære prinsippene. I dagens komplekse kriser er det særlig viktig at den humanitære innsatsen og utviklingsbistanden virker bedre sammen. Dette er et sentralt tema i Regjeringens nye humanitære strategi, som ble lagt frem i august 2018, ti år etter forrige strategi. Regjeringen fortsetter å styrke Norges humanitære innsats. De humanitære budsjettene økte med mer enn 50 pst. i forrige stortingsperiode, og vil øke ytterligere i år.

Norge er en pådriver for at internasjonal humanitær rett skal respekteres. Sivile må beskyttes, og hjelpearbeidere skal ha trygg, uhindret tilgang til nødlidende. Med den nye humanitære strategien legger Regjeringen økt vekt på beskyttelse i den humanitære innsatsen. Dette inkluderer tiltak mot miner og andre eksplosiver som rammer sivile og hindrer utvikling. Norge er et betydelig giverland, og har påtatt seg presidentskapet for Minekonvensjonen i 2019 for å bidra til styrket global innsats. Videre vil Norge øke satsingen på bekjempelse av seksualisert og kjønnsbasert vold og beskyttelse av barn og unge i humanitære kriser.

Syriakrisen vil være høyt prioritert også i 2019. Innen utgangen av året vil vi ha oppfylt et samlet løfte på 10 mrd. kroner over fire år til responsen i

Syria og naboland. 15 pst. av den humanitære bistanden til Syriakrisen vil gå til utdanning.

Sårbare stater

Land i direkte eller indirekte konflikt, med store humanitære utfordringer og høy grad av sårbarhet, krever også mer langsiktig innsats. Det er en klar sammenheng mellom væpnet konflikt og fattigdom, og med dagens utvikling vil 60 pst. av verdens fattige bo i sårbare stater innen 2030.

En betydelig del av Norges langsiktige utviklingsinnsats går derfor til sårbare stater. Det strategiske rammeverket for norsk innsats i sårbare stater og regioner ble utarbeidet på bakgrunn av erfaringene fra bl.a. Afghanistan, Somalia og Sør-Sudan. Innsats i slike land krever en annen tilnærming enn i mer stabile land. Sikkerhetssituasjonen gjør tilstedeværelse og kontroll vanskeligere. Det er også risiko for at oppnådde resultater kan ødelegges når konflikt og vold blusser opp igjen.

Korrupsjon er særlig utfordrende i mange land og områder, og utgjør et vesentlig hinder for utvikling. Irregulære migrasjonsstrømmer som følge av konflikt og fattigdom påvirker også utviklingen i mange land. Regjeringen vil støtte innsats som bidrar til å bygge evne til å håndtere migrasjonsbevegelser og redusere irregulær migrasjon.

Langsiktighet i bistanden er viktig for å nå målet om å bidra til at lokalsamfunn og stater skal bli i stand til selv å håndtere kriser. Samtidig må den være fleksibel nok til å tilpasses en endret kontekst. Vi må se hele vårt virkemiddelapparat i sammenheng. Den humanitære responsen og utviklingsbistanden har ulike formål, men må trekke i samme retning. Den humanitære innsatsen skal møte umiddelbare humanitære behov, bidra til å redusere sårbarhet, og legge grunnlaget for mer varige løsninger som setter kriserammede i stand til å møte egne behov. Utviklingsinnsatsen skal bidra til å bygge institusjoner og legge til rette for at landene kan ta ansvar for egen utvikling på sikt. Derfor er det et mål at innsatsen innrettes på en måte som bidrar til forebygging og til at lokalsamfunn og staters kapasitet til å håndtere kriser styrkes.

2 Hovedprofil 2019

Regjeringens fem tematiske hovedprioriteringer i utviklingspolitikken

Nedenfor følger tabell over forbruk 2017 og plantall 2019 for Regjeringens fem hovedsatsinger i utviklingspolitikken. For to av satsingene er det gjort en justering i innretningen i forhold til den som ble presentert i budsjettet for 2018. Det vil si at tidligere *Næringsutvikling og jobbskaping* nå er *Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi*, og tidligere *Klima, fornybar energi og miljø* nå er *Klima, miljø og hav*. Denne justeringen er i samsvar med ny budsjettstruktur. Også andre sider

ved den nye kapittel- og poststrukturen i 2019 innebærer at oversikt over plantall og forbrukstall for de fem satsingene ikke vil være sammenliknbar med tilsvarende tabell i 2018-budsjettet.

For å få forbrukstallene for 2017 sammenliknbare med plantallene for 2019, har det vært nødvendig å inkludere relevant forbruk fra regionbevilgninger, likestillingsbevilgning og bevilgninger til utviklingsbanker og FN, basert på sektorkoding i bistandsstatistikken i forbrukstallene for 2017. Dette er gjort for å justere for endringer som er gjort i ny budsjettstruktur, jf. tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer.

Tabell 2.1 Regjeringens fem hovedprioriteringer i utviklingspolitikken: Forbruk 2017 og plantall 2019 (beløp i mrd. kroner)

	Forbruk 2017	Plantall 2019
Helse	4,6	4,8
Utdanning	3,6	3,7
Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi	3,4	4,7
Klima, miljø og hav	3,9	4,8
Humanitær bistand	5,8	5,4

I det følgende gis en presentasjon av hva den enkelte hovedsatsing i tabellen ovenfor er basert på. Som det framgår av tabellen, er det særlig *Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi*, og *Klima, miljø og hav* hvor de største økningene legges, men også *Helse* og *Utdanning* økes betydelig.

Helse

Plantallet for 2019 består av bevilgningsforslagene under følgende poster: Kap 160, post 70 *Helse*, post 71 *Verdens helseorganisasjon (WHO)*, og post 72 *FNs aidsprogram (UNAIDS)*, og kap. 164, post 72 *FNs befolkningsfond (UNFPA)*. Videre er det lagt til indikative beløp for tilskudd til helseformål fra kap. 170, post 70 *Sivilt samfunn*, kap. 144, post 70 *Uttevklingsordninger (Norec)* og kap. 164, post 70 *Likestilling*.

Forbruk 2017 består av regnskapstall for tilsvarende poster i 2017-budsjettet, med tillegg for forbruk fra regionbevilgninger, basert på sektorkoding i bistandsstatistikken.

Utdanning

Plantallet for 2019 består av bevilgningsforslaget under kap. 161, post 70 *Utdanning*. Videre er det lagt inn plantall for utdanning fra kap. 170, post 70 *Sivilt samfunn* og kap. 150, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand*. Antatt forbruk til utdanning under kap. 144, post 70 *Uttevklingsordninger (Norec)* er også tatt med.

Forbruk 2017 består av regnskapstall for utdanningsposten i 2017-budsjettet, med tillegg for forbruk fra regionbevilgninger og andre poster, basert på sektorkoding (utdanning) i bistandsstatistikken.

Den humanitære innsatsen som er rettet inn mot utdanning i krise og konflikt er også inkludert.

Næringsutvikling, fornybar energi og landbruk

Plantallet for 2019 består av bevilgningsforslagene under kap. 162, post 70 *Næringsutvikling og handel*, post 71 *Matsikkerhet og landbruk*, post 72 *Fornybar energi*, post 73 *Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC)*, og postene 75/95 *Norfund*.

Forbruk 2017 består av regnskapstall for tilsvarende poster i 2017-budsjettet, med tillegg for forbruk fra regionbevilgninger, overgangsbistand og bevilgninger til utviklingsbanker og FN, basert på sektorkoding i bistandsstatistikken.

Klima, miljø og hav

Plantallet for 2019 består av bevilgningsforslagene under kap. 163, post 45 *Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold* (Svalbard globale frøhvelv), post 70 *Miljø og klima*, og post 71 *Hav og marin forsøpling*, samt bevilgningsforslag knyttet til Regjeringens havsatsing under kap. 140 *Utenriksdepartementet*, post 21 *Spesielle driftsutgifter*. Klima- og skogsatsingen under Klima- og miljødepartementet er også tatt med under denne satsingen. Dessuten er et indikativt beløp fra kap. 152, post 70 *Menneskerettigheter* knyttet til forvaltning og sikring av verdensarven inkludert her.

Forbruk 2017 består av regnskapstall for tilsvarende poster i 2017-budsjettet, med tillegg for forbruk fra regionbevilgninger, basert på sektorkoding i bistandsstatistikken.

Humanitær bistand

Forbruk 2017 og plantall 2019 gjelder henholdsvis regnskapstall og bevilgningsforslag på kap. 150, post 70 *Humanitær bistand*, post 71 *Verdens matvareprogram (WFP)* og post 72 *FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)*.

Øvrig profil i budsjettet

I budsjettet for 2019 er det lagt inn betydelige økninger på noen særlig prioriterte områder som hav og marin forsøpling, fornybar energi, sårbare stater og regioner, Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, nødhjelp og humanitær bistand, FNs arbeid for bærekraftsmålene, menneskerettigheter, og økonomisk utvikling og demokratisering i Europa og Sentral-Asia. Noen av disse økningene inngår i utviklingspolitikkenes fem hovedsatsinger, mens andre representerer særskilte eller gjennomgående prioriteringer i Regjeringens utenriks- og utviklingspolitikk. Gjennom de budsjettmessige prioriteringene tydeliggjøres en profil med fokus på bærekraft, fornybare ressurser, utvikling basert på kunnskap og kunnskapsoverføring, lindring av nød, samt en fortsatt sterk innsats for styrking av de multilaterale institusjonene som er viktig for global fred og utvikling. EØS-avtalen er førende for bevilgninger til EØS-finansieringsordningene. Ordningene utgjør også en viktig del av budsjettforslaget for 2019.

3 Ny budsjettstruktur, effektiv forvaltning og Reform 2019

Ny budsjettstruktur og revidert Prop. 1 S

Stortinget har ved flere anledninger, bl.a. i Innst. 7 S (2014–2015) og Innst. 243 S (2016–2017), pekt på at det benyttes flere ulike budsjettposter til å finansiere de samme bistandstiltakene, noe som kan vanskeliggjøre Stortingets mulighet for å påvirke og føre kontroll med hvordan midlene benyttes. Dette fremgår sist av vedtak nr. 586, 18. april 2017, i forbindelse med behandling av Innst. 243 S (2016–2017):

«Stortinget ber regjeringen i budsjettproposisjonen for Utenriksdepartementet legge opp til en ny budsjettstruktur med en klarere og mindre overlappende fordeling av bistandsformål på de forskjellige budsjettkapitler og poster, supplert med indikative plantall for de utvalgte partnerlandene og sentrale bistandsmottakere.»

I 2018-budsjettet startet Utenriksdepartementet dette større arbeidet ved å utarbeide indikative plantall for fordeling over regionbevilgningene til alle partnerlandene. Det ble også lagt inn referanser til relaterte innsatser, der tiltak finansieres over ulike programkategorier og kapitler. Departementet varslet samtidig om at man ville komme tilbake til Stortinget på egnet måte vedrørende videre oppfølging av vedtaket.

Utenriksdepartementet tar nå ytterligere nødvendige grep for å gjøre Prop. 1 S til et bedre bevilgningsverktøy for Stortinget og et mer hensiktsmessig styringsverktøy for departementet og Regjeringen.

For det første er årets budsjettproposisjon betydelig kortere og mer oversiktlig. Utenriksdepartementets hovedprofil framgår av Del I, og målstrukturen og rapporteringen tydeliggjøres og forenkles gjennomgående.

For det andre gjøres det til dels betydelige endringer i selve budsjettstrukturen under begge programområder. Under programområde 02 samles for eksempel tilskudd til utenrikspolitiske satsinger under ett kapittel. Disse har tidligere vært spredd over flere kapitler. Videre revideres postbruk mellom 01/21 (drifts-) og 70 (tilskudds-) pos-

ter under begge programområder. Under programområde 03 tematiseres bevilgningene i større grad. Generelt presiseres og forenkles kapittel- og postbenevninger gjennomgående, og antall programkategorier reduseres. Midler relatert til Norec (tidligere Fredskorpset) samles under ett kapittel.

Strukturendringene som innebærer at midler flyttes mellom poster, endrer ikke bruken av midlene.

Som Stortinget også har pekt på (jf. bl.a. vedtak nr. 579, 18. april 2017), er det behov for større forutsigbarhet for langsiktige satsinger på særskilte bistandssektorer som helse, utdanning, næringsutvikling, landbruk/matsikkerhet, likestilling og miljø/klima/fornybar energi, inkludert klima- og skogsatsingen.

En tydeligere tematisk organisering av budsjettet gir større oversikt og reduserer overlapp. Med den nye budsjettstrukturen, med primært ett organiserende prinsipp, går det tydeligere fram hvor mye som foreslås fordelt til de ulike temaene, og hvilke prioriteringer Regjeringen foreslår.

Tematisk organisering legger videre grunnlaget for en mer effektiv organisering av bistandsforvaltningen, ettersom man kan samle forvaltningskompetansen rundt tema samtidig som den regionale konteksten skal ivaretas. Regionbevilgningene videreføres for programmer som er tverrsektorielle eller ikke klart dekkes av de tematiske kapitlene. Fordelingen av regionbevilgningene vil bli gjort i sammenheng med fordelingen av de tematiske postene.

På denne måten vil det fortsatt bli gjort tydelige geografiske prioriteringer, jf. bl.a. Meld. St. 17 (2017–2018) *Partnerland i utviklingspolitikken*. Poster for finansiering av og gjennom FN og multilaterale finansinstitusjoner vil også bli videreført.

Mål for bevilgningene i den nye strukturen er basert på føringene gitt i Del I *Innledning*, og er i hovedsak formulert slik at vi kan måle resultater hvert år. Mange av målene er ambisiøse og kan ikke nås av Norge alene. Våre prioriteringer for 2019 og virkemidlene vi har til rådighet skal bidra til å nå målene som er satt, men i samarbeid med andre land og ofte avhengig av forhold som ligger

utenfor vår kontroll. Derfor står formuleringen: «Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål...» på hver post.

Mål for bevilgningene er i hovedsak fastsatt på postnivå, men for driftspostene er mål lagt under hhv. programkategori 02.00 og 03.00. Der vi gir kjernebidrag til FN eller multilaterale utviklingsbanker er det organisasjonenes egne mål som gjelder, og vårt bidrag går til å støtte organisasjonenes arbeid for å nå disse. Her kan målene være flerårige, og det er da henvist til hvilken periode målene gjelder for.

Målformuleringene er gjennomgående forenklet og spisset, og grunnlaget er lagt for en mer resultatorientert rapportering i senere års budsjettproposisjoner. Det gjenstår fortsatt arbeid på dette feltet. Utenriksdepartementet vil fram mot 2020-budsjettet arbeide videre med et målhierarki

som tydeliggjør forholdet mellom de overordnede målene (jf. føringene i Del I – Innledning) og målene på postnivå.

Under «Rapport 2017» er det henvist til hvilken budsjettpost i Prop. 1 S (2016–2017) rapporten dekker, samt målene for posten slik de var formulert for budsjettåret 2017.

Budsjettstrukturendringene oppsummeres i tabell nedenfor og fremgår løpende gjennom dokumentet der det er relevant. Tabellen viser hvor man kan gjenfinne poster fra tidligere budsjettstruktur, og vesentlige flyttinger av midler (anslag) der poster i tidligere struktur fordeles på flere poster i ny struktur. Sammenligningsgrunnlaget er saldert budsjett 2018.

Saldert budsjett 2018 og regnskapstall 2017 i henhold til tidligere budsjettstruktur finnes i egen tabell 5.2.

Tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer

Programkategori, kapittel og post	Endringer
Programområde 02	
Programkategori 02.00 Administrasjon av utenrikspolitikken	Nytt navn.
Kap. 100, post 71 Hjelp til norske borgere i utlandet	Postnummer endret fra tidligere post 72 grunnet flytting av tidligere post 71 <i>Diverse tilskudd</i> til nytt kap. 118, post 72 og 74.
Kap. 115 Norgesfremme	Nytt navn. Tidligere post 01 <i>Driftsutgifter utgår</i> , og det er opprettet ny post 21 og post 71.
Kap. 115, post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 70 og 71	Ny post.
Kap. 115, post 70 Kultur og informasjonsformål, kan overføres, kan nyttes under post 21	Nytt navn. Erstatter sammen med ny post 71 tidligere post 70 <i>Tilskudd til næringsfremme-, kultur og informasjonsformål</i> .
Kap. 115, post 71 Næringsfremme, kan overføres, kan nyttes under post 21	Ny post. Erstatter sammen med ny post 70 tidligere post 70 <i>Tilskudd til næringsfremme-, kultur og informasjonsformål</i> .
Kap. 118 Utenrikspolitiske satsinger	Nytt navn. Erstatter tidligere kap. 118 <i>Nordområdetiltak mv. og kap. 119 Globale sikkerhetstiltak</i> .
Kap. 118, post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 70, 71, 72 og 73	Ny post. Erstatter tidligere kap. 118, post 01 <i>Driftsutgifter</i> og kap. 119, post 01 <i>Driftsutgifter</i> , som begge utgår. 17,8 mill. kroner flyttes hit fra tidligere kap. 118, post 70 <i>Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland</i> og tidligere kap. 118, post 71 <i>Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv.</i>

Tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer

Programkategori, kapittel og post	Endringer
Kap. 118, post 70 Nordområdetiltak, samarbeid med Russland og atomsikkerhet, kan overføres, kan nyttes under post 21	Nytt navn. 15 mill. kroner flyttet til ny post 21.
Kap. 118, post 71 Globale sikkerhetsspørsmål, kan overføres, kan nyttes under post 21	Ny post. Erstatte tidligere kap. 119, post 70 <i>Globale sikkerhetstiltak</i> .
Kap. 118, post 72 Nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet mv., kan overføres, kan nyttes under post 21	Ny post. Erstatte tidligere post 71 <i>Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv.</i> Under dette kapitlet er midler til Europarådet og Kypros flyttet fra tidligere post 71 til ny post 74 <i>Forskning, dialog og menneskerettigheter mv.</i> og 2,8 mill. kroner er flyttet til ny post 21 <i>Spesielle driftsutgifter</i> . Midler til etterforskning av kjemisk krigføring og arbeid med kjernefysisk nedrustning er flyttet hit fra tidligere kap. 100, post 71 <i>Diverse tilskudd</i> .
Kap. 118, post 73 Klima, miljøtiltak og hav mv., kan overføres, kan nyttes under post 21	Ny post. Erstatte tidligere kap. 118, post 76 <i>Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak</i> .
Kap. 118, post 74 Forskning, dialog og menneskerettigheter mv.	Ny post. Erstatte tidligere kap. 100, post 71 <i>Diverse tilskudd</i> . Midler til Europarådet og Kypros er flyttet hit fra tidligere kap. 118, post 71 <i>Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv.</i> Midler til Fulbright-stipendordningen, Norsk internasjonalt pressesenter, NIPS og Voksenåsens kulturvirksomhet er flyttet hit fra tidligere kap. 115 <i>Næringsfremme-, kultur- og informasjonsformål</i> .
Programområde 03	
Programkategori 03.00 Forvaltning av utviklingssamarbeidet	Nytt navn.
Kap. 140 Utenriksdepartementet	Nytt navn.
Kap. 140, post 01 Driftsutgifter	12 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 169 <i>Global helse og utdanning</i> , post 01 <i>Driftsutgifter</i> . 7 mill. kroner er flyttet til kap. 140, ny post 21 <i>Spesielle driftsutgifter</i> .
Kap. 140, post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 165 <i>Forskning, kompetanseheving og evaluering</i> , post 01 <i>Driftsutgifter</i> . Midler fra tidligere kap. 169 <i>Global helse og utdanning</i> , post 01 <i>Driftsutgifter</i> fordeles mellom post 01 og post 21. 7 mill. kroner er flyttet hit fra post 01.5 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 164 <i>Fred, forsoning og demokrati</i> , post 72 <i>Globale sikkerhetsutfordringer</i> , og 7 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 163, post 70 <i>Nødhjelp og humanitær bistand</i> .

Tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer

Programkategori, kapittel og post	Endringer
Kap. 141, post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 160 <i>Sivilt samfunn</i> , post 01 <i>Driftsutgifter</i> .
Kap. 144, post 70 Utvekslingsordninger, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 160, post 77 <i>Uttekslingsordninger gjennom Fredskorpset</i> .
Programkategori 03.10 Utviklingssamarbeidet	Ny programkategori. Erstatte tidligere programkategorier 03.10 <i>Bilateral bistand</i> , 03.20 <i>Globale ordninger</i> og 03.30 <i>Multilateral bistand</i> .
Kap. 150 Humanitær bistand	Nytt kapittel. Tidligere kap. 150 dekket bistand til Afrika.
Kap. 150, post 70 Nødhjelp og humanitær bistand, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 163, post 70 <i>Nødhjelp og humanitær bistand</i> .
Kap. 150, post 71 Verdens matvareprogram (WFP), kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 170, post 73 <i>Verdens matvareprogram (WFP)</i> .
Kap. 150, post 72 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)	Ny post. Erstatte tidligere kap. 170, post 74 <i>FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)</i> .
Kap. 151 Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	Nytt kapittel. Tidligere kap. 151 dekket bistand til Asia.
Kap. 151, post 70 Fred og forsoning, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 164, post 70 <i>Fred, forsoning og demokratiltak</i> . 8 mill. kroner er flyttet fra tidligere kap. 164, post 70 til nytt kap. 152, post 71 <i>FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR)</i> . 8 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> .
Kap. 151, post 71 Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 164, post 72 <i>Globale sikkerhetsutfordringer</i> , post 74 <i>Sikkerhetssektorreform (SSR) og fredsoperasjoner</i> og post 75 <i>Utvikling og nedrustning</i> . 19 mill. kroner (UNODC) er flyttet hit fra tidligere kap. 170, post 76 <i>FN og globale utfordringer</i> .
Kap. 151, post 72 Sårbare stater og regioner, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 162, post 70 <i>Overgangsassistans/sårbare stater og regioner</i> . 50 mill. kroner (FAO) er flyttet fra tidligere kap. 162, post 70 til nytt kap. 162 <i>Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi</i> , post 71 <i>Matsikkerhet og landbruk</i> . 25 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 161 <i>Utdanning, forskning og faglig samarbeid</i> , post 70 <i>Utdanning</i> . 10 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 152 <i>Menneskerettigheter</i> , post 71 <i>FNs Høykommissær for menneskerettigheter</i> . 58 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 15,9 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 152, post 78 <i>Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika</i> .

Tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer

Programkategori, kapittel og post	Endringer
Kap. 151, post 73 FN og globale utfordringer, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap 170, post 76 <i>FN og globale utfordringer</i> . 66,3 mill. kroner er flyttet fra tidligere kap. 170, post 76 til nytt kap. 162 <i>Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi</i> , post 70 <i>Næringsutvikling og handel</i> . 29,7 mill. kroner er flyttet via tidligere kap. 170, post 80 <i>Øvrige tilskudd</i> , jf. Prop. 48 S (2017–2018) til nytt kap. 152, post 70 <i>Menneskerettigheter</i> (ILO og UNESCO), nytt kap. 163, post 71 <i>Hav og marin forsøpling</i> (UNESCO) og nytt kap. 171, post 72 <i>Andre tilskudd (FN)</i> . 19 mill. kroner (UNODC) er flyttet til ny post 71 <i>Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning</i> .
Kap. 151, post 74 Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv., kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 170, post 78 <i>Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv.</i>
Kap. 152 <i>Menneskerettigheter</i>	Nytt kapittel. Tidligere kap. 152 dekket bistand til Midtøsten og Nord-Afrika.
Kap. 152, post 70 <i>Menneskerettigheter</i> , kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 163, post 72 <i>Menneskerettigheter</i> . 120 mill. kroner er flyttet fra tidligere kap. 163, post 72 til ny post 71 <i>FNs høykommisær for menneskerettigheter (OHCHR)</i> . 73 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 4 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 72 <i>Bistand til Afghanistan</i> , jf. Prop. 48 S (2017–2018). 3 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 78 <i>Regionbevilgning for Asia</i> . 31,4 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 152, post 78 <i>Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika</i> . 15,2 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 153, post 78 <i>Regionbevilgning for Latin-Amerika</i> . 49 mill. kroner (kulturbistand) er flyttet hit fra tidligere kap. 160, post 70 <i>Sivilt samfunn</i> . 8 mill. kroner (kulturbistand) er flyttet hit fra tidligere kap. 151 <i>Regionbevilgning for Asia</i> og kap. 152 <i>Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika</i> . 4 mill. kroner (UNESCO) og 15 mill. kroner (ILO) er flyttet hit fra tidligere kap. 170, <i>FN-organisasjoner mv.</i> , post 80 <i>Øvrige tilskudd</i> , jf. Prop. 48 S (2017–2018).
Kap. 152, post 71 FNs høykommisær for menneskerettigheter (OHCHR), kan overføres	Ny post. 120 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 163, post 72 <i>Menneskerettigheter</i> . 12 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 8 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 164, post 70 <i>Fred og forsoning</i> . 10 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 162, post 70 <i>Overgangsbistand/sårbare stater og regioner</i> .

Tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer

Programkategori, kapittel og post	Endringer
Kap. 159 Regionbevilgninger	Nytt kapittel.
Kap. 159, post 70 Midtøsten og Nord-Afrika, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 152, post 78 <i>Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika</i> og tidligere kap. 170, post 75 <i>FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)</i> . 15,9 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 151, post 72 <i>Sårbare stater og regioner</i> . 36,4 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 152, post 70 <i>Menneskerettigheter</i> . 42,5 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 160, post 70 <i>Helse</i> . 52,9 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 161, post 70 <i>Utdanning</i> . 27 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 162, post 70 <i>Næringsutvikling og handel</i> . 25,8 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 162, post 71 <i>Matsikkerhet og landbruk</i> . 42 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 162, post 72 <i>Fornybar energi</i> . 15,8 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 164, post 70 <i>Likestilling</i> .
Kap. 159, post 71 Europa og Sentral-Asia, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 164, post 71 <i>ODA-godkjente land på Balkan</i> og post 73 <i>Andre ODA-godkjente OSSE-land</i> . Fra tidligere kap. 164, post 73 er 48 mill. kroner flyttet til nytt kap. 161, post 70 <i>Utdanning</i> , 4,5 mill. kroner er flyttet til nye kap. 160, post 70 <i>Helse</i> , 5,5 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 162, post 70 <i>Næringsutvikling og handel</i> og 28,1 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 163, post 70 <i>Miljø og klima</i> .
Kap. 159, post 72 Afghanistan, kan overføres	Ny post. Erstatte den delen av tidligere kap. 151, post 78 <i>Regionbevilgning for Asia</i> som ble flyttet til ny post 72 <i>Bistand til Afghanistan</i> ifm. Prop. 48 S (2017–2018). 4 mill. kroner er flyttet fra tidligere kap. 151, post 72 til nytt kap. 152, post 70 <i>Menneskerettigheter</i> . 2 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 160, post 70 <i>Helse</i> . 24,5 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 162, post 71 <i>Matsikkerhet og landbruk</i> .

Tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer

Programkategori, kapittel og post	Endringer
Kap. 159, post 75 Afrika, kan overføres	<p>Ny post. Erstatte tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i>.</p> <p>58 mill. kroner er flyttet fra tidligere kap. 150, post 78 til nytt kap. 151, post 72 <i>Sårbare stater og regioner</i>. 12 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 152, post 71 <i>FNs høykommisær for flyktninger (OHCHR)</i>.</p> <p>73 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 152, post 70 <i>Menneskerettigheter</i>. 201,8 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 160, post 70 <i>Helse</i>. 426,5 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 161, post 70 <i>Utdanning</i>.</p> <p>134,5 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 161, post 72 <i>Kunnskapsbanken og faglig samarbeid</i>. 24,5 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 162, post 70 <i>Næringsutvikling og handel</i>. 431,5 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 162, post 71 <i>Matsikkerhet og landbruk</i>. 70 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 162, post 72 <i>Fornybar energi</i>. 44,2 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 163, post 70 <i>Miljø og klima</i>. 29,2 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 163, post 70 <i>Hav og marin forsøpling</i>; 69,9 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 164, post 70 <i>Likestilling</i>. 8 mill. kroner (Sør-Sudan) er flyttet til nytt kap. 151, post 70 <i>Fred og forsoning</i>.</p>
Kap. 159, post 76 Asia, kan overføres	<p>Ny post. Erstatte den delen av tidligere kap. 151, post 78 <i>Regionbevilgning for Asia</i> som ikke ble flyttet til ny post 72 <i>Bistand til Afghanistan</i> ifm. Prop. 48 S (2017–2018).</p> <p>6 mill. kroner er flyttet fra tidligere kap. 151, post 78 til nytt kap. 152, post 70 <i>Menneskerettigheter</i>.</p> <p>15 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 161, post 70 <i>Utdanning</i>. 8,6 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 161, post 72 <i>Kunnskapsbanken og faglig samarbeid</i>.</p> <p>9,4 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 162, post 70 <i>Næringsutvikling og handel</i>. 5,2 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 162, post 71 <i>Matsikkerhet og landbruk</i>. 10 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 162, post 72 <i>Fornybar energi</i>. 41,7 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 163, post 70 <i>Miljø og klima</i>. 2,8 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 163, post 71 <i>Hav og marin forsøpling</i>. 12,5 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 164, post 70 <i>Likestilling</i>.</p>
Kap. 159, post 77 Latin-Amerika, kan overføres	<p>Ny post. Erstatte tidligere kap. 153, post 78 <i>Regionbevilgning for Latin-Amerika</i>. 15,2 mill. kroner er flyttet fra tidligere kap. 153, post 78 til nytt kap. 152, post 70 <i>Menneskerettigheter</i>. 9,5 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 160, post 70 <i>Helse</i>. 3 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 161, post 70 <i>Utdanning</i>. 28 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 163, post 70 <i>Miljø og klima</i>. 4 mill. kroner er flyttet til nytt kap. 164, post 70 <i>Likestilling</i>.</p>

Tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer

Programkategori, kapittel og post	Endringer
Kap. 160 Helse	Nytt kapittel. Tidligere kap. 160 dekket sivilt samfunn og demokratiutvikling.
Kap. 160, post 70 Helse, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 169, post 70 <i>Global helse</i> . 4,5 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 164, post 73 <i>Andre ODA-godkjente OSSE-land</i> . 201,8 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 42,5 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 152, post 78 <i>Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika</i> . 2 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 72 <i>Bistand til Afghanistan</i> . 9,5 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 153, post 78 <i>Regionbevilgning for Latin-Amerika</i> .
Kap. 160, post 71 Verdens helseorganisasjon (WHO), kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 170, post 83 <i>Verdens helseorganisasjon (WHO)</i> .
Kap. 160, post 72 FNs aidsprogram (UNAIDS), kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 170, post 77 <i>FNs aidsprogram (UNAIDS)</i> .
Kap. 161 Utdanning, forskning og faglig samarbeid	Nytt kapittel. Tidligere kap. 161 dekket næringsutvikling.
Kap. 161, post 70 Utdanning, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 169, post 73 <i>Utdanning</i> . 426,5 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 15 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 78 <i>Regionbevilgning for Asia</i> . 52,9 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 152, post 78 <i>Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika</i> . 3 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 153, post 78 <i>Regionbevilgning for Latin-Amerika</i> . 25 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 162, post 70 <i>Overgangsbistand/sårbare stater og regioner</i> . 48 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 164, post 73 <i>Andre ODA-godkjente OSSE-land</i> . 100 mill. kroner (GPE og UNICEF) er flyttet hit fra tidligere kap. 168, post 70 <i>Kvinnens rettigheter og likestilling</i> .
Kap. 161, post 71 Forskning, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 165, post 70 <i>Forskning</i> .
Kap. 161, post 72 Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, kan overføres	Ny post. Erstatte tidligere kap. 165, post 71 <i>Faglig samarbeid</i> . 134,5 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 8,6 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 78 <i>Regionbevilgning for Asia</i> .

Tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer

Programkategori, kapittel og post	Endringer
Kap. 162 Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi	Nytt kapittel. Tidligere kap. 162 dekket overgangsbistand/sårbare stater og regioner.
Kap. 162, post 70 Næringsutvikling og handel, kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 161, post 70 <i>Næringsutvikling</i> , inkl. 66,3 mill. kroner flyttet hit i forbindelse med Prop. 48 S (2017–2018) fra tidligere kap. 170, post 76 <i>FN og globale utfordringer</i> . 24,5 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 9,4 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 78 <i>Regionbevilgning for Asia</i> . 27 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 152, post 78 <i>Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika</i> . 20 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 164, post 71 <i>ODA-godkjente land på Balkan</i> , og 5,5 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 164, post 73 <i>Andre ODA-godkjente OSSE-land</i> .
Kap. 162, post 71 Matsikkerhet og landbruk, kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 170, post 81 <i>Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk</i> . 431,5 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 5,2 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 78 <i>Regionbevilgning for Asia</i> . 25,8 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 152, post 78 <i>Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika</i> . 24,5 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 72 <i>Bistand til Afghanistan</i> , jf. Prop. 48 S (2017–2018). 50 mill. kroner (FAO) er flyttet hit fra tidligere kap. 162, post 70 <i>Overgangsbistand/sårbare stater og regioner</i> . 120 mill. kroner (IFAD) er flyttet hit fra tidligere kap. 171, post 71.
Kap. 162, post 72 Fornybar energi, kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 166, post 74 <i>Fornybar energi</i> . 70 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 10 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 78 <i>Regionbevilgning for Asia</i> . 42 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 152, post 78 <i>Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika</i> .
Kap. 162, post 73 Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC), kan overføres	Ny post. 55 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 171, post 72 <i>Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner</i> .
Kap. 162, post 75 Norfund – tapsavsetning	Ny post. Erstatter tidligere kap. 161, post 75 <i>Norfund – tapsavsetning</i> .
Kap. 162, post 95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	Ny post. Erstatter tidligere kap. 161, post 95 <i>Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland</i> .

Tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer

Programkategori, kapittel og post	Endringer
Kap. 163 Klima, miljø og hav	Nytt kapittel. Tidligere kap. 163 dekket nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter.
Kap. 163, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 166, post 45 <i>Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold</i> , jf. Prop. 85 S (2017–2018).
Kap. 163, post 70 Miljø og klima, kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 166, post 72 <i>Klima og miljø, kan overføres</i> . 150 mill. kroner er flyttet fra tidligere kap. 166, post 72 til nytt kap. 163, post 71 <i>Hav og marin forsøpling</i> . 44,2 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 41,7 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 78 <i>Regionbevilgning for Asia</i> . 28 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 153, post 78 <i>Regionbevilgning for Latin-Amerika</i> . 3 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 164, post 71 <i>ODA-godkjente land på Balkan</i> og 28,1 mill. kroner fra kap. 164, post 73 <i>Andre ODA-godkjente OSSE-land</i> .
Kap. 163, post 71 Hav og marin forsøpling, kan overføres	Ny post. 150 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 166, post 72 <i>Klima og miljø</i> . 29,2 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 2,8 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 78 <i>Regionbevilgning for Asia</i> . 3 mill. kroner (UNESCO) er flyttet hit fra tidligere kap. 170, post 80 <i>Øvrige tilskudd</i> , jf. Prop. 48 S (2017–2018).
Kap. 164 Likestilling	Nytt kapittel. Tidligere kap. 164 dekket fred, forsoning og demokrati.
Kap. 164, post 70 Likestilling, kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 168, post 70 <i>Kvinnens rettigheter og likestilling, kan overføres</i> . 100 mill. kroner (GPE og UNICEF) er flyttet fra tidligere kap. 168, post 70 til nytt kap. 161, post 70 <i>Utdanning</i> . 69,9 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 150, post 78 <i>Regionbevilgning for Afrika</i> . 12,5 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 151, post 78 <i>Regionbevilgning for Asia</i> . 15,8 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 152, post 78 <i>Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika</i> . 4 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 153, post 78 <i>Regionbevilgning for Latin-Amerika</i> .
Kap. 164, post 71 FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 170, post 82 <i>FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women)</i> .
Kap. 164, post 72 FNs befolkningsfond (UNFPA)	Ny post. Erstatter tidligere kap. 170, post 71 <i>FNs befolkningsfond (UNFPA)</i> .

Tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer

Programkategori, kapittel og post	Endringer
Kap. 170 Sivilt samfunn	Nytt kapittel. Tidligere kap. 170 dekket FN-organisasjoner mv.
Kap. 170, post 70 Sivilt samfunn, kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 160, post 70 <i>Sivilt samfunn</i> . 49 mill. kroner (kulturbistand) er flyttet fra tidligere kap. 160, post 70 til nytt kap. 152, post 70 <i>Menneskerettigheter</i> .
Kap. 171 FNs utviklingsarbeid	Nytt kapittel. Tidligere kap. 171 dekket multilaterale finansinstitusjoner.
Kap. 171, post 70 FNs utviklingsprogram (UNDP)	Ny post. Erstatter tidligere kap. 170, post 70 <i>FNs utviklingsprogram (UNDP)</i>
Kap. 171, post 71 FNs barnefond (UNICEF)	Ny post. Erstatter tidligere kap. 170, post 72 <i>FNs barnefond (UNICEF)</i>
Kap. 171, post 72 Andre tilskudd (FN), kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 170, post 79 Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps. 7,7 mill. kroner er flyttet hit fra tidligere kap. 170, post 80 <i>Øvrige tilskudd</i> , jf. Prop. 48 S (2017–2018).
Kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette	Nytt kapittel. Tidligere kap. 172 dekket gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak.
Kap. 172, post 70 Verdensbanken, kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 171, post 70 <i>Verdensbanken</i> .
Kap. 172, post 71 Regionale banker og fond, kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 171, post 71 <i>Regionale banker og fond</i> . 120 mill. kroner (IFAD) er flyttet fra tidligere kap. 171, post 71 til nytt kap. 162, post 71 <i>Matsikkerhet og landbruk</i> .
Kap. 172, post 72 Strategisk samarbeid, kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 171, post 72 <i>Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner</i> . 55 mill. kroner er flyttet fra tidligere kap. 171, post 72 til nytt kap. 162, post 73 <i>Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC)</i> .
Kap. 172, post 73 Gjeldslette, kan overføres	Ny post. Erstatter tidligere kap. 172, post 70 <i>Gjeldslette, betalingsbalansetøtte og kapasitetsbygging</i> .
Kap. 179 Flyktningtiltak i Norge	Nytt kapittel.
Kap. 179, post 21 Spesielle driftsutgifter	Ny post. Erstatter tidligere kap. 167 <i>Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)</i> , post 21 <i>Spesielle driftsutgifter</i> .
Annet	Tidligere kap. 166 <i>Klima, miljø og fornybar energi</i> , post 70 <i>Ymse tilskudd</i> utgår i ny budsjettstruktur.

Effektiv drift og forvaltning i utenriktjenesten

Generelt om effektiviseringsarbeidet i utenriktjenesten

Regjeringen bygger sin politikk på en effektiv bruk av fellesskapets ressurser. Utenriktjenesten har gjennomført en rekke tiltak for å effektivisere virksomheten og tilpasse driften til reduserte rammer. I perioden 2014–2018 ble syv utenriksstasjoner avvirket (i 2014 La Paz og Bujumbura, og i 2016 Astana, Sofia, Harare, Lusaka og Guatemala). I samme periode har Utenriksdepartementet redusert antall statsansatte i tjenesten gjennom naturlig avgang.

Utenriksdepartementet har samtidig effektivisert administrative oppgaver som utføres på utenriksstasjonene. Forbedrede teknologiske løsninger har gjort det mulig å flytte administrative oppgaver fra utenriksstasjonene til Oslo, fortrinnsvis innen arkiv, IKT og regnskap. Flere oppgaver er samtidig overført til lokalt ansatte medarbeidere.

Utenriktjenesten arbeider videre med å identifisere nye og mer effektive nærværformer. De nordiske landene fortsetter å gjennomføre tettere samarbeid og flere modeller for integrasjon, f.eks. gjennom samlokalisering i Yangon, Kabul og Dhaka. Flere samlokaliseringer med nordiske land er under etablering, bl.a. i Islamabad.

Utlendingsfeltet

For alle utlendingssaker fremmet utenfor Norge er utenriksstasjonene saksforberedende instans. Utenriksstasjonene fatter førsteinstansvedtak i nær alle visumsaker. I de sakene de ikke selv fatter vedtak, forbereder stasjonene saker for vedtak i Utlendingsdirektoratet ved å innhente og verifisere opplysninger, intervju søkere og gjennomføre DNA-tester. I 2019 vil utenriksstasjonene ventelig håndtere rundt 222 000 søknader.

Utenriktjenesten har som mål å være en effektiv og serviceorientert førstelinje for utlendingsforvaltningen, og skal tilrettelegge ønsket innvandring til Norge, særlig for turister, forretningsreisende og kvalifiserte arbeidstakere. Samtidig vil utenriktjenesten videreføre det særskilte fokuset på ID-kontroll i visum- og oppholdssaker ved utenriksstasjonene.

Utenriksdepartementet vil fortsette å tjenestutsette mottak av visum- og oppholdssøknader der dette er hensiktsmessig av hensyn til økonomi, sikkerhet eller tilgjengelighet. Arbeidet med å samle saksbehandlingen av utlendingssaker til knutepunktstasjoner vil bli videreført i 2019. Dette vil gi effektiviseringsgevinster og

sørge for styrket kompetanse på de stasjoner som behandler visum- og oppholdsaker.

Effektiv og kompetent forvaltning av tilskuddsmidler

Utenriktjenesten har et felles system for tilskuddsforvaltning som gjelder både for UD, Norad og ambassadene, og som dekker begge Utenriksdepartementets programområder. Systemet skal sørge for at Stortingets bevilgningsvedtak iverksettes som forutsatt, at tilskuddsmidler forvaltes i henhold til relevant regelverk og gjeldende føringer samt at tiltakene gir resultater. Hensiktsmessig forvaltning innebærer at avtalene med de ulike tilskuddsmottakerne tilpasses tiltakets risiko, og sikrer tilstrekkelig kvalitetssikring, kontroll og nødvendig fleksibilitet.

Det jobbes kontinuerlig med styrking og effektivisering av forvaltningen. Utenriksdepartementet og Norad har tatt i bruk en digital portal for mottak, behandling og oppfølging av søknader om tilskudd som skal bidra til økt effektivisering og kvalitet i forvaltningen. I 2019 vil flere ordninger bli registrert i portalen. Det utvikles også en portal for resultater som visualiserer status og fremdrift til prosjektene og som skal gi offentligheten innsikt i hvilke resultater som oppnås med norske tilskuddsmidler. Et annet virkemiddel for bedre og mer effektiv forvaltning er å redusere antall tilskuddsavtaler. Dette arbeidet fortsetter i 2019.

Nulltoleranse for økonomiske misligheter

Utenriksdepartementet har nulltoleranse for økonomiske misligheter og annet misbruk av departementets midler. Nulltoleranseprinsippet ligger fast. Det gjelder for alle i utenriktjenesten, for vare- og tjenesteleverandører, aktører som forvalter tilskuddsmidler på vegne av Utenriksdepartementet og personer/organisasjoner som mottar tilskudd fra Utenriksdepartementet.

Gitt de politiske målsettingene som mye av Utenriksdepartementets tilskuddsmidler skal bidra til å oppfylle, er mange av aktørene som kanaliserer og mottar midler lokalisert i omgivelser preget av utbredt korrupsjon, ekstrem fattigdom, uklare maktstrukturer, svake finansinstitusjoner og i noen tilfeller også krig og konflikt. Det er derfor vesentlig risiko forbundet med forvaltningen av tilskuddsmidler, både for manglende resultatoppnåelse og for misligheter og misbruk av midler. Utenriksdepartementet tilstreber å redusere risiko gjennom risikodempende tiltak som gode forvaltningssystemer, kva-

litetssikring og systematisk oppfølging og kontroll av midlene.

Sentral kontrollenhet i Utenriksdepartementet fører tilsyn med utenriktjenestens hjemme og ute, herunder med tilskuddsforvaltningen. Dette tilsynsarbeidet legges til grunn for viktige forbedringstiltak.

Tilskuddsmottakere er selv ansvarlige for å undersøke mistanker om brudd på lovgivning, annet regelverk, vedtak eller avtale knyttet til tilskuddsmidlene. Funnene de gjør skal rapporteres til Utenriksdepartementet, alternativt til Norad, Norec (tidligere Fredskorpset) eller Norfund for tilskudd gitt derfra. Sentral kontrollenhet og Norad kan, uten å rukke ved tilskuddsmottakers ansvar, bistå denne i undersøkelsene av saker, eller selv beslutte å gjennomføre gransking. Ved begrunnet mistanke, uavhengig av årsak, skal som hovedregel videre overføringer til en slutt-mottaker umiddelbart stanses inntil saken er utredet og adekvate, risikodempende tiltak er gjennomført. Slik stans vil normalt bare gjelde nye utbetalinger under den aktuelle avtalen. Misbrukte midler skal søkes tilbakeført. Mangelfull rapportering, tilbakeholdelse av informasjon og andre forhold som svekker tilliten til tilskuddsmottakeren, vil bli ansett som vesentlig avtalebrudd som kan føre til at tilskuddet i sin helhet kreves tilbakebetalt. Dersom motparten bestrider krav fremsatt av departementet, skal rettslige skritt for å inndrive midlene vurderes. Politianmeldelse vurderes dersom det er sannsynlig at straffbare forhold har funnet sted.

FN, utviklingsbankene og andre multilaterale organisasjoner og fond som Norge støtter, forventes å ha nulltoleranse for økonomiske misligheter og følge opp dette gjennom forebyggende tiltak, kontrollsystemer, interne retningslinjer og reaksjoner i tilfelle overtredelser. Dette innebærer blant annet at organisasjonene forventes å ha, eller være tilknyttet, en uavhengig internrevisjons- og granskingsfunksjon med tilstrekkelig mandat og kapasitet til å føre tilsyn med virksomheten og til å foreta gransking ved mistanke om misligheter internt og hos eksterne partnere.

Ansvar for å forebygge, avdekke og håndtere misligheter ligger hos organisasjonene. Disse har også ansvar for å rapportere om misligheter i årsrapporter og i noen tilfeller til den enkelte giver. Organisasjonenes forpliktelser overfor Norge i slike saker er regulert i avtaler. Utenriksdepartementet følger med på organisasjonenes håndtering av saker der norske midler mistenkes å være berørt og søker å samarbeide med andre land om felles reaksjoner.

Norge arbeider på ulike måter, blant annet gjennom deltakelse i styrende organer, i bilateral dialog og i internasjonale nettverk, for å styrke multilaterale organisasjoners økonomiforvaltning, kontroll og håndtering av mislighetssaker.

Tiltak mot seksuell utnyttelse, misbruk og trakassering

#metoo-kampanjen satte seksuell utnyttelse, misbruk og trakassering på agendaen generelt, og for Utenriksdepartementet i internasjonalt utviklings-samarbeid spesielt. Både i utenriktjenesten og hos våre samarbeidspartnere skal det være kultur for å varsle om saker om trakassering, misbruk eller utnyttelse. Vi forventer at våre partnere har etiske retningslinjer og gode system for å forebygge, varsle og håndtere disse sakene. I utenriktjenesten har vi lenge hatt retningslinjer for håndtering av konflikter, trakassering og annen utilbørlig atferd, som ansatte får opplæring i.

Reform 2019

I tråd med Jeløya-erklæringen har Regjeringen satt i gang et arbeid for å reformere organiseringen av norsk utviklingspolitikk.

Over årene har det vist seg vanskelig å finne en modell for forvaltningen av de store bistandsmidlene som fungerer tilfredsstillende. Siden omorganiseringen i 2004 har Utenriksdepartementet gjennomført syv interne utredninger om temaet.

Utredningene som er gjennomført peker på noen hovedutfordringer som bør løses gjennom en reform av bistandsforvaltningen. Det er for mye dobbeltarbeid mellom departementet og direktoratet. Det er behov for et sterkt fagmiljø som kan ivareta forvaltningsoppgavene som følger med et stadig økende bistandsbudsjett. Det er viktig å frigjøre kapasitet på ambassadene til å følge opp bredden i norsk engasjement, herunder også midlene Norge kanalisere gjennom globale fond, FN og multilaterale banker. Samtidig er det viktig at det er tilstrekkelig faglig kapasitet i Utenriksdepartementet til å kunne fatte gode politiske beslutninger.

Det er nedsatt en prosjektgruppe for å utrede ulike gjennomføringsmodeller som kan ivareta målene med reformen, herunder å styrke det faglige grunnlaget for politikktutviklingen i Utenriksdepartementet, rendyrke et forvaltningsfaglig miljø, redusere omfanget av dobbeltkompetanse og duplisering av oppgaver, samt en mer effektiv forvaltning.

4 Oppfølging av anmodningsvedtak

Nedenfor gis en oversikt over oppfølging av anmodningsvedtak under Utenriksdepartementet. Oversikten inkluderer alle vedtak fra stortings-sesjonen 2017–2018 og alle vedtak fra tidligere stortings-sesjoner hvor rapportering ikke ble avsluttet i forbindelse med behandlingen av Prop. 1 S (2017–2018), eller i forbindelse med behandlingen av Meld. St. 7 (2017–2018) *Anmodnings- og utredningsvedtak i stortings-sesjonen 2017–2018*.

I enkelte tilfeller er oppfølgingen av vedtakene nærmere beskrevet under det aktuelle kapittelet i proposisjonen. Det vil i disse tilfellene være en henvisning til hvor denne teksten finnes.

I tabell 4.1 under angis det hvorvidt departementet planlegger for at rapporteringen knyttet til

anmodningsvedtaket avsluttes nå, eller om departementet vil rapportere konkret på vedtaket også i neste års budsjettproposisjon.

Selv om det i tabellen angis at rapporteringen avsluttes, vil det i en del tilfeller kunne være slik at oppfølging av alle sider av vedtaket ikke er endelig avsluttet. Dette kan f.eks. gjelde vedtak med anmodning til regjeringen om å ivareta særlige hensyn i politikktutforming på et område, der oppfølgingen vil kunne gå over mange år. Stortinget vil i disse tilfellene holdes orientert om den videre oppfølgingen på ordinær måte, gjennom omtale av det relevante politikkområdet i budsjettproposisjoner og andre dokumenter.

Tabell 4.1 Oversikt over anmodnings- og utredningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer.

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes (Ja/Nei)
2017–2018	47	Humanitær bistand Myanmar, Rohyingaer	Ja
2017–2018	69	Bilateralt samarbeid partnerland	Ja
2017–2018	70	Ernæringsprogram, matsikkerhet og klimatilpasset landbruk	Nei
2017–2018	71	Kap. 162 og Afrika sør for Sahara	Ja
2017–2018	72	Styrke statlig kapasitet i partnerland	Ja
2017–2018	73	Etablere Kunnskapsbanken	Ja
2017–2018	74	Opptrapping av yrkesfaglig utdanningstilbud i utviklingsland	Ja
2017–2018	448	Utredning av traktat om atomvåpenforbud	Ja
2017–2018	516	Framleggelse av eksportkontrollmeldingen	Ja
2017–2018	568	Innlemmelse av EUs tredje energimarkedspakke i EØS-avtalen	Ja
2016–2017	58	Framleggelse av eksportkontrollmeldingen	Ja
2016–2017	370	Avsette 1 pst. av BNI til bistand	Ja
2016–2017	577	Samstemthetsreform	Ja
2016–2017	578	Andel til minst utviklede land	Nei

Tabell 4.1 Oversikt over anmodnings- og utredningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer.

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes (Ja/Nei)
2016–2017	579	Forutsigbarhet for langsiktighet særskilte sektorer	Ja
2016–2017	580	Sterkere geografisk konsentrasjon	Ja
2016–2017	583	Faglig rådgivning Norad	Ja
2016–2017	584	Forpliktelse økt Humanitær bistand	Ja
2016–2017	586	Ny og klarere budsjettstruktur, supplert med indikative plantall	Ja

Stortingssesjon (2017–2018)

Humanitær bistand Myanmar, Rohyingaer

Vedtak nr. 47, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen sikre at en tilstrekkelig grad av bistanden til Myanmar går til humanitære tiltak for fordrevne rohyingaer.»

Vedtaket ble fattet i forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 1 (2017–2018), Prop. 1 S (2017–2018), Prop. 1 S Tillegg 1 (2017–2018) og Innst. 2 S (2017–2018).

Det er gitt 211 mill. kroner i humanitær støtte til rohingyakrisen siden 25. august 2017. Av disse går 174 mill. kroner til rohingyafluktningene som befinner seg i Bangladesh. Dette inkluderer midler kanalisert gjennom FNs nødhjelpsfond, CERF.

I tillegg til den humanitære innsatsen, er vedtaket fulgt opp ved at Norge har øremerket 25 mill. kroner i 2018 til rohingyaene hvorav 11,5 mill. kroner vil bli brukt i Myanmar og 14,5 millioner i Bangladesh. Innsatsen finansieres over Regionbevilgningen for Asia (kap. 151, post 78), posten for overgangsbistand (kap. 162, post 70) og posten for menneskerettigheter og demokratitiltak (kap. 163, post 72).

Den norske støtten har bl.a. gått til helse, utdanning, matvarer og beskyttelse, inkludert tiltak mot seksualisert vold. I tillegg har Norge støttet FN-organisasjoner med betydelige ikke-øremerkede bidrag som også går til å hjelpe rohingyaene både i Bangladesh og Myanmar.

Bilateralt samarbeid partnerland

Vedtak nr. 69, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en egen sak med klargjøring av det bilaterale samarbeidet med partnerland, her-

under kriteriene for valg av partnerland, valg av sektorer og bistandskanaler. Det gjøres en geografisk og volummessig konsentrasjon i tråd med Stortingets vedtak IV i Innst. 243 S (2016–2017).»

Vedtaket ble fattet i forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 1 (2017–2018), Prop. 1 S (2017–2018), Prop. 1 S Tillegg 1 (2017–2018) og Innst. 2 S (2017–2018).

Vedtaket er fulgt opp gjennom egen melding til Stortinget, Meld. St. 17 (2017–2018) *Partnerland i utviklingspolitikken*.

Ernæringsprogram, matsikkerhet og klimatilpasset landbruk

Vedtak nr. 70, 4. desember 2017

«Stortinget støtter regjeringens ambisjon om å lansere et eget ernæringsprogram som vist til i Prop. 1 S (2017–2018), og ber regjeringen legge til rette for at matsikkerhet og klimatilpasset landbruk blir et eget satsingsområde som prioriteres i Kunnskapsbanken i NORAD, og i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2018 presentere en opptrappingsplan som løfter bistand innen klimatilpasset landbruk og matsikkerhet.»

Vedtaket ble fattet i forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 1 (2017–2018), Prop. 1 S (2017–2018), Prop. 1 S Tillegg 1 (2017–2018) og Innst. 2 S (2017–2018).

Vedtaket er fulgt opp ved at opptrappingsplanen for klimatilpasset landbruk og matsikkerhet ble presentert for Stortinget i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett (Prop. 85 S (2017–2018)). I Innst. 400 S (2017–2018) har komiteen tatt omtalen til orientering. Ernæringsprogrammet lanseres denne høsten som del av handlings-

planen for bærekraftige matsystemer i norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

Videre følges vedtaket opp gjennom at det arbeides med å utvikle matsikkerhets- og landbrukskomponenten innen Kunnskapsbanken som nå er etablert i Norad. Dette er nærmere beskrevet i Meld. St. 17 (2017–2018) *Partnerland i utviklingspolitikken*, pkt. 2.3.2 Faglig samarbeid og Kunnskapsbanken.

Kap. 162 og Afrika sør for Sahara

Vedtaket nr. 71, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen sikre at Afrika sør for Sahara prioriteres når kap. 162 Overgangs- bistannd skal fordeles i 2018.»

Vedtaket ble fattet i forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 1 (2017–2018), Prop. 1 S (2017–2018), Prop. 1 S Tillegg 1 (2017–2018) og Innst. 2 S (2017–2018).

Vedtaket er fulgt opp ved at støtte til Afrika sør for Sahara utgjør den største andelen av bevilgningen i 2018.

Styrke statlig kapasitet i partnerland

Vedtaket nr. 72, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen fremme en egen sak som redegjør for hvordan den statlige kapasiteten kan styrkes og gjøres mer bærekraftig i partnerlandene, slik at landene på sikt kan klare seg uten bistand. Denne skal omfatte stat-til-stat-bistand, bruk av Kunnskapsbanken, samfinansiering med andre givere, multilaterale bistandskanaler samt inntektsgenererende virksomhet gjennom skatt for utvikling.»

Vedtaket ble fattet i forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 1 (2017–2018), Prop. 1 S (2017–2018), Prop. 1 S Tillegg 1 (2017–2018) og Innst. 2 S (2017–2018).

Vedtaket er fulgt opp gjennom egen melding til Stortinget, jf. Meld. St. 17 (2017–2018) *Partnerland i utviklingspolitikken*, pkt. 2.3 Faglig samarbeid for å styrke kompetanse og kapasitet.

Etablere Kunnskapsbanken

Vedtaket nr. 73, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen realisere etableringen av Kunnskapsbanken, hvis oppgave skal

være styrking av statlig kapasitet og institusjonsbygging i land som etterspør slik assistanse. Arbeidet skal ha et operativt fokus, der team av eksperter i hovedsak jobber i vedkommende land/sårbar stat for å bygge kapasitet med et langsiktig siktemål. Sektorer der Norge har etterspurt faglig ekspertise, bør prioriteres. Vektleggingen av fagkompetanse og forvaltningskompetanse tilsier en spissing mot særlig viktige områder for å styrke statens kjernefunksjoner og områder der Norge har særlige forutsetninger for å bidra.»

Vedtaket ble fattet i forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 1 (2017–2018), Prop. 1 S (2017–2018), Prop. 1 S Tillegg 1 (2017–2018) og Innst. 2 S (2017–2018).

Vedtaket er fulgt opp ved at Kunnskapsbanken ble etablert i Norad 1. mars 2018. Kunnskapsbanken er nærmere beskrevet i Meld. St. 17 (2017–2018) *Partnerland i utviklingspolitikken*, pkt. 2.3.2 Faglig samarbeid og Kunnskapsbanken.

Opptrapping av yrkesfaglig utdanningstilbud i utviklingsland

Vedtaket nr. 74, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen legge fram en plan for den videre opptrappingen av yrkesfaglige utdanningstilbud i utviklingsland i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2018, hvor det framgår hvilket omfang og hvilken innretning denne satsingen har, og hvordan den vil bli økt gjennom stortingsperioden.»

Vedtaket ble fattet i forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 1 (2017–2018), Prop. 1 S (2017–2018), Prop. 1 S Tillegg 1 (2017–2018) og Innst. 2 S (2017–2018).

Vedtaket er fulgt opp ved at en opptrappingsplan for yrkesfaglig utdanning ble presentert for Stortinget i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett (Prop. 85 S (2017–2018)). I Innst. 400 S (2017–2018) har komiteen tatt omtalen til orientering.

Utredning av traktat om atomvåpenforbud

Vedtaket nr. 448, 8. februar 2018

«Stortinget ber regjeringen gjennomføre en utredning av konsekvensene av den nylig vedtatte traktaten om atomvåpenforbud for Norge. Utredningen skal analysere traktatens innhold

og hvilke konsekvenser en eventuell norsk tilslutning vil ha for Norge. Utredningen skal inneholde en konkret vurdering av traktatens innhold opp mot gjeldende norske forsvarsplaner og andre relevante konvensjoner som ikkespredningsavtalen, hvordan avtalen står i forhold til de juridiske og politiske rammebetingelsene som følger av Norges NATO-medlemskap, og samlet gi en vurdering av mulig norsk tilslutning til traktaten. Utredningen skal også vurdere hvordan Norge kan støtte opp under målene i avtalen. Utredningen bør innhente synspunkter fra relevante ekspertmiljøer, forskere og sivilsamfunnsorganisasjoner. Utredningen skal også se på utredningene som for tiden gjennomføres av samme spørsmål i andre land, inkludert Sverige og Italia, og vurdere mulig overføringsverdi til Norge. Utredningen skal legges frem for Stortinget i løpet av 2018.»

Vedtaket er fattet på grunnlag av et representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Karin Andersen og Petter Eide om at Norge må utrede muligheten for å signere atomvåpenforbudet. Dokumentet som ligger til grunn for vedtaket er 8:23 S (2017–2018), Innst. 91 S (2017–2018).

Vedtaket er fulgt opp ved en egen «Utredning om forbudstraktaten», i Del III av Prop. 1 S (2018–2019).

Framleggelse av eksportkontrollmeldingen

Vedtaket nr. 516, 1. mars 2018

«Stortinget ber regjeringen vurdere å legge fram eksportkontrollmeldingen senest i løpet av andre kvartal etter at eksportåret er gjennomført, hvis dette er praktisk gjennomførbart.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 5 (2017–2018) *Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid* og Innst. 105 S (2017–2018).

Vedtaket er fulgt opp ved at Regjeringen la frem Meld. St. 19 (2017–2018) *Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2017, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid*, 22. juni 2018.

Innlemmelse av EUs tredje energimarkedspakke i EØS-avtalen:

Vedtaket nr. 568, 22. mars 2018

«Stortinget ber regjeringen om at det i forbindelse med Norges tilslutning til EUs tredje energimarkedspakke skal avgis en formell erklæring overfor EU/EØS som gir uttrykk for vår holdning i tråd med prinsippene i flertallsinnstillingen, Innst. 178 S (2017–2018), som slår fast at dette vil ligge til grunn for Norges syn ved eventuelle fremtidige endringer i EUs energipolitikk.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 4 S (2017–2018) *Samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 93/2017 av 5. mai 2017 om innlemmelse i EØS-avtalen av rettsaktene som inngår i den tredje energimarkedspakken*, Innst. 178 S (2017–2018).

Vedtaket er fulgt opp. EØS-komiteen ble 27. april 2018 formelt meddelt at Norge opphever sine konstitusjonelle forbehold etter EØS-avtalens artikkel 103 for innlemmelse i EØS-avtalen av EUs tredje energimarkedspakke, jf. EØS-komitebeslutning nr. 93/2017 av 5. mai 2017. I den forbindelse ble det satt opp et separat møte mellom Norges ambassadør til EU og representanter fra EUs utenriktjeneste (EEAS). I møtet ble det overlevert et brev med engelsk oversettelse av avtalen som ble inngått mellom Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Miljøpartiet De Grønne. Videre ble norsk posisjon, slik den er uttrykt i avtalen, gjennomgått og forklart for representantene for EEAS, som noterte seg innholdet og det norske budskapet.

Stortingssesjon (2016–2017)

Framleggelse av eksportkontrollmeldingen

Vedtaket nr. 58, 22. november 2016

«Stortinget ber regjeringen vurdere å legge fram eksportkontrollmeldingen senest i løpet av andre kvartal etter at eksportåret er gjennomført, hvis dette er praktisk gjennomførbart.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er *Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid*, Meld. St. 36 (2015–2016) og Innst. 54 S (2016–2017).

Fra Innst. 275 S (2017–2018) framgår det at komiteen avventer fremleggelsen av meldingen for 2017 før vedtaket kan kvitteres ut.

Vedtaket er nå fulgt opp ved at Regjeringen la fram Meld. St. 19 (2017–2018) *Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2017, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid*, 22. juni 2018. Jf. også omtale under vedtak nr. 516 av 1. mars 2018.

Avsette 1 pst. av BNI til bistand

Vedtaket nr. 370, 19. desember 2016

«Stortinget ber regjeringen avsette 1 pst. av BNI til bistand i de årlige budsjetter».

Vedtaket ble fattet i forbindelse med Stortingets behandling av Prop. 1 S (2016–2017) og Innst. 7 S (2016–2017).

I Stortingets behandling av Meld. St. 7 (2017–2018), jf. Innst. 275 S (2017–2018), vises det til at Utenriks- og forsvarskomiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti, konstaterer at vedtaket ikke er fulgt opp: «Bistandsbudsjettet nådde ikke 1 prosent av anslått BNI for 2018 verken i regjeringens forslag til statsbudsjett for 2018 eller gjennom den framforhandlede budsjettavtalen i Stortinget. Flertallet legger til grunn at regjeringen følger opp Stortingets vedtak i utarbeidningen av revidert nasjonalbudsjett for 2018 og statsbudsjettet for 2019.»

Vedtaket anses fulgt opp ved at bistandsbudsjettet for 2018 beløper seg til 35,3 mrd. kroner og utgjør 0,995 pst., tilsvarende 1 pst., av anslått BNI. Det ble ikke gjort endringer i rammen i revidert nasjonalbudsjett 2018.

Vedtaket følges opp for 2019 ved at budsjettforslaget for 2019 utgjør 37 837,86 mill. kroner og utgjør 0,995 pst., tilsvarende 1 pst., av BNI-anslaget for 2019. Dette er en økning på om lag 2,5 mrd. kroner i forhold til 2018.

Samstemthetsreform

Vedtaket nr. 577, 18. april 2017

«Stortinget ber regjeringen legge fram for Stortinget et opplegg for en samstemthetsreform, der norsk politikk på relevante politikkområder gjøres mer i tråd med utviklingspolitiske målsettinger».

Vedtaket er fattet på grunnlag av et representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell Ingolf

Ropstad (KrF), Knut Arild Hareide (KrF), Olaug V. Bollestad (KrF) og Rigmor Andersen Eide (KrF) om reform av utviklingspolitikken. Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Dokument 8:25 S (2016–2017) og Innst. 243 S (2016–2017).

I Stortingets behandling av Meld. St. 7 (2017–2018), jf. Innst. 275 S (2017–2018), viser Utenriks- og forsvarskomiteen til at arbeidet med oppfølging av vedtak 577 er igangsatt, men ennå ikke fullført. Komiteen legger til grunn at Stortinget blir orientert i egnet form om regjeringens videre oppfølging, og fastholder vedtaket i påvente av dette.

Vedtaket er fulgt opp gjennom at Regjeringen har etablert et Samstemthetsforum med bred deltagelse fra det sivile samfunnet, academia, fagbevegelsen, næringslivet, departementer og Statistisk sentralbyrå. Forumet skal være rådgivende for Utenriksdepartementets arbeid med en samstemt politikk for utvikling. Forumet ledes på politisk nivå av Utenriksdepartementet, i samråd med Finansdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet. Årets samstemthetsrapport, jf. Del III Spesielle tema i Prop. 1 S (2018–2019), redegjør for det videre arbeidet med å sikre en mer samstemt politikk for bærekraftig utvikling.

Andel til minst utviklede land

Vedtaket nr. 578, 18. april 2017

«Stortinget ber regjeringen i kommende bistandsbudsjett sikre at andelen som går til de minst utviklede landene, ikke synker og at innsatsen for å bistå landene med de største utviklingsutfordringene, som flere land i Afrika sør for Sahara, økes.»

Grunnlaget for vedtaket er et representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell Ingolf Ropstad (KrF), Knut Arild Hareide (KrF), Olaug V. Bollestad (KrF) og Rigmor Andersen Eide (KrF) om reform av utviklingspolitikken, Dokument 8:25 S (2016–2017) og Innst. 243 S (2016–2017).

I Stortingets behandling av Meld. St. 7 (2017–2018), jf. Innst. 275 S (2017–2018), viser Utenriks- og forsvarskomiteen til at arbeidet med oppfølging av vedtak 578 er igangsatt, men ennå ikke fullført. Komiteen legger til grunn at Stortinget blir orientert i egnet form om regjeringens videre oppfølging, og fastholder vedtaket i påvente av dette.

Vedtaket er fulgt opp. Fattige land i Afrika sør for Sahara er prioritert i bistandsbudsjettet, og 10 av 16 foreslåtte partnerland er i Afrika sør for Sahara. Andelen av bistandsbudsjettet som går til Afrika og de minst utviklede landene økte i 2017 og ble ytterligere styrket i 2018, bl.a. gjennom økningen på 409 mill. kroner under regionbevilgningen for Afrika. I tillegg kommer betydelige midler gjennom multilaterale ordninger, globale fond og tiltak gjennom sivilt samfunn befolkningen i de minst utviklede landene til gode. Regjeringen har videre økt engasjementet i sårbarhetsbeltet fra Sahel til Somalia, både på landnivå og gjennom regionale tiltak. I Regjeringens budsjettforslag for 2019 videreføres et høyt nivå på bistand til de minst utviklede landene.

Forutsigbarhet for langsiktighet særskilte sektorer

Vedtak nr. 579, 18. april 2017

«Stortinget ber regjeringen i budsjettproposisjonen for 2018 fremme forslag som gir større forutsigbarhet for langsiktige bistandssatsinger på særskilte sektorer som helse, utdanning, næringsutvikling, landbruk/matsikkerhet, miljø/klima/fornybar energi, inkludert regnskogsatsingen og likestilling.»

Vedtaket er fattet på grunnlag av et representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell Ingolf Ropstad (KrF), Knut Arild Hareide (KrF), Olaug V. Bollestad (KrF) og Rigmor Andersen Eide (KrF) om reform av utviklingspolitikken. Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Dokument 8:25 S (2016–2017) og Innst. 243 S (2016–2017).

I Stortingets behandling av Meld. St. 7 (2017–2018), jf. Innst. 275 S (2017–2018), viser Utenriks- og forsvarskomiteen til at arbeidet med oppfølging av vedtak 579 er igangsatt, men ennå ikke fullført. Komiteen legger til grunn at Stortinget blir orientert i egnet form om regjeringens videre oppfølging, og fastholder vedtaket i påvente av dette.

Vedtaket er fulgt opp. Regjeringen prioriterer langsiktighet og et høyt bistandsnivå for de fem hovedsatsingene helse, utdanning, næringsutvikling, miljø/klima/fornybar energi og humanitær bistand, jf. Prop. 1 S (2018–2019). Videre ble det i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2018 presentert en opptrappingsplan for matsikkerhet og klimatilpasset landbruk (jf. omtale under vedtak nr. 70 av 4. desember 2017) og en opptrappingsplan for yrkesfaglig utdanning (jf. omtale under vedtak nr. 74 av 4. desember 2017).

I 2019 er det gjort endringer i budsjettstrukturen som innebærer en bedre synliggjøring av og forutsigbarhet i hovedsatsingene i budsjettet, jf. omtale under vedtak nr. 586 av 18. april 2017 og i Prop. 1S (2018–2019), Del I, punkt 3, Ny budsjettstruktur, effektiv forvaltning og Reform 2019.

Sterkere geografisk konsentrasjon

Vedtak nr. 580, 18. april 2017

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om en sterkere geografisk og volummessig konsentrasjon av bistanden (unntatt nødhjelp og sivilsamfunnsprosjekter) om et avgrenset antall prioriterte partnerland, og hvor kriteriene for, og valg av, partnerlandene forankres i Stortinget.»

Vedtaket er fattet på grunnlag av et representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell Ingolf Ropstad (KrF), Knut Arild Hareide (KrF), Olaug V. Bollestad (KrF) og Rigmor Andersen Eide (KrF) om reform av utviklingspolitikken. Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Dokument 8:25 S (2016–2017) og Innst. 243 S (2016–2017).

I Stortingets behandling av Meld. St. 7 (2017–2018), jf. Innst. 275 S (2017–2018), viser Utenriks- og forsvarskomiteen til at arbeidet med oppfølging av vedtak 580 er igangsatt, men ennå ikke fullført. Komiteen legger til grunn at Stortinget blir orientert i egnet form om regjeringens videre oppfølging, og fastholder vedtaket i påvente av dette.

Vedtaket er fulgt opp gjennom egen melding til Stortinget, Meld. St. 17 (2017–2018) *Partnerland i utviklingspolitikken*, jf. vedtak nr. 69 av 4. desember 2017.

Faglig rådgivning Norad

Vedtak nr. 583, 18. april 2017

«Stortinget ber regjeringen i budsjettproposisjonen for 2018 fremme forslag om å etablere en ny felles plattform i Norad som skal formidle faglig rådgivning til fattige land innen utvalgte sektorer der Norge har særlig kompetanse.»

Vedtaket er fattet på grunnlag av et representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell Ingolf Ropstad (KrF), Knut Arild Hareide (KrF), Olaug V. Bollestad (KrF) samt Rigmor Andersen Eide (KrF) om reform av utviklingspolitikken. Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er

Dokument 8:25 S (2016–2017) og Innst. 243 S (2016–2017).

I Stortingets behandling av Meld. St. 7 (2017–2018), Innst. 275 S (2017–2018), viser Utenriks- og forsvarskomiteen til at arbeidet med oppfølging av vedtak 583 er igangsatt, men ennå ikke fullført. Komiteen legger til grunn at Stortinget blir orientert i egnet form om regjeringens videre oppfølging, og fastholder vedtaket i påvente av dette.

Vedtaket er fulgt opp ved at Kunnskapsbanken ble etablert i Norad i mars 2018. Formålet er å styrke og samordne ulike programmer for faglig samarbeid. Kunnskapsbanken er nærmere omtalt i Meld. St. 17 (2017–2018) *Partnerland i utviklingspolitikken*, pkt. 2.3 Faglig samarbeid for å styrke kompetanse og kapasitet.

Forpliktelse økt humanitær bistand

Vedtak nr. 584, 18. april 2017

«Stortinget ber regjeringen legge fram en plan for hvordan Norge vil gjennomføre forpliktelsene fra verdens humanitære toppmøte i Istanbul i mai 2016 (the Grand Bargain), herunder det globale målet om å øke støtten til lokale og nasjonale aktører til minst 25 pst. av total humanitær bistand innen 2020 og satse mer på forebygging og nye finansieringsløsninger, inkludert kontantoverføringer.»

Grunnlaget for vedtaket er et representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell Ingolf Ropstad (KrF), Knut Arild Hareide (KrF), Olaug V. Bollestad (KrF) og Rigmor Andersen Eide (KrF) om reform av utviklingspolitikken, Dokument 8:25 S (2016–2017) og Innst. 243 S (2016–2017).

I Stortingets behandling av Meld. St. 7 (2017–2018), jf. Innst. 275 S (2017–2018), viser Utenriks- og forsvarskomiteen til at arbeidet med oppfølging av vedtak 584 er igangsatt, men ennå ikke fullført. Komiteen legger til grunn at Stortinget blir orientert i egnet form om regjeringens videre oppfølging, og fastholder vedtaket i påvente av dette.

Vedtaket blir fulgt opp gjennom den humanitære strategien som Regjeringen varslet i Meld. St. 24 (2016–2017) *Felles ansvar for felles fremtid*.

Den humanitære strategien ble lansert i august 2018. Strategien gir retning til regjeringens humanitære politikk og innsats i lys av endringene i det humanitære landskapet det siste tiåret. Prioriteringene i strategien følger opp sentrale tema fra Verdens humanitære toppmøte og Grand Bargain (GB)-erklæringen, herunder innovasjon i den humanitære bistanden og samspillet mellom humanitær innsats og utvikling.

Ny og klarere budsjettstruktur, supplert med indikative plantall

Vedtak nr. 586, 18. april 2017

«Stortinget ber regjeringen i budsjettproposisjonen for Utenriksdepartementet legge opp til en ny budsjettstruktur med en klarere og mindre overlappende fordeling av bistandsformål på de forskjellige budsjettkapitler og poster, supplert med indikative plantall for de utvalgte partnerlandene og sentrale bistandsmottakere.»

Vedtaket er fattet på grunnlag av et representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell Ingolf Ropstad (KrF), Knut Arild Hareide (KrF), Olaug V. Bollestad (KrF) og Rigmor Andersen Eide (KrF) om reform av utviklingspolitikken. Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Dokument 8:25 S (2016–2017) og Innst. 243 S (2016–2017).

I Stortingets behandling av Meld. St. 7 (2017–2018), jf. Innst. 275 S (2017–2018), viser Utenriks- og forsvarskomiteen til at arbeidet med oppfølging av vedtak 586 er igangsatt, men ennå ikke fullført. Komiteen legger til grunn at Stortinget blir orientert i egnet form om regjeringens videre oppfølging, og fastholder vedtaket i påvente av dette.

Vedtaket er fulgt opp ved at budsjettproposisjonen for 2019 er inndelt etter en ny budsjettstruktur som tematiserer bevilgningene i større grad enn tidligere. Den er også betydelig kortere og mer oversiktlig. Oppfølgingen av vedtaket er nærmere omtalt i Prop. 1 S, Del I, pkt. 3 Ny budsjettstruktur, effektiv forvaltning og Reform 2019. Budsjettproposisjonen er supplert med plantall for de tematiske satsingene.

5 Tabeller

Tabell 5.1 Årsverksoversikt for Utenriksdepartementet

Utenriksdepartementet (Oslo)	838 årsverk
Utenriksdepartementet (utsendte ved utenriksstasjonene)	608 årsverk
Sum Utenriksdepartementet	1 446 årsverk
Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	242 årsverk
Fredskorpset	39 årsverk

SSB. Ansatte i Norfund og lokalt ansatte ved utenriksstasjonene inngår ikke i oversikten.

Tabell 5.2 Regnskap 2017 og saldert budsjett 2018

			i 1000 kr	
Kap.	Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018
Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten				
100		Utenriksdepartementet	2 260 563	2 328 531
	01	Driftsutgifter	2 214 630	2 253 292
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	12 294	12 931
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 611	25 457
	70	Erstatning av skader på utenlandske ambassader	107	1 054
	71	Diverse tilskudd	29 034	35 258
	72	Hjelp til norske borgere i utlandet	99	179
	89	Valutatap (disagio)	2 735	0
	90	Lån til norske borgere i utlandet	51	360
103		Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	57 683	48 317
	01	Driftsutgifter	57 683	48 317
104		Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	3 502	9 844
	01	Driftsutgifter	3 502	9 844
<i>Sum programkategori 02.00</i>			<i>2 321 748</i>	<i>2 386 692</i>

Tabell 5.2 Regnskap 2017 og saldert budsjett 2018

			i 1000 kr	
Kap.	Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018
Programkategori 02.10 Utenriksformål				
115		Norgesfremme-, kultur- og informasjonsformål	61 632	66 758
	01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	19 617	17 634
	70	Tilskudd til næringsfremme-, kultur- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	42 014	49 124
116		Deltaking i internasjonale organisasjoner	1 644 592	1 689 500
	70	Tilskudd til internasjonale organisasjoner	1 454 802	1 499 500
	90	Innskudd i Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB)	189 790	190 000
117		EØS-finansieringsordningene	1 808 344	1 446 709
	75	EØS-finansieringsordningen 2009–2014, <i>kan overføres</i>	817 196	0
	76	Den norske finansieringsordningen 2009–2014, <i>kan overføres</i>	840 718	0
	77	EØS-finansieringsordningen 2014–2021, <i>kan overføres</i>	86 724	787 554
	78	Den norske finansieringsordningen 2014–2021, <i>kan overføres</i>	63 706	659 155
118		Nordområdetiltak mv.	461 606	452 163
	01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70 og 71</i>	50 276	38 204
	70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	313 669	331 881
	71	Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	67 447	41 400
	76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	30 214	40 678
119		Globale sikkerhetstiltak	11 109	14 818
	01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	135	2 146
	70	Globale sikkerhetstiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	10 974	12 672
Sum programkategori 02.10			3 987 283	3 669 948
Sum programområde 02 Utenriksforvaltning			6 309 031	6 056 640

Tabell 5.2 Regnskap 2017 og saldert budsjett 2018

			i 1000 kr	
Kap.	Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018
Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen				
140		Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	1 531 430	1 609 799
	01	Driftsutgifter	1 521 809	1 576 140
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	7 247	33 659
	89	Valutatap (disagio)	2 374	0
141		Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	267 415	273 336
	01	Driftsutgifter	267 415	273 336
144		Fredskorpset	45 884	56 224
	01	Driftsutgifter	45 884	56 224
<i>Sum programkategori 03.00</i>			<i>1 844 730</i>	<i>1 939 359</i>
Programkategori 03.10 Bilateral bistand				
150		Bistand til Afrika	2 420 566	2 728 640
	78	Regionbevilgning for Afrika, <i>kan overføres</i>	2 420 566	2 728 640
151		Bistand til Asia	611 102	786 500
	78	Regionbevilgning for Asia, <i>kan overføres</i>	611 102	786 500
152		Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	560 532	606 000
	78	Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika, <i>kan overføres</i>	560 532	606 000
153		Bistand til Latin-Amerika	98 082	130 000
	78	Regionbevilgning for Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	98 082	130 000
<i>Sum programkategori 03.10</i>			<i>3 690 282</i>	<i>4 251 140</i>
Programkategori 03.20 Globale ordninger				
160		Sivilt samfunn og demokratiutvikling	2 205 622	2 291 800
	01	Driftsutgifter	19 751	22 329
	70	Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	2 058 516	2 127 471
	77	Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, <i>kan overføres</i>	127 355	142 000
161		Næringsutvikling	1 714 994	2 006 500
	70	Næringsutvikling, <i>kan overføres</i>	214 994	319 000
	75	NORFUND – tapsavsetting	375 000	421 875
	95	NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	1 125 000	1 265 625

Tabell 5.2 Regnskap 2017 og saldert budsjett 2018

			i 1000 kr	
Kap.	Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018
162		Overgangsbistand/sårbare stater og regioner	311 962	343 000
	70	Overgangsbistand/sårbare stater og regioner, <i>kan overføres</i>	311 962	343 000
163		Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	5 476 558	4 871 000
	70	Nødhjelp og humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	5 163 417	4 511 000
	72	Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	313 141	360 000
164		Fred, forsoning og demokrati	1 190 677	1 449 400
	70	Fred, forsoning og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	414 244	435 900
	71	ODA-godkjente land på Balkan, <i>kan overføres</i>	195 693	319 300
	72	Globale sikkerhetsutfordringer, <i>kan overføres</i>	163 913	191 000
	73	Andre ODA-godkjente OSSE-land, <i>kan overføres</i>	416 827	405 500
	74	Sikkerhetssektorreform (SSR) og fredsoperasjoner, <i>kan overføres</i>	-	87 700
	75	Utvikling og nedrustning, <i>kan overføres</i>	-	10 000
165		Forskning, kompetanseheving og evaluering	843 961	680 583
	01	Driftsutgifter	73 862	89 816
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	252 550	0
	70	Forskning, <i>kan overføres</i>	170 198	162 109
	71	Faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	347 351	428 658
166		Klima, miljø og fornybar energi	1 276 248	1 492 700
	70	Ymse tilskudd, <i>kan overføres</i>	0	5 500
	72	Klima og miljø, <i>kan overføres</i>	766 264	917 200
	74	Fornybar energi, <i>kan overføres</i>	509 984	570 000
167		Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	1 239 643	1 425 477
	21	Spesielle driftsutgifter	1 239 643	1 425 477
168		Kvinneres rettigheter og likestilling	408 060	346 700
	70	Kvinneres rettigheter og likestilling, <i>kan overføres</i>	408 060	346 700
169		Global helse og utdanning	5 155 562	5 140 334
	01	Driftsutgifter	17 007	17 408
	70	Global helse, <i>kan overføres</i>	3 296 561	3 218 916
	73	Utdanning, <i>kan overføres</i>	1 841 994	1 904 010
<i>Sum programkategori 03.20</i>			<i>19 823 288</i>	<i>20 047 494</i>

Tabell 5.2 Regnskap 2017 og saldert budsjett 2018

			i 1000 kr	
Kap.	Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018
Programkategori 03.30 Multilateral bistand				
170		FN-organisasjoner mv.	3 466 172	3 630 800
	70	FNs utviklingsprogram (UNDP)	585 000	595 000
	71	FNs befolkningsfond (UNFPA)	423 000	500 000
	72	FNs barnefond (UNICEF)	480 000	510 000
	73	Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	277 000	290 000
	74	FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	350 000	350 000
	75	FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	125 000	125 000
	76	FN og globale utfordringer, <i>kan overføres</i>	343 015	308 300
	77	FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	130 000	130 000
	78	Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	235 041	235 000
	79	Eksperter, junioreksperter og FNs fredskorps, <i>kan overføres</i>	54 616	44 000
	81	Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk, <i>kan overføres</i>	205 000	275 000
	82	FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), <i>kan overføres</i>	75 000	85 000
	83	Verdens helseorganisasjon (WHO), <i>kan overføres</i>	183 500	183 500
171		Multilaterale finansinstitusjoner	1 909 641	1 891 500
	70	Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	916 000	916 000
	71	Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	763 141	840 000
	72	Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner, <i>kan overføres</i>	230 500	135 500
172		Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	310 183	319 000
	70	Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, <i>kan overføres</i>	310 183	319 000
<i>Sum programkategori 03.30</i>			<i>5 685 996</i>	<i>5 841 300</i>
<i>Sum programområde 03 Internasjonal bistand</i>			<i>31 044 296</i>	<i>32 079 293</i>
<i>Sum Utenriksdepartementet</i>			<i>37 353 327</i>	<i>38 135 933</i>

Tabell 5.3 Programområder under Utenriksdepartementet

	Mill. kroner		
	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Endring i pst.
<i>Programområde 02 Utenriksforvaltning</i>			
02.00 Administrasjon av utenrikspolitikken	2 386,3	2 370,0	-0,7
02.10 Utenriksformål	3 479,9	4 979,2	43,1
Sum før lånetransaksjoner	5 866,3	7 349,2	25,3
Lånetransaksjoner	190,4	190,4	0,0
Sum Utenriksforvaltning	6 056,6	7 539,5	24,5
<i>Programområde 03 Internasjonal bistand</i>			
03.00 Forvaltning av utviklingssamarbeidet ¹	1 939,4	2 255,0	16,3
03.10 Utviklingssamarbeidet ¹	28 874,3	30 740,1	6,5
Sum før lånetransaksjoner	30 813,7	32 955,1	7,1
Lånetransaksjoner	1 265,6	1 406,3	11,1
Sum Internasjonal bistand	32 079,3	34 401,3	7,2
Sum Utenriksdepartementet	38 135,9	41 940,9	10,0

¹ I 2019-budsjettet er programområde 03 Internasjonal bistand inndelt i to programkategorier, mot tidligere fire. Beløpet i kolonnen Saldert budsjett 2018 for ny programkategori 03.00 Forvaltning av utviklingssamarbeidet er bevilgningen i Saldert budsjett 2018 under tidligere programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen. Beløpet i kolonnen Saldert budsjett 2018 for ny programkategori 03.10 Utviklingssamarbeidet er summen av bevilgningene i Saldert budsjett 2018 under tidligere programkategori 03.10 Bilateral bistand, programkategori 03.20 Globale ordninger og programkategori 03.30 Multilateral bistand.

6 Utenriksministeren og utviklingsministerens ansvarsområder

Utenriksministeren og utviklingsministeren har ansvar for følgende kapitler og poster på Utenriksdepartementets budsjett:

Utenriksministeren

Programområde 02 Utenriksforvaltning

Kap. 100	Utenriksdepartementet
Kap. 103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon
Kap. 104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet
Kap. 115	Næringsfremme
Kap. 116	Internasjonale organisasjoner, post 70 Pliktige bidrag
Kap. 117	EØS-finansieringsordningene
Kap. 118	Utenrikspolitiske satsinger

Programområde 03 Internasjonal bistand

Kap. 140	Utenriksdepartementet, post 01 og 45
Kap. 150	Humanitær bistand
Kap. 151	Fred, sikkerhet og globalt samarbeid
Kap. 152	Menneskerettigheter
Kap. 159	Regionbevilgninger, post 70 Midtøsten og Nord-Afrika, post 71 Europa og Sentral-Asia og post 72 Afghanistan

Utviklingsministeren

Kap. 116	Internasjonale organisasjoner, post 90 Innskudd i Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB)
Kap. 140	Utenriksdepartementet, post 21
Kap. 141	Direktoratet for utviklingssamarbeidet (Norad)
Kap. 144	Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)
Kap. 159	Regionbevilgninger, post 75 Afrika, post 76 Asia og post 77 Latin-Amerika
Kap. 160	Helse
Kap. 161	Utdanning, forskning og faglig samarbeid
Kap. 162	Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi
Kap. 163	Klima, miljø og hav
Kap. 164	Likestilling
Kap. 170	Sivilt samfunn
Kap. 171	FNs utviklingssamarbeid
Kap. 172	Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette
Kap. 179	Flyktningiltak i Norge

Del II
Budsjettforslaget

7 Budsjettforslaget

Programområde 02 Utenriksforvaltning

(i 1 000 kr)

Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
Programområde 02 Utenriksforvaltning	6 309 031	6 056 640	7 539 547	24,5
Sum Utgift	6 309 031	6 056 640	7 539 547	24,5
Programområde 02 Utenriksforvaltning	260 135	265 221	258 258	-2,6
Sum Inntekt	260 135	265 221	258 258	-2,6

Programkategori 02.00 Administrasjon av utenrikspolitikken

Utgifter under programkategori 02.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
100	Utenriksdepartementet			2 311 301
103	Regjeringens representasjon			49 043
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet			9 991
	Sum kategori 02.00			2 370 335

De blanke feltene under *Regnskap 2017* og *Saldert budsjett 2018* er en konsekvens av endringer i budsjettstruktur. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Utenrikspolitikkenes hovedoppgave er å skape gjennomslag for norske interesser internasjonalt og å yte service overfor norske borgere og norsk næringsliv i utlandet. Utenriktjenesten er navet i det samlede arbeidet for å fremme norske interesser globalt, i nært samarbeid med forsvarsmyndighetene og en rekke øvrige fagdepartementer og etater. En stor del av utenriksstasjonenes arbeid utføres for andre offentlige institusjoner og privat sektor. En økende andel av de utsendte ved

utenriksstasjonene er spesialutsendinger fra andre departementer og etater.

Utenriktjenesten opplever stor pågang fra norske borgere som ønsker bistand og håndterer disse både lokalt, ved utenriksstasjonene, og i Norge. Utenriksdepartementet er også ansvarlig for håndtering av kriser i utlandet som berører norske borgere. Departementets kriseorganisasjon kan mobiliseres i kriser som berører et stort antall norske borgere i utlandet.

Mål 2019

Bevilgningene under kap. 100 skal bidra til å nå følgende mål:

- Norsk næringsliv og norske borgere i utlandet har tilgang til tjenester av høy kvalitet
- Norske interesser er ivaretatt gjennom bilaterale forbindelser og medlemskap i multilaterale organisasjoner
- Forvaltningen er effektiv og av høy kvalitet
- Det er nulltoleranse for økonomiske misligheter
- Behandlingen av saker på utlendingsfeltet er effektiv og forsvarlig
- Arbeidet med sikkerhet, beredskap og krisehåndtering ute og hjemme er videreført og styrket

Prioriteringer 2019

Utenriktjenestens strategi for perioden 2018–2021 vektlegger samarbeid, effektivitet og fleksibel bruk av ressurser for å skape gjennomslag for norske politiske prioriteringer.

Det vil også i 2019 bli gjort nødvendige omprioriteringer hjemme og ute slik at ressursene settes inn der behovet er størst. Arbeidet med å videreutvikle samarbeidet mellom de nordiske utenriktjenestene videreføres. Prioriterte administrative områder er samlokalisering av utenriksstasjoner, innplassering av tjenestemenn på annen nordisk ambassade, samarbeid innen krise- og sikkerhets-håndtering og felles honorære konsulater.

Det pågående utviklings- og effektiviseringsarbeidet skal videreføres i 2019 for å sikre effektiv måloppnåelse. Kompetanse- og informasjonsforvaltning vil bli vektlagt. Målet er å gjennomføre utviklingstiltak som gjør utenriktjenesten best mulig rustet til å møte fremtidens utfordringer.

Utenriktjenesten arbeider aktivt for å rekruttere flere medarbeidere med minoritetsbakgrunn, herunder nordmenn med innvandrerbakgrunn. Det legges også vekt på å sikre god kjønnsfordeling både i departementet og ved utenriksstasjonene.

Arbeidet med et godt og inkluderende arbeidsmiljø gis høy prioritet. Departementet vil også i 2019 vektlegge HMS-arbeidet samt videreutvikling av arbeidsmiljørettede tiltak.

Utenriktjenestens arbeid med å effektivisere driften er nærmere omtalt i Del I, punkt 3 Ny budsjettstruktur, effektiv forvaltning og Reform 2019.

Rapport 2017

I takt med politiske prioriteringer og eksterne rammebetingelser ble det i 2017 gjennomført tilpasninger i uteapparatet. Som følge av Regjeringens satsing på Sahel-regionen og sårbare stater ble det i løpet av sommeren 2017 etablert ambassade i Bamako. Arbeidet med planlagte reform- og effektiviseringstiltak for å tilpasse driften til ytterligere reduserte rammer og for å skape rom til nye prioriteringer fortsatte. Forvaltning av helse- og utdanningsbistand samt miljø og energi ble overført fra Utenriksdepartementet til Norad i 2017.

Kap. 100 Utenriksdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	2 214 630	2 253 292	2 274 824
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	12 294	12 931	13 239
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 611	25 457	21 609
70	Erstatning av skader på utenlandske ambassader	107	1 054	1 085
71	Hjelp til norske borgere i utlandet ¹			184
89	Valutatap (disagio)	2 735		
90	Lån til norske borgere i utlandet	51	360	360
Sum kap. 0100				2 311 301

¹ De blanke feltene under *Regnskap 2017* og *Saldert budsjett 2018* er en konsekvens av endringer i budsjettstruktur. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Utenriksdepartementet forvalter to programområder, programområde 02 Utenriksforvaltning og programområde 03 Internasjonal bistand. Det er knyttet egne driftsbudsjett til hvert av disse programområdene. I Utenriksdepartementet jobber om lag 60 pst. av utenriktjenestens ansatte med administrasjon av utenriktjenesten under programområde 02.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker den delen av utenriktjenestens lønns- og driftsutgifter, hjemme og ute, som er knyttet til arbeidet med utenriksforvaltningen, dvs. arbeidet med å gjennomføre Regjeringens mål og prioriteringer i utenrikspolitikken.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 2 274,8 mill. kroner for 2019.

Det vises også til forslag til vedtak under romertall II om fullmakt til overskridelse av bevilgningen mot tilsvarende merinntekter under kap. 3100, post 02 og 05.

Departementet får netto rammeoverført 10,7 mill. kroner fra andre departementer.

Fra Barne- og likestillingsdepartementets kap. 800 *Barne- og likestillingsdepartementet* post 21 *Spesielle driftsutgifter* og kap. 871 *Likestilling og ikke-diskriminering* post 79 *Internasjonalt likestillings- og ikke-diskrimineringsarbeid* er det rammeoverført 3,2 mill. kroner som følge av ny stilling som spesialutsending for forbruks- og familiesaker ved EU-delegasjonen i Brussel.

Fra Arbeids- og sosialdepartementets kap. 620, post 01 *Driftsutgifter* er det rammeoverført om lag 11 mill. kroner, fordelt med 9 mill. kroner på denne posten og 1,9 mill. kroner under kap. 140 *Utenriksdepartementet*, post 01 *Driftsutgifter*, for inndekning av pensjonspremie og økt arbeidsgiveravgift av pensjonspremien for lokalt ansatte ved Norges utenriksstasjoner.

Det er videre rammeoverført 1,5 mill. kroner til Kommunal- og moderniseringsdepartementets kap. 510, post 01 *Driftsutgifter*, vedrørende opprettelse av administrative støttetjenester innen blant annet arkiv, HR og anskaffelser i DSS. Nedtrekket forutsetter en tilsvarende innsparing under denne posten.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Denne bevilgningen dekker midler til utredning, opplæring og kompetansebygging, diverse EØS-

og internasjonale tiltak, herunder oversettelse av EØS-rettsaker mv. Den kan også omfatte utgifter til internasjonal tvisteløsning hvor Norge er part, mv.

Videre omfatter posten utgifter til Norges nasjonale kontaktpunkt for OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Alle OECD-land er forpliktet til å ha et nasjonalt kontaktpunkt for å fremme og gi veiledning om retningslinjene og ta imot henvendelser i enkeltsaker som gjelder selskapers manglende etterlevelse av retningslinjene. Kontaktpunktet tilbyr også dialog og mekling.

Bevilgningen dekker også midler til ordinært skjøtselarbeid på grensen mot Sverige og Finland samt til grenseoppgang av riksgrensene med Russland og Sverige.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 13,2 mill. kroner for 2019.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Denne bevilgningen dekker utgifter til større utstyrsanskaffelser og vedlikeholdsarbeider i departementet og ved utenriksstasjonene.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 21,6 mill. kroner for 2019.

Post 70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader

Denne bevilgningen dekker erstatning av eventuelt skadeverk på utenlandske representasjoner i Norge. Erstatning er i henhold til Norges forpliktelser på området.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 1,1 mill. kroner for 2019.

Post 71 Hjelp til norske borgere i utlandet

Denne bevilgningen dekker bl.a. uforutsette utgifter i forbindelse med bistand til nordmenn i utlandet.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 0,2 mill. kroner for 2019.

Post 89 Valutatap

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 100 *Utenriksdepartementet*, post 89 *Valutatap*. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3100, post 89 *Valutagevinst*, jf. forslag til vedtak under romertall IV.

Post 90 Lån til norske borgere i utlandet

Denne bevilgningen dekker lån til nordmenn i utlandet forutsatt at kriteriene for nødlidighetslån er til stede.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 0,4 mill. kroner for 2019.

Det vises også til forslag til vedtak under romertall III, pkt. 1 om fullmakt til å overskride bevilgningen ved behov for bistand fra aktuelle transportselskaper ved evakuering av norske borgere i kriserammede land.

Kap. 3100 Utenriksdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	10 343	16 829	17 231
02	Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	175 826	202 075	194 940
05	Refusjon spesialutsendinger mv.	70 219	45 999	45 769
89	Valutagevinst (agio)	3 673		
90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	74	318	318
	Sum kap. 3100	260 135	265 221	258 258

Post 01 Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene

Inntektsforslaget omfatter i hovedsak gebyrer for konsulære tjenester i utlandet.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 17,2 mill. kroner for 2019.

Post 02 Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene

Inntektsforslaget omfatter visumgebyrer og behandlingsgebyrer på søknader om statsborgerskap, oppholds-, arbeids- og bosettingstillatelser, samt fornyelse av slike tillatelser. Reduksjonen skyldes forventet reduksjon i antall visumsaker.

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 *Utenriksdepartementet*, post 01 *Driftsutgifter* med tilsvarende merinntekter under kap. 3100, post 02, jf. forslag til vedtak under romertall II.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 194,9 mill. kroner for 2019.

Post 05 Refusjon spesialutsendinger mv.

Utenriksdepartementet mottar refusjon fra institusjoner til dekning av enkelte utgifter ved utenriksstasjonene der rammeoverføring av forskjellige grunner ikke er aktuelt. Posten benyttes videre til oppgjør fra Statsbygg til dekning av utenrikstjenestens utlegg for huseiers regning, avregning av utgifter mot Innovasjon Norge for de steder Innovasjon Norge er samlokalisert med utenriksstasjonene og leieinntekter fra andre statlige institusjoner.

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 *Utenriksdepartementet*, post 01 *Driftsutgifter*, mot tilsvarende merinntekt under post 05 *Refusjon spesialutsendinger*, jf. forslag til vedtak under romertall II.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 45,8 mill. kroner for 2019.

ell kursgevinst foreslås ført på kap. 3100, post 89 Valutagevinst, jf. forslag til vedtak under romertall IV.

Post 89 Valutagevinst

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 100 *Utenriksdepartementet*, post 89 *Valutatap*. Eventu-

Post 90 Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet

Posten dekker innbetaling av lån til nordmenn i utlandet.

Budsjett 2019

Det foreslås en bevilgning på 0,3 mill. kroner for 2019.

Kap. 103 Regjeringens representasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	57 683	48 317	49 043
	Sum kap. 0103	57 683	48 317	49 043

Denne bevilgningen dekker Regjeringens fellesrepresentasjon for offisielle besøk på stats-, regjeringssjefs- og utenriksministernivå, og forvaltningen av den skjer på grunnlag av beslutninger fattet i Regjeringens representasjonsutvalg. Utenriksdepartementet har ansvaret for planleggingen og gjennomføringen av offisielle besøk til Norge, samt budsjettansvar for Regjeringens fellesrepresentasjon. Dette gjelder også de delene av utgiftene ved statsbesøk som ikke dekkes av Det kongelige hoff. Bevilgningen dekker også driften av Statsministerboligen og Regjeringens representasjonsanlegg i Oslo.

Rapport 2017

Det var i 2017 inngående statsbesøk av Islands president og offisielt besøk av Brasils president. Statsministeren besøkte Kina sammen med en stor næringslivsdelegasjon. En rekke statsministre og utenriksministre avla Norge besøk i 2017. Regjeringens festmiddag for Kongeparets 80-årsdager ble arrangert i Operaen.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 49 mill. kroner for 2019.

Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	3 502	9 844	9 991
	Sum kap. 0104	3 502	9 844	9 991

Utenriksdepartementet har ansvar for budsjett, planlegging og gjennomføring av kongehusets offisielle reiser i utlandet. Forvaltning av bevilg-

ningen skjer på bakgrunn av beslutninger fattet i Samordningsutvalget (protokollsjeff, regjeringsråd og utenriksråd).

Kapitlet dekker utgifter for DD.MM. Kongen og Dronningens statsbesøk og offisielle reiser til utlandet, samt Kronprinsparets, Prinsesse Astrids og Prinsesse Märtha Louises offisielle reiser til utlandet.

Rapport 2017

I 2017 var Kongeparet på offisielt besøk til Finland for markering av Finlands 100-års jubileum. Kron-

prinsparet gjennomførte offisielle besøk til Orknøyene og til Etiopia. Hver for seg har kongehusets medlemmer også gjennomført flere andre offisielle besøk hvor norske interesser er blitt profilert (Storbritannia, Frankrike og Jordan).

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 10 mill. kroner for 2019.

Programkategori 02.10 Utenriksformål

Utgifter under programkategori 02.10 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Forslag 2019
115	Norgesfremme	58 821
116	Internasjonale organisasjoner	1 795 201
117	EØS-finansieringsordningene	2 777 000
118	Utenrikspolitiske satsinger	538 190
Sum kategori 02.10		5 169 212

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Programkategorien omfatter kultur- og informasjonsformål, næringsfremme, pliktige bidrag og kontingenter til internasjonale organisasjoner Norge er medlem av, samt EØS-finansieringsordningene. Den omfatter også andre utenriks-

politiske satsinger som nordområdetiltak, globale sikkerhetsspørsmål, nedrustning og ikke-spredning, klima og miljøtiltak, samt forskning, dialog og menneskerettighetstiltak.

Kap. 115 Norgesfremme

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70 og 71</i>	12 912
70	Kultur- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	38 050
71	Næringsfremme, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	7 859
Sum kap. 0115		58 821

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Å fremme norsk nærings- og kulturlivs internasjonale muligheter, og norske synspunkter og samfunnsinteresser er en integrert del av utenriks-

politikken og blant utenriktjenestens viktigste oppgaver.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 70 og 71

Denne bevilgningen dekker utgifter til Utenriksdepartementets virksomhet i inn- og utland knyttet til kulturfremme og næringsfremme. Dette omfatter driftsutgifter som påløper når andre departementer, etater eller fagmiljøer forvalter tilskuddsmidler eller utfører andre oppgaver på vegne av Utenriksdepartementet knyttet til tilskuddspostene. Videre dekker bevilgningen utgifter til profilering av satsinger, arrangementer der Norge er vertskap og tiltak som styrker den norske kompetansen og innsatsen på satsingsområdene, herunder analyser, arrangementer, møter og konferanser.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 12,9 mill. kroner for 2019.

Post 70 Kultur- og informasjonsformål, kan overføres, kan nyttes under post 21

Denne bevilgningen dekker støtte til tiltak for å fremme norsk kultur internasjonalt og informere om norske forhold i viktige samarbeidsland.

Regjeringens arbeid for internasjonalt kultur- og informasjonsformål bygger på nær kontakt mellom norsk kulturliv gjennom de kunstfaglige organisasjonene som utgjør Norwegian Arts Abroad (NAA), Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene, og med Kulturdepartementet. NAA består av Danse- og Teatersentrum (DTS), Design og arkitektur Norge (DOGA), Music Norway, Norsk Filminstitutt, Norwegian Crafts, Norwegian Literature Abroad (NORLA) og Office for Contemporary Art Norway (OCA). Utenriksstasjonen skal være en aktiv, målrettet og relevant samarbeidspartner for kulturlivet og kulturnæringen. Den kulturelle og kreative næringen kan bidra til vekst, sysselsetting og verdiskaping, og til nyskaping og innovasjon i andre næringer. Regjeringen prioriterer land som utgjør de viktigste internasjonaliseringsarenaene og markedene for norske kunstnere, samt land av særlig utenrikspolitisk betydning.

På vegne av Utenriksdepartementet administrerer NAA søknadsbaserte reisestøtteordninger. Dette omfatter bl.a. reisestøtten til kunstneres profesjonelle oppdrag i utlandet og delegatprogrammer på norske festivaler, og bidrar til økt kultureksport.

Utenriksstasjonene forvalter søknadsbaserte ordninger for journalister og eksperter som besøker norske festivaler, utstillinger og begivenheter av samfunnsbetydning. Det er et mål å øke norsk

kulturlivs synlighet gjennom omtale av norsk kunst og kultur i internasjonale medier. Reisene har videre som mål å profilere sentrale politikkområder for Regjeringen, synliggjøre norske samfunnsforhold og bidra til nettverksbygging mellom sentrale aktører innenfor kulturliv, næringsliv og øvrig samfunnsliv.

Kulturdimensjonen er en integrert del av Regjeringens nordområdesatsing. Det grenseoverskridende samarbeidet synliggjør Norge som en viktig aktør på kulturområdet, og kulturens bidrag til utvikling i nord. Kulturtiltak bidrar til gode og åpne relasjoner mellom folkene i Barentsregionen. Det norsk-russiske samarbeidet er hjørnesteinen i dette. Norge opplever økt interesse for kulturscenene i nord, og det er et mål å stimulere til denne interessen. Sentralt i satsingen står også urfolksprosjekter.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Norsk kulturliv har fått flere internasjonale muligheter og bredere internasjonal kontaktflate
- Relevante målgrupper har fått mer kunnskap om Norge, norske synspunkter og norsk politikk

Prioriteringer 2019

Norges deltakelse som gjesteland på den internasjonale bokmessen i Frankfurt i 2019 er en viktig satsing. Prosjektet innebærer en omfattende og langsiktig profilering av norsk kultur og intensivt kultursamarbeid, både i Tyskland og internasjonalt. Økt litteratureksport er en viktig del av Regjeringens internasjonale kulturinnsats, og er et hovedmål med satsingen. Alle kulturfelt er imidlertid representert i prosjektet, som sammenfaller med at Norge blir fokusland på det europeiske filmmarkedet under Berlinale og hovedland på Jazzfestivalen Jazz Ahead i Bremen. Retten til kunstnerisk ytringsfrihet og utfoldelse vil ha en sentral plass i Norges gjestelandsprosjekt. Utenriksstasjonen bistår prosjektlederen NORLA i gjennomføringen av prosjektet. Regjeringen har gitt tilsagn om 30 mill. kroner til prosjektet hvorav Utenriksdepartementet dekker 10 mill. kroner.

Regjeringen vil også videreføre tilskudd til søknadsbaserte ordninger forvaltet av NAA, tilskudd til presse- og ekspertreiser forvaltet av utenriksstasjonene, samt kulturtiltak i nordområdene.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker tiltak knyttet til kultur og informasjonsformål under kap. 115 *Næringsfremme-, kultur og informasjonsformål*, post 01 *Driftsutgifter* og post 70 *Tilskudd til næringsfremme, kultur- og informasjonsformål* i Prop. 1 S (2016–2017).

Internasjonalt kulturfremme

De ulike virkemidlene og tiltakene for kulturfremme bidro til økt etterspørsel etter norske kulturuttrykk på renommerte internasjonale visnings- og spillesteder og mulighet for kunstnere og andre kulturaktører til å gjennomføre oppdrag internasjonalt. Dette var i tråd med målene for Regjeringens innsats. Satsingen bidro til flere tusen enkeltoppdrag innenfor alle kunstformer og en rekke oppslag i internasjonal dagspresse, sosiale medier og fagpresse, og generelt økende oppmerksomhet om norsk kultur.

Et rekordstort antall norske, i all hovedsak samiske, kunstnere ble, som resultat av langsiktig og strategisk arbeid av OCA, invitert til å vise sine verk på dOCUMENTA 14. Utstillingen finner sted hvert femte år i Kassel og er verdens største og viktigste kunstmønstring.

Presse- og ekspertreiser har resultert i at Norges utstillinger i hhv. Milano Design Week og Design Miami (kunsthåndverk) ble listet blant de ti viktigste bidragene å se av flere toneangivende internasjonale publikasjoner. Disse tiltakene bidrar over tid til både å styrke de institusjonelle forbindelsene og øke internasjonale miljøers kunnskap om aktuelle tendenser og utøvere i Norge.

I tillegg arrangerer ambassadene organiserte pressereiser innenfor prioriterte politikkområder som nordområdene, energi og klima. Eksempelvis ble det i 2017 gjennomført en reise for åtte tyske journalister om norsk tilrettelegging for eltransport, som resulterte i dokumentert omtale tilsvarende 7 mill. kroner betalt reklameplass.

Kulturdimensjonen i nordområdesatsingen

Utviklingen av kulturnettverk og folk-til-folk-kontaktene i Barentsregionen ble videreført i 2017. Festivalen Barents Spektakel og Barentsdagene er eksempler på møteplasser der kultursamarbeidet spiller sammen med den økonomiske og politiske dialogen i regionen. Riddu Riddu-festivalens Årets nordlige folk-prosjekt og Internasjonalt Samisk Filminstitutt bygger internasjonale nettverk mellom urfolkskunstnere.

Støtte til pressebesøk under Arctic Arts Summit 2017, Tromsø Internasjonale Filmfestival, Arctic Frontiers og Nordlysfestivalen har bidratt til å synliggjøre flere sider av nordområdesatsingen og har gitt omtale i internasjonale medier og fagpresse.

Offentlig diplomati

Regjeringen opprettholdt i 2017 fokuset på strategisk bruk av digitale kanaler i den internasjonale kommunikasjonen av norske politiske prioriteringer. Sentrale budskap ble formidlet til internasjonale målgrupper ved hjelp av kommunikasjonspakker for utenriksstasjonene. Temaer som ble prioritert i kommunikasjonspakkene i 2017 var blant annet menneskerettigheter, nordområdene og hav.

Utenriksstasjonene fikk nye nettsider i 2017. Sidene er bedre innrettet mot tjenester for både norske og utenlandske statsborgere.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 38,1 mill. kroner for 2019.

Forsikring av norske kunstutstillinger i utlandet

I forbindelse med større utstillinger i utlandet kan Kongen i statsråd inngå avtaler om forsikringsansvar innenfor en totalramme som årlig fastsettes av Stortinget. Ordningen gir norske muséer mulighet til å låne ut kunstverk og gjenstander til utstillinger ved renommerte visningsinstitusjoner i utlandet. Statlig forsikring for slikt utlån fra Norge gis kun hvis det ikke finnes tilsvarende forsikring for innlån til visningsstedet i mottakerlandet.

Regelverket som angir forsikringsvilkårene, ble revidert våren 2018. Norsk kulturråd forestår den løpende administrasjon av ordningen på vegne av Utenriksdepartementet, slik Kulturrådet også utfører tilsvarende oppgave for Kulturdepartementet vedrørende statlig forsikring av innlån fra utlandet til utstillinger i Norge.

Ordningen er søknadsbasert og totalrammen vil variere fra år til år. Forslaget til ramme i 2019 tar utgangspunkt i samlet estimert forsikringsverdi av utlån fra eiere i Norge, basert på søknader fra norske visningsinstitusjoner for utstillinger i utlandet. Disse gjelder bl.a. Munch-utstillinger ved sentrale muséer i utlandet, og utstillinger i Tyskland som inngår som viktige bidrag i det bredere kulturprogrammet i forbindelse med at Norge er gjesteland på den internasjonale bokmessen i Frankfurt i 2019.

Det foreslås at Kongen i statsråd i 2019 kan inngå avtaler om forsikringsansvar for utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet innenfor en totalramme for gamle og nye garantier på inntil 12,5 mrd. kroner, jf. forslag til vedtak under romertall VII.

Forsikringsansvaret omfatter tap og skade under transport, visning og lagring i visningsperioden.

Post 71 Næringsfremme, kan overføres, kan nyttes under post 21

Denne bevilgningen dekker støtte til tiltak som fremmer norske næringsinteresser og kunnskapsmiljøer i utlandet og skal dermed bidra til å nå Regjeringens overordnede mål med næringspolitikken, som er økt verdiskaping i Norge. Norsk næringsliv møter i økende grad handels- og investeringshindre når det skal eksportere til eller etablere seg i utlandet. Utenriktjenesten har førstehåndskunnskap om lokale forhold, og tilgang til lokale nettverk og myndigheter. Arbeidet med næringsfremme bygger på Regjeringens strategi for eksport og internasjonalisering (2017).

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Norske bedrifter og kunnskapsmiljøer har fått større muligheter til å lykkes internasjonalt
- Norske bedrifter og kunnskapsmiljøer er attraktive samarbeidspartnere og Norge er et attraktivt land å handle med og investere i

Prioriteringer 2019

Støtten vil gå til prosjekter som er forankret i Team Norway-samarbeidet og til sektorer hvor norske bedrifter har særlig kompetanse. Arbeidet med å fremme norske grønne løsninger og Regje-

ringens havsatsing, og tiltak der innovasjon står sentralt, skal prioriteres særlig.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker tiltak knyttet til næringsfremme under kap. 115 *Næringsfremme-, kultur og informasjonsformål*, post 01 *Driftsutgifter* og post 70 *Tilskudd til næringsfremme, kultur- og informasjonsformål*, jf. Prop. 1 S (2016–2017).

Målet for bevilgningen i 2017 var å fremme norske næringsinteresser. Bevilgningene bidro til seminarer, konferanser, messer og møter samt rapporter og prosjekter som belyste investerings-, samarbeids- og markedsmuligheter for norske aktører i mottakerlandet. Tiltakene bidro også til å promotere norske aktører og norsk kompetanse som samarbeidspartnere for lokale aktører.

I tillegg ble Norge promotert som attraktivt land å investere i. Tiltakene bidro dessuten, på et generelt nivå, til nettverksbygging for norske nærings- og kunnskapsaktører i aktuelle land. Tiltakene var forankret i Team Norway-samarbeidet i mottakerlandet, og midlene fungerte «katalytisk» ved å generere ytterligere finansiering til næringsfremme fra bedrifter, bransjeorganisasjoner og andre samarbeidspartnere.

Aktivitetene som fikk støtte ble utformet i samarbeid med Team Norway i mottakerlandet hvor virkemiddelaktører som Innovasjon Norge, Sjømatrådet og Norges Forskningsråd inngår. Midlene ble fordelt til utenriksstasjonene med prioritet til land med anslått størst markedspotensial. Danmark, Sverige, Tyskland, Frankrike, Spania, Kina, Indonesia, Singapore, Brasil, India og USA ble særlig prioritert.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 7,9 mill. kroner for 2019.

Kap. 116 Internasjonale organisasjoner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Pliktige bidrag ¹	1 454 802	1 499 500	1 605 201
90	Innskudd i Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB)	189 790	190 000	190 000
	Sum kap. 0116	1 644 592	1 689 500	1 795 201

85 pst. av bevilgningen på kap. 116, post 90 Innskudd i Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB) klassifiseres som offisiell bistand (ODA) og medregnes i bistandsrammen.

¹ Endret benevnelse fra Tilskudd til internasjonale organisasjoner i 2018-budsjettet.

Kapitlet omfatter pliktige bidrag/kontingenter til internasjonale organisasjoner Norge er medlem av.

Post 70 Pliktige bidrag

(i 1 000 kr)

Betegnelse	Forslag 2019
De forente nasjoner	730 770
FNs særorganisasjoner	35 490
Atlantehavspaktens organisasjon (NATO)	39 829
Internasjonale nedrustningsforhandlinger	14 056
Europarådet	38 910
Internasjonale råvareavtaler	270
Ymse organisasjoner	38 552
Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)	11 000
Tilskudd til EFTA og EFTA-organer	278 900
Tilskudd til Nordisk ministerråds virksomhet	340 880
Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)	37 196
Verdens handelsorganisasjon (WTO)	12 218
Internasjonalt energisamarbeid	25 600
Multilaterale eksportkontrollfora	230
Marine ressurser	1 300
Sum post 70	1 605 201

Denne bevilgningen dekker pliktige bidrag og kontingenter til internasjonale organisasjoner.

Dette inkluderer Norges bidrag til De forente nasjoners (FNs) regulære budsjett og FNs fredsbevarende operasjoner, samt FNs særorganisasjoner (Verdens helseorganisasjon (WHO), FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) og Den internasjonale arbeidslivsorganisasjon (ILO)). Bevilgningen dekker også Norges pliktige bidrag til Atlanterhavspaktens organisasjon (NATO), Europarådet, Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), og Verdens handelsorganisasjon (WTO), samt tilskudd til EFTA og EFTA-organer og til Nordisk ministerråds virksomhet.

Pliktige bidrag til internasjonale nedrustningsforhandlinger, internasjonalt energisamarbeid, og multilaterale eksportkontrollfora er også dekket her. Bevilgningen dekker møter og forhandlinger om global og regional nedrustning og rustningskontroll, herunder støtte til det internasjonale atomenergibyrådet (IAEA), møter innenfor Avtalen om ikke-spredning av kjernefysiske våpen (NPT), FNs 1. komité, Nedrustningskonferansen (CD), Kjemivåpenkonvensjonen (CWC), Biologivåpenkonvensjonen (BTWC), Prøvestansavtalen (CTBT) og konvensjonell rustningskontroll i OSSE-regi. I tillegg dekkes det norske bidraget til en rekke andre organisasjoner under denne posten (Østersjørådet, Den internasjonale havrettsdomstolen, Den internasjonale havbunnsmyndigheten, FNs internasjonale straffedomstoler, Sekretariatet for Antarktistraktatsamarbeidet, Det internasjonale Barentssekretariatet og Den internasjonale kaffeorganisasjonen og Kommisjonen for bevaring av levende marine ressurser i Antarktis).

I henhold til OECDs utviklingskomite (DAC) klassifiseres en andel av de ovennevnte organisasjonene som offisiell utviklingshjelp (ODA). Disse bidragene foreslås bevilget under kap. 151 *Fred, sikkerhet og globalt samarbeid*, post 74 *Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv.*, under programområde 03. Dette gjelder Norges regulære bidrag til FN, FNs fredsbevarende operasjoner, ILO, FAO, WHO, IAEA, OSSE og Europarådet.

Det vises til omtale av organisasjonene under andre poster.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Det multilaterale systemet er effektivt, relevant, samordnet og resultatorientert

Rapport 2017

De pliktige bidragene for 2017 er utbetalt. Norges bidrag til de internasjonale organisasjonene var med på å videreutvikle det multilaterale systemet.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 1 605,2 mill. kroner for 2019.

Post 90 Innskudd i Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB)

Denne bevilgningen dekker Norges kapitalinnskudd i AIIB. AIIB er ikke en tradisjonell utviklingsbank, men en investeringsbank som gjennom finansiering av infrastrukturutbygging i form av lån, garantier og egenkapitalinvesteringer bidrar til utvikling og fattigdomsreduksjon. Banken skal forutsetningsvis gi avkastning, og overenskomsten åpner for uttak av utbytte fra eiernes side. Som følge av beslutning i OECD/DAC i juni 2017 om at 85 pst. av innskuddene i AIIB godkjennes som offisiell utviklingshjelp (ODA) med virkning fra og med 2016, er en samsvarende andel av det norske innskuddet i AIIB fra og med 2016 statistikkrapportert som ODA. OECD/DAC har besluttet at den samme prosenten videreføres for 2017-rapporteringen. Denne andelen vil også inngå som del av den foreslåtte bistandsrammen for 2019.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at AIIB når sine strategiske mål, herunder:

- Infrastruktur i Asia er mer bærekraftig
- Forbindelsene over landegrensene i regionen er forbedret
- Privat kapital er mobilisert

Prioriteringer 2019

Medlemslandene har besluttet at følgende tre temaområder skal prioriteres:

- Bærekraftig infrastruktur
- Forbindelse over landegrensene, herunder veier og jernbane, havner og maritime ruter, energirørledninger og telekommunikasjon
- Innovative og tilpassede løsninger for å mobilisere privat kapital, i tett samarbeid med andre relevante aktører

Banken bør ha rom til å utvikle seg som et annerledes supplement til de tradisjonelle utviklingsbankene og tilby prosjektfinsiering raskt, kostnadseffektivt og miljømessig bærekraftig. Det arbeides kontinuerlig med å få på plass og videreutvikle systemer som sørger for økt kvalitet, inkludering og åpenhet.

Rapport 2017

AIIB har lagt bak seg sitt andre operasjonelle år. Fra 2016 til 2017 økte antall godkjente prosjekter fra 8 til 23, og investeringene fra USD 1,7 mrd. til USD 4,2 mrd. Banken har investert i 12 land, med India som klart største mottaker, etterfulgt av Tyrkia, Pakistan og Indonesia. Antall medlemsland i AIIB økte betydelig, fra 57 til 84.

Bankens energistrategi ble godkjent i juni 2017. Under styrebehandlingen reserverte Norge og flere andre europeiske land seg mot den åpningen strategien gir for investeringer i kull, selv om det per i dag ikke er kullprosjekter under planlegging.

AIIB fikk på plass sin utlånspolitikk, vil tilby både fast og flytende rente, og lån både i USD og lokal valuta. Sistnevnte er i første rekke aktuelt for og etterspurt av privat sektor. Slike lån vil starte opp i 2019 og etableres som et fast produkt i 2020.

Banken arbeider med å rekruttere personell til hovedkvarteret i Beijing. Antall ansatte økte i 2017 fra 79 til 131, som er svært beskjedent. Kvinneandelen økte fra 23 til 33 pst. Antall nasjonaliteter representert i staben økte fra 23 til 36.

Norge innbetalte tredje del av vårt kapitalinnskudd, USD 22 mill. per år over fem år, i januar 2018. Det vises til forslag til vedtak under romertall XII, pkt. 3 om deltakelse i kapitaløkninger i AIIB.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 190 mill. kroner for 2019.

Det vises for øvrig til forslag til vedtak under romertall III, pkt.2 om fullmakt til overskridelse.

Kap. 117 EØS-finansieringsordningene

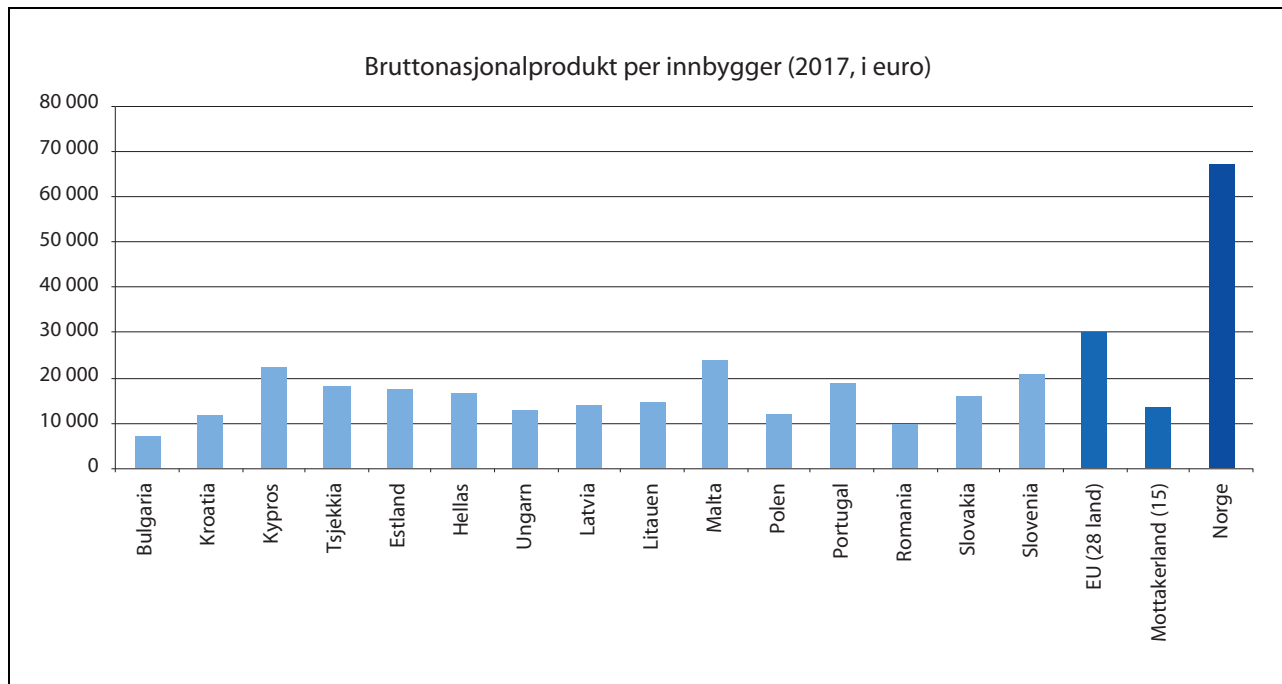
(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
75	EØS-finansieringsordningen 2009–2014, <i>kan overføres</i>	817 196		
76	Den norske finansieringsordningen 2009–2014, <i>kan overføres</i>	840 718		
77	EØS-finansieringsordningen 2014–2021, <i>kan overføres</i>	86 724	787 554	1 559 000
78	Den norske finansieringsordningen 2014–2021, <i>kan overføres</i>	63 706	659 155	1 218 000
	Sum kap. 0117	1 808 344	1 446 709	2 777 000

Forslagene til bevilgning er anslag til utbetalinger for 2019 som oppfølging av Norges forpliktelser gjennom EØS-avtalen.

Denne bevilgningen dekker EØS-finansieringsordningene, som er Norges bidrag til sosial og økonomisk utjevning i Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS). Støtten skal også styrke forbindelsene og samarbeidet mellom

Norge og mottakerlandene. Norge har bidratt til å redusere sosiale og økonomiske ulikheter i Europa helt siden 1994, og fra 2004 er støtten samlet i to ordninger som til sammen utgjør EØS-midlene. Den ene ordningen er finansiert av Norge alene (Norway Grants), mens den andre ordningen (EEA Grants) også inkluderer bidrag fra Island (3 pst.) og Liechtenstein (1,2 pst.).

Figur 7.1 Bruttonasjonalproduktet per innbygger (2017, i euro)

Kilde: Eurostat 2017

Størrelsen på bidragene, både totalsummen og de landvise tildelingene besluttet i forhandlinger mellom giverne og EU. Hvilke land som mottar EØS-midler er knyttet opp mot EUs forde-

lingsnøkkel for samhørighetspolitikken. Land med BNP per innbygger under 90 pst. av EU-gjennomsnittet, vil da motta EØS-midler.

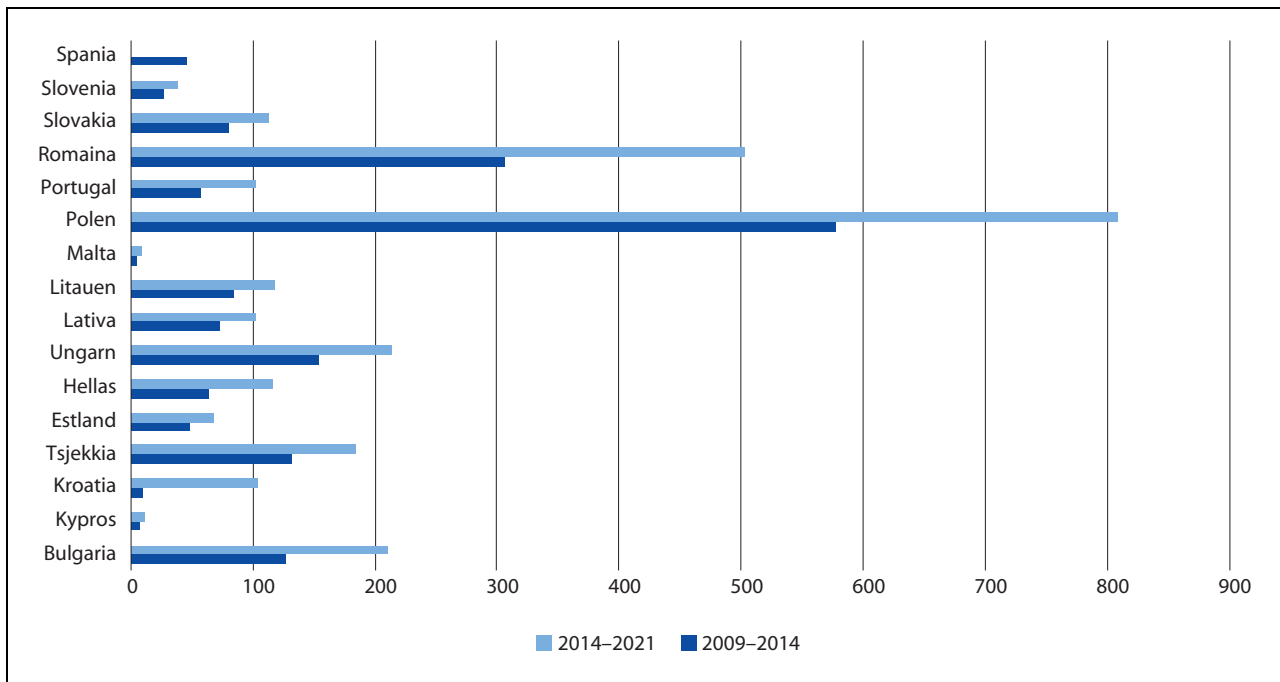
Tabell 7.1 Totale bidrag per finansieringsperiode (mill. euro)

	Norsk ordning	EØS-ordning	Totalt	Avsluttes
2014–2021	1 253,7	1 548,1	2 801,8	2024
2009–2014	804,6	993,5	1 798,1	2017
2004–2009	635,0	672,0	1 307,0	2012

Avtalen for finansieringsperioden 2014–2021 ble undertegnet i Brussel i mai 2016, og innebærer at de tre giverne samlet er forpliktet til å stille 2,8 mrd. euro (om lag 26 mrd. kroner) til disposisjon for de 15 EU-medlemslandene som har lavest BNP per innbygger fram til og med 2024. Norges andel utgjør totalt i underkant av 98 pst. av begge ordningene sett under ett.

Regjeringen har et særskilt fokus på gode styringsstandarder for gjennomføringen av EØS-mid-

lene. Dette inkluderer åpenhet, kamp mot korrupsjon, likestilling og bærekraftig utvikling. Det legges vekt på å fremme demokrati, menneskerettigheter, rettsstatens prinsipper og toleranse, og å motvirke hatefulle ytringer, rasisme og diskriminering. Eventuelle overtredelser er å anse som brudd på avtalene og regelverket, og kan føre til sanksjoner. Utviklingen i enkelte europeiske land, inkludert enkelte mottakerland, viser at fortsatt fokus på dette arbeidet er nødvendig og viktig.

Figur 7.2 Bruttofordeling 2009–2014 og 2014–2021

Sammenligner fordeling av midler per mottakerland 2009–2014 og 2014–2021, bruttofordeling i mill. euro. Fordelingene er ikke direkte sammenlignbare da programperioden for de nye bidragene er økt fra fem år til sju år.

I det følgende omtales først EØS-midlene 2014–2021 (postene 77 og 78) som er i oppstartsfasen, deretter rapporteres det for EØS-midlene 2009–2014 (postene 75 og 76).

EØS-finansieringsordningene 2014–2021

Det er fremforhandlet nye finansieringsordninger for perioden 1. mai 2014 til 30. april 2021. Forhandlingene ble sluttført i juli 2015, og avtalen mellom giverlandene Norge, Island og Liechtenstein ble undertegnet i Brussel 3. mai 2016. Proposisjon om samtykke til ratifikasjon av avtalen ble forelagt Stortinget 11. mai 2016, jf. Prop. 119 S (2015–2016), Innst. 354 S (2015–2016) Stortinget vedtok innstillingen 8. juni 2016.

Post 77 EØS-finansieringsordningen (2014–2021), kan overføres

Post 78 Den norske finansieringsordningen (2014–2021), kan overføres

De to EØS-finansieringsordningene for perioden 2014–2021 omtales nedenfor under ett på grunn av store likheter mellom de to ordningene. Ulikheter er presisert i teksten.

Mål 2019

Bevilgningene skal bidra til å nå følgende mål:

- Sosiale og økonomiske forskjeller i EØS-området er redusert
- Bilaterale forbindelser mellom Norge og mottakerlandene er styrket

Prioriteringer 2019

Undertegning av resterende rammeavtaler, samt oppstart av programmer og prosjekter i mottakerlandene, prioriteres i 2019.

Fordelingen av midler innenfor den enkelte mottakerstat vil bli basert på en fremforhandlet flerårig rammeavtale. Per høsten 2018 er det undertegnet flerårige rammeavtaler med 13 av 15 mottakerstater (Romania, Bulgaria, Slovakia, Malta, Estland, Tsjekkia, Portugal, Hellas, Latvia, Polen, Slovenia, Litauen og Kroatia). Forhandlingene med Kypros er avsluttet, men rammeavtale er ikke undertegnet. Forhandlinger med Ungarn pågår. Mottakerstatene vil, etter undertegning av rammeavtalene, utarbeide detaljerte programmer for det enkelte innsatsområde, og disse skal godkjennes av giverne.

Det antas at det samlet vil være om lag 100 programmer for samtlige 15 mottakerstater. I løpet av 2018 forventes det at halvparten av disse

programmene er godkjent av giverne. Enkelte programmer vil ha åpne utlysninger allerede i 2018, men hovedtyngden av programmer og utlysninger til prosjekter vil skje i 2019 og 2020. Norske institusjoner kan delta som prosjektpartnere. En viktig prioritering er å bidra til å gjøre mulighetene for internasjonalt samarbeid kjent i relevante norske fagmiljøer.

Konsultasjoner med Europakommisjonen finner, i henhold til avtalen med EU, sted i løpet av prosessen knyttet til forhandlingene av de bilaterale avtalene med det enkelte mottakerland. Dette for å bidra til at tiltak og programmer er i tråd med og bidrar til EUs hovedprioriteringer i deres strategi for smart, bærekraftig og inkluderende vekst.

Nærmere retningslinjer for gjennomføring og forvaltning av EØS-finansieringsordningene er vedtatt i samarbeid med Island og Liechtenstein, på bakgrunn av erfaringer med tidligere og nåværende EØS-ordninger. For den norske ordningen gjelder det samme, men med godkjenning av Utenriksdepartementet.

Et sterkt sivilt samfunn er avgjørende for et levedyktig demokrati. Frivillige organisasjoner spiller en rolle i å skape engasjement og bevissthet rundt samfunnsspørsmål, de fremmer deltakelse i politikkutvikling og andre demokratiske prosesser og bidrar til åpenhet i politikk, forvaltning og den offentlige debatt. I mange av mottakerlandene er midlene fra EØS-finansieringsordningene svært viktig for at mange frivillige organisasjoner kan drive sin virksomhet. Midlene til sivilt samfunn ser ut til å bli på totalt over 200 mill. euro, en klar økning fra 160 mill. euro under ordningene 2009–2014. Et grunnleggende prinsipp for støtten til sivilt samfunn er at midlene skal administreres av organisasjoner som er uavhengige av lokale myndigheter. Dette prinsippet er videreført i alle de rammeavtaler som er undertegnet. Det er sterkt press fra flere av mottakerlandene om å fravike dette grunnleggende prinsippet, men Norge står sammen med Island og Liechtenstein fast på prinsippet.

Til forvaltning av ordningene vil giverlandene bygge videre på og tilpasse det eksisterende sekretariatet i Brussel, som har hatt ansvar for EØS-finansieringsordningene siden 1999.

For ordningene 2014–2021 er det lagt nye føringer for det bilaterale arbeidet. Det er blant annet opprettet en egen komité som skal ta stilling til fordeling av midlene som er dedikert til bilaterale prosjekter. Denne komiteen ledes av Det nasjonale kontaktpunktet (NFP), med deltakelse fra mottakerlandets utenriksdepartement og giverne, som i praksis i de aller fleste land vil

være representanter fra den norske ambassaden.

I tillegg til de landspesifikke programmene er det også avtalefestet å opprette et fond for anstendig arbeid på 12,5 mill. euro. Dette er en videreføring av tilsvarende fond under forrige finansieringsperiode. Fondet ble lansert høsten 2018. Organisering med sterk involvering av arbeidslivets parter videreføres. Bekjempelse av arbeidslivskriminalitet er lagt inn som et nytt tema. Prosjektene vil være i gjennomføringsfasen i 2019.

Nytt for ordningene 2014–2021 er et fond på til sammen 100 mill. euro. Formålet med fondet er todelt; 70 pst. skal benyttes til sysselsetting av ungdom og 30 pst. til regionalt samarbeid. I praksis er det opprettet to separate fond; ett for å motvirke ungdomsledighet og ett for regionalt samarbeid. Fondet for å motvirke ungdomsledighet er tilgjengelig for alle mottakerland og Irland, Italia og Spania. Årsaken til at disse tre landene er inkludert er at de hadde høy ungdomsledighet i referanseåret 2013 (over 25 pst.). Det kreves at aktører fra minimum to land samarbeider, hvorav én av aktørene må være fra et mottakerland. Den første utlysningen etter prosjekter under fondet er gjennomført og utvelgelsen foretatt. De utvalgte prosjektene vil starte sine aktiviteter høsten 2018.

Fondet for regionalt samarbeid skal støtte samarbeidsprosjekter innenfor de fem prioriterte områdene for EØS-midlene, dvs. innovasjon/forskning, sosial inkludering, miljø/klima, kultur/sivilt samfunn og justis/migrasjon. Det kreves at aktører fra minimum tre land samarbeider, hvorav to av aktørene må være fra mottakerland. Det er åpnet opp for samarbeid med tredjeland, som har fysisk grense til mottakerland (eks. Ukraina, Moldova, Russland). Den første utlysningen er blitt gjennomført, og en rekke prosjektideer er mottatt. Det forventes at endelig utvelgelse av prosjekter vil foretas våren 2019, og at aktivitetene kan starte høsten 2019.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 1 559 mill. kroner under post 77 og 1 218 mill. kroner under post 78 for 2019. I tillegg foreslås tilsagnsfullmakter, jf. forslag til vedtak under romertall VI, pkt. 1, på samlet 19,7 mrd. kroner.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 117 *EØS-finansieringsordningene*, post 75 *EØS-finansieringsordningene 2009–2014, kan overføres* og post 76 *Den nor-*

skje finansieringsordningen 2009–2014, kan overføres.

Her rapporteres det om resultatene under EØS-finansieringsordningene 2009–2014. Dette vil være siste omfattende rapport under EØS-midlene 2009–2014. I neste budsjettproposisjon vil kun avslutning av ordningene bli kort omtalt. De to EØS-finansieringsordningene omtales nedenfor under ett på grunn av store likheter mellom de to ordningene. Ulikheter er presisert i teksten.

Bevilgningene skulle i perioden bidra til å nå følgende mål:

- Redusere sosiale og økonomiske forskjeller i EØS-området
- Styrke de bilaterale forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene

Avsluttende bevilgninger til kap. 117, post 75 og kap. 117, post 76 ble gitt i 2017 og de fleste støtteberettigede prosjektaktiviteter ble avsluttet i løpet av 2017. For finansieringsordningene under post 75 og 76 ble det i 2017 utbetalt hhv. 817,2 mill. kroner og 840,7 mill. kroner, til sammen 1 657,9 mill. kroner.

Under følger rapport om bilaterale relasjoner og viktige tema og sektorer under ordningene 2009–2014.

Bilaterale relasjoner

Programmodellen har lagt grunnlaget for et mer strategisk og forutsigbart samarbeid i tillegg til gjensidig erfarings- og kunnskapsutveksling mellom norske fagetater og institusjoner i mottakerlandene. 20 norske fagetater bidro med kunnskap og faglige råd i planleggingen og gjennomføringen av programmene. Samarbeidet var omfattende. I over 80 av de rundt 148 programmene ble det etablert partnerskap på programnivå. Programpartnerne la også til rette for partnerskap i enkeltprosjekter for norske bedrifter, institusjoner og organisasjoner. Det var generelt stor etterspørsel etter norske partnere. Om lag 30 pst. av de over 7 000 prosjektene hadde én eller flere partnere fra Norge eller de to andre giverlandene.

En evaluering gjennomført i 2015/2016 stadfestet at EØS-midlene har bidratt til et omfattende samarbeid og gjensidig erfarings- og kunnskapsutveksling mellom institusjoner, organisasjoner og bedrifter i giverlandene og institusjoner og organisasjoner i mottakerlandene. 72 pst. av de spurte var av den oppfatning at EØS-midlene styrket bilaterale relasjoner i høy eller svært høy grad.

Norske etaters deltakelse i utforming, gjennomføring og avslutning av programmer bidro til kvalitetssikring. Samtidig ga de norske fagmyndighetene tilbakemelding om at arbeidet med EØS-midlene styrket deres nettverk og samarbeid med europeiske organisasjoner og institusjoner og bidro til økt internasjonal kompetanse. Programpartnerne bidro dermed også til å styrke de bilaterale relasjonene mellom Norge, mottakerlandene og EU.

EGNE ØREMERKEDe MIDLER BLE SATT AV TIL Å fremme bilateralt samarbeid gjennom bl.a. erfaringsutveksling, planlegging og tilrettelegging for samarbeid på program- og prosjektnivå.

Samarbeid med internasjonale organisasjoner

Det ble inngått avtaler om samarbeid med internasjonale organisasjoner med særlig kompetanse på politisk viktige områder for Norge. Dette styrket det faglige innholdet i programmene. Samarbeidet med Europarådet har vart siden 2010 på områder som justissektoren, sosial inkludering av barn og unge, romfolk og bekjempelse av hatspråk. Andre samarbeidsorganisasjoner har bl.a. vært EUs kontor for grunnleggende rettigheter (FRA), Unicef og WHO. Det har vært jevnlig dialog og konsultasjoner med Europakommisjonen for samordning og utveksling av erfaringer innenfor ulike land og sektorer.

Tiltak for romfolk

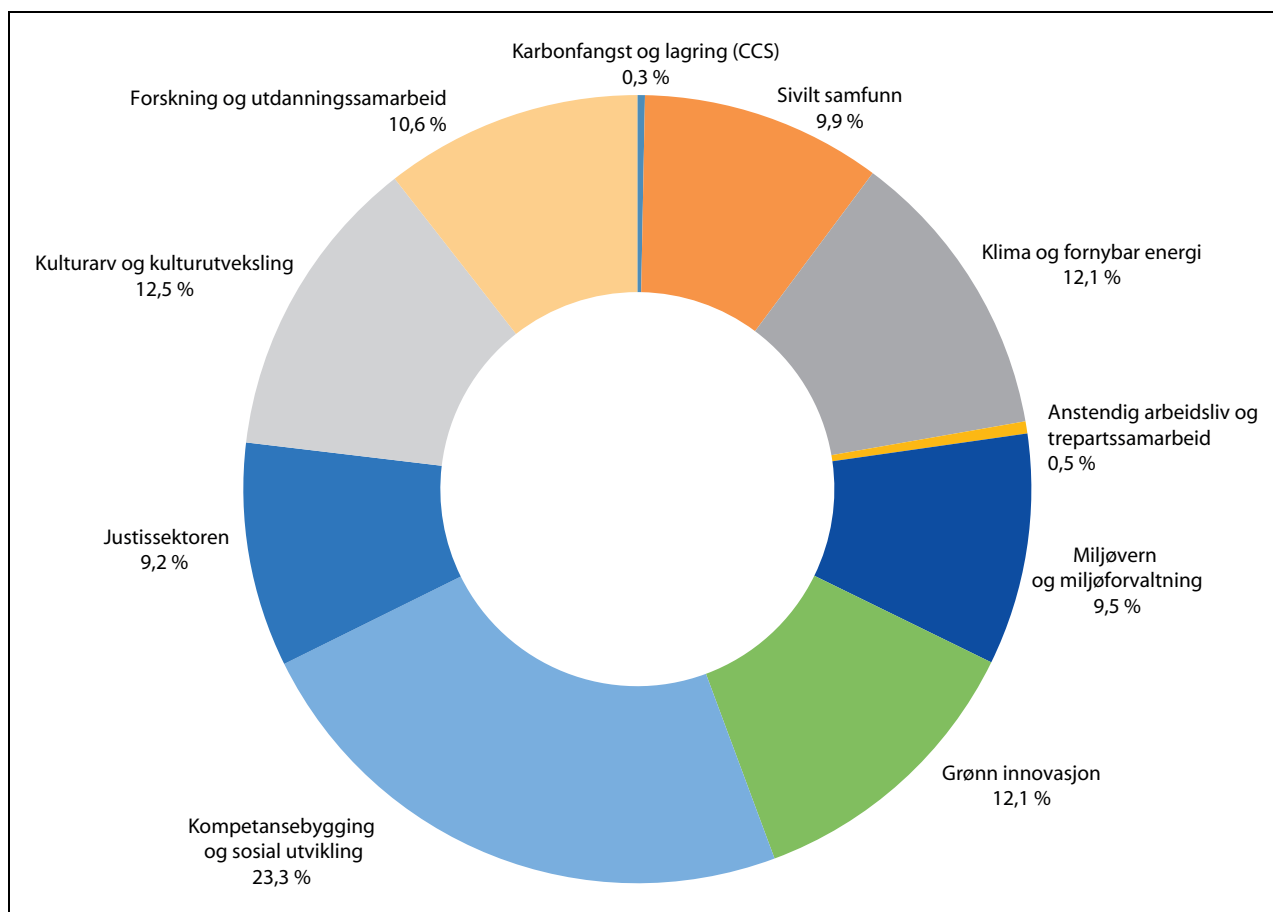
Romfolk utgjør den største minoriteten i Europa. Svært mange lever under vanskelige økonomiske og sosiale kår. Romfolk er utsatt for intoleranse, diskriminering og utestengelse fra samfunnet. Dette representerer felles europeiske utfordringer som krever nasjonale krafttak i de landene hvor rom utgjør en stor minoritet, men også felles europeisk innsats.

EØS-midler er blitt brukt til å forbedre levekårene for fattige og vanskeligstilte. Samtidig ble tiltak som la grunnlag for å hjelpe mennesker ut av fattigdom på lang sikt støttet gjennom å legge til rette for utdanning og arbeid. Mye av innsatsen ble rettet mot tiltak som gjorde romfolk bedre i stand til selv å forbedre sin livssituasjon.

Eksempler på resultater er at i Bulgaria og Romania har over 50 000 personer med rombakgrunn nytt godt av ulike tiltak innenfor helse, utdanning, sosiale ytelser, rettshjelp, bolig og arbeid. Innenfor helse har over 23 000, flesteparten romkvinner og -barn, nytt godt av gratis helseundersøkelser og spesialistbehandling. På under-

visningsområdet har EØS-midlene bidratt til at over 2 300 barn med rombakgrunn har forbedret sin deltakelse i undervisning på skoler. Det er

også gitt støtte til yrkesopplæring for ungdom med rombakgrunn. Sivilsamfunnsorganisasjoner med rombakgrunn er styrket.

Figur 7.3 Figuren viser fordelingen av EØS-midler 2009–2014 per sektor

Klima, fornybar energi, miljøvern og miljøforvaltning

Mange europeiske klima- og miljøutfordringer er grenseoverskridende og krever samarbeid på tvers av landegrensene. Det var et mål at minst en tredjedel av midlene i EØS-ordningen skulle gå til klima, miljø og fornybar energi. Formålet med støtten var å bidra til at mottakerlandene bedre kunne nå klimamålene som EU har satt i Europa 2020-strategien; 20 pst. reduksjon i klimagassutslipp, 20 pst. andel fornybar energi og 20 pst. økning i energieffektivitet.

Per juli 2018 var om lag av 28 pst. av EØS-ordningen, i overkant av 273 mill. euro, benyttet til programmer innenfor klima, miljø og fornybar energi. For ordningene som helhet var om lag 18 pst., i overkant av 330 mill. euro, benyttet til programmer innenfor klima, miljø og fornybar energi. I tillegg kommer prosjekter i øvrige programmer som grønn industriell innovasjon og sivilsamfunnsprogrammene.

Under delområdet miljøvern og miljøforvaltning har det vært gitt støtte til programmer og prosjekter der målet var å:

- Forbedre forvaltningen av hav- og vannressurser
- Øke beskyttelsen av økosystemer og bevare biologisk mangfold
- Forbedre miljøovervåking og håndtering av kjemikalier og farlig avfall

Programmene har bl.a. bidratt til utarbeidelse av varslingsystemer for flom, oljevernberedskap og ulike systemer for forbedring og overvåking av vannkvaliteten i bl.a. elver og vassdrag i provinser i Polen og Romania. Her var det utfordringer med forurensing fra jordbruk og industri.

En offensiv klimapolitikk fordrer økt energieffektivisering, mer bruk av fornybar energi og kutt i klimagassutslippene. Under delområdet klimatilpasning og fornybar energi har det vært gitt støtte til programmer og prosjekter som skulle bidra til å:

- Redusere CO₂-utslipp bl.a. gjennom å bedre energieffektiviteten i offentlige bygninger og i industrien
- Fremme økt produksjon og økt bruk av fornybar energi, herunder bruk av biomasse, vind- og solkraft, vann- og bølgekraft, så vel som jordvarme
- Spre informasjon og skape større bevissthet om framtidsrettede energiløsninger
- Støtte forskning og utvikling av ny teknologi
- Øke kapasiteten og kunnskapen hos offentlige myndigheter om klimatilpasning
- Skape bedre systemer for informasjonsutveksling, styrke analysekapasitet og øke bevisstgjøring

Programmene har bl.a. bidratt til utarbeidelse av 40 klimatilpasningsstrategier og CO₂-utslippene er blitt redusert med om lag 520 000 tonn. Energieffektivisering av eldre bygninger i Polen og Bulgaria er eksempler på tiltak som bidrar positivt til CO₂-reduksjon.

Nærmere 300 lokale og nasjonale institusjoner har styrket sin evne til å håndtere klimatilpasning. På forskningssiden har over 169 bedrifter utviklet miljøvennlig teknologi. Et eksempel er utviklingen av et fornybart materiale som kan erstatte ikke-fornybar plast i bilindustrien.

Grønn industriell innovasjon

Gjennom den norske ordningen under EØS-midlene har Norge bidratt til utvikling og kommersialisering av ny miljøteknologi, investering i miljøvennlige produksjonsprosesser i eksisterende bedrifter, samt til utvikling og bruk av fornybar energi. Programmer innenfor grønn industriell innovasjon er blitt gjennomført i åtte land: Estland, Latvia, Litauen, Bulgaria, Romania, Polen, Slovakia og Ungarn. I tillegg kommer det bedriftsrettede forskningsprogrammet i Spania, som fokuserte på utvikling og kommersialisering av miljøvennlig teknologi. Målgruppen for programmene var private bedrifter, især små og mellomstore bedrifter (SMB).

Hovedresultater under sektoren er:

- 1 071 nye grønne arbeidsplasser
- 31 nye miljøvennlige teknologier er tatt i bruk
- 204 nye miljøvennlige teknologier er utviklet

Et konkret eksempel er et prosjekt i Estland som har ført til utvikling av banebrytende teknologi for energieffektivisering innenfor transportbransjen (Skeleton Technologies). Med støtte fra EØS-ordningene har Balbok Engineering AD i Sofia, i sam-

arbeid med norsk partner, utviklet et mobilt laboratorium for å kontrollere avfall som inneholder farlige stoffer.

Ifølge Innovasjon Norge har interessen fra norsk næringsliv for markeder i mottakerlandene med programmer innenfor grønn industriell innovasjon økt. Av 269 prosjekter hadde 115 norske partnere.

For å utnytte og bygge videre på etablerte partnerskap mellom bedrifter og organisasjoner i Norge og mottakerlandene, har det vært arrangert partnerseminarer med formål å støtte opp om nye søknader innenfor EUs program for forskning og innovasjon, Horisont2020.

Forskning og stipend

Gjennom investeringer i forskning og utdanning har Norge bidratt med EØS-midler til forskningsbasert kunnskap, utvikling, kapasitetsbygging, vekst og jobbskaping i Europa. Totalt er om lag 172 mill. euro blitt benyttet til formålet. Det bilaterale samarbeidet mellom forsknings- og utdanningsinstitusjoner i mottakerland og giverland er blitt styrket og vil i mange tilfeller bli videreført etter avslutning av det aktuelle EØS-samarbeidet. EØS-midlene har fungert som en læringsarena og har mobilisert innovasjons- og forskningsprosjekter i Horisont2020 i mottakerlandene. Midlene har bidratt til at gapet i EU-finansiering mellom nye og gamle medlemsland er redusert. Relativt høye stipendandeler muliggjør mobilitet for studenter som ellers ikke hadde hatt økonomisk mulighet til å studere utenlands. Mobilitet for undervisningspersonale gir også positive ringvirkninger for studenter som ikke kan studere utenlands.

I seks mottakerland (Tsjekkia, Estland, Hellas, Latvia, Polen og Romania) har det vært finansiert samarbeid om grunnforskning og anvendt forskning innenfor samfunnsfag og humaniora, helse, likestilling, miljø og fornybar energi. Forskningsrådet har deltatt som programpartner i alle land, bortsett fra i Hellas. Hele 384 institusjoner og 3 200 forskere har deltatt i samarbeidsprosjekter mellom mottaker- og giverland. Samarbeidet har resultert i om lag 1 500 internasjonalt kvalitets sikrede vitenskapelige publiseringer. 554 doktorgrader (PhD) og postdoktorarbeider er blitt støttet. For norske forskere betyr samarbeidet gjennom EØS-midlene både finansiering av og kvalitetsheving på norsk forskning og prosjektene de har deltatt i. Samarbeidet bidrar også til å løse samfunnsutfordringer som ett forskningsmiljø eller ett land ikke kan løse alene.

Infeksjon med Hepatitt B-virus (HBV) utgjør et alvorlig folkehelseproblem. Det finnes virksom kommersielt produsert vaksine, men høye kostnader begrenser i praksis vaksiner i stor skala. Et rumensk-norsk samarbeidsprosjekt har utviklet et nytt plantebasert lavkost-alternativ for produksjon av vaksiner mot hepatitt (HBV og HCV). Med dette muliggjøres effektiv massevaksiner, og man unngår at 10 pst. av de vaksinerte kun utvikler lavt immunforsvar.

Polen har hatt det største programmet, med en ramme på 63 mill. euro. Forskningsprogrammet i Polen har vært blant de største bilaterale forskningsprogrammene på verdensbasis. En rekke ledende forskningsmiljøer i Norge deltok i så vel grunnforskning som anvendt forskning. Alle de 77 prosjektene har hatt norsk partner, som for eksempel NTNU, SINTEF, UiB, UiO, UiT, Polarinstitutet, UiS, UiA, og NUPI.

Gjennom utdannings- og stipendprogrammer i elleve mottakerland har 1 900 studenter opptjent europeisk anerkjente studiepoeng (ECTS). Samtidig har studentene utviklet sin forståelse for språk og kultur. Til sammen 3 729 individuelle studieopphold for studenter og ansatte er blitt gjennomført. Mobiliteten har resultert i utveksling av kunnskap og erfaring, modernisering og forbedring av undervisningsmetoder, -planer og -materiell. Mobilitetsprogrammer for studenter i høyere utdanning har resultert i kapasitetsbygging, forskningsaktiviteter og opplæring for doktorgradsstudenter.

Justis- og innenrikssaker

Justissektoren omfatter fem programområder: asyl og migrasjon, politisamarbeid, rettsvesen, kriminalomsorg og vold i nære relasjoner. Polen, Romania og Litauen har vært særlig prioritert, men også Bulgaria, Hellas, Kroatia, Estland, Latvia, Slovakia, Tsjekkia, Kypros og Malta har hatt justisprogrammer. Totalt mottok sektoren om lag 174 mill. euro. Nær 100 000 juridiske fagpersoner har mottatt opplæring, 17 700 innsatte har deltatt i utdanningsprogrammer og opplæring, og mer enn 15 750 ofre for vold i nære relasjoner har mottatt hjelp.

Gjennom domstolsprogrammet har EØS-midlene bidratt til å gjøre rettssystemet i Polen, Romania, Bulgaria, Litauen og Tsjekkia mer effektivt. Mer enn 37 mill. euro er blitt brukt til formålet. Midlene har bidratt til kompetanseheving og opplæring av dommere, oppgradering av saksbehandlingssystemer og juridisk rådgivning til svake grupper. I Romania har mer enn 49 000 dommere

og andre fagpersoner fått opplæring i Europaråds-konvensjonen for menneskerettigheter (ECHR). I Bulgaria er det etablert juridiske rådgivningskontorer i to distrikter med særlig høy andel rombefolkning. Domstolsadministrasjonen har vært involvert som strategisk rådgiver i programmene i Polen, Romania og Litauen.

Under programmene om politisamarbeid har målet vært å styrke politiets arbeid overfor grensekryssende og organisert kriminalitet, herunder menneskehandel. Mer enn 27 mill. euro er blitt brukt til formålet i Polen, Romania, Bulgaria, Litauen og Tsjekkia. Grensekontrollen mellom Hellas og Bulgaria er blitt styrket. Mer enn 6 800 politifolk har fått opplæring i Schengen Informasjonssystemet (SIS II). 25 rumenske politifolk har vært på utveksling til Norge for å styrke forebygging mot og etterforskning av omreisende kriminelle. Rumensk og bulgarsk politi har fått styrket kompetansen med å arbeide med rombefolkningen. Politidirektoratet har vært involvert som strategisk rådgiver i programmene i Romania og Bulgaria.

Kriminalomsorgsprogrammene har bidratt til å bedre soningsforholdene i fengslene i tråd med europeiske standarder. Om lag 56 mill. euro er brukt til formålet i Polen, Romania, Bulgaria, Tsjekkia, Litauen og Latvia. Midlene har bidratt til at mer enn 80 000 har sonet gjennom alternativ til fengsel. Mer enn 34 000 fengselsansatte har mottatt opplæring. Innsatte har deltatt i rehabiliteringsprogrammer. I Litauen ble det innført overgangsbolig for innsatte gjennom samarbeid med Sandaker overgangsbolig, for dermed å øke muligheten for reintegrering i samfunnet og redusere tilbakefallsprosenten. Kriminalomsorgsdirektoratet har vært involvert som strategisk rådgiver i programmene i Polen, Romania, Litauen og Latvia.

EØS-midlene har bidratt med rundt 25 mill. euro til programmer mot vold i nære relasjoner i Polen, Romania, Bulgaria, Tsjekkia, Slovakia, Estland, Kypros og Spania. Midlene har gått til ulike tilbud til ofrene, slik som krisesentre, i tillegg til opplæring av personale og bevisstgjøringskampanjer. Mer enn 8 500 fagpersoner, hovedsakelig politi, aktører og dommere, har mottatt opplæring i en offersentrert tilnærming ved håndtering av vold i nære relasjoner. Fire programmer (Polen, Romania, Bulgaria og Slovakia) har bidratt til å bedre den nasjonale lovgivningen i tråd med Istanbul-konvensjonen (Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner). Politidirektoratet har vært involvert som strategisk rådgiver i programmet i Romania.

Hellas var det eneste mottakerlandet med et asyl- og migrasjonsprogram, og mottok 23,8 mill. euro. Utlendingsdirektoratet har deltatt som strategisk rådgiver i programmet. EØS-midlene har støttet drift av mottakssentre for asylsøkere, blant annet i Fylakia i regionen Evros mot grensen til Tyrkia/Bulgaria og på øya Lesbos. Særlig oppmerksomhet ble rettet mot enslige mindreårige asylsøkere. Registreringsprosessen for asylsøkere er forbedret gjennom EØS-midlene. 851 mennesker mottok hjelp til frivillig retur til hjemlandet, hvorav 23 var ofre for menneskehandel.

Sivilt samfunn

I overkant av 160 mill. euro var satt av til støtte til sivil samfunn gjennom NGO-programmer i samtlige mottakerland. Det var stor interesse for midlene. Av over 21 100 mottatte prosjektsøknader fikk nærmere 3 000 støtte. Liechtenstein og Island deltok i ulike prosjekter, men majoriteten av partnernene (130) var norske. Den norske Helsingforskomiteén bidro til å engasjere norske frivillige organisasjoner i samarbeidet og informere om EØS-midlene til sine målgrupper.

En evaluering av NGO-programmene konkluderte med at EØS-midlene har styrket sivilsamfunnsorganisasjonenes kapasitet og fremmet menneskerettigheter. Støtten har også bidratt til økt kunnskap og forståelse for sivil samfunns rolle i levende demokratier. Evalueringen bekreftet at Norge er blant de få som gir støtte til kapasitetsbygging og til aktiviteter rettet mot demokratisering, sivil samfunns rolle som «vaktbikkje» og pådriver for å fremme grunnleggende rettigheter i Sentral-Europa. Evalueringen viste også at det fremdeles er store utfordringer når det gjelder sivil samfunn i regionen. Flere organisasjoner er små og svake, og det er utfordringer knyttet til legitimitet og bærekraft.

Støtten til sivil samfunn har bl.a. bidratt til endring og forbedring av 330 lover. Utdanningsloven i Polen er for eksempel blitt endret for å sikre tilrettelagt eksamen for elever med spesielle behov. I Tsjekkia arrangerte Women's Lobby en kampanje som bidro til ratifiseringen av Istanbulkonvensjonen, mens i Slovenia foretok organisasjonen Legebitra og den norske organisasjonen FRI en gjennomgang av hvordan lovverket diskriminerte LGTBH-personer. Denne gjennomgangen ble et nyttig bakgrunnsdokument i utformingen av en ny Partnerskapslov i Slovenia. 430 nettverk og koalisjoner er blitt dannet. Over 400 000 personer fra sårbare grupper, herunder rom, rap-

porterte om at de har fått tilgang til velferdstjenester.

Kulturarv

Et av målene for EØS-midlene har vært å bevare og dokumentere kulturarv, gjøre den tilgjengelig for publikum og styrke kulturell dialog, utveksling og europeisk identitet. Et mål var også å fremme minoriteters kulturarv. Kulturelt mangfold bidrar til å styrke demokratiske verdier.

204 mill. euro var øremerket ulike kulturprogrammer i 14 mottakerland. Riksantikvaren var programpartner i kulturarvsprogrammene i Estland, Latvia, Litauen, Ungarn og Romania. Kulturrådet var programpartner i kulturutvekslingsprogrammene i Polen, Latvia, Litauen, Tsjekkia, Romania og Portugal. 497 prosjekter har mottatt støtte under kulturprogrammene, og om lag 40 pst. har hatt norsk partner.

En rekke rapporter har vist at investeringer i kultursektoren har effekt på lokal utvikling, sysselsetting og kompetanseutvikling. I tillegg bidrar innsatsen til inkludering og kulturell forståelse. Dette ble bekreftet gjennom en evaluering av kulturprogrammene under EØS-midlene som ble gjennomført i 2016. Den slår fast at mange av prosjektene bidrar til økonomiske og sosiale ringvirkninger som nye arbeidsplasser, lokal vekst i turisme, bevaring av håndverkstradisjoner og sosial utjevning. Kulturminner har en sysselsettingseffekt både under selve restaureringsarbeidet og senere i form av økt turisme og relaterte aktiviteter. I Estland er eksempelvis 28 herregårder i syv fylker blitt restaurert og benyttes nå som skoler. Restaureringen har også bidratt til å revitalisere de omkringliggende landsbyene, ettersom flere av herregårdene er blitt attraktive turistattraksjoner i de periodene skolene holder stengt. Hele 12 prosjekter støttet av EØS-midlene har mottatt den prestisjetunge prisen EU Award for Cultural Heritage/Europa Nostra Awards de senere årene.

Helse

Det overordnede målet med helseprogrammene under EØS-midlene var å bedre folkehelsen og redusere sosiale helseforskjeller i mottakerlandene gjennom styrking av helsesystemer og strategisk utvikling av folkehelseiltak. Investeringer i forebygging og helseinformasjon, samt utbygging av helsetjenester har vært en viktig del av denne satsingen.

Sosiale og økonomiske forskjeller i Europa fører til at mange har dårlige forutsetninger for å holde seg friske. Dette har negative konsekvenser for livslengde og livskvalitet, og er et stort samfunnsøkonomisk problem som resulterer i redusert sysselsetting, lavere verdiskaping og store offentlige utgifter. Særsilt sårbare grupper er spesielt utsatte i en tid som har vært preget av store kutt i helsebudsjettene i mange av landene. Å bedre folkehelsen og redusere sosiale helseforskjeller er derfor en viktig forutsetning for økonomisk og sosial utvikling.

Samlet bidrag gjennom EØS-midlene 2009–2014 til bedret folkehelse var i overkant av 184 mill. euro, fordelt på elleve helseprogrammer i ti mottakerland. Folkehelseinstituttet (FHI) og Helsedirektoratet (HDIR) har vært programpartnere i til sammen seks av programmene. Deres samarbeid i Estland, Polen, Portugal, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn har ført til styrket bilateralt helsesamarbeid med Norge, både på strategisk nivå og prosjektnivå. Det har også vært helseprogrammer uten norsk programpartner i Romania, Bulgaria, Litauen og Kypros.

Det har vært gjennomført til sammen 463 prosjekter i de ulike helseprogrammene. Rundt 70 norske institusjoner og organisasjoner (15%) har vært engasjert som partnere på prosjektnivå. Mer enn 1,8 millioner mennesker har dratt nytte av bedre helsetjenester gjennom disse programmene, som også har hatt bevisstgjøring om en sunn livsstil som et sentralt mål. Skoler, ungdomsarbeidere, helsepersonell og media har vært involvert i mange oppsøkende prosjekter med særsilt fokus på opplysningsarbeid for barn og ungdom.

Mer enn 680 000 personer i Polen har nytt godt av bedre helsetjenester og mer enn 9 000 helsearbeidere er blitt kurset. I Romania og Bulgaria har man hatt egne initiativer rettet mot sårbare grupper som romfolk. I Romania har mer enn 130 000 personer fra sårbare grupper fått bistand fra egne team av sykepleiere og helsearbeidere og mer enn 60 000 personer er blitt testet for tuberkulose, og mer enn tusen pasienter er blitt behandlet for multiresistent tuberkulose. I Bulgaria har 7 600 gravide fått hjemmebesøk.

Kap. 118 Utenrikspolitiske satsinger

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70, 71, 72 og 73</i>	88 532
70	Nordområdetiltak, samarbeid med Russland og atomsikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	325 818
71	Globale sikkerhetsspørsmål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	13 039
72	Nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	32 621
73	Klima, miljøtiltak og hav mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	32 597
74	Forskning, dialog og menneskerettigheter mv.	45 583
Sum kap. 0118		538 190

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Under dette kapitlet dekkes øvrige utenrikspolitiske satsinger under programområde 02.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 70, 71, 72 og 73

Denne bevilgningen dekker spesielle driftsutgifter i forbindelse med satsingsområdene, som kvalitets sikringstiltak og evaluering av tilskuddsmidler, profilering av satsinger, større internasjonale arrangementer der Norge er vertskap samt tiltak som styrker den norske kompetansen og innsatsen. Bevilgningen dekker analyser, utredninger og arrangementer i samarbeid med andre departementer eller statlige etater, og med fagmiljøer som nasjonale og internasjonale organisasjoner samt tenketanker. Bevilgningen kan også dekke ordinært skjøtselarbeid på grensen mot Sverige og Finland samt grenseoppgang av riksgrensen med Russland.

Bevilgningen kan videre dekke utgifter til hospiteringer eller sekonderinger samt eventuelle driftsutgifter som påløper under andre departementer eller statlige etater når disse forvalter tilskuddsordninger på vegne av Utenriksdepartementet.

I 2019 vil relevante utgifter til Regjeringens havsatsing bli prioritert, inkl. organisering av Our Ocean-konferansen i Norge og gjennomføringen av Det internasjonale høynivåpanelet for bærekraftig havøkonomi.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 88,5 mill. kroner.

Post 70 Nordområdene, samarbeid med Russland og atomsikkerhet, kan overføres, kan nyttes under post 21

Denne bevilgningen dekker tilskudd til følgende fagområder og tilskuddsordninger:

- Nordområdene/Arktis 2030-ordningen og samarbeid i Antarktis
- Prosjektsamarbeid med Russland
- Regjeringens handlingsplan for atomsikkerhet og miljø

Tilskuddsordningen Arktis 2030 er et sentralt virkemiddel i norsk nordområdepolitikk og dekker prosjekter innen de prioriterte innsatsområdene i nordområdesatsingen. Nordområdene er Norges viktigste strategiske ansvarsområde, og Regjeringen vil utvikle Nord-Norge til en av landets mest skapende og bærekraftige regioner. Nordområdepolitikken skal understøtte norsk suverenitet og norske interesser, styrke samarbeid med sentrale

land med interesser i Arktis, herunder Russland, samt styrke næringsutviklingen og grunnlaget for samfunnsutvikling i nord. Prosjektmidlene bidrar også til ivaretagelse av norske interesser i Antarktis og utnytter kompetanse Norge har i begge polområdene.

Tilskuddsordningen Prosjektsamarbeid med Russland bidrar til å støtte opp om viktig samarbeid med Russland på områder av felles interesse, bl.a. innenfor miljø, helse og utdanning, særlig i nord. Prosjektsamarbeidet bidrar til substans og stabilitet i det bilaterale forholdet og bidrar til forutsigbarhet og konsistens i Norges politikk overfor Russland, selv om samarbeid med Russland er blitt mer krevende over tid. Regjeringen anser det som viktig at ordningen videreføres som tidligere.

Tilskuddsordningen for Norges innsats på atomsikkerhetsområdet har som formål å beskytte helse og miljø. Atomhendelser kan raskt få konsekvenser ut over nasjonale grenser. Det er viktig å videreføre et tett og langsiktig atomsikkerhetsarbeid med relevante land, særlig Russland og Ukraina, så lenge det finnes atomaktiviteter og forurensningskilder som kan ramme norske og globale interesser. Regjeringens handlingsplan for atomsikkerhet og miljø ble i 2018 revidert for perioden 2018–2022.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Norsk rolle og posisjon i Arktis og Antarktis er ytterligere styrket
- Norges naboforhold til Russland er godt og konstruktivt
- Rammer for bærekraftig samfunnsutvikling i nordområdene er forbedret
- Risiko for alvorlige atomulykker og radioaktiv forurensning er redusert
- Risiko for at nukleært og annet radioaktivt materiale kommer på avveier er redusert
- Norsk og regional atomberedskap er styrket

Prioriteringer 2019

I Arktis 2030 videreføres satsingen på de prioriterte innsatsområdene: internasjonalt samarbeid, næringsutvikling, kunnskap, infrastruktur og miljøvern, sikkerhet og beredskap.

Videreføre norsk-russisk myndighetssamarbeid og folk-til-folk-samarbeid på områder av felles interesse, særlig innen miljø, ressursforvaltning, helse, næringsliv, kultur, forskning og utdanning.

Støtte opp om internasjonale menneskerettighetsforpliktelser og et styrket sivilt samfunn i Nord-Kaukasus og Russland for øvrig.

Videreføre atomsikkerhetssamarbeid med Russland, Ukraina og det øvrige Eurasia i tråd med atomhandlingsplanen for 2018–2022, med vekt på sikkerhet ved kjernekraftverk, sikring og ikke-spredning, håndtering av brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall og myndighetssamarbeid.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 118 *Nordområdet mv.*, post 01 *Driftsutgifter* og post 70 *Nordområdet og prosjektsamarbeid med Russland* i Prop. 1 S (2016–2017).

Arktis 2030-ordningen har bidratt til å fremme norske interesser og styrke Norges rolle som ansvarlig og sentral polarnasjon med vekt på internasjonalt samarbeid, kunnskapsbasert forvaltning og bærekraftig næringsutvikling. Konkrete eksempler er norsk-russisk oljevernberedskap, felles norsk-russisk forvaltning av torskebestanden i Barentshavet, styrking av muligheten for å fremme urfolkssaker i arktiske fora og søk og redning.

Et langsiktig samarbeid med Innovasjon Norge (IN) har styrket næringsutviklingen i regionen. Havrelaterte næringer, bioøkonomi, ren energi og kreative næringer har vært fokusområder i 2017. KLD har fått delegert forvaltningen av betydelige midler fra Arktis 2030. Disse midlene har styrket miljøvern og kunnskap om klimaendringer, miljø og naturressurser i nordområdene. Programmet NORRUSS Pluss gjennom Norges forskningsråd har bidratt til en styrking av den samfunnsvitenskapelige forskningen på nordområdene.

Prosjekter innen kunnskapsinnhenting, ressursforvaltning og norsk polarhistorie har understøttet norsk rolle som sentral nasjon i Antarktissamarbeidet.

Formålet med prosjektsamarbeidet med Russland var i 2017 å fremme samarbeid på viktige områder samt et bredt samarbeid over grensen. Prosjektsamarbeidet med Russland muliggjorde og fremmet samarbeid på viktige områder, spesielt myndighetssamarbeid om miljø og helse og næringsfremmeordninger. Gjennom flere ulike samarbeidspartners innsats bidro tilskuddsordningen også til fremme av menneskerettigheter og styrking av det sivile samfunn. Utstrakt folk til folk-samarbeid, inkludert innen kultur og næringsliv samt ulike utvekslingsordninger for forskning og utdanning, bidro også til økt kontakt over grensen og med Russland.

Den norske innsatsen for atomsikkerhet i både Nordvest-Russland og Ukraina var i 2017 konsentrert om følgende hovedmål:

- Redusere risikoen for ulykker og forurensing fra kjernefysiske installasjoner
- Hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kommer på avveie
- Styrke samarbeidslandenes forvaltnings- og tilsynsmyndigheter

Norge løftet behovet for internasjonalt regelverk for transportable kjernekraftverk, gjennom vårt arbeid med IAEAs sikkerhetsresolusjon. Den første skipslasten med brukt kjernebrensel gikk fra Nordflåtens tidligere base på Kola til Majak. Norge bidro til at Hviterussland ble inkludert i det russisk-nordiske beredskapssamarbeidet, og det ble inngått en regional samarbeidsavtale med det nye beredskapssenteret til Rosatom i Murmansk. Norge bisto Ukraina med tiltak for sikring av kjernekraftverk og grensekontroll av radioaktivt materiale samt koordinering av det internasjonale atomsikkerhetsarbeidet i Ukraina.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 325,8 mill. kroner for 2019.

Utenriksdepartementets tilskudd til Sametinget under programområde 02, 0,4 mill. kroner, rammeoverføres til Kommunal- og moderniseringsdepartementets kap. 560, post 50. Midlene benyttes til å styrke urfolks deltakelse i Arktisk råd og internasjonalt samarbeid i nordområdene der urfolks interesser er særlig berørt.

Post 71 Globale sikkerhetsspørsmål, kan overføres, kan nyttes under post 21

Denne bevilgningen dekker støtte til tiltak som styrker den norske kompetansen om og innsatsen mot globale sikkerhetsutfordringer, og tiltak for transatlantisk samarbeid.

Norges sikkerhetspolitiske omgivelser er i endring. Kombinasjonen av tradisjonell maktpolitikk og ukonvensjonelle trusler skaper et mer uforutsigbart og komplekst bilde. Sikkerhetsutfordringene er dynamiske og påvirker norske interesser på måter som dagens sikkerhetsstrukturer ikke er forberedt på. Dagens sikkerhetspolitiske bilde er betydelig mer krevende enn for få år siden. Dette stiller krav til målrettet innsats og økt samarbeid både nasjonalt og internasjonalt. Derfor styrker Regjeringen Forsvaret, viderefører og styrker alliert øving og trening i Norge, bidrar med relevante ressurser til NATO og videreutvi-

kler det tette samarbeidet med sentrale europeiske allierte som Frankrike, Nederland, Storbritannia og Tyskland.

Meld. St. 37 (2014–2015) *Globale sikkerhetsutfordringer i utenrikspolitikken — Terrorisme, organisert kriminalitet, piratvirksomhet og sikkerhetsutfordringer i det digitale rom* (GSU-meldingen) ser sikkerhet og utvikling i sammenheng. Dette samsvarer også med FNs bærekraftsmål fram mot 2030. Bærekraftsmål 16 om fredelige samfunn er spesielt relevant for norsk arbeid med globale sikkerhetsutfordringer. Norge er en pådriver for å få forebygging av voldelig ekstremisme høyere på FNs dagsorden. Sammen med Jordan leder Norge en vennegruppe i FN for forebygging av voldelig ekstremisme.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Transatlantisk samarbeid og dialog om sikkerhetspolitiske spørsmål er styrket
- Det er fremmet politikk i NATO som sikrer alliansens politiske og militære relevans
- Kompetanse om aktuelle sikkerhetspolitiske spørsmål og konsekvenser for norske interesser, herunder konvensjonelle, ikke-konvensjonelle og hybride trusler og utfordringer, er økt
- Faren for radikaliserings, voldelig ekstremisme og terrorisme er redusert
- Omfanget av internasjonal organisert kriminalitet og ulovlig handel er redusert
- Den maritime sikkerheten er forbedret
- Internett er åpent, sikkert, robust og fritt

Prioriteringer 2019

Det er en prioritet å videreutvikle samarbeidet med norske og internasjonale institusjoner som fokuserer på transatlantisk samarbeid og sikkerhet. Tiltak for å videreutvikle samarbeidet med utvalgte europeiske allierte står sentralt. Bevilgningen skal også brukes til å styrke kunnskap, koordinering og kapasitetsbygging for å møte truslene fra internasjonal terrorisme, voldelig ekstremisme, organisert kriminalitet og sikkerhet i det digitale rom. I dette arbeidet er støtte til relevant og etterspurt forskning og utredning et viktig virkemiddel.

Norge vil fortsette sin sterke rolle i FN i arbeidet med forebygging av voldelig ekstremisme (PVE). Samarbeidet med internasjonale organisasjoner som arbeider med forebygging fortsetter, med særlig vekt på innsats rettet mot utsatte og sårbare grupper som kvinner og ungdom.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 119 *Globale sikkerhetstiltak*, post 01 *Driftsutgifter* og post 70 *Globale sikkerhetstiltak*.

I 2017 skulle bevilgningen bidra til økt kompetanse om aktuelle sikkerhetspolitiske spørsmål, styrke internasjonalt samarbeid for forebygging, håndtering og bekjempelse av globale sikkerhetsutfordringer, motvirke spredning av masseødeleggelsesvåpen og materialer som kan anvendes i slik sammenheng, og styrket transatlantisk samarbeid og dialog om sikkerhetspolitiske spørsmål.

German Marshall Funds treårige prosjekt om transatlantisk sikkerhet ble avsluttet i 2017. Det ble gjennomført seminarer både i Europa og USA med vekt på ny amerikansk administrasjon og betydningen for europeiske allierte. Det treårige prosjektet med Carnegie Endowment om vurderinger av konsekvenser av Russlands endrede utenrikspolitikk ble også avsluttet. Det ble også gitt norske bidrag til NATOs Joint Training and Evaluation Center i Georgia og Cooperative Airspace Initiative i NATO.

Det ble gitt støtte til FFI/TERRA, NUPI (terrorkonsortiet), Global Center og Prevention Project. Fellesnevneren for hva som er oppnådd er økt kunnskap om terrornettverk, aktørbildet, trusselbildet, og det er etablert nye internasjonale partnerskap på forebygging (bl.a. med Jordan).

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 13 mill. kroner for 2019.

Post 72 Nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet mv., kan overføres, kan nyttes under post 21

Denne bevilgningen dekker tiltak for nedrustning og ikke-spredning av masseødeleggelsesvåpen, og kjernefysisk sikkerhet. Bevilgningen skal støtte opp om internasjonale organisasjoners nedrustnings- og ikke-spredningsarbeid, og tiltak for å ivareta norske forpliktelser under Den kjernefysiske prøvestansavtalen (CTBT). Verifikasjon av kjernefysisk nedrustning er et hovedsatsingsområde for Norge, og må ses i sammenheng med Norges verifikasjonsarbeid i FN. Bevilgningen støtter også arbeid for kompetanseutvikling om kjernefysisk nedrustning. Stortinget ba gjennom vedtak nr. 448 den 8. februar 2018 regjeringen gjennomføre en utredning av konsekvensene for Norge av ratifikasjon av den nylig vedtatte Trakta-

ten om forbud mot kjernevåpen. Utredningen finnes i sin helhet i Del III, Spesielle tema punkt 8.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Det er internasjonal enighet om nedrustning og ikke-spredning av masseødeleggelsesvåpen og på sikt en verden uten kjernevåpen
- Forpliktelser som følger av Prøvestansavtalen er overholdt
- Kompetanse på og gjennomføring av verifikasjon av kjernefysisk nedrustning er økt
- Kjernefysisk og radiologisk sikkerhet er bedre
- Arbeidet for sikkerhet mot kjemisk og biologisk krigføring og terrorisme er styrket
- Kompetanse på nedrustnings- og ikke-spredningsfeltet er økt

Prioriteringer 2019

Arbeidet med verifikasjon av kjernevåpennedrustning er høyt prioritert. Norge leder en ekspertgruppe i FN på feltet (GGE). Gruppen skal avgi sin rapport til FNs Generalsekretær i løpet av 2019. Det mangeårige samarbeidet med Storbritannia om verifikasjon videreføres gjennom et utvidet firepartssamarbeid med også svenske og amerikanske institusjoner (QUAD). Norge arbeider aktivt innenfor Det internasjonale partnerskapet for verifikasjon av nedrustning (IPNDV). Støtten til norske tekniske fagmiljøers samarbeid om dette, NorNed-samarbeidet, videreføres i 2019. NorNed består av Statens strålevern, Forsvarets forskningsinstitutt, Institutt for energiteknikk og NORSAR. Innsatsen for å minimere bruken av høyanriket uran i sivil sektor er et annet viktig satsingsområde.

Regjeringen vil følge opp Norges internasjonale forpliktelser som følge av traktaten om totalforbud mot kjernefysiske prøvesprengninger (Prøvestansavtalen). NORSAR mottar årlig tilskudd til drift av seks målestasjoner på norsk territorium som er del av avtalens internasjonale overvåkningssystem, og NORSAR gir råd i spørsmål knyttet til verifikasjon og etterlevelse av Prøvestansavtalen.

I en tid med stor usikkerhet knyttet til global nedrustning og ikke-spredning er det behov for mer kunnskap om kjernevåpen. Forskingen er i dag hovedsakelig basert i land som besitter kjernevåpen. Regjeringen ønsker å opparbeide tilsvarende kompetanse i Norge og støtter Oslo Nuclear Project ved Institutt for Statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Norges støtte til internasjonalt arbeid for kjernefysisk nedrustning, bl.a. gjennom sivilsamfunnsorganisasjoner, ble fra 2016 redusert fordi slik støtte ikke lenger godkjennes som offisiell utviklingsbistand av OECD/DAC. Fra 2019 vil tilskuddsordninger for støtte til kjernefysisk nedrustning ses mer i sammenheng med andre globale sikkerhetsutfordringer, og med tiltak støttet under kap. 151 *Fred, sikkerhet og globalt samarbeid*, post 71 *Global sikkerhet og nedrustning* på bistandsbudsjettet.

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) vil fortsatt motta driftsstøtte til sitt laboratorium for etterforskning av kjemisk krigføring. Dette er en nasjonal ressurs som Norge stiller til disposisjon for det internasjonale samfunn.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker deler av kap. 118 *Nordområdetiltak mv.*, post 71 *Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv.*

For 2017 var målene for bevilgningen å overholde internasjonale forpliktelser som følge av Prøvestansavtalen gjennom tilskudd til NORSAR. Videre var målet å arbeide for å skape internasjonal enighet om nedrustning og ikke-spredning, og særskilt verifikasjon av nedrustning. NorNed-gruppen har en sentral rolle i dette arbeidet gjennom sin tekniske kompetanse.

NORSAR drifter Prøvestansavtalens seks målestasjoner i Norge, overvåker seismiske hendelser, og setter Norge i stand til å overholde forpliktelsene i Prøvestansavtalen (CTBT). Da Nord-Korea gjennomførte prøvesprengninger høsten 2017 var rapportering fra NORSAR avgjørende for norske myndigheters håndtering og oppfølging av hendelsene, både nasjonalt og i internasjonale fora. NORSAR mottok i tillegg midler for oppdatering av programvare og kompetanseutvikling.

I 2017 fortsatte NorNed-gruppens sentrale rolle og mangeårig samarbeid. Gjennom utvikling av tekniske løsninger bidro de til å fremheve ikke-kjernevåpenstaters relevans i verifikasjon av kjernefysisk nedrustning. Som følge av FN-resolusjonen fra 2016 om verifikasjon av kjernefysisk nedrustning ble det nedsatt en mellomstatlig ekspertgruppe, og FNs medlemsland ble anmodet om nasjonale innrapporteringer om temaet.

Det ble også gitt støtte til møte- og konferansedeltakelse om ikke-spredning og nedrustning, bl.a. til Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI) om Iran-avtalen.

Ordningen *Opplysningsarbeid for fred* ble nedjustert i budsjettet for 2017, til 0,3 mill. kroner, og

er avvirket fra og med 2018 grunnet manglende samsvar mellom organisasjonenes resultatoppnåelse og de overordnede mål for Norges arbeid med global nedrustning. Siden det ble overført midler fra 2016 ble det likevel gitt støtte over denne ordningen på om lag 5 mill. kroner i 2017. Tilskuddene gikk til norske sivilsamfunnsorganisasjoner som arbeider med påvirknings- og informasjonsarbeid innen nedrustning, blant andre Norges fredsråd, Nobels fredssenter, Nei til atomvåpen og Business for Peace.

FFIs laboratorium for etterforskning av kjemisk krigføring ble støttet under kap. 100 *Driftsutgifter*, post 71 *Diverse tilskudd*. I ferdighetstester i oktober/november i 2017 oppnådde FFI for fjerde år på rad karakteren A, som er høyeste mulige oppnåelige score, og tilfredsstillende ferdighetskravet fra OPCW med god margin.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 32,6 mill. kroner for 2019. Det foreslås å rammeoverføre kontingenten til Open Government Partnership (OGP) på 1,63 mill. kroner til Kommunal- og moderniseringsdepartementets kap. 541, post 70. Fra å være et stort utenrikspolitisk initiativ, handler OGP nå først og fremst om nasjonal implementering.

Post 73 Klima, miljøtiltak og hav mv., kan overføres, kan nyttes under post 21

Bevilgningen dekker støtte til klima- og miljøinnsatser, herunder tiltak som bidrar til gjennomføring av Parisavtalen og styrket kunnskap om internasjonale klima- og miljøutfordringer. Denne posten kan sees i sammenheng med bevilgningene til klima, miljø og hav under programområde 03 *Internasjonal bistand*.

Bevilgningen dekker også støtte til relevante prosesser og aktører innen klima og miljø, inkludert hav og marin forsøpling, klima- og miljøfinansiering, luftforurensning og utfasing av subsidier til fossile brenslere. I tillegg vil posten brukes til å finansiere styrket kompetanse og kapasitet til å fremme norsk utenrikspolitikk på disse områdene.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Kunnskapen om klima- og miljøutfordringer er økt

- Kapasitet og kompetanse til å fremme gjennomføringen av Parisavtalen og andre prioriterte klima- og miljøinnsatser er styrket
- Relevante klima- og miljøprosesser regionalt og globalt, inkludert innen hav og marin forsøpling, er støttet

Prioriteringer 2019

Norsk innsats skal i hovedsak gå til finansiering av globale klima- og miljøinnsatser, inkludert hav og marin forsøpling. Støtten kan også bidra til kapasitetsbygging, kunnskap og kompetanseutvikling, og teknologisamarbeid. I tillegg vil vi prioritere støtte til internasjonalt miljøsamarbeid med vekt på implementering av klima- og miljøavtaler og styrking av internasjonale rammeverk. Viktige kanaler for norsk innsats inkluderer UN Framework Convention for Climate Change, CICERO, CTCN og andre relevante aktører. Norge er i 2019 vertskap for Our Ocean-konferansen, der fokus vil være på kunnskapsbasert havforvaltning som grunnlag for framtidig bærekraftig vekst, jf. omtale under post 21.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 118 *Nordområdetiltak mv.*, post 76 *Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak*.

Fra norsk side legges det stor vekt på den multilaterale prosessen under FN's Klimakonvensjon, herunder Parisavtalen og Kyotoprotokollen. Det ble utbetalt 10 mill. kroner til FN's Klimakonvensjon for oppfølging og gjennomføring av avtaleverket, inkludert støtte til utviklingsland, rapportering og kontroll av lands gjennomføring av forpliktelser.

Bidraget til FN's klimakonvensjon er på nivå av 2016, og med dette mer enn halvert i forhold til nivået i de siste årene. Norge er imidlertid fortsatt en betydelig bidragsyter og støttespiller til den multilaterale prosessen. Noe av bidraget gikk til å støtte Fijis presidentskap for Partskonferansen i 2017.

Øvrige bidrag gikk blant annet til ulike tiltak for å øke kunnskap på miljø- og klimaområdet, herunder forskning på klimafinansiering i regi av CICERO, som har etablert et internasjonalt senter for klimaforskning som involverer både forskning, næringsliv, finanssektoren og myndighetene i arbeidet.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 32,6 mill. kroner for 2019.

Post 74 Forskning, dialog og menneskerettigheter mv.

Betegnelse	(i 1 000kr) Forslag 2019
Tilskudd til arbeid med kjernefysisk nedrustning (flyttet til post 72)	
Nordisk samarbeid	250
Informasjon om europeisk samarbeid	5 500
Fremme av transatlantisk samarbeid	500
Tilskudd til europapolitisk forskning	11 508
Tilskudd til europapolitisk dialog	575
Opplysningsvirksomhet om folkerett og folkerettstiltak i FN regi	0
Tilskudd til EU-opplysning	5 000
Oslo Freedom Forum	2 000
Religionsfrihet. Støtte til parlamentarikernettverk gjennom Helsingforskomiteen	3 000
Etterforskning av kjemisk krigføring (flyttet til post 72)	
Tilskudd til International Holocaust Remembrance Alliance	1 000
Tilskudd til drift av Institutt for fredsforsknings senter på Kypros og dets forsoningsarbeid	3 800
Europarådet	8 500
Fulbright – stipendordning	1 200
Norsk internasjonalt pressesenter (NIPS)	2 000
Voksenåsen – kulturvirksomhet	750
Sum post 74	45 583

Tilskuddene er flyttet til post 74 i 2019, jf. tabell 3.1 Ny budsjettstruktur: oversikt over endringer, Del I

Denne bevilgningen dekker tilskudd til ulike formål, herunder økt kunnskap og styrket dialog og informasjonsutveksling knyttet til europeiske og internasjonale forhold. Bevilgningen er særlig rettet mot norske og internasjonale ikke-statlige aktører.

Bevilgningen skal også finansiere reformarbeid i Europarådet og styrking av den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD). Midler kan også benyttes til prosjekter innenfor rammen av det norsk-initierte menneskerettighetsfondet (HRTF).

Regjeringen vektlegger kunnskapsbasert debatt og dialog om sentrale europeiske og internasjonale spørsmål. Norge har et betydelig internasjonalt engasjement knyttet til demokrati, menneskerettigheter og bærekraftig utvikling. Vern om ytringsfrihet, tros- og livssynsfrihet, likestilling og LHBTI-rettigheter er en grunnleggende del av dette. Viktige virkemidler inkluderer styrket forskning, støtte til deltagelse i sentrale fora og informasjonstiltak.

Tilskudd til Fulbright-stipendprogrammet, drift av Norges internasjonale pressesenter (NIPS) og tilskudd til kulturvirksomhet på Voksenåsen er flyttet fra tidligere kap. 115 post 70 Tilskudd til næringsfremme-, kultur- og informasjonsformål.

NIPS er Utenriksdepartementets servicesenter for utenlandske korrespondenter i Norge. Senteret ble opprettet like før Vinter-OL i 1994 for å gi tilreisende journalister fra andre land gode arbeidsforhold og huser i dag totalt 20 internasjonale korrespondenter.

Fulbright-programmet ble etablert for å øke gjensidig forståelse mellom folk i USA og andre land gjennom utveksling av personer, ideer og kunnskaper. Tilskudd til norske stipendier er et bidrag til fremme av det bilaterale forholdet mellom Norge og USA.

Voksenåsen er Norges nasjonalgave til Sverige som takk for svensk bistand til krigsrammede under andre verdenskrig, og er heleid av den svenske stat. Norges støtte til Voksenåsens drift er en kompensasjon for bortfall av momsfratak.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Kunnskapen, nettverksbyggingen og samfunnsdebatten om sentrale europapolitiske, nordiske og internasjonale spørsmål med relevans for Norge er økt
- Kunnskapen om menneskerettigheter er økt
- Nettverk for menneskerettighetsforvarere og deres arbeid er videreutviklet
- Europarådet er reformert og konvensjonssystemet ivaretatt
- Posisjonen til Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) er styrket
- Det er sikret tilstrekkelig kapasitet i EMD til å behandle etterslepet av saker
- Kontakten og forståelse mellom den gresk-kypriotiske og tyrkisk-kypriotiske befolkningen på Kypros er økt

Prioriteringer 2019

Det økte tilskuddet til norsk europaforskning skal bidra til kunnskap og debatt om europapolitiske spørsmål med relevans for Norge.

Tilskuddsordningen for informasjon om europeisk samarbeid skal stimulere til bred debatt i Norge om sentrale europapolitiske spørsmål. Tilskudd gis til frivillige organisasjoner og andre aktørers informasjonstiltak om europeisk samarbeid overfor norske målgrupper, samt støtte til slike aktørers nettverksbygging i Europa.

Målgruppen for informasjonsarbeid knyttet til nordisk samarbeid er den norske allmennheten og opinionen og potensielle europeiske samarbeidsaktører. Det kan gis støtte til forsknings-, utrednings- og informasjonsvirksomhet som utarbeidelse av rapporter og forskningsarbeid, samt seminar og profileringsaktiviteter.

Tilskudd til EU-opplysning omfatter tilskudd til organisasjonene Europabevegelsen og Nei til EU. Tilskuddene skal anvendes til informasjonsarbeid om EU.

Tilskudd til Europapolitisk dialog bidrar til å bygge den sosiale dialogen i EØS. Det gis støtte til de seks hovedorganisasjonene i norsk arbeids- og næringsliv (LO, YS, Unio, NHO, Virke og KS) for deltakelse i EFTAs konsultative komité og EØS' konsultative komité, samt møter under EUs sosiale dialog.

Tilskudd til Europarådet skal fremme stabilisering, og respekt for det europeiske verdifelleskapet, inkludert Europarådets konvensjoner som medlemslandene er bundet av. Norge vil støtte opp om menneskerettsdomstolens arbeid for å bidra til at antall saker som ligger til behandling, kan reduseres. Det kan også gis støtte til reformprosessen med mål om en mer strømlinjeformet og effektiv organisasjon. Bidrag til MR-fondet skal finansiere prosjekter i enkelt-medlemsland slik at landene kan oppfylle sine medlemskapsforpliktelser i Europarådet.

Bevilgningen skal bidra til reformarbeid i Europarådet og styrking av den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) gjennom bidrag til domstolens spesialkonto. Midler kan også benyttes til prosjekter innenfor rammen av det norsk-initierte menneskerettighetsfondet (HRTF).

Posten dekker også bevilgninger til Oslo Freedom Forum (OFF), Den norske Helsingforskomite (Parlamentarikernetverket) og International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA, gjennom Holocaust-senteret) for fremme av norske prioriterte områder på menneskerettighetsområdet. Tilskuddet til IHRA dekker pliktige bidrag, samt utgifter til gjennomføring av den internasjonale Holocaust-dagen. Parlamentarikernetverket, gjennom Den norske Helsingforskomité, støttes både under denne posten og under kap. 152 *Menneskerettigheter*, post 70 *Menneskerettigheter*.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker de største tilskuddene under tidligere kap. 100 *Utenriksdepartementet*, post 71 *Diverse tilskudd* og deler av kap. 118 *Nord-*

områdene mv., post 71 Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv.

Under ordningen *Informasjon om europeisk samarbeid* ble det i 2017 gitt tilskudd til 49 prosjekter i regi av 27 ulike organisasjoner/aktører.

Tilskudd til EU-opplysning ble i 2017 fordelt likt mellom Europabevegelsen og Nei til EU.

Tilskudd til europapolitisk forskning ble i 2017 gitt til Norges Forskningsråds program Europa i endring.

Parlamentarikernettverket *IPPFoRB* er blitt en drivende kraft for tros- og livssynsfrihet internasjonalt og det ble i 2017 tatt en rekke viktige initiativ. Tre nye nasjonale grupper ble etablert og det ble det satt i gang et arbeid for å etablere en regional menneskerettighetsgruppe med fokus på tros- og livssynsfrihet. I randen av Trygve Lie-symposiet ble kvinnelige parlamentarikere fra elleve land samlet for å styrke samarbeidet på feltet tros- og livssynsfrihet. Slike initiativ har i betydelig grad bidratt til kompetansebygging og erfaringsutveksling.

De seks hovedorganisasjonene i norsk arbeids- og næringsliv (LO, YS, Unio, NHO, Virke og KS) har deltatt i *europapolitisk og sosial dialog* i EFTA, EØS og EU.

De norske bidragene til *Europarådet* har bidratt til at etterslepet av saker i den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har blitt redusert. Dette har skjedd gjennom bidrag til EMDs spesialkonto og sekondering av norske jurister til EMD og Europarådets sekretariat, samt via prosjekter innen menneskerettighetsfondet (HRTF).

Oslo Freedom Forum har, i samarbeid med departementet og partnere i norsk sivilsamfunn, lykket å etablere et internasjonalt forum som bidrar til å utbre kunnskap om menneskerettigheter og videreutvikle viktige nettverk for menneskerettighetsforsvarere og deres arbeid.

PRIO har bidratt til faktabasert debatt om Kypros-konflikten lokalt og internasjonalt blant annet ved utredninger og seminarer. PRIO har arbeidet med ulike problemstillinger som økonomi, energi, likestilling og konfliktløsning gjennom året. De FN-ledede forhandlingene brøt sammen i 2017, men arbeidet med å stimulere dialogen mellom befolkningen i nord og sør fortsatte.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 45,6 mill. kroner for 2019.

Programområde 03 Internasjonal bistand

(i 1 000 kr)

Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
Sum programområde 03 Internasjonal bistand	31 044 296	32 079 293	34 401 345	7,2

Forslaget til bistandsramme 2019 utgjør i alt 37 837,9 mill. kroner, fordelt med

- 34 562,8 mill. kroner på Utenriksdepartementets budsjett, av dette 34 401,3 mill. kroner på programområde 03 Internasjonal bistand og 161,5 mill. kroner (ODA-andel AIIB) på programområde 02 Utenriksformål under kap. 116, post 90
- 3 180,6 mill. kroner på Klima og miljødepartementets budsjett (klima/skog)
- 78,3 mill. kroner på Finansdepartementets budsjett (41,6 mill. kroner nettoordning merverdiavgift og 36,7 mill. kroner til bistandsprosjekter under Riksrevisjonen)

- 16,1 mill. kroner på Kunnskapsdepartementets budsjett (ODA-andel forskning)

Forslaget til bistandsramme tilsvarer 1 pst. av BNI-anslaget 2019 og utgjør en nominell økning på 2,5 mrd. kroner (7,1 pst.) fra saldert budsjett 2018. Tas det hensyn til lavere anslag ODA-godkjente flyktningutgifter i Norge er det 3,4 mrd. kroner mer til øvrig bistand i 2019 enn i saldert budsjett 2018.

Rapport om norsk bistand 2017 er nærmere omtalt i eget avsnitt del III, pkt. 12, samt vedlegg 1–6.

Programkategori 03.00 Forvaltning av utviklings samarbeidet

		(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Forslag 2019
140	Utenriksdepartementet	1 757 475
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	302 039
144	Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)	195 449
Sum kategori 03.00		2 254 963

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Programkategori 03.00 *Forvaltning av utviklings-samarbeidet* omfatter bevilgninger til administrasjon av offisiell utviklingsbistand (ODA).

Tilskuddsordningene under programområde 03 *Internasjonal bistand* forvaltes av Utenriksdepartementet, herunder utenriksstasjonene, samt Norad og Norec (tidligere Fredskorpset). Også Norfund forvalter noe tilskuddsmidler i tillegg til overføringene fra kap. 162, post 75 Norfund – tapsavsetning og 95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland. Videre kan enkelte ordninger bli delegert til andre etater.

Fredskorpset endrer sitt navn til Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec) fra 1.1.2019, jf. Instruks fastsatt ved kongelig resolusjon av 10. august 2018.

Utenriksdepartementets mål, oppgaver og administrative ansvar generelt er nærmere omtalt under programområde 02, programkategori 02.00 *Administrasjon av utenrikspolitikken*.

Utenriktjenestens arbeid med å effektivisere driften er nærmere omtalt i del I, punkt 3 Ny budsjettstruktur, effektiv forvaltning og Reform 2019.

Bevilgningene under kap. 140 skal i tillegg bidra til å nå følgende mål:

- Bistandsforvaltningen er effektiv og av høy kvalitet
- Det er nulltoleranse for økonomiske misligheter
- Bistandsforvaltningen har brukt digitale verktøy mer strategisk

Kap. 140 Utenriksdepartementet

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	1 573 979
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	151 942
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	31 554
89	Valutatap (disagio)	
Sum kap. 0140		1 757 475

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Post 01 Driftsutgifter

Denne bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter til administrasjon av utviklingssamarbeidet i Utenriksdepartementet og ved utenriksstasjonene. Om lag 40 pst. av utenriksstasjonens ansatte jobber med forvaltning av utviklingssamarbeidet. Dette er utgifter som kan klassifiseres som offisiell utviklingshjelp iht. OECD/DACs regelverk.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 1 574 mill. kroner for 2019.

Det vises også til forslag til vedtak under romertall II om fullmakt til å overskride bevilgningen mot tilsvarende merinntekter under kap. 3140 *Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen*, post 05 *Refusjon spesialutsendinger mv.*

Se omtale under kap. 100 *Utenriksdepartementet*, post 01 *Driftsutgifter* vedrørende rammeoverføring av pensjonsutgifter mv. fra Arbeids- og sosialdepartementet på 1,9 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Denne bevilgningen dekker utgifter til faglige rådgivningstjenester utenfor egen forvaltning. Formålet er å fremme kvalitet og resultatorientering i bistandsforvaltningen og bidra til bedre resultater i utviklingspolitikken. Fra eksterne kjøpes tjenester til å gjennomføre evalueringer, studier, utredninger, program- og prosjektvurderinger og forvaltningsfaglige tjenester. Bevilgningen dekker også innkjøp av tjenester i forbindelse med saker der det er mistanke om økonomiske misligheter, f. eks. revisjonstjenester.

I evalueringsarbeidet legges det vekt på kontrollsystemer og læring og å få frem resultatet av utviklingsinnsatsen. Norge deltar i flere internasjonale nettverk for evaluering og kvalitetssikring av bistand, og posten dekker utgifter til Multilateral Organization Performance Assessment Network (MOPAN) der Norge i 2018 har formannskapet. MOPAN utgjør et felles givernetverk som foretar gjennomganger av multilaterale organisasjoner og banker, og vurderer deres effektivitet og resultatopptak.

Diverse prosesskostnader knyttet til Norges freds- og forsoningsengasjement (jf. kap. 151, post 70) og gjennomføring av konferanser med utviklingspolitisk og bistandsfaglig innhold finansieres over posten. Bevilgningen dekker også utgifter knyttet til digitalisering av bistandsforvalt-

ningen og ny strategi for digitalisering i utviklingssamarbeidet. Andre kostnader knyttet til reform, effektivitet og resultatorientering i bistandsforvaltningen kan også dekkes over denne bevilgningen.

I 2019 vil relevante utgifter til Regjeringens havsatsing bli prioritert, inkl. de delene av organiseringen av Our Ocean-konferansen i Norge og gjennomføringen av Det internasjonale høynivåpanelet for bærekraftig havøkonomi som kan klassifiseres som offisiell utviklingshjelp (ODA). Videre prioriteres utgifter til norsk presidentskap i Minekonvensjonen i 2019.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 165 *Forskning, kompetanseheving og evaluering*, post 01 *Driftsutgifter* og kap. 169 *Global helse og utdanning*, post 01 *Driftsutgifter* i Prop. 1 S (2016–2017).

Kap. 165 *Forskning, kompetanseheving og evaluering*, post 01 *Driftsutgifter*

Midlene ble brukt til innkjøp av faglige råd og tjenester knyttet til utviklings- og forvaltningsfaglige oppdrag innen hele det utviklingspolitiske feltet. Bruk av spesialrevisjoner og granskinger har vært viktig for departementet ved oppfølging av mistanke om økonomiske misligheter. Slike tiltak bidro også til å øke kunnskapen i departementet, andre berørte departementer og frivillige organisasjoner, for slik å unngå nye mislighetsaker.

Bevilgningen ble videre brukt til utviklingsfaglig arbeid med menneskerettigheter, kvinner, fred og sikkerhet, FN, humanitær nedrustning og internasjonal humanitærrett.

På utenriksstasjonene ble posten primært benyttet til vurderinger av prosjektforslag for støtte innvilges og til midtveisgjennomganger av samarbeidsprosjekter for å vurdere behov for justering av innretning' samt til sluttgjennomganger. Innkjøp av faglig bistand har bidratt til å øke kvaliteten og effektiviteten i bistanden og forvaltningen av denne.

Bevilgningen ble også brukt til å støtte gjennomføringen av konferanser om utviklingspolitiske spørsmål.

Innenfor evalueringsvirksomheten ble det i 2017 gjennomført totalt fire evalueringer og sju evalueringsstudier. I tillegg ble det utarbeidet et bakgrunnsnotat for studie av flyktningutgifter i Norge, samt et arbeidsnotat om konsekvensene av en tettere integrasjon av utviklings- og utenrikspolitikk. Tre rapporter ble utarbeidet gjennom samarbeid med Det globale miljøfondet.

Et viktig formål med evalueringsvirksomheten er å bidra til læring og bruk av kunnskap i politikkutforming og operativ virksomhet. Arbeidet med 'Country Evaluation Briefs' ble videreført, og rapporter for Somalia, Malawi, Myanmar, Nepal og Palestina ble lansert. Disse rapportene har som mål å gjøre allerede eksisterende kunnskap om norske og internasjonale giveres bistandsinnsats i partnerland mer tilgjengelig.

Blant de mest nedlastete rapportene fra 2017 er Evalueringen av kvaliteten på prosjekt- og programevalueringer i norsk bistandsforvaltning og en Studie av kunnskap om arbeid i langvarige humanitære kriser. For sistnevnte kom det fram at eksisterende kunnskap brukes i beskjeden grad når man står overfor nye humanitære kriser. I den førstnevnte, at kvaliteten på gjennomgangene er svært variabel og helt avhengig av den kompetansen og kapasiteten som finnes i den enkelte avdeling og enhet. Kvalitetssikring, systematisering og formidling av funn er avgjørende for å heve kvaliteten, noe som også understøttes av relaterte internasjonale studier.

Evalueringsavdelingens årsrapport for 2017/2018 og evalueringsrapportene er for øvrig tilgjengelige på Norads hjemmesider: www.norad.no/ evaluering.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 151,9 mill. kroner for 2019.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen dekker utgifter til større anskaffelser og ombygginger i departementet og ved utenriksstasjonene.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 31,6 mill. kroner for 2019.

Post 89 Valutatap

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt valutatap på kap. 140 Utenriksdepartementet, post 89 Valutatap. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3140, post 89 Valutagevinst, jf. forslag til vedtak under romertall IV.

Kap. 141 Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	279 377
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	22 662
Sum kap. 0141		302 039

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Kap. 141 omfatter administrasjonsutgifter for Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad) herunder driftsutgifter knyttet til Norads kommunikasjonsvirksomhet.

Post 01 Driftsutgifter

Denne bevilgningen dekker administrasjonsutgiftene for Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad). Norad skal bistå Utenriksdepartementet

og utenriksstasjonene med faglig rådgiving og kvalitetssikring i forvaltning av Norges utviklingssamarbeid, herunder initiere og gjennomføre evalueringer. Norad skal også bistå Utenriksdepartementet i forvaltningen av tilskuddsmidler som angitt i departementets tildelingsbrev.

Regjeringens arbeid med reform av organiseringen av norsk utviklingspolitikk pågår og Norads budsjett vil kunne påvirkes av implementeringen av reformen.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 279,4 mill. kroner for 2019.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Denne bevilgningen dekker utgifter til gjennomføring av Norads informasjons- og kommunikasjonsvirksomhet.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Kunnskapen og engasjementet om norsk utviklingspolitikk og FNs bærekraftsmål har økt i Norges befolkning
- Resultatene av norsk utviklingspolitikk er formidlet til Norges befolkning

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 01 *Driftsutgifter* i Prop. 1 S (2016–2017).

Bevilgningen ble i hovedsak benyttet til resultatinformasjon, debatt og kommunikasjon om langsiktig utviklingssamarbeid i regi av Norad.

Statistikkportalen, Resultatportalen, fagsider og landsider på norad.no bidro til resultatformidling og informasjon om norsk utviklingssamarbeid.

Et sentralt bidrag for å fremme interesse for, og øke kunnskap om, utviklingsspørsmål, er den

fireårige kampanjen Norad startet i 2016 for å spre kunnskap om bærekraftsmålene. Kampanjen vant to internasjonale priser; European Excellence Awards for Europas beste opplysningskampanje og SABRE Awards for beste statlige opplysningskampanje i Europa, Midtøsten og Afrika.

En SSB-undersøkelse høsten 2017 viser at halvparten av befolkningen kjente til bærekraftsmålene. Før kampanjen startet viste en Norstat-undersøkelse at kjennskapen lå på om lag 35 pst. Målet er at 75–85 pst. av befolkningen skal ha kjennskap til målene innen 2020, og hva som må til for å nå dem.

Norad arrangerte selv, eller var medarrangør for, en rekke arrangementer. Tema for Norad-konferansen i 2017 var Bistand i bærekraftsmålenes tid med om lag 600 deltakere.

Norads resultatrapport 2017, Kunnskap for utvikling, inneholdt over 20 resultateksempler av norsk bistand til kapasitetsutvikling av offentlig sektor i utviklingsland og hvilke lærdommer disse har gitt. Korte informasjonsfilmer ble utarbeidet og brukt i sosiale medier.

Fagbladet Bistandsaktuelt hadde et opplag på 19 500 eksemplarer og kom ut med sju papirutgaver. Antall lesere av nettutgaven økte betydelig. Utgiftene for Bistandsaktuelt i 2017 utgjorde 5,4 mill. kroner.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 22,7 mill. kroner for 2019.

Kap. 144 Norsk senter for utvekslingsamarbeid (Norec)

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	53 449
70	Uttekslingsordninger , <i>kan overføres</i>	142 000
Sum kap. 0144		195 449

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Fredskorpset endrer navn til Norsk senter for utvekslingsamarbeid (Norec) fra 1. januar 2019 i samsvar med Instruks fastsatt ved kongelig resolusjon den 10. august 2018.

Kapittelet omfatter samtlige utgifter knyttet til Norecs virksomhet, herunder både driftsutgifter og tilskuddsmidler som benyttes til å finansiere

utviklingsprosjekter basert på gjensidig utveksling av personer.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker administrasjonskostnadene for Norec.

I tillegg til ordinære driftsutgifter som lønns- og personalutgifter, reisevirksomhet, administrasjon og kommunikasjonsvirksomhet, omfatter posten også programrelaterte aktiviteter som monitorering, risikostyring, partner- og nettverksamlinger samt interne og eksterne arrangementer i nord og sør.

Norec flyttet inn i midlertidige lokaler i Førde i august 2018.

I 2019 vil midler bli benyttet til etablering av infrastruktur, rekruttering, kompetanseutvikling og insentiver for å beholde kompetanse i forbindelse med flyttingen fra Oslo til Førde. Det vil også bli lagt vekt på utadrettede aktiviteter som vil gi Norec en tydeligere profil som et kompetansesenter for utveksling. Norec skal vedlikeholde og videreutvikle elektroniske verktøy slik at de ivaretar krav til blant annet digitalisering, personvern, innsyn, mv. Norecs prosjekthåndteringsverktøy skal ivareta de kravene som til enhver tid stilles til effektivitet, resultatstyring, arbeidsflyt og krisehåndtering, og det vil bli videreutviklet i tråd med dette. Arbeidet med internkontroll og gjennomgående risikovurdering av forvaltning og portefølje videreføres sammen med mål- og resultatstyringsarbeidet og vektlegging av sikkerhet og beredskap for deltakere og egne ansatte.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 53,4 mill. kroner for 2019.

Post 70 Utvekslingsordninger, kan overføres

Denne bevilgningen dekker støtte til utveksling av personer mellom Norge og samarbeidsland i sør og mellom ulike land i sør. Virksomheten er bygd på gjensidighet og partnerskap. Norecs virksomhet er basert på inngåelse av prosjektavtaler med ulike partnere for tilskudd til prosjekter som gjennomfører utveksling. Prosjektene gis oppfølging gjennom prosjektbesøk, kursvirksomhet og nettverksbygging, og Norec bidrar med veiledning og rådgivning til involverte organisasjoner. Prosjektene og utvekslingen skal bidra til å nå utviklingsmål innenfor satsingsområder i Norges utviklingssamarbeid, noe som fremgår nærmere av Norecs treårige strategi. På grunnlag av instruks for Norec gitt ved kgl.res. 10. august 2018, utarbeides nå ny strategi for perioden 2019–2021. I den nye instruks fastslås bl.a. at Norec skal være en del av Norges samlede innsats for faglig samarbeid.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Faglig samarbeid med partnerland er styrket
- Læring og engasjement for utvikling hos utvekslingsdeltakere og prosjektpartnere har økt
- Kunnskap fra utvekslingssamarbeid er tilbakeført eget samfunn

Prioriteringer 2019

I 2019 skal Norec konsolidere flyttingen av hovedkontoret fra Oslo til Førde. Det skal arbeides for å gi organisasjonen en sterk og fokusert profil som kompetansesenter for utvekslingsvirksomhet, i tråd med ny instruks og ny strategi. Som sin hovedsatsing innenfor utvekslingsvirksomheten skal Norec utvikle faglig samarbeid, og skal i den forbindelse samarbeide tett med Kunnskapsbanken i Norad. Det skal satses spesielt på å etablere nye partnerskap med institusjoner, næringsliv og sivilt samfunn på Vestlandet, samtidig som det legges vekt på at organisasjonen fortsatt skal ha partnere spredd over hele Norge.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 77 *Uttekslingsordninger gjennom Fredskorpset* i Prop. 1 S (2016–2017).

Målene for 2017 var å bidra til styrking av sivilt samfunn i utviklingsland, erfaringsutveksling, læring og tilbakeføring av kunnskap til eget samfunn, samt engasjement for menneskerettigheter og internasjonale utviklingsspørsmål med unge mennesker som særlig målgruppe.

I løpet av 2017 deltok totalt 620 personer i utvekslinger mellom 200 partnerorganisasjoner i 24 land, basert på 67 samarbeidsprosjekter.

2017 var det siste året i Fredskorpsets treårige strategi. Utvekslingene har fortsatt vært konsentrert innenfor de prioriterte sektorene utdanning, helse, næringsliv og sivilt samfunn. Det kan vises til konkrete resultater på alle disse områdene, og ikke minst innenfor helseinnsatsen som har pågått over lang tid. Fredskorpset satte ytterligere fokus på menneskerettigheter i tråd med styringssignaler i tildelingsbrevet og har godkjent ett prosjekt med rent menneskerettighetsfokus i 2017.

Vedtaket om flytting av hovedkontoret fra Oslo til Førde preget året, og medførte blant annet noe uforutsigbar kapasitet internt. Igangsettelsen av nye prosjekter har på grunn av dette tatt lengre tid, da prioritet er blitt gitt til drift og fortsatt kvalitet i pågående prosjekter. Innenfor pågående prosjekter er imidlertid utvekslingsvirksomheten opprettholdt med et høyere antall deltakere enn året før.

I Fredskorpsets brukerundersøkelser fra 2017 sa 98 pst. av partnerinstitusjonene at de er fornøyd med kapasitetsutviklingen i organisasjonen relatert til Fredskorpsprosjektet, hvorav om lag 37 pst. var «veldig fornøyd». 74 pst. av partnerne rapporterer at utvekslingen har ført til et høyere faglig ferdighetsnivå i organisasjonen. Samtidig for-

teller mer enn 90 pst. av de som reiser om økte ferdigheter, særlig innen lederskap, kommunikasjon og evne til tilpassing. Over 70 pst. rapporterer at de har fått større lederansvar i jobbsammenheng etter at de har kommet hjem fra utveksling. En vesentlig side ved Fredskorpsets virksomhet er å skape positive resultater på lang sikt gjennom aktivt ungt lederskap og utviklingsengasjement. For å bidra til slike langsiktige effekter legger Fredskorpset vekt på å skape nettverk og oppfølging utover selve utvekslingsperioden, og dette ble prioritert også i 2017.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 142 mill. kroner for 2019.

Programkategori 03.10 Utviklingssamarbeidet

Utgifter under programkategori 03.10 fordelt på kapitler

		(i 1000 kr)
Kap.	Betegnelse	Forslag 2019
150	Humanitær bistand	5 396 700
151	Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	2 042 790
152	Menneskerettigheter	680 157
159	Regionbevilgninger	3 099 243
160	Helse	3 885 686
161	Utdanning, forskning og faglig samarbeid	3 788 279
162	Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi	4 685 666
163	Klima, miljø og hav	1 489 509
164	Likestilling	1 002 219
170	Sivilt samfunn	2 078 471
171	FNs utviklingsarbeid	1 316 700
172	Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette	2 124 500
179	Flyktningtiltak i Norge	556 462
Sum programkategori 03.10 Utviklingssamarbeidet		32 146 382

Ny programkategori 03.10 Utviklingssamarbeidet omfatter tidligere programkategori 03.10 Bilateral bistand, programkategori 03.20 Globale ordninger og programkategori 03.30 Multilateral bistand. På grunn av ny budsjettstruktur inneholder tabelloversiktene bare forslag bevilgning 2019, og ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018. Regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 er omtalt i Del 1, tabell 5.2.

Strategisk bruk av kanaler, med fokus på effektivitet og resultatoppgjør, er viktig for å lykkes i utviklingspolitikken.

En økende andel av bistandsmidlene kanaliseres gjennom multilaterale organisasjoner og de store globale fondene. Dette er gjort både fordi det gir bedre resultater når giverne går sammen om større oppgaver, og fordi det er en mer effektiv måte å forvalte midlene på.

FN, Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene er tilstede i bortimot samtlige utviklingsland. De bistår mange land med løsninger tilpasset nasjonale forhold. Utviklingsbankene er dessuten i front når det gjelder samarbeid med, og mobilisering av, privat sektor. Sammen med en rekke andre givere sørger Norge for at FN-syste-

met, Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene kan legge sin tyngde bak våre felles globale mål, i land og på sektorer Norge prioriterer. Regjeringen intensiverer også dialogen med europeiske partnere om fremtidig samarbeid som kan gi bedre resultater.

Globale fond har blitt en stadig viktigere del av norsk utviklingspolitikk, spesielt innen helse og utdanning. Fondene har vist seg å være effektive kanaler for å nå norske mål. Fremover vil også fondene spille en viktig rolle i finansieringen av klimatiltak og innsatsen mot marin forurensning. Dette gjelder også på det humanitære området. FNs nødhjelpsfond CERF er viktig for å sikre rask og effektiv humanitær respons.

Sivilsamfunnsorganisasjoner er også viktige partnere – enten de er tilstede selv eller jobber gjennom lokale partnere. Et mangfoldig og dynamisk sivil samfunn er med på å supplere og korrigere både myndigheter og multilaterale samarbeid. I mange land, særlig der den lokale kapasiteten er svak, er organisasjonene ikke bare en kanal for påvirkning, men også leverandører av basistjenester innenfor for eksempel helse og utdanning.

Målet for den bilaterale innsatsen er å oppnå bedre resultater ved konsentrasjon om færre land og sektorer. I noen tilfeller har Norge faglig spisskompetanse på et område og langvarig samarbeid med et land. Da kan det være hensiktsmessig å satse på et stat-til-stat samarbeid. Et eksempel på dette er kompetanseoverføring gjennom Kunnskapsbanken.

Partnerland i norsk utviklingspolitikk

Regjeringen foreslår i Meld. St. 17 (2017–2018) *Partnerland i utviklingspolitikken* at Norge skal prioritere 16 partnerland i utviklingssamarbeidet. De deles inn i to kategorier. Den første kategorien er land som er partnere for langsiktig utvikling. Den andre kategorien er land som i hovedsak har behov for stabilisering og konfliktforebygging. Støtten til Norges partnerland finansieres over en rekke ulike tematiske poster avhengig av samarbeidets innretting. Norge bruker også forskjellige kanaler og partnere i gjennomføringen av samarbeidet.

Kategori 1 Partnere for langsiktig utvikling

Utviklingssamarbeidet med *Etiopia* understøtter landets innsats for økonomisk vekst og bærekraftig utvikling gjennom støtte til skog, klimasmart landbruk og utdanning. Norge viderefører samarbeidet for bedret styresett, menneskerettigheter, likestilling og forsoningsarbeid. Norsk støtte til Etiopia var i 2017 på 497 mill. kroner, og er planlagt noe økt i 2019.

Norge og *Ghana* samarbeider tett om bærekraftsmålene, og norsk næringsliv viser stor interesse for landet. Et hovedinnsatsområde er å fremme landets næringsutvikling. Det norske bistandsengasjementet prioriterer kapasitetsbygging og forvaltning gjennom programmene Olje for utvikling og Fisk for utvikling. Norsk støtte, som var på 21 mill. kroner i 2017 vil bli økt i 2019.

Helse, utdanning og landbruk er hovedprioriteringer i Norges utviklingssamarbeid med *Malawi*. Det gis også støtte til tiltak som fremmer godt styresett, sivil samfunn og Malawis videre

demokratiske utvikling. Støtten til Malawi var på 478 mill. kroner i 2017 og forventes å ligge på om lag samme nivå eller noe høyere i 2019.

For å fremme demokratisk utvikling og bidra til varig fred støtter Norge fredsskapende tiltak og reform for godt styresett, antikorrupsjon og åpenhet i *Mosambik*. Næringsutvikling med vekt på jobbskaping på landsbygda, energi og økoturisme er viktige områder. Samarbeid knyttet til havspørsmål innenfor offshore, fiskeri, miljø og forskning trappes opp. Norsk støtte var på 300 mill. kroner i 2017 og vil bli økt i 2019.

Norsk innsats i *Tanzania* vektlegger nasjonal ressursmobilisering og -forvaltning gjennom skattesamarbeid, bedret finansforvaltning og Olje for utvikling. Fornybar energi er den største bilaterale satsingen. Innsats for skogbevaring, bedre matsikkerhet og landbruksproduksjon, menneskerettigheter samt tiltak for å bekjempe vold mot kvinner og barn er også en betydelig del av det norske engasjementet. Støtten, som var på 360 mill. kroner i 2017, vil bli økt i 2019. Støtten til de fremste menneskerettighetsorganisasjonene i Tanzania, samt øremerkede bidrag gjennom FN for å bekjempe vold mot kvinner og barn, vil fortsette.

I *Uganda* er hovedsektorer for norsk bilateral bistand fornybar energi, forvaltning av petroleumsressurser (Olje for utvikling) samt demokratisk utvikling og likestilling. Styrking av kvinners rettigheter er en tverrgående prioritet. Norsk støtte til Ugandas flyktingerespons bidrar til å fremme sammenhengen mellom humanitær innsats og langsiktig utviklingsbistand gjennom støtte til både flyktinger og lokalbefolkning. Støtten var på 232 mill. kroner i 2017 og vil bli økt i 2019.

Norges støtte i *Colombia* er preget av fredsprosessen, oppfølgingen av fredsavtalen med FARC, og forhandlingene med geriljabevegelsen ELN. Tematisk er det konfliktforebygging og -løsning, fred og sikkerhet samt klima- og skogsatsingen som utgjør de største satsingsområdene. I 2019 vil bistanden i økende grad dreies over fra å skape fred til å implementere fredsavtalen, inkludert oppstart av et samarbeid innen Olje for utvikling og Fisk for utvikling. I 2017 var norsk støtte på om lag 517 mill. kroner. Den forventes å øke noe i 2019.

Indonesia og Norge er etablerte partnere i multilateralt samarbeid. Bilateralt er en stor del av bistanden konsentrert om klima og skog. Bærekraftige hav er en ny satsing fra 2017, inkludert bekjempelse av marin forsøpling, og samarbeid om fiskerikriminalitet. Støtten til menneskerettighetsprosjekter videreføres. Norsk innsats var på 278 mill. kroner i 2017 og forventes videreført på samme nivå i 2019.

Norge har opparbeidet et bredt utviklingssamarbeid med fokus på demokratisering i *Myanmar*. Hovedområdene er godt styresett og menneskerettigheter, naturressursforvaltning, energi, miljø/klima, utdanning og sivilt samfunn. I tillegg til tiltak innenfor fred og forsoning og kvinner, fred og sikkerhet, gis støtte til politiske og økonomiske reformprosesser. Situasjonen for rohingyaene har nødvendiggjort omfattende humanitær innsats i Myanmar, i tillegg til i Bangladesh. I 2017 var støtten på 248 mill. kroner. Innretningen av den videre støtten til Myanmar må ses i lys av hvordan myndighetene forholder seg til situasjonen for rohingyaene.

Utdanning og godt styresett er hovedprioriteter i utviklingssamarbeidet i *Nepal* i tillegg til ren energi. Støtten var på 258 mill. kroner i 2017 og vil ligge på om lag samme nivå i 2019.

Kategori 2 Partnere for stabilisering og konfliktforebygging

I *Afghanistan* har det norske bistandsengasjementet prioritert utdanning, integrert landsbygdeutvikling (inkludert næringsutvikling og jobbskaping) og godt styresett. Kvinners stilling og antikorrupsjon er tverrgående prioriteringer. Norsk støtte til Afghanistan vil bli videreført på om lag samme nivå, det vil si 700 mill. kroner årlig.

Norges engasjement i *Mali* skal bidra til å få på plass demokratiske institusjoner, motvirke konflikt og bidra til stabilitet og støtte til implementeringen av fredsavtalen fra 2015. Norsk støtte til bærekraftig utvikling er fokusert på klimatilpasset landbruk, matsikkerhet og utdanning. Støtten til Mali var på 179 mill. kroner i 2017 og vil bli noe økt i 2019.

Niger er en sårbar stat, ikke minst som følge av situasjonen i nabolandene. De norske satsingsområdene er utdanning, reproduktiv helse og matsikkerhet/klimarobust landbruk. Den norske utviklingsinnsatsen er i tråd med myndighetenes prioriteringer, og var på 162 mill. kroner i 2017. Støtten forventes økt i 2019.

I *Somalia* støtter Norge myndighetenes gjennomføring av reformer innen økonomi, demokrati, utvikling og sikkerhet. Det gis prioritet til en kombinasjon av kortsiktig kriseinnsats, langsiktige investeringer og raske og synlige resultater. Engasjementet for fred, politisk stabilisering og økonomisk og sosial utvikling forsterkes. Styrking av myndighetene, videreutvikling av den føderale staten, bedret økonomiforvaltning og nødvendige tjenester til befolkningen er Norges viktigste prioriteringer. Støtten i 2017 var på 547 mill. kroner og

forventes noe økt i 2019 avhengig av utviklingen i landet.

I *Sør-Sudan* er norsk innsats nært knyttet til den politiske og humanitære situasjonen i landet og fokuserer på tre hovedområder: fredsprosessen, stabiliseringstiltak (utdanning og matsikkerhet) og humanitær assistanse. Det vil være behov for internasjonal støtte til gjennomføring av en eventuell ny fredsavtale. Dette vil kunne medføre en økning i støtten og det norske engasjementet i Sør-Sudan. I 2017 utgjorde norsk bistand til Sør-Sudan 605 mill. kroner. Bistanden i 2019 forventes å ligge på om lag samme nivå, avhengig av utviklingen i landet.

Norge har siden 1993 ledet Giverlandsgruppen for *Palestina* – Ad-Hoc Liaison Committee – (AHLIC), som skal bidra til oppbygging og styrking av institusjoner og sikre et bærekraftig økonomisk grunnlag for en fremtidig selvstendig palestinsk stat. Budsjettstøtte, utdanning, helse og energi er og vil fortsatt være de prioriterte innsatsområdene. Støtten var på 584 mill. kroner i 2017, og kan bli noe økt i 2019. Behovene i Gaza vil være store i tiden framover, og det legges også opp til et økt fokus på tiltak i Øst-Jerusalem.

Videre geografisk konsentrasjon av bistanden

En betydelig andel av norsk bilateral bistand vil innrettes til partnerlandene. Innenfor poster omfattet av geografisk konsentrasjon, mottar om lag 85 land bistand i 2018. Utover partnerlandene er innsatsen mangfoldig og dekker mange sektorer. I en rekke av landene er det etablert betydelig bistandsinnsats, men engasjementet er ikke tilstrekkelig bredt til at det er naturlig å forankre det i et mer formelt partnerskap. Norges innsats kan gi resultater innenfor konkrete områder av strategisk betydning, for eksempel i Norges nærområder på Balkan og i Eurasia, eller innen globale sikkerhetsutfordringer. Disse innsatsene er dermed verdt å videreføre, mens bredere partnerskap med landene kan være naturlig å overlate til andre giverland. Regjeringen vil vurdere en reduksjon av antall land som kan motta norsk bistand, fra dagens 85 land. I enkelte utviklingsland er det norske engasjementet så marginalt at det kan være naturlig å fase ut bistanden. Dette gjelder særlig mellominntektsland som er på vei til å bli uavhengige av bistand.

Regjeringen tar sikte på en ytterligere geografisk konsentrasjon av bistanden for bedre å kunne følge opp innsatsen og sikre gode resultater. Regjeringen vil utarbeide en årlig oversikt over hvilke land som har mottatt norsk bistand (jf.

Tabell 11.6 Bistand til enkeltland 2017 i Del III). Listen over mottakere av norsk bistand vil kunne variere noe fra år til år avhengig av behov og utviklingen i landene, men skal være færre enn 85 land.

Denne listen gjelder ikke for kap. 150, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand*, kap. 151, post 70 *Fred og forsoning* eller kap. 170, post 70 *Sivilt samfunn*, som fremdeles skal være unntatt fra konsentrasjonsprinsippet.

Mål 2019

Tydelige målsettinger som angir klare prioriteringer, er en forutsetning for effektiv bistand. Regjeringen vil konsentrere innsatsen i utviklingspolitikken, både geografisk, tematisk og når det gjelder samarbeidspartnere. Slik konsentrasjon vil gjøre at vi kan følge opp innsatsen bedre og få bedre resultater av bistanden. I budsjettet for 2019 innfører Utenriksdepartementet nye, overordnede målsettinger som formulerer disse ambisjonene.

Overordnede mål for 2019:

- Antallet land som mottar bilateral bistand («85-landslisten») er redusert
- Antallet avtaler i bistandsforvaltningen er redusert
- Andelen av bistanden som går til de fem hovedprioriteringene i Meld. St. 24 (2016–2017) *Felles ansvar for felles fremtid* er økt

- Andelen av den bilaterale bistanden som går til partnerland, er økt

I 2018 gir Norge bilateral bistand til om lag 85 land. Det var 3 300 aktive bistandsavtaler per 1. januar 2018. Om lag to tredeler av bistanden gikk til de fem tematiske satsingene: Utdanning, helse, næringsutvikling, landbruk og fornybar energi, klima, miljø og hav, samt humanitær bistand.

Sammenlignet med budsjettet for 2018 inneholder budsjettet for 2019 færre og tydeligere målformuleringer. Dette er starten på en lengre prosess, der målene i utviklingspolitikken vil systematiseres for å skape et sammenhengende målhierarki med tilhørende resultatindikatorer. Ambisjonen er at alle programmer og prosjekter i bistanden skal kunne plasseres i målhierarkiet og ha en logisk tilhørighet til de overordnede målene som settes. Dette arbeidet vil være en løpende prosess, og Regjeringen vil orientere Stortinget i de årlige budsjettproposisjonene.

Mål- og resultatstyring har mange fordeler, og læring er en av de viktigste. Flere evalueringer har pekt på at dagens mål- og resultatstyringssystem i for liten grad benyttes til å forbedre resultater og øke læringen i organisasjonen. Utenriksdepartementet vil styrke koblingen mellom målstyring og læring, for å øke effektiviteten i bistanden.

Kap. 150 Humanitær bistand

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
70	Nødhjelp og humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	4 716 700
71	Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	300 000
72	FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)	380 000
Sum kap. 0150		5 396 700

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

FNs nødhjelpsappell for 2018 anslår at 136 millioner mennesker trenger humanitær hjelp og beskyttelse. Flere enn 68 millioner mennesker er på flukt, hvorav om lag to av tre er internt fordrevne. For å svare på rekordstore behov har Regjeringen i forrige og inneværende regjeringperiode økt det samlede humanitære budsjettet med mer enn 50 pst. Humanitær innsats vil være et prioritert område for Regjeringen også i 2019.

Post 70 Nødhjelp og humanitær bistand, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til tiltak for å møte humanitære behov i akutte og langvarige kriser, samt støtte til relevante politiske prosesser. Bevilgningen vil også kunne finansiere humanitære tiltak som bidrar til redusert sårbarhet.

Meld. St. 24 (2016–2017) *Felles ansvar for felles fremtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk, Det strategiske rammeverket for norsk innsats i sårbare stater og regioner samt Humanitær strategi 2019–2024* ligger til grunn for innsatsen.

Regjeringen lanserte den nye humanitære strategien i august. Strategien varsler økt satsing på beskyttelse mot væpnet angrep, vold, overgrep og brudd på menneskerettigheter i konflikt og katastrofer. Nasjonale myndigheter, det internasjonale samfunnet og humanitære aktører har i for liten grad håndtert de voksende utfordringene på dette området. Beskyttelse vil være en gjennomgående satsing, med særlig vekt på styrking av kvinners rettigheter og bekjempelse av seksualisert og kjønnsbasert vold, beskyttelse av barn og ungdom, beskyttelse av flyktninger og internt fordrevne samt beskyttelse av sivile mot miner og andre eksplosiver. Norge har i 2019 påtatt seg presidentskapet i Minekonvensjonen. Videre vil vi med den nye strategien styrke arbeidet med innovasjon for å fremme nye tilnærminger og ny teknologi.

De humanitære prinsippene, internasjonal humanitærrett og menneskerettighetene skal ligge til grunn for alle deler av Norges humanitære innsats. Regjeringen vil være pådriver for rask og effektiv respons, der hjelpeorganisasjoner har trygg og uhindret tilgang til alle nødlidende. Den humanitære bistanden skal være basert på behov og rettes inn mot de mest sårbare. Menneskene som er rammet vil settes i sentrum, og kjønnsperspektivet vil være en integrert del av innsatsen.

Selv om det aldri har vært gitt så mye humanitær bistand som nå, vokser gapet mellom behov og tilgjengelige ressurser. Den viktigste årsaken er komplekse langvarige kriser, der de samme menneskene har behov for humanitær assistanse og beskyttelse i år etter år. Regjeringen arbeider for en helhetlig innsats i sårbare stater og regioner for å bidra til å forebygge og redusere humanitære behov. En stor andel av de som lever i ekstrem fattigdom bor i land og regioner som er sårbare for kriser og konflikt. For å nå bærekraftsmålene kan ingen utelates.

Helhetlig innsats innebærer at det skal være et godt samspill mellom prinsipiell humanitær respons, utviklingssamarbeid og arbeidet for fred og forsoning. Disse politikkområdene vil ses i sammenheng blant annet når det gjelder forebygging, beredskap og klimatilpasning, satsingene på utdanning og helse samt i responsen på de store flyktningkrisene.

Kap. 150 *Humanitær bistand*, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand*, vil i hovedsak kanaliseres gjennom FN, Den internasjonale Røde Kors-bevegelsen og norske frivillige organisasjoner. Norge skal være en fleksibel og forutsigbar giver som stiller krav til kvalitet og resultater. Gjennom ikke-øremerkede og mykt øremerkede bidrag vil Norge forbli en viktig støttespiller til Den internasjonale Røde Kors Komiteen (ICRC) og sentrale FN-organisasjoner på det humanitære området. Regjeringen vil gi flerårig støtte til FNs nødhjelpsfond CERF. Med forbehold om Stortingets samtykke er det inngått en avtale over fire år på totalt 1,68 mrd. kroner. Avtalen med CERF gir større forutsigbarhet og bidrar til mer effektiv humanitær innsats. CERF og FNs humanitære landfond er sentrale kanaler for å bidra til rask og samordnet respons på kriser.

Et tett samarbeid og samtidig klar rolledeling med norske organisasjoner har bidratt til å utvikle norsk og internasjonal humanitær politikk. Regjeringen vil videreutvikle samarbeidet med norske frivillige organisasjoner ved å etablere strategiske partnerskapsavtaler som skal tre i kraft fra og med 2020. Det vil i tillegg åpnes for avtaler med partnere som har geografisk eller tematisk merverdi.

Regjeringen arbeider for effektivisering, innovasjon og nye måter å arbeide på, i tråd med Norges forpliktelser i «Grand Bargain»-erklæringen. Dette inkluderer satsing på økt og bedre bruk av kontanter, som kan være et viktig virkemiddel for behovsrettet humanitær respons som også stimulerer til utvikling på lengre sikt. Norge viderefører også dialogen med våre partnere om styrket samarbeid med lokale aktører i den humanitære innsatsen.

Den humanitære responsen på store og vedvarende kriser i land som Jemen, Den demokratiske republikken Kongo, Sør-Sudan, Somalia, landene rundt Tsjadsjøen og ikke minst Syria står sentralt i Norges humanitære innsats. Ved utgangen av 2019 vil Norge ha oppfylt løftet om 10 mrd. kroner til Syria og naboland i perioden 2016–2019. En stor andel av dette er humanitære midler.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Liv er reddet, nød er lindret og menneskelig verdighet er ivaretatt i humanitære kriser

Prioriteringer 2019

- Følge opp den nye humanitære strategien

- Øke satsingen på beskyttelse, inkludert beskyttelse av barn og ungdom og beskyttelse av sivile mot miner og andre eksplosiver, samt bekjempelse av seksualisert og kjønnsbasert vold
- Bidra med fleksibel og forutsigbar humanitær finansiering til FN, Røde Kors-bevegelsen og norske organisasjoner for å sikre rask og effektiv respons der behovene er størst
- Fremme innovasjon, reform og effektivisering i humanitær sektor, i tråd med forpliktelsene i «Grand Bargain»-erklæringen
- Følge opp forpliktelsene fra konferansene om Syriakrisen og bidra til god respons på andre store humanitære kriser, basert på humanitære behov
- Videreføre satsingen på utdanning i kriser, herunder arbeidet med trygge skoler

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 163 *Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter*, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand* i Prop. 1 S (2016–2017).

Norsk humanitær innsats bidro til å gi kriserammede mennesker assistanse og beskyttelse i en rekke humanitære kriser. Norge bidro med solid finansiering av det humanitære arbeidet gjennom store bidrag til FNs humanitære arbeid, Røde Kors-bevegelsen og frivillige organisasjoner. Støtten til Verdens matvareprogram (WFP) ble kraftig økt. Dette må ses i lys av at FNs generalsekretær tidlig i 2017 gikk ut og varslet at krisene i Jemen, Somalia, Sør-Sudan og områdene rundt Tsjadsjøen potensielt kunne føre til hungersnød. Støtten til FNs høykommissær for flyktninger ble opprettholdt på et høyt nivå.

Norsk humanitær bistand gikk til mennesker rammet av krig, konflikt og naturkatastrofer i bl.a. Afghanistan, Colombia, Den demokratiske republikken Kongo, Den sentralafrikanske republikk, Irak, Jemen, Nigeria og landene rundt Tsjadsjøen, Rohingya-krisen, Somalia, Sør-Sudan, Syria og nabolandene samt Ukraina.

Syriakrisen fortsatte med uforminskert styrke i 2017 og sivilbefolkningen ble rammet hardt. I følge FN ble nye 2,9 millioner mennesker tvunget på flukt i 2017, hvorav de fleste internt i Syria. Nærmere 12 millioner syrere har måtte flykte i løpet av krisen, hvorav 6,2 millioner internt i Syria og 5,6 millioner til nabolandene. I nabolandene blir situasjonen stadig verre for flyktningene. Mange av dem som hadde egne ressurser har for lengst brukt disse opp, og de fleste er helt avhen-

gige av internasjonal støtte. Gjennom WFP bidro Norge og andre givere til at rundt 1,2 millioner syriske flyktninger i Jordan og Libanon fikk mat gjennom kontantkort eller kuponger i 2017.

Et lyspunkt er at vertslandets myndigheter i samarbeid med giverland, FN og det sivile samfunn, har klart å gi 1,25 millioner syriske barn utdanning i nabolandene. Det er en stadig forbedring og det gjøres mye arbeid for å nå flere. Norge har vært en pådriver for utdannings-satsingen i Syriakrisen. I 2017 ble over 15 pst. av de humanitære midlene til Syriakrisen øremerket utdanning. Norge var i 2017 den største giveren til Unicefs utdanningsarbeid i Syria. Andre viktige partnere i regionen innen utdanning er Redd Barna og Flyktninghjelpen (NRC).

I 2017 økte Norge støtten til bekjempelse av seksualisert vold og støtte til mor/barn-helse i Syriakrisen. Det ble gitt rundt 90 mill. kroner til dette arbeidet. Norge og andre givere bidro til at over 200 000 kvinner i Syria og regionen fikk helsetjenester innen reproduktiv helse og kjønnsbasert vold gjennom FNs befolkningsfond (UNFPA). I tillegg ble det gitt humanitær støtte innen helse, husly, mat, nødhjelp, beskyttelse, vann og sanitær samt rydding av miner og eksplosiver.

NRC er en av Norges viktigste partnere i Syria. NRC arbeider i alle deler av Syria, og i løpet av 2017 nådde organisasjonen over 670 000 mennesker i nød. Internt fordrevne og andre nødlidende fikk matvarehjelp, vann, tilgang til sanitære tjenester, husly samt juridisk rådgivning og utdanning. Med en helhetlig tilnærming bidro NRC for eksempel til at enkle boliger ble utbedret og at beboerne fikk dokumentert eierskap til de samme boligene.

Nødvendige dokumenter som bekrefter identitet, sivil status, familie og eiendomsforhold er viktig for bl.a. tilgang til tjenester. Folk på flukt mangler ofte dette, og registrene i Syria har blitt mangelfulle i løpet av krigen. NRC bisto 120 000 mennesker i Syria med informasjon og råd på dette området.

95 000 mennesker i Syria fikk tilgang til ulike typer utdanningstjenester gjennom NRC. Organisasjonen arbeider med å få barn som ikke går på skolen inn i program med intensiv opplæring slik at de kan sluses tilbake i det ordinære skolesystemet. NRC har bidratt til at opp mot 9 av 10 barn får komme tilbake i skolen i noen områder. NRC bidrar også til å rehabiliterer skoler. En av fire skoler i Syria er ødelagt av krigen.

Norges satsing på beskyttelse av skoler og tilgang til utdanning i humanitære kriser ble videre-

ført også i en rekke andre områder, gjennom humanitær støtte til utdanningstiltak på landnivå og i form av internasjonalt pådriverarbeid. Blant annet var Norge aktiv bidragsyter til oppfølgingskonferansen for Erklæringen om trygge skoler som fant sted i Argentina. Denne bidro til at stadig flere stater slutter seg til erklæringen som ble lansert i Oslo i 2015 for å forhindre angrep på skoler og universiteter i væpnet konflikt.

FNs nødhjelpsfond CERF er en viktig kanal som sikrer at hjelp kommer raskt fram ved akutte kriser og at underfinansierte kriser får tiltrengte midler. CERF er også viktig for å styrke samarbeid og koordinering mellom ulike humanitære aktører på landnivå. Norge var i 2017 den femte største bidragsyteren til CERF, med totalt 453,8 mill. kroner. I 2017 bidro CERF med livreddende nødhjelp i 36 land. Om lag to tredeler av CERFs midler gikk til å hjelpe mennesker rammet av konflikt og stridigheter, og de største bidragene ble tildelt Nigeria, Sudan, Den demokratiske republikken Kongo og Jemen.

CERF bidrar årlig bl.a. til at gjennomsnittlig 16,1 millioner mennesker får akutt medisinsk hjelp og 9,7 millioner får tilgang til vann- og sanitær fasiliteter. I tillegg gir bidragene 7,1 millioner mennesker mat og 1,7 millioner mennesker tak over hodet.

Den Internasjonale Røde Kors komiteen (ICRC) mottok 597,5 mill. kroner i 2017 til sitt arbeid med bistand og beskyttelse i konfliktsituasjoner.

Tross de vanskelige sikkerhetsforholdene, har ICRC klart å utvide operasjonene og styrke tilstedeværelsen i en rekke konflikter i 2017. ICRC økte sin innsats i felt med livreddende arbeid som ivaretar befolkningens rett til å beskyttes fra konsekvensene av krigføringen. ICRC har satt fokus på krigføringens konsekvenser for sivile, og gjennom dialog med alle parter har ICRC jobbet for at internasjonal humanitærrett etterlevs. ICRC reagerte raskt på nye kriser, var tilstede der mange andre organisasjoner ikke hadde tilgang, og jobbet systematisk for å være en uavhengig prinsipiell humanitær aktør.

ICRC responderte på særskilte beskyttelsesbehov og sårbarhet for barn og ungdom, kvinner, frivillige, personer med redusert funksjonsevne, internt fordrevne og migranter. ICRC besluttet i 2017 å styrke sitt arbeid med tilgang til utdanning. Fra norsk side anses dette som viktig fordi det vil bidra til arbeidet med trygge skoler og retten til utdanning i kriser og konflikt. Arbeidet mot seksualisert vold i konflikt ble evaluert, og det ble gjort endringer for å styrke denne innsatsen.

Gjennom støtten til ICRC bidro Norge bl.a. til at 7,8 millioner mennesker mottok matvarehjelp, hvorav 64 pst. var internt fordrevne. ICRC reparerte og gjenopprettet tilgang på vann- og sanitær-fasiliteter for 38 millioner mennesker. ICRC støttet 396 helsesentre og 80 sykehus, og gjennomførte mer enn 4 millioner konsultasjoner med pasienter. 412 000 av konsultasjonene var svangerskapskontroller.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 4 716,7 mill. kroner for 2019.

Det er flyttet 7 mill. kroner fra denne posten til kap. 140, *Utenriksdepartementet*, post 21 *Spesielle driftsutgifter* for bl.a. å dekke driftskostnader knyttet til humanitære programmer som støttes under Innovasjon Norge.

Post 71 Verdens matvareprogram (WFP), kan overføres

Bevilgningen dekker kjernestøtte til Verdens matvareprogram, dvs. bidrag som ikke er øremerket enkeltland. Øremerkede bidrag til enkeltland dekkes under kap. 150, *Humanitær bistand*, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand*.

Verdens matvareprogram (WFP) er den største humanitære aktøren med operasjoner i 83 land. WFP er en sentral partner for å oppnå FNs bærekraftsmål 2 om å utrydde sult innen 2030. Mandatet til WFP er å sørge for matassistanse til flyktninger, internt fordrevne og vertssamfunn i akutte og langvarige humanitære kriser. Dessuten skal WFP støtte opp om økonomisk og sosial utvikling og fremme global matsikkerhet. I humanitære kriser har WFP koordineringsansvar for logistikk og transport. WFP samarbeider med vertslandene om å få fram akutt hjelp. Samtidig bidrar WFP til å forebygge humanitære kriser, bl.a. gjennom ernæringsprogrammer for å redusere feil- og underernæring. WFP er en effektiv og resultatorientert organisasjon, som tar i bruk ny teknologi når det tjener befolkningen som er rammet av kriser.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at WFP når sine strategiske mål for perioden 2017–2021, herunder:

- Redusert matusikkerhet og sult i rammet befolkning
- Redusert feil- og underernæring hos utsatte barn og hos kvinner i reproduktiv alder

Prioriteringer 2019

Norge skal støtte opp om gjennomføringen av WFPs strategiske plan og arbeide spesielt for at WFP skal:

- Bidra til et samordnet og resultatorientert FN
- Målrette matassistanse til sårbare grupper og ivareta kjønnsdimensjonen i bistanden, i tråd med de humanitære prinsippene
- Bidra til redusert sårbarhet ved å sette kriserammede mennesker i stand til å brødfø seg selv
- Ta i bruk ny teknologi og nye virkemidler for økt effektivitet og for å nå ut til flere. Et slikt virkemiddel kan være å trappe opp bruk av kontanter i matassistanse når det er fungerende markeder, og når kontanter tjener behovene til den rammede befolkningen.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 73 *Verdens matvareprogram (WFP)* i Prop. 1 S (2016–2017).

WFP mottok USD 6,4 mrd. i frivillige bidrag i 2017, en økning på USD 0,5 mrd. fra året før. Ut fra kartlagte behov har WFP et finansieringsgap på USD 3,8 mrd. En tredel av WFPs samlede matassistanse var i form av kontanter og kuponger, noe som bidro til å holde kostnadsnivået nede. Om lag seks pst. av de frivillige bidragene var kjernestøtte, en nedgang fra åtte pst. i 2016. Det skyldes at brorparten av de økte bidragene fra USA og andre givere til WFP var øremerket land og aktiviteter. Samtidig har WFP inngått flere partnerskapsavtaler med giverland om fleksibel og langsiktig finansiering.

WFP bidro med matassistanse og ernæringstiltak til 91,4 millioner mennesker. Med femten parallelle operasjoner i humanitære kriser, var 2017 et rekordår for WFP. De fleste krisene har vart i over tre år og skyldes konflikt og klimaendringer. I løpet av 2017 økte antallet matusikre mennesker i verden fra 790 millioner til 815 millioner, hvorav 489 millioner matusikre er i land med konflikt. 124 millioner mennesker er akutt matusikre.

WFPs arbeid med skolematordninger bidrar til å forebygge sultkriser. I 2017 ble skolematprogrammet utvidet til 65 000 skoler og omfatter 18,3 millioner barn og unge. WFP leverte målrettede ernæringstiltak til 16,3 millioner sårbare mennesker i 55 land, først og fremst mødre og barn. WFPs likestillingsstrategi har vært fulgt opp på alle nivåer i organisasjonen, og kjønnsdimensjonen er styrket i WFPs landoperasjoner.

WFP har i henhold til sin strategiske plan for 2017–2021 levert på sitt hovedmandat om å gi akutt matassistanse, noe som tok 68 pst. av ressursene. WFP har også bidratt til å styrke lokalsamfunn til å tåle gjentakende matkriser. Med sikte på bærekraftsmålet om å utrydde sult innen 2030, samarbeider WFP med over 700 frivillige organisasjoner. Det skjer i landoperasjoner og i felles talsmannsarbeid for effektivisering og koordinering av humanitær støtte og utviklingsbistand.

WFP har i 2017 styrket sine partnerskap med andre FN-organisasjoner, bl.a. med FAO, IFAD, WHO og Unicef, for å effektivisere driften og tilpasse respons og aktiviteter til behov og landsituasjoner. WFP har prioritert samarbeid med privat sektor om innovasjon i humanitær assistanse. WFP har også søkt partnerskap med nye giverland og med privat sektor, med sikte på forutsigbare og større finansielle bidrag.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 300 mill. kroner for 2019.

Post 72 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)

Bevilgningen dekker det norske kjernebidraget til UNHCR. UNHCR forblir den største og viktigste globale aktøren for assistanse til flyktninger. Det rekordhøye antallet mennesker på flukt i verden vedvarer, og behovet for finansiering er stort. Kjernestøtten muliggjør både rask respons på nye flyktningkriser – før øremerkede midler kan skaffes til veie – og fortsatt assistanse til nødlidende i kriser som er utenfor medias og giverlandenes oppmerksomhet. Norge er en betydelig giver: Vi er fjerde størst på kjernestøtte, og åttende størst totalt. UNHCRs arbeid med å effektivisere og bedre koordinere fremtidens flyktningeinnsats prioriteres fra norsk side. I tillegg leder UNHCR arbeidet med beskyttelse i FN-systemet (cluster lead).

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at UNHCR når sine strategiske mål for perioden 2017–2021, herunder:

- Mennesker som er tvunget på flukt mottar beskyttelse og assistanse
- Den globale og FN-ledede flyktningeresponser er godt koordinert, og tilrettelegger for varige løsninger, dvs. retur, gjenbosetting og integrering

- Flyktnings situasjoner er gjenstand for rask, effektiv og koordinert humanitær respons, med et langsiktig perspektiv for flyktingenes og vertslandenes utvikling

Prioriteringer 2019

Fra norsk side er det en hovedprioritet å støtte opp om gjennomføringen av UNHCRs strategiske plan, samt oppfølgingen og gjennomføringen av Den globale flyktningsplattformen, som etter planen vedtas av FNs generalforsamling i 2018. Sentrale prioriteringer i denne sammenheng er:

- Fortsatt sterk vektlegging av beskyttelsesaspektet i UNHCRs arbeid og mandat
- Støtte til UNHCRs arbeid med å finne bærekraftige løsninger for de store flyktningskrisene, inkludert gjennom arbeidet med en global flyktningsplattform
- Opprettholde prioriteringen av Syria og nabolandene, som er den største flyktningskrisen, og av Øst-Afrika og Afrikas horn der det gjennomføres pilotering av ny helhetlig tilnærming til flyktingerespons
- Støtte UNHCRs arbeid med å sikre beskyttelse av internt fordrevne
- UNHCR bidrar til et samordnet og resultatorientert FN

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 74 *FNs høykommissær for flyktinger (UNHCR)*, i Prop. 1 S (2016–2017).

Norges samarbeid med UNHCR i 2017 var særlig rettet mot:

- Støtte til UNHCRs arbeid med å finne bærekraftige løsninger for de store flyktningskrisene, spesielt i Syria og regionen
- Støtte UNHCRs arbeid med å sikre beskyttelse for internt fordrevne
- Fortsatt samarbeid om, og støtte til, utdanning

I 2017 nådde UNHCR om lag 12 millioner flyktinger av totalt 19 millioner under organisasjonens

mandat. UNHCR rapporterer om støtte til frivillig repatriering i 79 pst. av flyktnings situasjonene i 2017, og fremgang i forbindelse med lokal integrering i 55 pst. av situasjonene.

I 2017 prioriterte UNHCR fortsatt beskyttelsesarbeidet høyt, i tråd med norske mål. De ytre rammebetingelsene for dette arbeidet forble imidlertid i stor grad de samme, og defineres i første rekke av lokale myndigheter. Utforming av den globale flyktningsplattformen har vært det politiske hovedfokuset for UNHCR i 2017, med hyppige konsultasjoner med FNs medlemsland og andre relevante aktører. UNHCR har allerede begynt å gjennomføre de mest sentrale prinsippene, som ble vedtatt på Høynivåmøtet om flukt og migrasjon i New York i 2016, i 15 foregangsland i sør.

Syria og nabolandene var også i 2017 det største innsatsområdet for UNHCR, i tråd med norske prioriteringer. Utviklingen i konflikten i Syria førte til forverring og anslagsvis 2,9 millioner nye internt fordrevne i løpet av året. 33 200 syriske og irakiske flyktinger ble gjenbosatt i 2017. Til sammenlikning anslår UNHCR det totale behovet for Midtøsten og Nord-Afrika å være 585 000 gjenbosettingsplasser. UNHCRs arbeid for internt fordrevne generelt ble opprettholdt på et nivå i 2017 som var sammenlignbart med tidligere år. UNHCR fortsatte satsingen på utdanning for flyktningsbarn i 2017, der begrensede ressurser forblir en hovedutfordring. 61 pst. av flyktningsbarna hadde tilgang til primærutdanning i 2017, mot 91 pst. på verdensbasis, mens kun 23 pst. hadde tilgang til sekundærutdanning, mot 84 pst. globalt.

UNHCRs risikostyring ble ytterligere styrket i 2017, med videreutvikling av nytt styringssystem. Flere avsløringer av, og rapportering til givene om, korrupsjonssaker vitner om fokus på antikorrupsjon i organisasjonen.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 380 mill. kroner for 2019.

Kap. 151 Fred, sikkerhet og globalt samarbeid

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
70	Fred og forsoning, <i>kan overføres</i>	435 900
71	Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning, <i>kan overføres</i>	332 700
72	Sårbare stater og regioner, <i>kan overføres</i>	705 890
73	FN og globale utfordringer, <i>kan overføres</i>	292 300
74	Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	276 000
Sum kap. 0151		2 042 790

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Dette kapittelet dekker norsk fred- og forsoningsinnsats, støtte til sårbare stater og regioner, globale sikkerhetsutfordringer, frivillige bidrag til FNs innsats for fred, og støtte til FNs generalsekretærs reformagenda.

Post 70 Fred og forsoning, kan overføres

Norsk tilrettelegging i ulike fred- og forsoningsprosesser har vært et viktig element i norsk utenrikspolitikk siden tidlig på 1990-tallet. Dette gjelder også som støttespiller for andre fredsaktører, inkludert FN. Den konkrete innretningen av Norges engasjement i ulike fred- og forsoningsprosesser avhenger bl.a. av situasjonen i det aktuelle landet, hva partene ønsker, hva andre internasjonale aktører gjør samt en vurdering av norske forutsetninger og fortrinn. Norsk engasjement vil alltid være rettet inn mot de områder der Norge kan utgjøre en forskjell.

Etter ønske fra parter i en konflikt kan Norge legge til rette for samtaler om mulige fredsløsninger og om hvordan krigens lidelser kan reduseres og folkeretten respekteres. Norge har i dag en rolle som offisiell tilrettelegger i fredsprosessene i Colombia og på Filippinene. Ansvaret for å forebygge konflikt og bygge fred ligger alltid hos partene, men Norge kan bistå med råd og ekspertise eller støtte opp om en politisk prosess. Hovedregelen i norsk fred- og forsoningsengasjement er at Norge samarbeider med andre aktører. Norge støtter FNs innsats for fred og forsoning. Det gis også støtte til en rekke såkalte Track II-aktører for tilrettelegging for uoffisielle og uformelle samtaler mellom individer eller grupper i ulike fredspro-

sesser og oppbygging av norsk kompetanse på dette feltet gjennom støtte til Norwegian Centre for Conflict Resolution (NOREF).

Aktiv deltakelse fra kvinner er nødvendig for å løse konflikter og skape varig fred. I Regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet legges det særlig vekt på at kvinner bør være representert ved forhandlingsbordet og i den bredere fredsprosessen. Norge jobber for at kjønnspektivet ivaretas i fredsavtaler og fredsprosesser, og støtter lokale, regionale og internasjonale aktørers arbeid for dette. Norge tok bl.a. i 2018 initiativ til opprettelsen av et globalt nettverk av kvinnelige fredsmeklere.

Fred- og forsoningsarbeid krever langsiktighet. Dette er utfordrende når resultatene av innsatsen skal måles. Regjeringen legger vekt på å samle og systematisere erfaringer fra fredsprosesser, bl.a. for å gjøre det enklere å måle resultater og forbedre prosesser.

Bevilgningen dekker tiltak for å fremme fred og forsoning gjennom fleksibel og strategisk støtte til forhandlingsløsninger, oppfølging av fredsavtaler, støtte til politiske prosesser og innsats for å etablere dialog- og forsoningsplattformer mellom stridende parter. Fred- og forsoningsmidlene dekker også tiltak knyttet til norsk tilretteleggervirksomhet og støtte til andre aktørers innsats i fredsprosesser. Gjennom strategisk og spisset bruk av bistandsmidler er det mulig å støtte forhandlingsprosesser og samtidig bygge opp under fredsløsninger gjennom tiltak som bl.a. overvåkingsmekanismer for våpenhviler, bidrag til minerydding eller andre tillitsbyggende tiltak.

Fred- og forsoningsarbeidet forbindes med engasjement i vanskelige prosesser preget av betydelig usikkerhet og politisk risiko. Samtidig arbeides det for å redusere risikoen gjennom tett oppfølging og kontroll. Utbetalingene kanaliseres gjennom norske og internasjonale organisasjoner og institusjoner, FN-systemet samt til internasjonale overvåkingsmekanismer. Tilskuddene gis både som engangsbidrag og rammeavtaler, i hovedsak som støtte til konkrete programmer og prosjekter.

Bruken av forskningsmidlene på fred- og forsoningsspørsmål skal sikre kvalitetsproduksjon av forskningsbasert kunnskap, for bidrag til å hindre, dempe og løse væpnet konflikt. Gjennom støtten skal Norge bidra til at relevante forskningsmiljøer opprettholder og videreutvikler kompetanse innenfor dette fagfeltet.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Væpnede konflikter er dempet, forebygget og forhindre
- Samfunnsutviklingen er mer fredelig, inkluderende og demokratisk

Prioriteringer 2019

- Bringe stridende parter sammen og bevege dem mot politiske avtaler. Dette innebærer bl.a. videreføring av norsk engasjement som tilrettelegger i formelle fredsprosesser.
- Støtte gjennomføringen av fredsavtalen mellom regjeringen og FARC i Colombia, med særlig vekt på arbeidet med integrering av tidligere FARC-medlemmer.
- Forsøk på å etablere politiske spor som skal lede frem til varige fredsavtaler gjennom fortløpende prosesser i utvalgte land.
- Støtte dialoginitiativ, stabiliseringstiltak, kapasitetsbygging og tillitsskapende tiltak i bl.a. Afghanistan, Myanmar, Syria, Irak, Libya, Mali, Nigeria og i land på Afrikas Horn.
- Opprettholde og videreutvikle spisskompetanse knyttet til bl.a. overgangsrettferdighet, samt kvinner, fred og sikkerhet.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 164 *Fred, forsoning og demokrati*, post 70 *Fred, forsoning og demokrati-tiltak* i Prop. 1 S (2016–2017).

I *Colombia* sto gjennomføring av fredsavtalen mellom regjeringen og geriljabevegelsen FARC-

EP i sentrum for arbeidet i 2017. FARC-EP la ned våpnene og ble etablert som et politisk parti. Myndighetene igangsatte en rekke tiltak for å bidra til reintegrering av tidligere FARC-soldater. Norge satte raskt i gang finansiering av prosjekter for å bidra til denne viktige reintegreringsprosessen, hovedsakelig gjennom norske sivilsamfunnsorganisasjoner. I tillegg ble samarbeidet med UN Post-Conflict Multi-Partner Trust Fund utvidet. Norge finansierte blant annet prosjekter innen utdanning, skogbevaring og minerydding. Sammen med Cuba var Norge en del av den colombianske Oppfølgingskommisjonen. Dette er en mekanisme som ble opprettet i fredsavtalen og som arbeider med gjennomføringen av avtalen. Oppfølgingskommisjonen er også en konfliktløsingsmekanisme mellom de to partene, gitt at gjennomføringen av fredsavtalen har møtt på store utfordringer. På denne måten fortsatte tilretteleggerrollen i en annen form, men fremdeles med sentrale oppgaver for Norge og Cuba i samarbeidet med partene. Motstanden mot deler av avtalen økte etter hvert i kongressen, ettersom man også kom nærmere kongress- og presidentvalgene i 2018.

I fredsforhandlingene mellom den colombianske regjeringen og geriljabevegelsen ELN var det stor aktivitet i 2017 etter at offisielle forhandlinger startet i februar i Quito, Ecuador. Norge er tilrettelegger i forhandlingene sammen med fem latinamerikanske land. En historisk våpenhvile med varighet fra 1. oktober 2017 til 9. januar 2018 ble inngått i september 2017 i anledning pave Frans sitt besøk til Colombia. Dette var første gang en bilateral våpenhvile ble inngått mellom de to stridende partene.

Norge fortsatte det brede fredsengasjementet på *Filippinene* i 2017, først og fremst gjennom tilretteleggerrollen i fredsprosessen mellom filippinske myndigheter og kommunistbevegelsen National Democratic Front of the Philippines (NDFP). 2017 var et turbulent år for fredsprosessen. Partene lyktes med å skape ny fremdrift, særlig i spørsmålet om økonomiske og sosiale reformer, men militære konfrontasjoner på bakken og ulike syn på spørsmål som våpenhvile og løslatelse av fanger førte også til flere brudd i forhandlingene.

Norge har en ledende rolle i den uavhengige mekanismen for avvæpningen av den muslimske opprørsbevegelsen Moro Islamic Liberation Front (MILF) som den filippinske regjeringen inngikk en fredsavtale med i 2014. Norge bidrar også med representanter i det internasjonale organet som overvåker våpenhvilen mellom partene.

Videreføring av innsatsen for å fremme fred i *Afghanistan* gjennom forhandlinger mellom den

afghanske regjeringen og Taliban ble opprettholdt i 2017. Arbeidet tok form av aktiv dialog og nettverks- og påvirkningsarbeid opp mot partene i konflikten og internasjonale aktører. Det nære samarbeidet med den afghanske regjeringen og andre afghanske politiske aktører og sivilt samfunn ble videreført, og norsk kunnskap og vurderinger forble etterspurt fra afghansk hold og internasjonalt. Norge bidro til viktige skritt i retning av en fredsprosess på flere områder, og det er økende internasjonal erkjennelse av at konflikten må løses politisk, ikke militært. Samtidig ligger partenes posisjoner langt fra hverandre, og det regionale og internasjonale bakteppet er komplekst. Ingen fredsprosess var tydelig i sikte ved årets utgang.

I *Syria* fortsatte Norge arbeidet med å tilrettelegge for kontakt mellom partene på tvers av konfliktlinjene, og videreførte støtte til lokale dialogprosjekter med fokus på forsoning. Støtte har også vært gitt til tiltak som søker å styrke mulighetsrommet for en politisk prosess. Politisk og økonomisk støtte til FNs spesialutsending, Staffan de Mistura, var også i 2017 prioritert, og Norge intensiverte støtten til de innovative Genèvestrukturene Women's Advisory Board og Civil Society Support Room. Hensikten med disse mekanismene er å sikre at kvinner og sivilsamfunnsrepresentanter bidrar inn til fredsforhandlingene.

Norge støttet opp under lokalt forankrede tiltak for å bidra til politisk kontakt mellom partene og forhindre ytterligere politisk og militær oppsplitting i Libya. Gjennom partnerskap med ulike Track II-organisasjoner har norsk støtte blant annet styrket lokale myndighetsstrukturer og involvert kvinner i dialogen om politiske løsningsalternativer.

I *Irak* opprettholdt Norge støtte til arbeid med å bidra til bredere og mer inkluderende politiske løsninger der landets mange ulike politiske, sekteriske og etniske grupper i større grad tar del i styringen av landet, i samarbeid med myndighetene i Bagdad. I løpet av 2017 ble innsatsen utvidet til andre grupper enn sunniarabere, og det er positivt at ulike sekteriske grupper nå kan snakke sammen om politiske initiativ for å bedre situasjonen i landet.

Den sonderende og kontaktskapende virksomheten overfor *Eritrea* og *Etiopia* ble videreført. Det ble gjennomført regelmessige besøk til begge lands hovedsteder med mål om å fremme en nor-

malisering av relasjonene mellom de to landene. Det var også dialog om denne tematikken med europeiske land og USA, samt med den Afrikanske Union.

Støtte til oppfølging av innsats knyttet til kvinner, fred og sikkerhet

Norge fulgte opp sikkerhetsrådsresolusjonene om kvinner, fred og sikkerhet i vårt tilretteleggerarbeid i Colombia og i Filippinene, samt i den FN-ledede forhandlingsprosessen i Syria, der Norge støtter opp om Women's Advisory Board. Videre bidro Norge inn i det nordiske nettverket av kvinnelige fredsmeklere, og arbeidet aktivt for opprettelsen av en global allianse av regionale nettverk for kvinnelige meklere.

Støtte til systematisering av erfaringer, forskning og utredning på fred- og forsoningsområdet

Forskningsmidler gikk blant annet til norske forskningsinstitusjoner som et bidrag til norsk kompetanseoppbygging på fred- og forsoningsområdet, i tråd med Utenriksdepartementets sektoransvar for forskning på fred- og forsoningstematikk. Midler over 2017-bevilgningen gikk også til styrking av Forskningsrådets NORGLOBAL-2-program, under temaet «konflikt, sikkerhet og sårbare stater». For å bygge opp norsk kompetanse på fred- og forsoningsfeltet ble støtte til Senter for internasjonal konfliktløsning (NOREF) videreført også i 2017.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 435,9 mill. kroner for 2019.

Post 71 Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning, kan overføres

Bevilgningen dekker følgende ordninger:

- Forebygging og bekjempelse av organisert kriminalitet og ulovlig handel
- Forebygging av radikaliserings- og voldelig ekstremisme
- Utvikling og nedrustning
- Sivil krisehåndtering og sikkerhetssektorreform
- Norges frivillige bidrag til FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC).

Forebygging og bekjempelse av organisert kriminalitet og ulovlig handel og Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme

Ordningene skal støtte tiltak for å møte globale sikkerhetsutfordringer (GSU) knyttet til stabilitet og sikkerhet. Den skal sikre gjennomføring av Meld. St. 37 (2014–2015) *Globale sikkerhetsutfordringer i utenrikspolitikken – Terrorisme, organisert kriminalitet, piratvirksomhet og sikkerhetsutfordringer i det digitale rom* (GSU-meldingen). Sikkerhet og utvikling ses i sammenheng. Dette samsvarer med FNs bærekraftsmål frem mot 2030. Mål 16 om fredelige samfunn er spesielt relevant for norsk arbeid med globale sikkerhetsutfordringer, der reform av justis- og sikkerhetssektoren har avgjørende betydning for utvikling. Bevilgningen omfatter også tiltak rettet mot sikkerhetsutfordringer i det digitale rom, i tråd med prioriteringer omtalt i *Internasjonal Cyberstrategi for Norge* (2017). Bevilgningen er særlig rettet mot land i sårbare situasjoner.

Utvikling og nedrustning

Ordningen støtter tiltak for kjernefysisk trygghet, sikkerhet og fredelig bruk av kjernekraft og -teknologi, samt tiltak rettet mot kjemi- og biologivåpen. Sammenhengen mellom utvikling og nedrustning er forankret i FN-paktens art. 26, understreket i FNs spesialsesjon om temaet i 1987, og stadfestet i årlige konsensusresolusjoner i FNs generalforsamling.

Det har vært en utfordring for denne bevilgningen å overholde Stortingets forutsetning om at alle tiltak over bistandsbudsjettet skal kunne klassifiseres som offisiell utviklingsbistand (ODA) i henhold til OECD/DACs regelverk. Tiltak for kjernefysisk nedrustning har vært ansett som et globalt gode, men ikke nødvendigvis som ODA-godkjent bistand. I lys av de globale bærekraftsmålene er retningslinjene noe justert i 2018, men vurdering av ODA-relevans for tilskudd over denne ordningen vil fortsatt måtte følges opp spesielt.

Sivil krisehåndtering og sikkerhetssektorreform

Bevilgningen dekker arbeid med sikkerhetssektorreform (SSR) og sivile bidrag til internasjonale operasjoner, særlig i FN-rammen, samt styrking av kapasiteten til sivil krisehåndtering i regi av FN og andre relevante organisasjoner. Støtte til den pågående reformprosessen av FN-operasjonene står sentralt. FNs «Sustaining Peace

Agenda» inkluderer SSR i alle former for fredsbygging, helt fra forebygging til gjennomføring av fredsavtaler.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Radikaliserings, voldelig ekstremisme og terrorisme, organisert kriminalitet og ulovlig handel er redusert
- Kjernefysisk trygghet og sikkerhet i utviklingsland er forbedret
- Fredelig bruk av kjernekraft og kjernefysisk teknologi i utviklingsland har økt
- Utviklingsland evner å overholde nedrustningsforpliktelser, og gjennomfører internasjonale rammeverk for kjerne-, biologiske, og kjemiske våpen
- Sivilt personell i fredsoperasjoner i sårbare stater er godt kvalifisert
- Internett er åpent, sikkert, robust og fritt
- Krisehåndteringskapasitet, fredsbyggingskompetanse og kapasitet til reform av sikkerhetssektoren i utviklingsland er forbedret

Prioriteringer 2019

Tilskuddsordningene *Forebygging og bekjempelse av organisert kriminalitet og ulovlig handel og Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme* skal styrke utviklingslands evne til å forebygge, møte og bekjempe globale sikkerhetsutfordringer med særlig fokus på sårbare stater og regioner i Nord Afrika, Sahel, Afrikas horn, Midtøsten og Sentral-Asia.

I 2019 vil følgende innsatser og områder prioriteres:

- FNs globale anti-terrorstrategi og arbeid mot voldelig ekstremisme
- Den globale koalisjonen mot ISIL
- Kapasitetsbygging av kontrollfunksjoner og justissektor
- Tiltak for å styrke utviklingslands evne og kapasitet til å håndtere alvorlige cyberhendelser og sikre kritisk digital infrastruktur
- Bekjempe og stanse miljøkriminalitet knyttet til globale sikkerhetsutfordringer
- Maritim sikkerhet til støtte for land i Vest-Afrika, ved Det indiske hav og andre utsatte havområder
- Lokale og internasjonale sivilsamfunnsorganisasjoners forebyggende arbeid.
- Utvikling av relevant analyse- og situasjonsforståelse

Ordningen *Utvikling og nedrustning* gir tilskudd til organisasjoner som arbeider for kjernefysisk trygghet, sikkerhet og fredelig bruk, samt tiltak rettet mot kjemi- og biologivåpen i et utviklingsperspektiv.

I 2019 vil følgende innsatser og områder prioriteres:

- Utviklingslands evne til å ta i bruk relevant kjernefysisk teknologi på en fredelig måte
- Forebyggende tiltak mot kjernefysisk terrorisme
- Trygging av kjernefysiske anlegg og materiale mot ulykker
- Kapasitetsbygging for bedre etterlevelse av internasjonale nedrustningsforpliktelser
- Det internasjonale atomenergibyråets (IAEA) arbeid for å sikre kjernefysisk aktivitet og kjernefysiske anlegg i utviklingsland og for å påse at spaltbart materiale ikke kommer på avveie

Ordningen *Sivil krisehåndtering og sikkerhetssektorreform* skal styrke den sivile krisehåndteringskapasiteten og fredsbyggingskompetansen til FN og regionale organisasjoner som OSSE, AU og EU, gjennom direkte støtte til tiltak i disse organisasjonene, samt gjennom støtte til anvendt forskning. Norge vil bidra med godt kvalifisert norsk sivilt personell, politi og annet rettskjede-personell, for å fremme reform av sikkerhetssektoren i sårbare stater, og for å styrke SSR-mandater i FN-operasjoner i land der Norge ellers er engasjert. FNs konsept om spesialiserte polititeam, der Norge var initiativtaker, videreføres. Regjeringen tar sikte på å bidra med ett eller flere team, som vil sikre solid kompetanse, forutsigbarhet og langsiktighet for FN.

Det årlige frivillige bidraget til UNODC videreføres over denne posten.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker følgende poster i Prop. 1 S (2016–2017):

- Kap. 164 *Fred, forsoning og demokrati*, post 72 *Globale sikkerhetsutfordringer*
- UNODCs del av kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 76 *FN og globale utfordringer*,
- Kap. 164 *Fred, forsoning og demokrati*, post 72 *Global sikkerhet, utvikling og nedrustning*

Globale sikkerhetsutfordringer; Organisert kriminalitet og ulovlig handel og Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme, og frivillige bidrag til UNODC

I 2017 var målet å bidra til å styrke utviklingslands evne til å forebygge og håndtere utfordringene med radikaliserings, voldelig ekstremisme og terrorisme, organisert kriminalitet og ulovlig handel, samt å håndtere digitale trusler og beskytte egen kritisk digital infrastruktur spesielt. Et spesielt fokus var på land og områder preget av konflikt, vold og sårbarhet. Prioriterte områder var å styrke sikkerhets- og justissektoren.

Innsatsen ses i sammenheng med gjennomføringen av 2030-agendaen, bærekraftsmål nr. 16, samt arbeidet i sårbare stater. Regjeringen har siden 2015 tatt en internasjonal lederrolle i arbeidet med å forebygge voldelig ekstremisme. Dette skyldes systematisk og langsiktig arbeid.

Samlet innsats i 2017 under kap. 164 *Fred og forsoning*, post 72 *Globale sikkerhetsutfordringer*, var 80 mill. kroner, med hhv. 24,8 mill. kroner til programmet mot voldelig ekstremisme og 55,2 mill. kroner til programmet mot organisert kriminalitet. Bevilgningen har vokst raskt, fra om lag 7,6 mill. kroner i 2015 til dagens nivå på 191 mill. kroner (saldert budsjett 2018). Det er derfor tidlig å vurdere effekter på samfunnsnivå av tiltakene. Dette er også bakgrunnen for at konkrete prosjekter i felt kombineres med støtte til forskning, utredning og analysearbeid. Globale sikkerhetsutfordringer er et dynamisk felt som krever kontinuerlig tilpasning basert på informerte beslutninger. Nedenfor er noen utvalgte eksempler på prosjekter støttet i 2017.

Norge fortsatte sin støtte til Global Community Engagement and Resilience Fund (GCERF), som motarbeider voldelig ekstremisme, særlig rettet mot utsatte grupper, kvinner og ungdom på grasrotnivå. I 2017 nådde GCERFs landprogram ut til over 375 000 mennesker i Bangladesh, Mali og Nigeria.

Norge samarbeider med Jordan innen forebygging av voldelig ekstremisme i den norsk-jordansk ledede vennegruppen i FN, og ambassaden i Amman forvalter støtte til sivilsamfunnsprosjekter over denne posten.

En nysatsing er et samarbeid med OSSE og prosjektet Leaders against Intolerance and Violent Extremism (LIVE) i Kosovo. Planen er å bruke samme modell ved ytterligere et av OSSEs sendelag på Vest-Balkan i løpet av 2018, betinget av at prosjektet kan vise til resultater.

Interpols prosjekt «Flyaway» skal øke nasjonal kapasitet til å beskytte sårbare samfunn i Nord-

Afrika, herunder identifisering av kriminelle nettverk og samordning av aksjoner mot menneskesmugling.

Som oppfølging av budsjettforliket i Stortinget for 2017 ble det etablert et program mot naturkriminalitet og globale sikkerhetsutfordringer med Interpol, UNODC og Global Initiative against Transnational Organized Crime (GI) på 21 mill. kroner.

GIS rapport om menneskesmugling i Libya bidro direkte til Sikkerhetsrådets beslutning om sanksjoner mot seks toppledere for alvorlige menneskerettighetsbrudd. GIS arbeid er omtalt i flere av sikkerhetsrådets rapporter, og i rapporten fra den spesielle utsendingen om ekstraordinære drap.

Norwegian Center for Global Analyses (RHIPTO) har i sine utredninger fremmet flere forslag som senere er blitt vedtatt i FNs sikkerhetsresolusjoner (bl.a. sikkerhetsresolusjon 2277 (2016) og 2348 (2017)).

UNODC mottok mykt øremerkede midler på 18 mill. kroner fra kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 76 *FN og globale utfordringer* i 2017, blant annet til organisasjonens regionale arbeid i prioriterte regioner i Afrika og Asia og mot terror, nettkriminalitet, hvitvasking/terrorfinansiering og for styrket havnekontroll.

Utvikling og nedrustning

I 2017 var målet å bidra til gjennomføring av de internasjonale rammeverkene for kjerne-, biologiske, og kjemiske våpen gjennom bl.a. støtte til FN-systemet, støtte til utviklingslands deltakelse i prosessene, og kapasitetsutvikling for håndtering av masseødeleggelsesvåpen, og bidra til kjernefysisk trygghet, sikkerhet og fredelig bruk. Bevilgningen skulle også fremme forståelse i Norge for betydningen av internasjonalt samarbeid for fred gjennom ordningen Opplysningsarbeid for fred.

Ordningen ble utlyst sommeren 2017 med et budsjett på inntil 32 mill. kroner. Ved utgangen av 2017 var kun to av de mottatte prosjektsøknadene funnet støtteverdige i henhold til OECDs retningslinjer for ODA-klassifisering. Det ene var NORSARs kapasitetsbyggingsprosjekt i Sentral-Asia innen verifikasjon i henhold til Prøvestansavtalen. Prosjektet er godt lokalt forankret og bidrar til regionalt samarbeid. Det andre var ferdigstilling av IAEAs laboratorium for fredelig bruk av kjernefysisk materiale for helse- og jordbruksutvikling i utviklingsland.

Over to tredeler av budsjettet ble overført til 2018. Det arbeides kontinuerlig med å løse utfordringene med ODA-klassifisering av nedrustningstiltak for utviklingsformål.

Ordningen *Opplysningsarbeid for fred* er utviklet fra og med 2018. I 2017 mottok kun Norges Fredsråd tilskudd til internasjonalt arbeid under posten.

Sikkerhetssektorreform (SSR) og fredsoperasjoner

I 2017 var målet å bidra til varig fredsbygging ved å støtte opp om SSR-mandater i fredsoperasjoner, bidra til at FNs og AUs agenda for sikkerhetssektorreform ble videreutviklet og konkretisert, herunder fremme av kvinne- og kjønnsperspektiv i samsvar med FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325. Videre var målsetningen å bidra med norsk sivilt personell, i første rekke politi, til fredsoperasjoner i sårbare stater, støtte prosessen for reform av FNs fredsoperasjoner, og støtte anvendt forskning med fokus på reform av sikkerhetssektoren i land i sør og utvikling av sivile kapasiteter for SSR-innsats i fredsbevarende operasjoner.

Hoveddelen av bevilgningen ble benyttet til finansiering av norsk sivilt personell i FN-operasjoner i Colombia, Haiti, Liberia og Sør-Sudan, samt til den regionale organisasjonen East-African Stand-by Force (EASF) i Nairobi. I FN-operasjonen i Haiti (som fikk nytt mandat i oktober 2017 og nytt navn – MINUJUSTH) har Norge hatt et spesialteam som har støttet haitiansk politi med å bygge kompetanse for å kjempe mot seksualisert vold, der det nå er opprettet en spesialenhet i det haitianske politiet med støtte fra det norske bidraget. Videre er det oppnådd økt samhandling i rettskjeden mellom politi, påtalemyndighet og domstolen. FN-operasjonen UNMIL i Liberia, der norsk politi drev med kapasitetsbygging siden opprettelsen i 2003, ble lagt ned i mars 2018. I generalsekretærens siste rapport om UNMIL vurderes nå sikkerhetssituasjonen i Liberia som stabil og sakte men sikkert er det bygd opp en politistyrke på 5 000 personer.

Norge har bidratt økonomisk til styrking av FNs fredsoperasjoner, bl.a. når det gjelder politiinnsats, krisehåndtering og utvikling av FNs samarbeid med AU. Gjennom Geneva Centre for Democratic Control and Armed Forces er det gitt bidrag til SSR-innsats i land som Colombia, Nepal og Ukraina. I tillegg har det blitt gitt støtte til sivile tiltak innenfor NATO, og til forskning om fredsoperasjoner i regi av NUPI.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 332,7 mill. kroner for 2019.

Post 72 Sårbare stater og regioner, kan overføres

Bevilgningen dekker tiltak i land og områder i sårbare situasjoner. Støtten er forankret i Regjeringens rammeverk for innsats i sårbare stater og tar utgangspunkt i det endrede sikkerhetspolitiske bildet og i migrasjonsutfordringene Norge og Europa står overfor. Posten finansierer særlig tiltak som skal fremme stabilitet, forebygge konflikt, redusere sårbarhet og bygge lokal motstandskraft. Posten dekker også tiltak for å motvirke migrasjonsdrivende forhold.

De mange og langvarige humanitære krisene setter det humanitære systemet under press. En hensikt med bevilgningen er å styrke og fremme sammenhengen mellom innsats av kortsiktig og langsiktig karakter. Posten benyttes til å igangsette tiltak av mer langsiktig karakter i humanitære kriser, men med en kortere tidshorison og større risikovilje enn støtte over regionbevilgningene og tematiske poster forutsetter. Bærekraftsmålene i 2030-agendaen er førende for posten, med særlig vekt på bærekraftsmål 16 og 10.

Kanalvalg vurderes ut fra den lokale situasjonen.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Kriser og konflikter er forebygget
- Lokalsamfunn og land i sårbare situasjoner før, under og etter fredsslutninger og katastrofer er stabilisert
- Politiske prosesser er inkluderende, overgangsrettferdighet etterleves og det er lagt til rette for fredsbygging og langsiktig utvikling
- Kapasitet til lokal migrasjonshåndtering er styrket, irregulær migrasjon er motvirket og returnerte migranter er reintegrerte
- Løsningene for mennesker på flukt er bærekraftige

Prioriteringer 2019

Geografisk er posten primært rettet inn mot land og områder i sårbarhetsbeltet fra Atlanterhavet i vest via Sahel, Nord-Afrika og Afrikas horn til Midtøsten, Afghanistan og Pakistan i øst. Innsats i enkeltland ses i et regionalt perspektiv.

Bistand i Afrika vil bli styrket med særlig prioritet til konfliktforebygging, jobbskaping, matsikkerhet og tiltak knyttet til migrasjonsutfordringer. EUs flergiverfond for stabilisering, migrasjon og fordrevne i Afrika, EU Emergency Trust Fund for stability and addressing root causes of irregular migration in Africa (EUTF), som er innrettet mot grunnleggende årsaker til irregulær migrasjon og styrket migrasjonshåndtering, er en viktig aktør som mottar norsk støtte.

Finansiering av tiltak for å hjelpe flyktninger fra Syria, og sårbarhetsreducerende og stabiliserende tiltak i Libanon, Jordan, Irak og Syria vil fortsatt være sentrale innsatsområder. Støtte til tiltak for royhingaer i grenseområdene mellom Bangladesh og Myanmar, som går ut over umiddelbare humanitære behov, vil bli videreført.

Bidrag til den Internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) dekkes også under posten.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 162 *Overgangsbi-stand/sårbare stater og regioner*, post 70 *Overgangsbistand/sårbare stater og regioner* i Prop. 1 S (2016–2017).

I 2017 var mål for bevilgningen å bidra til å forebygge og løse kriser og konflikter med vekt på å styrke lokale og regionale aktører. Støtten skulle legge til rette for fredsbygging og langsiktig utvikling og støtte opp om stabiliseringstiltak og tidlig gjenoppbygging i sårbare stater og regioner. Det var også et mål å styrke kapasitet til lokal migrasjonshåndtering og begrense tvungen migrasjon.

I 2017 var de viktigste mottagerne under denne posten Irak med 157,2 mill. kroner, EUs flergiverfond for Afrika (EUTF) med 50 mill. kroner, Syria med 40 mill. kroner og Nigeria og Niger med 20 mill. kroner hver.

I Irak støttet Norge stabiliseringstiltak i områder som hadde vært underlagt ISIL, for at internflyktninger kunne returnere og for at ISIL ikke skulle gjenvinne fotfeste. Tiltakene inkluderte forbedring av grunnleggende infrastruktur (elektrisitet, vann og kloakk), stimulering av lokalt næringsliv og utdanning, helse og tiltak innenfor politi og justissektoren. Støtten ble kanalisert gjennom UNDPs stabiliseringsfond, Funding Facility for Immediate Stabilization (FFIS). Fondet hadde per desember 2017 iverksatt 1 544 prosjekter i Irak. Stabiliseringstiltak som disse bidro til at antallet hjemvendte internflyktninger ved utgangen av 2017 for første gang siden 2013 var høyere enn antallet internt fordrevne irakere.

Til *Syria* ble det i 2017 gitt støtte til prosjekter som imøtekommer sivilbefolkningens behov for umiddelbare stabiliseringstiltak. Partnerne var UNDP, UN-Habitat, Unicef og Care. Stimulering til økonomisk aktivitet og sysselsetting var et hovedformål. Midlene resulterte i at bl.a. enkel infrastruktur og boliger ble rehabilitert gjennom arbeidsintensive programmer. Mange syrere fikk yrkesopplæring, praksisplass eller tilskudd til å starte eller utvide bedrifter. Det ble gitt støtte til «cash for work»-aktiviteter og prosjekter knyttet til landbrukssektoren for å stimulere økonomisk aktivitet og sysselsetting. Enslige mødre var en prioritert gruppe i UNDPs prosjekt og personer med nedsatt funksjonsevne var i fokus i Care-prosjektet. Resultater av Unicef-prosjektet vil først materialiseres i 2018. Denne støtten var innrettet mot rehabilitering av skoler og grunnleggende undervisningsmaterialer i nordøstlige Syria.

I *Jordan* støttet Norge Jordans utdanningsdepartement for å dekke landets merutgifter ved å inkludere flyktingene fra Syria i offentlig skole. Støtten har bl.a. gått til å omgjøre over 200 skoler til dobbelskiftskoler, opplæring for 7 400 lærere, vedlikehold, skolebøker og materiell. 130 000 syriske barn er innrullert i det offentlige jordanske skolesystemet i skoleåret 2017–18, noe som utgjør rundt 70 pst. av registrerte syriske flyktinger i skolealder. Norsk innsats bidro med dette både til å stabilisere Jordan og til at flere syriske barn fikk utdanning.

I *Sør-Sudan* støttet Norge Unicefs utdanningsprogram, som bl.a. har ført til at over 35 000 barn (38 pst. jenter) har fått grunnleggende opplæring. Støtten til utdanning nordøst i Nigeria gikk også gjennom Unicef, og bidro til tryggere skolegang for omkring 456 000 barn, hvorav halvparten jenter, og til at kvaliteten på undervisningen ble forbedret. Det skjedde bl.a. ved utdeling av skolesekker, uniformer og læringsmateriell, rehabilitering av 143 ødelagte klasserom og bygging av nye samt opplæring av 2 000 lærere og rektorer. Programmet bidro også til å styrke styringsorgan på delstat- og fylkesnivå. I Niger gikk den norske støtten til programmet Facility for Refugees, Migrants, Forced Displacement and Rural Stability som støtter landbruk for internt fordrevne og vertssamfunn. Norges bidrag var rettet mot Diffa-regionen.

Norge støttet EUs flergiverfond for Afrika (EUTF) med 50 mill. kroner. Fondet bevilget i 2017 prosjektstøtte for totalt 2,6 mrd. euro fordelt på 148 prosjekter innenfor de tre geografiske områdene Afrikas horn, Sahel/Tsjadsjøen/Vest-Afrika og Nord-Afrika. Niger var det største motta-

kerlandet, fulgt av Libya, Mali, Etiopia og Senegal. Innsatsen er beregnet til å ha medført at over 50 000 mennesker har fått ernæringsbistand i Etiopia og én million mennesker på Afrikas horn vil få tilgang til forbedret infrastruktur. 1 500 personer mottok yrkestrening i Senegal og 200 000 personer i Mali og Burkina Faso mottok sosialhjelp. Innsatsen har videre bidratt til å engasjere 500 000 personer i landbruksaktiviteter i Tsjadsjøregionen, 27 000 lærere ble involvert i utdanningsprosjekter i Sør-Sudan. Gjennom tiltak støttet av EUTF fikk 10 000 personer strandet i Libya hjelp av IOM til å vende trygt tilbake til sine hjemland, mens 4 500 vendte hjem fra Niger. Innsatsen har i tillegg bidratt til at man i Libya har utstyrt helse-sentre som når 35 000 mennesker.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 705,9 mill. kroner for 2019.

Post 73 FN og globale utfordringer, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til FNs innsats for fred og forebygging av konflikt samt støtte til FNs generalsekretærs reformagenda. Støtten gis i hovedsak til FN, men også til andre aktører som støtter opp om reformarbeidet. Det gis også støtte til informasjon og debatt om FN og FNs arbeid under denne posten.

Regjeringen ønsker et sterkt FN. Norsk støtte til reformarbeidet skal bidra til å styrke FNs evne til å forebygge og løse konflikter, og gjøre FNs landteam bedre i stand til å bistå vertslandene på en samstemt og integrert måte i deres oppfølging av 2030-agendaen.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- FN er styrket og reformert
- FN har levert mer enhetlig i oppfølgingen av 2030-agendaen
- FN er tilpasset nye globale utfordringer
- FNs innsats for å ivareta internasjonal fred og sikkerhet er styrket
- FN er bedre i stand til å forebygge voldelig konflikt og bygge bærekraftig fred
- Oppslutningen om FN og FNs arbeid er styrket

Prioriteringer 2019

- Støtte til FNs generalsekretærs reformagenda. Som del av utviklingsreformen har medlems-

landene sluttet seg til forslaget fra FNs generalsekretær om å skille ut FNs stedlige koordinator fra UNDP. Norge og andre medlemsland har ansvar for å sikre at stedlig koordinatorsystemet tilføres tilstrekkelig grunnfinansiering. Norge bidrar aktivt til dette i 2019. Samtidig videreføres støtten til Delivering Together Facility for blant annet utplassering av menneskerettighetsrådgivere til stedlig koordinator-kontorer.

- Støtte til generalsekretærens fredsbyggingsfond (UN Peacebuilding Fund, PBF) som er et finansielt verktøy som benyttes til både rask stabilisering og langsiktig fredsbygging. Norge har vært en betydelig bidragsyter til fondet helt siden oppstarten i 2006.
- Støtte til FNs politiske avdeling (DPA) sitt arbeid for å støtte inkluderende politiske løsninger for å forebygge og redusere konflikt og politisk vold, og sikre langsiktige løsninger som vil redusere menneskelige lidelser.
- Støtte til Generalsekretærens kontor (EOSG) sitt arbeid med den pågående reformen av FNs administrasjon og freds- og sikkerhetspilar. Generalsekretærens bredere reformagenda støttes også med faglig bistand i form av sekunder gjennom Norsk ressursbank for demokrati og menneskerettigheter (NORDEM).
- Støtte til aktører tett knyttet til FN-sekretariatet, som bidrar med ideer, forslag og møteplasser for å styrke FN og fremme FN-reform. I 2018 ble det kartlagt at gruppen av aktuelle aktører består av Center on International Cooperation, International Peace Institute, Security Council Report, Conflict Prevention and Peace Forum og Dag Hammarskjöld Foundation.
- Støtte til arbeidet med å fremme FNs oppfølging av bærekraftsmålene.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 76 *FN og globale utfordringer mv.* i Prop. 1 S (2016–2017). I 2017 var målet med bevilgningen:

- Å bidra til et effektivt, relevant, samordnet og resultatorientert FN gjennom å ivareta internasjonal fred og sikkerhet, samt forebygge og fredelig blegge voldelig konflikt
- Å følge opp 2030-agendaen, herunder gjennom å levere som én på landnivå
- Å bistå utviklingsland i å bekjempe organisert kriminalitet

- Å fremme jobbskaping og økt sysselsetting samt beskyttelse og fremme av arbeidstakerrettigheter og et anstendig arbeidsliv
- Å bidra til informasjon og debatt om FN og FNs arbeid, hovedsakelig i Norge
- Å bidra til at utviklingslandene er integrert i det internasjonale handelssystemet

Norge bidro med 115 mill. kroner til FNs fredsbyggingsfond (PBF) i 2017. Fondet ble også i 2017 vurdert til å oppfylle målene om å være effektive, katalyserende og risikovillige, og bidra til helhetlig samarbeid om fredsbygging på tvers av pilarene i FN. Hele 36 pst. av midlene utbetalt fra fondet i 2017 gikk til likestilling og kvinners rettigheter. I Liberia støttet PBF gjennomføringen av fredelige valg, og bidro til utarbeidelsen av en nasjonal fredsbyggingsplan. Fredsavtalen i Colombia ble også støttet av PBF, med særlig vekt på reintegrering av tidligere FARC-soldater, overgangsjustis og ofres rettigheter.

DPA har publisert en rapport om resultatene oppnådd med de frivillige bidragene i 2017. Resultatene omfattet bl.a. visegeneralsekretær Feltmans besøk til Nord-Korea, støtte til en fredelig maktoverdragelse i Gambia, støtte til arbeidet for en politisk løsning i Syria, støtte til spesialutsendingen for Jemen, støtte til kvinners politiske deltakelse i Somalia, bistand i forbindelse med FARC nedleggelse av våpen i Colombia samt støtte til å styrke regionale organisasjoner og FNs medlemslands kapasitet til megling og konfliktforebygging.

Norge har støttet FNs generalsekretærs kontor og arbeidet med FN-reform samt finansiering av personell til FN-sekretariatet til støtte for Generalsekretærens reformagenda. Innsatsen ble sett i sammenheng med annen direkte innsats for å stryke FN og fremme FN-reform. I 2017 gikk 15 mill. kroner til aktører tett knyttet til FN-sekretariatet som bidro til ideer, forslag og møteplasser for å styrke FN og fremme FN-reform.

Norge støttet i 2017 Teknologibanken for de minst utviklede landene med 9 mill. kroner. Teknologibanken er opprettet som et FN-organ, og er et samarbeid mellom FN og Tyrkia. Teknologibanken står sentralt i FNs bærekraftsmål, med egen indikator 17.8.

FN-sambandet og Unicef-komiteen i Norge mottok til sammen 31,5 mill. kroner til opplysnings- og informasjonsarbeid om FN. Det rapporteres på målet om å bistå utviklingsland i å bekjempe organisert kriminalitet under kap. 151 *Fred sikkerhet og globalt samarbeid*, post 71 *Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning*.

Det rapporteres på målet om jobbskaping, sys-selsetting, beskyttelse og fremme av arbeidstaker-rettigheter og et anstendig arbeidsliv under kap. 152 *Menneskerettigheter*, post 70 *Menneskeret-tigheter*.

Det rapporteres på målet om å bidra til at utvi-klingslandene er integrert i det internasjonale handelssystemet under kap. 162, *Næringsutvik-ling, landbruk og fornybar energi*, post 70 *Nærings-utvikling*.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 292,3 mill. kroner for 2019. Av dette foreslås 30,3 mill. kroner avsatt til FN-sambandet og 2,2 mill. kroner til Unicef-komiteén i Norge.

Post 74 Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv., kan overføres

Bevilgningen dekker ODA-andelen av kontingen-ter til internasjonale organisasjoner Norge er medlem av.

I henhold til vedtak i OECDs utviklingskomite (DAC) kan en bestemt andel av de enkelte lands bidrag til de enkelte organisasjonenes virksomhet registreres som offisiell utviklingshjelp (ODA). For FNs regulære budsjett er ODA-andelen 18 pst., for FNs fredsbevarende operasjoner 15 pst., ILO 60 pst., UNIDO 100 pst., FAO 51 pst., WHO 76 pst., OSSE 74 pst., Europarådet 40 pst., Den internasjonale organisasjon for migrasjon (IOM) 100 pst., IAEA 33 pst., og IAEOs Technical Coopera-tion Fund 100 pst.

Den øvrige delen av disse bidragene bevilges under kap. 116 *Internasjonale organisasjoner*, post 70 *Pliktige bidrag*.

Bevilgningen dekker også ODA-godkjent andel av kontingenten til organisasjoner forvaltet av andre departementer, herunder FNs organisa-sjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunika-sjon (UNESCO), Den internasjonale teleunio-nen (ITU), Verdens postunion (UPU), Verdens-organisasjonen for åndsverkrett (WIPO) og Ver-densunionen for bevaring av naturens mangfold (IUCN).

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Det multilaterale systemet er effektivt, rele-vant, samordnet og resultatorientert

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 170 *FN-organisasjo-ner mv.*, post 78 *Pliktige bidrag til FN-organisasjo-ner mv.* i Prop. 1 S (2016–2017).

De pliktige bidragene for 2017 til internasjo-nale organisasjoner som Norge er medlem av ble utbetalt i henhold til fordeling mellom medlems-landene.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 276 mill. kroner for 2019.

Økningen fra 2018 har i hovedsak sammen-heng med økning i det norske pliktige bidraget til FNs fredsbevarende operasjoner. Midlene på pos-ten foreslås fordelt som følger, med bistandsandel av Norges regulære bidrag til følgende organisa-sjoner:

- Norges regulære bidrag til FN 33,6 mill. kro-ner
- FNs fredsbevarende operasjoner 88,8 mill. kro-ner
- Den internasjonale arbeidslivsorganisasjon (ILO) 16,5 mill. kroner
- FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO) 7,6 mill. kroner
- FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) 17,0 mill. kroner
- Verdens helseorganisasjon (WHO) 25,3 mill. kroner
- Den internasjonale atomenergibyrå (IAEA) 16,4 mill. kroner
- Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) 31,0 mill. kroner
- Europarådet 17,1 mill. kroner
- Den internasjonale organisasjon for migrasjon (IOM) 3,9 mill. kroner
- Refusjon av bidrag som forvaltes av andre departementer:
- UNESCO, WIPO, ITU, UPU og IUCN 18,8 mill. kroner

Kap. 152 Menneskerettigheter

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
70	Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	515 157
71	FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR), <i>kan overføres</i>	165 000
Sum kap. 0152		680 157

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Det er i Norges interesse å støtte opp om liberale verdier og universelle menneskerettigheter, som igjen styrker bærekraftig utvikling og fred. Ytringsfrihet, tros- og livssynsfrihet og situasjonen for menneskerettighetsforsvarere er blant rettighetsområdene som er under sterkt press flere steder i ulike verdensdeler.

Arbeidet for menneskerettigheter er risikofyllt og forutsetter samarbeid mellom en rekke aktører, over lang tid. Det handler både om å forhindre menneskerettighetsbrudd og realisere rettigheter. I situasjoner med store overgrep og manglende innsyn vil etterrettelig dokumentasjon av overgrepene også være et resultat – som et vitne for ofrene og et første bidrag til en eventuell rettsprosess.

Meld. St. 10 (2014–2015) *Muligheter for alle – menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken* (Menneskerettighetsmeldingen) er førende for Regjeringens internasjonale engasjement for menneskerettigheter.

Post 70 Menneskerettigheter, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til tiltak for å møte globale menneskerettighetsutfordringer og styrke gjennomføring på landnivå. Den skal bidra til realisering av menneskerettigheter for å fremme utvikling. Regjeringen styrker innsatsen for menneskerettighetene internasjonalt i 2019.

Menneskerettighetsmeldingen ser realisering av menneskerettighetene både som et selvstendig utenrikspolitisk mål og en forutsetning for bærekraftig utvikling og varig fred. På samme måte er arbeid for menneskerettighetene både en av FNs tre pilarer, og essensielt for å oppnå bærekraftige resultater innenfor FNs to øvrige pilarer – fred og sikkerhet og utvikling. Bærekraftsmål 16 om fred og rettferdighet inneholder flere delmål som er

relevante for satsingen. Menneskerettighetsdimensjoner i øvrige bærekraftsmål skal integreres i innsats som finansieres over andre poster.

Under denne posten dekkes også arbeidet med å fremme kulturelle rettigheter generelt og kunstnerisk ytringsfrihet spesielt. Kulturbistanden skal også bidra til å sikre og verne kulturarv, herunder beskyttelse av kulturarv i konflikt, og bekjempe ulovlig handel med kunst- og kulturgjenstander. Som ledd i Norges medlemskap i verdensarvskomiteén, er det for 2019 satt av en betydelig økning av ressurser for å styrke forvaltning og sikring av verdensarven globalt, med særlig satsing på Afrika.

Relevante aktører under denne posten er norske, internasjonale og nasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner og institusjoner, mellomstatlige organisasjoner og nasjonale myndigheter. Som ledd i det strategiske arbeidet brukes denne posten også til ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk, både i og utenfor Norge. Norske ambassader i utvalgte land er en viktig kanal for støtte til sivil samfunn, særlig til støtte for prioriterte områder som tros- og livssynsfrihet, ytringsfrihet og menneskerettighetsforsvarere.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Internasjonale systemer for fremme og beskyttelse av menneskerettigheter, demokrati og rettsstat er mer effektive
- Nasjonal etterlevelse av internasjonale menneskerettighetsforpliktelser er forbedret
- Relevante institusjoner respekterer menneskerettighetene og er blitt mer ansvarlige, inkluderende og demokratiske

Prioriteringer 2019

- Demokrati og styrking av demokratiske institusjoner
- Ytringsfrihet og uavhengige medier, inkludert journalisters sikkerhet
- Rettssikkerhet og en velfungerende rettsstat, inkludert arbeid mot dødsstraff og tortur
- Tros- og livssynsfrihet og beskyttelse av religiøse minoriteter
- Beskyttelse av menneskerettighetsforsvarere
- Kulturelle rettigheter, inkludert kunstnerisk ytringsfrihet, kulturarv og verdensarv
- Rettighetene til utsatte og marginaliserte grupper, inkludert barn, urfolk, personer med funksjonsnedsettelse og seksuelle minoriteter
- Arbeid for menneskerettigheter på regionalt, nasjonalt og lokalt nivå i Afrika, Asia, Latin-Amerika og Midtøsten
- Den internasjonale arbeidslivsorganisasjon (ILO) støttes for å fremme inkluderende vekst og anstendig arbeid

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 163 *Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter*, post 72 *Menneskerettigheter* og midler til menneskerettighetsformål under kap 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn* i Prop. 1 S (2016–2017) og må ses i sammenheng med rapport under kap. 152, *Menneskerettigheter*, post 71 *FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR)*.

Målet for 2017 var å bidra til nasjonal etterlevelse av de internasjonale menneskerettighetsforpliktelsene og til effektive internasjonale systemer for fremme og beskyttelse av menneskerettigheter og demokrati. Ytringsfrihet, menneskerettighetsforsvarere og tros- og livssynsfrihet ble særlig vektlagt, i tillegg til innsats for rettsstat og demokrati og fremme av rettighetene til barn, personer med funksjonsnedsettelse, urfolk og seksuelle minoriteter.

I 2017 bidro Norge til dette gjennom bl.a. følgende tiltak:

En norskleddet resolusjon i FNs generalforsamling høsten 2017 styrket forankringen i FN og blant FNs medlemsland til støtte for menneskerettighetsforsvarere. Som oppfølging av resolusjonen skal FNs generalsekretær utarbeide en rapport om menneskerettighetsforsvareres situasjon. Det skal også arrangeres et høynivåpanel i anledning 20-årsjubileet for FNs erklæring om menneskerettighetsforsvarere i 2018.

Støtte gjennom organisasjoner som Frontline Defenders, International Service for Human Rights, International Federation for Human Rights, Raftostiftelsen, Det norske menneskerettighetsfondet og European Endowment for Democracy har gitt konkrete resultater og styrket MR-forsvareres muligheter til fortsatt innsats lokalt.

En viktig oppfølging av Strategien for å styrke ytringsfrihet og uavhengige medier var støtten til Norsk PENs arbeid for forfulgte og fengslede forfattere og journalister i blant annet Tyrkia. Innsatsen til WAN-IFRA (World Association of Newspapers and News Publishers) og deres norske medlem MBL (Mediebedriftenes Landsforening) bidro til kompetanseoppbygging av medieledere i flere land i Afrika og Asia, og fokuserte også på å få flere kvinner i ledelsen av mediebedrifter.

UNESCO bidro til opplæring av sikkerhetsstyrker og politi, dialogprosjekter mellom sikkerhetsstyrker og journalister i utsatte land, og til kapasitetsbygging i rettsvesenet i Afrika og Latin-Amerika. Dette som oppfølging av FNs handlingsplan for sikkerhet for journalister og spørsmålet om straffefrihet.

Støtte til gjennomføring av ILOs program har bidratt til økt satsing på å fremme anstendig arbeid i post-konflikt og sårbare situasjoner. Tiltak rettet mot sysselsetting av syriske flyktninger og jobbskaping i Libanon og Jordan var høyt prioritert. Støtten har også bidradd til utvikling av arbeidsgiverorganisasjoner i Myanmar, og utvikling av sosiale sikkerhetsnett i Liberia, Irak og Den demokratiske republikken Kongo.

Regjeringen arbeidet også i 2017 for å styrke tros- og livssynsfrihetens kår og beskytte religiøse minoriteter. Det årlige Trygve Lie-symposiet under høynivåuken av FNs generalforsamling var viet tros- og livssynsfrihet. Viktige mottakere for norsk støtte var OHCHR, Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, Minority Rights Group International, Det internasjonale parlamentariknettverket (IPPFORB) og norske sivilsamfunnsorganisasjoner. Minority Rights Group har i flere år vært en viktig partner for fremme av religiøse minoriteters rettigheter.

Norge tok høsten 2017 over formannskapet i Community of Democracies (CoD). I tillegg til dette internasjonale lederskapet, har Norge også bidratt finansielt til CoD, NORDEM og IDEA. IDEAs rapport fra november 2017, *The Global State of Democracy*, viste med tydelighet hvorfor slik konkret støtte er nødvendig. Demokratiske institusjoner er under stort press.

Utenriksdepartementet har videreført støtten til flergiverfondet til FNs partnerskap for

fremme av rettighetene til personer med funksjonsnedsettelse (UNPRPD-fondet), og også inngått en ny avtale med The World Federation of the Deafblind. Norge fortsatte også å støtte arbeidet for urfolks rettigheter, bl.a. gjennom Sametingets internasjonale innsats. Et langsiktig samarbeid med Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (FRI) for å fremme seksuelle minoriteters rettigheter bidrar til bedre rapportering om overgrep i Sør-Asia, og bekjempelse av vold og hatefulle ytringer i utvalgte afrikanske land.

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) fortsatte i 2017 å bidra til å styrke menneskerettighetsarbeidet i Kina, Indonesia og Vietnam – tradisjonelle MR-dialogsland for Norge – samt regionalt overfor ASEAN. Menneskerettighetsutdanning, religions- og trosfrihet og forebygging mot tortur var sentrale temaer.

Støtten til arbeid for avskaffelse av dødsstraff ble videreført. Etter at Norge var vertskap for den seneste Verdenskongressen i 2016 har den globale trenden, til tross for tilbakeslag i enkeltland, fortsatt i positiv retning med avskaffelse av dødsstraff i stadig flere land.

Norge fortsatte også å bidra til endring via nasjonale og lokale organisasjoner og menneskerettighetsforsvarere gjennom utvalgte ambassader.

På kulturfeltet var samlet støtte 89 mill. kroner i 2017. Støtten ble brukt til å fremme kunstnerisk ytringsfrihet og et mangfold av kulturuttrykk og til beskyttelse av kulturarv, i tråd med Norges forpliktelser under UNESCO-konvensjonene.

Norge videreførte støtten til Freemuse, en organisasjon som produserer globale og landvise rapporter over overgrep mot kunstnerisk frihet. Støtten til Arab Fund for Arts and Culture (AFAC) fremmet kunstnerisk ytringsfrihet og mobilitet for kunstnere i den arabiske verden. Norske aktører som NORCODE (norske opphavsretsorganisasjonenes bistandsenhet), Senter for kultur og utvikling, (Mimeta) og Kirkelig kulturverksted har bidratt til å styrke kulturlivets betingelser og kunstnerisk ytringsfrihet i Afrika og Midtøsten.

Via UNESCO ble Afrikadesken i World Heritage Center styrket, og Norge er nest største bidragsyter til Heritage Emergency Fund. Innsats for å bekjempe ulovlig handel med kulturgjenstander ble trappet opp, bl.a. gjennom støtte til et opplæringsprogram for tollbetjenter i Midtøsten. Norge videreførte støtten til African World Heritage Fund.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 515,2 mill. kroner for 2019.

Post 71 FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR), kan overføres

Bevilgningen dekker kjernestøtte til FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR), samt øremerket støtte på prioriterte områder. I henhold til OECD/DACs regelverk anerkjennes 88 pst. av kjernestøtte til OHCHR som ODA-bistand. Norges øremerkede støtte godkjennes i sin helhet, som utviklingsbistand.

Støtten til OHCHR har tidligere blitt dekket over flere bevilgninger, med hovedbidrag fra kap. 163 *Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter*, post 72 *Menneskerettigheter*. Formålet med en egen budsjettpost er å sikre forutsigbarhet, bedre oversikt og mer samordnet forvaltning av Norges støtte.

OHCHR er FNs hovedorganisasjon og sekretariat for menneskerettigheter. FNs høykommissær for menneskerettigheter er det internasjonale samfunnets pådriver både overfor stater og øvrige deler av det bredere FN-systemet. OHCHR har også en viktig rolle på landnivå med å støtte statene i gjennomføringen av deres internasjonale forpliktelser. OHCHR er Norges viktigste partner og kanal i vårt internasjonale arbeid for menneskerettigheter.

Utenriksdepartementet inngikk en intensjonsavtale (MOU) med OHCHR i februar 2018 i anledning 70-års jubileet for FNs verdenserklæring for menneskerettigheter. Bakgrunnen for avtalen er behovet for å styrke investeringene i FNs menneskerettighetspilar. MOUen innebærer flerårig støtte til OHCHR, og nedfeller overordnede målsetninger for samarbeidet.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at OHCHR når sine strategiske mål for perioden 2018–2021, herunder:

- FNs menneskerettighetsmekanismer er effektive og solide, i tråd med sine mandater
- Internasjonale menneskerettigheter gjennomføres på landnivå
- Integreringen av menneskerettigheter i FN-systemet er styrket

Prioriteringer 2019

- Ytrings-, forenings- og forsamlingsfrihet og beskyttelse av menneskerettighetsforsvarere
- Tros- og livssynsfrihet og beskyttelse av religiøse minoriteter

- Tidlig varsling og respons på alvorlige og systematiske menneskerettighetsbrudd
- Beskytte rettighetene til utsatte og marginaliserte mennesker, med særlig fokus på kvinner, barn og unge, seksuelle minoriteter og urfolk
- Gjennomføring av FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter
- Kapasitet og ressurser for OHCHR til å møte staters behov for kapasitetsbygging på landnivå, med hovedfokus på land hvor Norge har et bilateralt engasjement og har mulighet til å følge opp samarbeidet på landnivå
- Integrering av menneskerettigheter i FNs arbeid med 2030-agendaen for bærekraftig utvikling, inkludert utvikling av metodikk og kvalitetssikring av data
- Videreutvikling av OHCHR's partnerskap i og utenfor FN for effektiv og koordinert oppfølging av anbefalinger fra FNs overvåkningsorganer på menneskerettighetsområdet
- At OHCHR bidrar til et samordnet og resultatorientert FN

Rapport 2017

Denne rapporten dekker deler av kap. 163 *Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter*, post 72 *Menneskerettigheter* i Prop. 1 S (2016–2017).

I 2017 var det 42 nye ratifiseringer av internasjonale menneskerettighetsinstrumenter. 165 periodiske statsrapporter om gjennomføring av FNs menneskerettighetskonvensjoner ble gjennomgått av konvensjonsorganene. I tillegg ble 138 statsrapporter mottatt. Den tredje runden av FNs menneskerettighetsråds landgjennomganger (Universal Periodic Review – UPR) startet i mai 2017. Totalt 28 landgjennomganger ble gjennomført. UPR fortsetter å være en viktig mekanisme for å adressere menneskerettighetsutfordringer og muligheter i enkeltland. Norge ga også i 2017 finansiell støtte til OHCHR's fond for teknisk assistanse til land som ønsker bistand til å gjennomføre aksepterte UPR-anbefalinger.

Flere land fortsatte å utvikle, vedta og gjennomføre nasjonale handlingsplaner for menneskerettigheter. Elfenbenskysten og Senegal vedtok handlingsplaner som inkorporerte alle anbefalinger mottatt av internasjonale menneskerettighetsmekanismer. Kamerun, Kongo og Ekvatorial Guinea startet prosesser for å utvikle lignende planer. Den demokratiske republikken Kongo, Malawi og Somalia har allerede utarbeidet slike planer og vedtagelse er ventet i 2018. Flere land prøver nå også ut digitale løsninger som gjør det mulig å knytte

implementeringen av menneskerettighetsanbefalinger til relevante bærekraftsmål. Paraguay ligger langt fremme i dette arbeidet gjennom sin reviderte versjon av det digitale programmet SIMORE.

Utvidelse av det demokratiske rommet har vært en av seks tematiske pilarer i OHCHR's strategiske rammeverk for 2014–2017. Ytrings-, forenings- og forsamlingsfrihet og styrket beskyttelse og kapasitet hos menneskerettighetsforsvarere har stått sentralt i dette arbeidet. OHCHR rapporterer om både positiv og negativ utvikling i 2017. Kambodsja har utviklet utkast til lov om tilgang til informasjon som i all hovedsak er i tråd med internasjonale standarder. Kenya har utviklet utkast til nasjonalt politikkdokument om borgerens deltagelse i beslutningsprosesser. Befolkningen skal få tilgang til informasjon og anledning til å bli hørt i spørsmål knyttet til lovendringer og politikkutvikling. Særlig oppmerksomhet er viet grupper i sårbare situasjoner for å sikre deres deltagelse i det politiske og offentlige liv. I Colombia har det nasjonale politiet utviklet en ny beskyttelsesstrategi for sårbare befolkningsgrupper. Gjennom denne mekanismen informerer OHCHR politiet om trusler og angrep mot menneskerettighetsforsvarere. Dette utløser en umiddelbar respons fra lokalt politi og etterforskningsgrupper. Både Den demokratiske republikken Kongo og Burkina Faso vedtok lover i 2017 om beskyttelse av menneskerettighetsforsvarere.

Samtidig har Kambodsja vedtatt endringer i lov om politiske partier som både begrenser ytringsfrihet og retten til å engasjere seg i politiske partier. Lokale myndigheter har ytterligere svekket adgangen til gjennomføre fredelige demonstrasjoner gjennom sin fortolkning av lov om fredelige demonstrasjoner. Egypt vedtok en lov i 2017 som regulerer arbeidet til organisasjoner i sivil samfunn og begrenser deres handlingsrom. Dette er eksempler som illustrerer at utviklingen går frem på noen områder mens den går tilbake på andre – også innenfor enkeltland. OHCHR er opptatt av å sikre tidlig varsling og respons ved alvorlige og systematiske menneskerettighetsbrudd, men også av å identifisere mulighetsrom og gi støtte til land som viser vilje til å bedre menneskerettighetssituasjonen. Selv om menneskerettighetene er under press i alle regioner, rapporteres det også om mange positive utviklingstrekk.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 165 mill. kroner for 2019.

Kap. 159 Regionbevilgninger

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
70	Midtøsten og Nord-Afrika, <i>kan overføres</i>	472 807
71	Europa og Sentral-Asia, <i>kan overføres</i>	755 674
72	Afghanistan, <i>kan overføres</i>	584 500
75	Afrika, <i>kan overføres</i>	1 015 584
76	Asia, <i>kan overføres</i>	110 328
77	Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	160 350
Sum kap. 0159		3 099 243

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Under dette kapittelet støttes i første rekke tiltak som bidrar til stabilisering, demokratisering og inkluderende økonomisk vekst med sikte på bærekraftig utvikling. I tillegg støttes tiltak som sørger for tilgang til rettssikkerhet for alle og som bygger robuste, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer, som uttrykt i FNs bærekraftsmål 16. Kapittelet er innrettet mot regionale tiltak, tverrsektorielle innsatser og stat-til-stat bistand knyttet til å fremme godt styresett. Andre tiltak som ikke faller naturlig inn under de tematiske kapitlene og postene vil også kunne støttes under dette kapittelet.

Støtte over regionbevilgningene sees i sammenheng med støtte over de tematiske postene, bl.a. for sårbare stater, utdanning, helse, menneskerettigheter, humanitær bistand, likestilling, næringsliv og fornybar energi.

Post 70 Midtøsten og Nord-Afrika, kan overføres

Bevilgningen dekker bistand til enkeltland og støtte til regionale tiltak i Midtøsten og Nord-Afrika. Særlig prioriterte områder er godt styresett, statsbygging og tverrsektoriell innsats.

Budsjettstøtten til de palestinske selvstyremyndighetene (PA), kjernestøtten til FNs hjelpeorganisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA) samt annen relevant innsats i regionen,

i samsvar med ovenstående føringer, omfattes av posten.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål i regionen:

- Sikkerhet og stabilitet er økt
- Styresett og demokratisk utvikling er forbedret
- Rettssikkerheten og respekten for menneskerettighetene er økt
- Den økonomiske utviklingen er styrket

Prioriteringer 2019

En stor del av støtten til Midtøsten og Nord-Afrika flyttes fra 2019 til de tematiske postene, herunder spesielt helse, utdanning, menneskerettigheter og fornybar energi. Dette inkluderer tematiske tiltak i regionen og deler av støtten til Palestina. Den nye post 70 vil i all hovedsak dekke norsk støtte til palestinske selvstyremyndigheter (PA), arbeidet med Giverlandsgruppen (AHLC), FNs hjelpeorganisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA) og den internasjonale observatørstyrken i Hebron (TIPH).

Den norske støtten til PA har som mål å bygge et institusjonelt fundament og sikre et bærekraftig økonomisk grunnlag for en fremtidig selvstendig palestinsk stat. Styrking av den palestinske økono-

mien er i dag av de mest effektive bidragene for å fremme to-statsløsningen. Giverlandsgruppen (AHLG) som ledes av Norge bidrar til byggingen av palestinske statsinstitusjoner, gjennom givermobilisering, reformer i palestinsk forvaltning og oppfordringer til partene om å etterleve inngåtte avtaler på det økonomiske området i Oslo-avtalene.

Budsjettstøtten er viktig for den palestinske økonomien og for myndighetenes evne til å yte utdannings- og helsetjenester til befolkningen. For Norge er det en forutsetning at budsjettstøtten til PA til enhver tid er gjenstand for reformkrav og underlagt robust kontroll. FN, Verdensbanken og Det internasjonale pengefondets regulære rapporter om den palestinske økonomien bidrar til en systematisk oppfølging og er en effektiv mekanisme for å etterprøve støtten til PA. Dette gir giverne større sikkerhet for at midlene går til tiltenkte formål, og er et viktig tiltak for å bekjempe korrupsjon. En bedret situasjon for den palestinske befolkningen i Gaza, inkludert at de palestinske selvstyremyndighetene overtar kontrollen over Gaza, er et viktig innsatsområde for Norge.

Utover støtten til Palestina, prioriteres regionale prosjekter innenfor godt styresett og økonomisk utvikling i Nord-Afrika.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 152 *Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika*, post 78 *Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika* i Prop. 1 S (2016–2017).

Målene for 2017 var å bidra til stabilisering og godt styresett gjennom statsbygging, demokratisk utvikling og godt styresett, tjenesteleveranser av høy kvalitet, gjenoppbygging av Gaza, fred og forsoning, likestilling og menneskerettigheter, inkludert kvinners rettigheter.

Palestina

De palestinske selvstyremyndighetene (PA) hadde også i 2017 fortsatt store finansieringsgap og statsforvaltningen var under sterkt økonomisk press. Budsjettstøtten til PA, som kanaliseres gjennom et flergiverfond ledet av Verdensbanken, var en viktig del av institusjonsbyggingen. Verdensbanken vurderer framgangen i PAs reformer innen finansforvaltning som positiv.

Norge har vært aktive i reformen av den lokale bistandskoordineringen (LACS) sammen med Verdensbanken, FNs spesialkoordinator for fredsprosessen i Midtøsten (UNSCO) og statsministerens kontor for å styrke myndighetenes kapa-

sitet til å styre og sikre effektiv forvaltning av internasjonal bistand. På oppdrag av Norad har Scanteam gjennomgått den norske budsjettstøtten i perioden 2010–2017. Funnene var i all hovedsak positive, og anbefalingen var at budsjettstøtten til PA bør videreføres.

Det palestinske statistikkbyrået (CBS) gjennomførte i 2017 med norsk støtte den tredje folketellingen noensinne, og leverer nå statistikk og forskning på internasjonalt nivå. Norge har siden 2012 støttet opprettelsen av det palestinske folkehelseinstituttet gjennom et samarbeid med Verdens helseorganisasjon (WHO), og instituttet ble i 2017 formelt opprettet ved lov. Det er nå operasjonelt og produserer statistikk og rapporter som er viktige for at myndighetene kan utarbeide god helsepolitikk.

Norsk støtte var avgjørende for å få innført nødvendige materialer til gjenoppbyggingen etter Gaza-krigen i 2014. Norge var blant de største giverne til Gaza Reconstruction Mechanism (GRM). Mekanismen har bidratt til gjenoppbyggingen av skadede bygg og hjem, til reparasjon av barnehager, skoler, sykehus og vann- og sanitærinfrastruktur, og har hatt positiv effekt på privat sektor og på den humanitære situasjonen i Gaza.

Gjennom sivilsamfunnsorganisasjoner bidro Norge til arbeidet for religiøs dialog, likestilling og kvinners deltakelse, og rapportering om korrupsjon og menneskerettighetsbrudd. Norsk støtte og samarbeid med FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) bistod PA i oppfølging av de syv internasjonale menneskerettighetskonvensjonene som Palestina tiltrådte i 2014. Dette arbeidet har bygget kapasitet både i PA og hos sivilsamfunnsaktører, og bidro til bedre dialog mellom disse partene.

I tillegg har Norge siden Oslo-avtalene ledet den internasjonale, sivile observatørstyrken i Hebron (TIPH). Fem land inkludert Norge bidrar med observatører og annet personell, samt finansiering. Dette nærværet er viktig for å bidra til stabilitet i den største og mest spente palestinske byen på Vestbredden.

Regionen for øvrig

I *Syrias* naboland *Libanon*, *Jordan* og *Irak* ble det gitt støtte til et forskningsbasert program som har sikret jobbmuligheter for syriske flyktninger i Libanon, Jordan og Irak.

I *Irak* bidro Norge til inkluderende økonomisk vekst og jobbskaping ved gründeropplæring for sårbare mennesker. Prosjektene kan vise til gode resultater.

I *Tunisia* ble det startet et program i regi av den internasjonale arbeidstakerorganisasjonen (ILO) for å skape anstendige arbeidsplasser for ungdom og kvinner – men det er for tidlig å rapportere om resultater. Forstudien til Sahara Forest Project er avsluttet og bidro med økt kompetanse innenfor fornybar energi og miljø. Norge støttet et prosjekt i regi av FNs utviklingsprogram (UNDP) for godt styresett og demokratisk reform rettet mot overgangsjustis, som også bidratt til å styrke lokalsamfunns evne til å forebygge konflikter. Tredje fase i ILOs program for samarbeid mellom partene i arbeidslivet er igangsatt. Samarbeidet mellom Næringslivets hovedorganisasjon (NHO) og søsterorganisasjonen The Tunisian Confederation of Industry, Trade and Handicraft (UTICA) har blant annet ført til utviklingen av en kommunikasjonsstrategi for UTICA og organisasjonens lokallag.

I *Marokko* og *Tunisia* bidro samarbeidet med Europarådet til institusjonsbygging i formelle statsinstitusjoner, oppbygging av uavhengige organer og av sivilt samfunn som vil bidra til et styrket grunnlag for menneskerettigheter, demokrati og rettssikkerhet.

I flere land i regionen har Norge bidratt til utvikling av kvinnelige fotballtrenere og kompetanseutvikling av lokale idrettsinstitusjoner gjennom samarbeidet med Norges Fotballforbund.

I *Egypt* støttet Norge ILO i utarbeidelsen av et nytt nasjonalt program for jobbskaping for ungdom gjennom verdikjedeutvikling, innovasjon og entreprenørskap. Norge støttet også organisasjonen Karama i deres arbeid for å påvirke parlamentarikere, ledere i lokalsamfunn og religiøse institusjoner om prinsippene om likhet for kjønn og ikke-diskriminering. Regjeringen støttet også UNFPAs arbeid med å bedre tilgangen til reproduktive helsetjenester, bekjempe kjønnsbasert vold samt støtte opp om gjennomføringen av den nasjonale befolkningsstrategien. Norsk støtte bidro særlig til å utvikle bedre datagrunnlag i det nasjonale statistikkbyrået i tillegg til at informasjon om folketellingen i 2017 nådde ut til det brede lag av befolkningen. Arbeidet med å kartlegge hvordan sivilt samfunn kan bidra i bekjempelse av voldelig ekstremisme er også startet.

I *Libya* støttet Norge UNDPs stabiliseringsfond, der formålet er å bygge legitimitet for samlingsregjeringen i den libyske befolkning gjennom rask rehabilitering av kritisk infrastruktur, bidra til å øke kapasitet hos lokale myndigheter samt engasjere lokale myndigheter i fredsbyggende aktiviteter. Det er foreløpig vanskelig å si noe om den langsiktige effekten, men en rekke

konkrete tiltak, innkjøp og rehabiliteringer ble gjennomført i flere områder i Libya.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 472,8 mill. kroner for 2019.

Post 71 Europa og Sentral-Asia, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til tiltak på Vest-Balkan (Albania, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Makedonia, Montenegro og Serbia) og i Eurasia (Armenia, Aserbajdsjan, Georgia, Hviterusland, Kasakhstan, Kirgisistan, Moldova, Tadsjikistan, Turkmenistan, Ukraina og Usbekistan). Posten omfatter også støtte til ODA-godkjente prosjekter og programmer i regi av Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) og Europarådet.

Stabiliteten er skjør og oppnådde fremskritt er reversible i områdene som dekkes av bevilgningen. Svak økonomisk utvikling, høy arbeidsledighet, omfattende korrupsjon og svake rettsstater bidrar til økte spenninger og fare for radikalisering internt i en del av landene. På Vest-Balkan kan slike spenninger slå over i motsetninger mellom landene, mens de særlig i Sentral-Asia kan bidra til spredning av ekstremisme og til migrasjonsstrømmer. Utviklingen åpner for illiberale og nasjonalistiske krefter, og gir rom for eksterne aktører som ønsker å motarbeide planer om dypere europeisk og euroatlantisk integrasjon.

I flere land finnes imidlertid positive utviklingstrekk. Viktig arbeid gjøres også av det sivile samfunn for å fremme demokrati, rettssikkerhet, godt styresett og menneskerettigheter. Rammebetingelsene for økonomisk vekst og sosiale reformer er krevende. EU og EUs medlemsland har styrket sitt engasjement i flere av landene. Norsk bistand må ses i sammenheng med, og skal være komplementær til, bidragene fra EU og de største giverne blant medlemslandene. Målene for den norske bistanden er sammenfallende med de bilaterale mottakerlandenes egne reformprogrammer og EUs prioriteringer. Den norske bistanden er derfor også en del av Norges samlede europapolitikk og sikkerhetspolitikk.

Utviklingen i Ukraina preges av Russlands folkerettsbrudd og arbeidet med å fornye statsmakten og utvikle en samfunnsmodell bygget på demokratiske og rettsstatlige verdier. Selv om Ukrainas reformtakt har økt vesentlig siden Verdensrevolusjonen i 2014, er det behov for å videreføre støtte til ytterligere reformer for å

fremme europeisk integrasjon og styrke landets evne til å bekjempe korrupsjon og tiltrekke seg vestlige næringslivsaktører. Det samme gjelder Georgia og Moldova. Bistanden til Vest-Balkan ble tilnærmet doblet i 2018, og denne styrkingen videreføres.

Den overordnede prioriteringen for Norges medlemskap i OSSE er å fremme fred og sikkerhet. I 2019 vil Norge bidra til å styrke OSSEs feltarbeid ytterligere. Norske interesser er også knyttet til særskilt prioriterte områder, hvor menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper har en sentral plass. OSSEs aktiviteter bidrar til å fremme dette i de landene bevilgningen dekker.

Europarådets rolle er å bevare kjerneverdiene menneskerettigheter, demokrati og rettsstat. Norge bidrar gjennom Europarådet til at medlemslandene oppfyller de krav som fremgår av Den europeiske menneskerettskonvensjonen og andre konvensjoner, blant annet gjennom støtte til helhetlige handlingsplaner for en rekke av organisasjonens 47 medlemsland.

Norsk innsats samsvarer med FNs mål for bærekraftig utvikling frem mot 2030. Bærekraftsmål 1 (utrydde fattigdom), 5 (likestilling mellom kjønnene), 7 (bærekraftig energi), 8 (anstendig arbeid og økonomisk vekst), 9 (innovasjon og infrastruktur) og 16 (fred og rettferdighet) er mest relevante for bistanden.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål i regionen:

- Sikkerhet og stabilitet er økt
- Kapasitet, styresett og demokratisk utvikling er forbedret
- Rettssikkerheten og respekten for menneskerettighetene er økt
- Den økonomiske utviklingen er styrket

Prioriteringer 2019

I Eurasia ønsker regjeringen særlig å prioritere de land som har tatt et klart valg i favør av en europeisk rettet reformpolitikk, først og fremst Georgia, Moldova og Ukraina. De tre landene har inngått assosieringsavtaler med EU som utgjør en forpliktende ramme for videre reformer. Reformvennlige krefter regionalt støttes også.

Utfordringene på Vest-Balkan er grensekryssende og delvis regionale. Det legges derfor opp til bistand til alle landene, herunder både landspecifikke og grensekryssende bistandstiltak.

Etniske og andre minoriteter, kvinner, barn og unge er særlige målgrupper for bistanden til Vest-Balkan.

Midler fra denne posten kan bli brukt til å finansiere sekonderinger av norsk personell til for eksempel OSSEs institusjoner og sendelag.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 164 *Fred, forsoning og demokrati*, post 71 *ODA-godkjente land på Balkan* og post 73 *Andre ODA-godkjente OSSE-land* i Prop. 1 S (2016–2017).

Kap. 164, post 71 ODA-godkjente land på Balkan

Mål for bevilgningen i 2017 var å bidra til utvikling av rettsstat og stabilitet.

På Vest-Balkan bidro norsk støtte til minerydding, kartverksamarbeid og økt regionalt samarbeid bl.a. innen justis- og forsvarssektoren. Det regionale husbyggingsprogrammet for flyktninger etter konfliktene på 90-tallet og det EU-ledede investeringsprogrammet for Vest-Balkan (WBIF) har fordret tett samarbeid og koordinering mellom landene og internt i landene. Husbyggingsprogrammet har siden oppstarten bidratt til at mer enn 10 000 flyktninger og internt fordrevne har fått en permanent bolig. Spesialdomstolen for Kosovo ble etablert. Domstolen skal behandle påståtte krigsforbrytelser begått av medlemmer av den væpnede kosovo-albanske organisasjonen (KLA) i perioden 1998–2000. Integrert utdanning i Makedonia ble styrket.

Næringslivet ble styrket gjennom kapitaltilførsel. Infrastruktur innen transportsektoren ble videre bygd ut gjennom WBIF, som er det viktigste instrumentet for å sikre en bærekraftig økonomisk utvikling på Vest-Balkan. Norge er største bilaterale bidragsyter. Det ble etablert samarbeid for bedre håndhevelse av konkurransepolitikk, og anti-diskrimineringskapasitet innen næringslivet ble styrket. Nye arbeidsplasser, særlig for kvinner, ble etablert gjennom støtte til oppstart av inkubator. Bistanden bidro til økt bruk av fornybare energikilder i husholdninger, og Norge har medvirket til forbedring av naturressursforvaltningen bl.a. gjennom bekjempelse av ulovlig fiske og til etableringen av et nytt Biodiversity Conservation Centre i Montenegro.

Norsk støtte har bidratt til økt kapasitet gjennom bl.a. bedre eiendoms- og valgregistre, kartproduksjon, kontroll og håndtering av beslag. Samarbeidet med domstolsadministrasjonene i Bosnia-Hercegovina og Kosovo, og i regionen,

bidro til å effektivisere og skape større grad av uavhengighet og åpenhet i domstolene. Integritetsarbeid innen forsvarssektoren i Bosnia-Hercegovina, Kosovo og Montenegro bidro til omstilling, åpenhet og korrupsjonsforebygging, og sivil kontroll. Nye områder ble ryddet for miner i Bosnia-Hercegovina. På migrasjonsområdet har Norge bidratt til bedret grensekontroll og migrasjonshåndtering i Kosovo, samt utarbeidelse av bedre lovverk i Serbia. Norsk støtte bidro til rettsstat og sikkerhet i bl.a. Kosovo, gjennom EUs rettsstatsoperasjon i Kosovo (EULEX) og OSSEs sendelag gjennom sekonderinger. Sivilsamfunnet i Makedonia, Montenegro og Serbia ble styrket gjennom egne sivilsamfunnsordninger.

Kap. 164, post 73 Andre ODA-godkjente OSSE-land

Mål for bevilgningen i 2017 var:

- Demokratisk samfunnsutvikling og respekt for menneskerettighetene
- Rettssikkerhet og godt styresett
- Bærekraftig utvikling
- Sikkerhet og stabilitet i regionen

Ukraina var den største mottakeren av norsk bistand i Eurasia under denne posten. Norsk støtte bidro til energieffektivisering, spesielt rettet mot skoler og offentlige institusjoner. Støtten bidro også til vektlegging av menneskerettigheter og demokratiske ferdigheter i Ukrainas utdanningssystem. I *Georgia* bidro norsk støtte til energieffektivisering, energisektorreform og bærekraftig forvaltning av landets naturressurser samt støtte til utarbeidelse av en ny lov om fornybar energi. Norge bidro også til å fremme kvinners rettigheter og likeverdige muligheter i næringslivet samt bevissthet om korrupsjonsbekjempelse. I *Moldova* fokuserte norsk støtte på reform av justissektoren og bidro til at kapasiteten til Moldovas nasjonale anti-korrupsjonssenter ble styrket.

Regionalt bidro Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) til utdanningssamarbeid på høyere nivå mellom institusjoner i Norge og Eurasia, med bedre studietilbud og omfattende utveksling av studenter og faglig ansatte som resultat. Den norske Helsingforskomiteen og deres nettverk bidro til at lokale menneskerettighetsorganisasjoner i Eurasia kunne være mer aktive i sine respektive land. Arbeidet med ytringsfrihet ble styrket gjennom støtte til Institute for War and Peace Reporting (IWPR), blant annet gjennom opplæring av journalister og utarbeidelse av rapporter om konfliktforhold i regionen, om kvinner, ungdom, fred og utvikling.

Norsk støtte bidro til at ofre for menneskehandel i Ukraina, Moldova og Sentral-Asia fikk medisinsk og psykologisk behandling, juridisk støtte og opplæring i å drive næringsvirksomhet. I *Kirgisistan* bidro Statistisk Sentralbyrå og Kartverket til bedre tilgang til statistikk, digitalisering av administrative data og moderniserte kart. I *Tadsjikistan* bidro Norge til elektrifisering av landsbyer på begge sider av grenseelven mellom Tadsjikistan og Afghanistan.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 755,7 mill. kroner for 2019.

Post 72 Afghanistan, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til politisk stabilisering, sikkerhet og godt styresett.

Afghanistan er ett av verdens fattigste land og har vært i væpnet konflikt i flere tiår. Landet står overfor store politiske, økonomiske og sikkerhetsmessige utfordringer. Myndighetene har et omfattende reform- og utviklingsprogram, men statsinstitusjonene er fremdeles svake og har liten gjennomføringsevne. Korrupsjon er utbredt.

Prioriterte sektorer for norsk innsats er godt styresett, utdanning og integrert landsbyggdutvikling (inkludert næringsutvikling og jobbskaping). Kvinners stilling og antikorrupsjon er tverrgående prioriteringer. Norge bidrar også med betydelig humanitær bistand under kap. 150 *Humanitær bistand*, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand*, og støtte til tiltak for å forebygge migrasjon.

Bistanden kanaliseres gjennom Verdensbanken, FN og norske og internasjonale frivillige organisasjoner. Støtten er de senere år konsentrert om færre kanaler og tilskuddsmottakere, og det legges vekt på å identifisere partnere som leverer resultater og har tilfredsstillende rutiner for forvaltning og overvåking.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål i regionen:

- Sikkerhet og stabilitet er økt
- Kapasitet, styresett og demokratisk utvikling er forbedret
- Rettssikkerheten og respekten for menneskerettighetene er økt
- Den økonomiske utviklingen er styrket

Prioriteringer 2019

Norge vil fortsette å prioritere innsats for å bidra til stabilisering og utvikling i Afghanistan sammen med allierte og partnere, samt legge til rette for en varig politisk fredsløsning. Den sivile bistanden må ses i sammenheng med Norges militære bidrag og innsatsen for å fremme fred og forsoning.

Det vil være viktig å konsolidere og bevare de resultatene som er oppnådd over tid, slik som institusjonsbygging, bedre kår for kvinner, økt andel jenter i skolen og bedre tilgang til helsetjenester. En forverret sikkerhetssituasjon og omfattende korrupsjon setter fremgangen under press. Afghanistan vil være avhengig av et fortsatt høyt nivå på internasjonal bistand i lang tid fremover, både fordi det tar tiår å utvikle institusjoner og fordi utviklingen ikke kan bli bærekraftig før konflikten med Taliban er bilagt. Norge vil derfor støtte regionalt samarbeid og bestrebelser for en inkluderende løsning som bevarer demokrati og rettigheter, inkludert for kvinner. Afghanske myndigheter må samtidig levere på sine forpliktelser om reformer, demokratisk utvikling, anti-korrupsjon og sikring av grunnleggende rettigheter og deltakelse for kvinner.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker deler av kap. 151 *Bistand til Asia*, post 78 *Regionbevilgningen for Asia* i Prop. 1 S (2016–2017).

Den norske innsatsen prioriterte utdanning, nærings- og landsbygdsutvikling og styresett med vekt på sikkerhet, likestilling, menneskerettigheter og arbeid mot korrupsjon.

Norge bidro til stabilisering og utvikling av afghansk statsforvaltning gjennom Verdensbankens flergiverfond, Afghanistan Reconstruction Trust Fund (ARTF) samt til at omlag 153 000 stillinger, hvorav 3 000 kvinner, innen politi og fengselsvesen fikk utbetalt lønninger gjennom FNs flergiverfond, Law and Order Trust Fund (LOTFA).

Norsk bistand fremmet tilgjengelighet og kvalitet innen utdanningssektoren i Afghanistan, herunder i Faryab provins. Flere kvinnelige lærere fikk videreutdanning og flere skoler ble bygget og rehabilitert med nødvendige tiltak for sikkerhet og sanitære forhold. Dette er av avgjørende betydning for jenters mulighet til utdanning. Totalt 5,5 millioner gutter og 3,4 millioner jenter var innskrevet fra første til tolvte klasse i 2017. Det er imidlertid fremdeles store utfordringer knyttet til skoledeltakelse blant jenter.

Norge bidro videre til næringsutvikling og skapte arbeidsplasser gjennom Verdensbankens flergiverfond og gjennom norske og internasjonale frivillige organisasjoner. Norge krevde sammen med andre toneangivende givere tydelige grep fra FN og afghanske myndigheter for å motvirke korrupsjon.

Norge fremmet likestilling og kvinners rettigheter gjennom både tverrgående og spesifikke tiltak, og bidro til utvikling av lovgivning for kvinners rettigheter og mot vold mot kvinner. Gjennom FN-organisasjonen UN Women bidro Norge til å styrke nasjonale institusjoners kompetanse og kapasitet. 239 kvinner fikk jordmorutdanning gjennom Den norske Afghanistankomiteen i 2017.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 584,5 mill. kroner for 2019.

Post 75 Afrika, kan overføres

Denne bevilgningen dekker innsats i Afrika sør for Sahara, med hovedvekt på langsiktig utviklingssamarbeid og Norges partnerland. Bevilgningen er primært rettet mot godt styresett, tiltak som omfatter flere sektorer og regionale tiltak. Dette inkluderer tiltak for statsbygging og fremme av stabilitet, demokratisering og deltakelse, nasjonal ressursmobilisering og finansforvaltning, samt tverrsektoriell innsats inkludert gjennom flergiverfond. Posten skal videre brukes til tiltak som styrker regionale organisasjoner og aktører i Afrika sør for Sahara. Støtten skal innrettes etter den lokale konteksten og behov i hvert enkelt land eller region. Innsatsen utvikles i samarbeid med nasjonale myndigheter og lokale samarbeidspartnere så vel som FN, Verdensbanken, Afrikabanken og andre regionale aktører, samt frivillige organisasjoner.

Afrika sør for Sahara er et av de områdene i verden som ikke er i rute til å nå bærekraftsmålene. Regionbevilgningen skal bidra til å legge til rette for en bærekraftig utvikling i Afrika sør for Sahara. En grunnleggende utfordring for afrikanske land er at den økonomiske utviklingen ikke holder tritt med den sterke befolkningsveksten og heller ikke skaper tilstrekkelig nye jobber til en stadig yngre befolkning. Norge skal bidra til å støtte landenes innsats for bedring av økonomiske og politiske rammevilkår, tilrettelegging for diversifisering av økonomier og nødvendige investeringer i infrastruktur og menneskelig kapital.

Svakt og mangelfullt styresett, inkludert korrupsjonsbekjempelse, framstår som en av de sentrale utfordringene for kontinentet. Dette begrenser også evnen til å skape inkluderende vekst. De siste årene har ledere i flere land arbeidet med å forlenge sine perioder ved makten. Dette skaper sosial uro, spesielt i tilknytning til avvikling av valg. Samtidig er det stadig flere land som avholder frie og rettfærdige valg og lykkes med fredelige maktskifter. Disse landene er gode eksempler for sine naboland.

Kontinentet preges av mange og langvarige konflikter. Rekordmange er på flukt. Befolkningens sårbarhet forverres ofte av en kombinasjon av ustabilitet, konflikt, miljøforringelse og klimaendringer. Det er positivt at afrikanske land og institusjoner tar sterkere styring i håndtering av konflikter og kriser på eget kontinentet. Denne innsatsen kan det internasjonale samfunn være med på å styrke, også med norske bidrag.

Afrikanske land etterspør i større grad utenlandske investeringer. Regjeringen arbeider for å utvikle partnerskap med afrikanske land som er bredere både politisk og økonomisk enn tradisjonell bistand. Dette innebærer også å skape gode og forutsigbare rammebetingelser for privat sektor.

Den afrikanske union (AU) blir stadig viktigere på det afrikanske kontinentet og som arena der beslutninger som angår norske interesser fattes. AU er også i økende grad en betydningsfull aktør i det globale ordskiftet. Støtten til AU skal bidra til gjennomføring av Afrikas eget utviklingsrammeverk «Agenda 2063» om et Afrika som er integrert, rikt og fredelig. Bedring av afrikanske institusjoners sivile kapasitet til å forebygge, håndtere og løse konflikter står sentralt. Fred og sikkerhet har vært et hovedsamarbeidsområde med AU. Fremme av regional økonomisk integrasjon, migrasjon, maritime spørsmål (inkl. blå økonomi), styresett, likestilling, menneskerettigheter og utdanning er andre viktige innsatsområder. I tillegg til AU samarbeider Norge direkte eller indirekte med subregionale organisasjoner og ikke-statlige organisasjoner eller institusjoner som bidrar med analyse, rådgivning og kapasitetsbygging til nasjonale myndigheter og regionale aktører på kontinentet.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål i regionen:

- Sikkerhet og stabilitet er økt
- Kapasitet, styresett og demokratisk utvikling er forbedret
- Rettssikkerheten og respekten for menneskerettighetene er økt
- Den økonomiske utviklingen er styrket

Prioriteringer 2019

Regjeringen har foreslått å prioritere samarbeidet med Etiopia, Ghana, Malawi, Mali, Mosambik, Niger, Somalia, Sør-Sudan, Tanzania og Uganda. I tillegg har Norge etablert utviklingssamarbeid med bl.a. Angola, Den demokratiske republikken Kongo, Kenya, Liberia, Madagaskar, Sudan, Nigeria, Sentralafrikanske republikk og Sør Afrika.

Tiltak som styrker afrikanske institusjoner, fremmer stabilitet, demokratiske prosesser og menneskerettigheter, godt styresett og rettsstatsprinsipper er prioritert. Dette inkluderer støtte til gjennomføring av valg og styrking av sivil samfunn gjennom strategisk samarbeid med utvalgte (lokale) organisasjoner. Posten skal benyttes til jobbskaping og inkluderende økonomisk utvikling, særlig gjennom tiltak som styrker finansforvaltning og næringslivets rammevilkår.

Innsats for å styrke regionale organisasjoner og institusjoner i Afrika sør for Sahara er prioritert. Dette gjelder spesielt støtte til AU, subregionale organisasjoner, og afrikanske institusjoner som bidrar med rådgivning og kapasitetsbygging til afrikanske myndigheter og institusjoner. Det gis også prioritet til regionale tiltak i Sahel, Great Lakes og på Afrikas Horn.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 150 *Regionbevilgning for Afrika*, post 78 *Bistand til Afrika* i Prop. 1 S (2016–2017). Målene for samarbeidet med Afrika sør for Sahara i 2017 var:

- Inkluderende økonomisk vekst og stimulere privat sektor, investeringer og næringsutvikling, herunder infrastruktur, utdanning og jobbskaping
- Bærekraftig forvaltning av naturressurser
- Demokrati, godt styresett og menneskerettigheter, herunder respekt for kvinners rettigheter og kvinners deltakelse i beslutningsorgan og næringsliv

- Forebygging av konflikter, tilrettelegging for fredelig sameksistens og bekjempelse av voldelig ekstremisme og organisert kriminalitet
- Bedrede levebetingelser som gjør det attraktivt å bli boende i Afrika og reduserer grunnlaget for irregulær migrasjon
- Afrikas omforente strategier for å møte kontinentets utfordringer knyttet til økonomisk vekst, demokrati og styresett, samt fred og sikkerhet

Inkluderende økonomisk vekst og stimulere privat sektor, investeringer og næringsutvikling, herunder infrastruktur, utdanning og jobbskaping

I *Liberia* ble tre store energiprosjekter ferdigstilt og bidrar til bedre strømtilgang. Koordinering mellom myndigheter og givere på energiområdet er styrket.

Foruten helse og utdanning, var landbruk et hovedområde for norsk innsats i *Malawi*. Levekårsundersøkelser viser at 75 pst. av de 1,2 millioner husholdningene som deltar i det norsk-støttede program produserte tilstrekkelig mat for husholdet i 2017. Et mer markedsbasert og privat-sektorbasert program har gitt en viss økning av inntektene. Landbruksstøtten har i mindre grad lyktes i å utvikle sektoren fra selvbergingslandbruk utover de som er direkte berørt av programmene.

I *Mali* har norsk støtte over flere år til det maliske forskningsinstituttet for rural økonomi, Malis klimafond og Mali Folkesenter bidratt til at flere titusentalls bønder og deres familier har fått en mer stabil og bedret matsituasjon.

Jobbskaping spesielt på landsbygda i *Mosambik* var prioritert. Det ble i 2017 inngått et strategisk partnerskap med Yara og organisasjonen CLUSA der formålet er å øke matproduksjonen og etablere arbeidsplasser for bønder gjennom tilgang til land. Gjennom CLUSA har den norske støtten bidratt til at 13 500 bønder har tatt i bruk miljø- og klimavennlig dyrkingsmetode og mer enn 700 bønder har fått legalisert eiendomsretten til land. Jordbruksproduksjonen har økt betydelig i prosjektområdene.

I *Niger* bidro samarbeidet med Care Norge og WFP til modernisering av landbruket og styrket matsikkerhet i utvalgte landkommuner.

Gjennom FAO ble det gitt støtte til økt matvareressikkerhet og klimarobust landbruk i det nordøstlige *Nigeria*. 5 000 husholdninger med totalt om lag 35 000 mennesker, hvorav en fjerdedel

ledet av kvinner, mottok tørkeresistente såkorn, gjødsel og utstyr til klimarobust landbruk.

Bærekraftig forvaltning av naturressurser

Gjennom klimapartnerskapet med *Etiopia* har Norge bidratt til bedre landforvaltning og økt produktivitet i landbruket. Institusjonssamarbeidet med universiteter har økt kompetansenivå og datagrunnlag for landbruk og naturressursforvaltning.

I *Ghana* har Olje for utvikling-programmet (Ofu) bidratt til digitalisering av seismiske data, utarbeidelse av forvaltningsplaner og reguleringer samt styrket koordinering innen energisektoren med bl.a. Verdensbanken.

I *Mosambik*, gjennom langsiktig bistand innen fornybar energi, Olje for utvikling og samarbeid mellom Norges bank og Sentralbanken bidrar Norge til økt elektrifisering, bedre styresett, anti-korrupsjon og åpenhet. Ofu-programmet har bidratt til mer effektiv og bærekraftig naturressursforvaltning blant annet gjennom utviklingen av juridisk rammeverk for olje- og gassutvinning, miljø og kapasitetsbygging i nasjonale institusjoner.

I *Uganda* har Ofu-programmet bidratt til oppbygging av den ugandiske regjeringens rammeverk for forvaltning av oljeressurser samt fagkompetanse. Det er blitt utferdiget en miljølov og nøkkeldokumenter for forvaltning av et petroleumsfond er på plass.

I *Angola* styrket Ofu-programmet angolanske petroleumsmyndigheters kapasitet til gjennomføring av tilsyn, styrket operasjonell sikkerhet og generell forvaltningskompetanse i ansvarlig departement. Institusjonssamarbeidet med fiskerimyndighetene har bidratt til kompetanse og kapasitetsheving som vil kunne muliggjøre eksport av angolansk sjømat til nye markeder.

Ofu-programmet i *Sudan* bidro i 2017 til ferdigstillelse av en ny oljepolicy, i tillegg til generelt bedre forvaltning av Sudans oljeressurser.

I *Sør-Afrika* støttet Norge bærekraftig forvaltning av naturressurser gjennom et opplærings-senter for fiskeriinspektører, politi og andre myndighetsaktører som arbeider mot fiskerikriminalitet. Norsk støtte har også gått til forskningssamarbeidet SANCOOP, som ved en nylig sluttgjennomgang viste gode resultater fra totalt 19 prosjekter innen miljø, fornybar energi og klima. Samarbeidet videreføres, med større fokus på hav og blå økonomi, i en ny avtale kalt SANOCEAN fra 2017.

Demokrati, godt styresett og menneskerettigheter, herunder respekt for kvinners rettigheter og kvinners deltakelse i beslutningsorgan og næringsliv

I *Etiopia* første norsk bistand til at flere ble tilbudt fri rettshjelp. Gjennom opplæringstiltak ble en økende andel innen politi-, fengsel- og øvrig sikkerhetsapparat bevisstgjort om viktige rettsstatsprinsipper. Innsatsen for likestilling fremmet fokus på reproduktive rettigheter og bekjempelse av kjønnslemlestelse.

I *Malawi* bidro norsk støtte til FN til at totalt 9,2 millioner malawiske statsborgere (42 pst. av befolkningen) over 16 år ble registrert i det nye nasjonale ID-systemet. Omtrent 3,7 millioner barn under 16 år har også blitt registrert og vil få utstedt fødselsattest.

Gjennom samarbeid med UNFPA innen reproduktiv helse i *Niger* fikk 430 utvalgte landkommuner opplæring i de sosiale og helsemessige konsekvenser av barneekteskap og tidlige graviditeter. 1 500 000 jenter fikk undervisning i moderne familieplanlegging.

I *Somalia* fikk over 300 000 mennesker med norsk støtte tilgang til tjenester og infrastruktur i områder som er frigjort fra Al-Shabaab og flere hundre ungdommer fikk tilgang til yrkesutdanning, offentlige midler ble overført fra sentralt til føderalt nivå og skatteinngangen økte. Verdensbanken, FN, Nordic International Support Foundation og Somalia Stability Fund var de viktigste kanalene for norsk støtte. Gjennom Verdensbanken bidro Norge til gjenoppbygging av landets finansforvaltning. Gjennom UNDPs flergiverfond bidro Norge til gode resultater på utvikling av lokalforvaltning.

Arbeidet med å styrke respekt for menneskerettigheter, godt styresett og demokratisk utvikling i *Sør-Sudan* ble videreført, men krisen i landet forhindret bedring i situasjonen. Gjennom arbeidet med å styrke styresett og offentlig administrasjon ga IGADs regionale kapasitetsprogram opplæring til om lag 400 ansatte i offentlig sektor. Styrking av Riksrevisors kompetanse og rapporteringskapasitet var også viktig.

Reformprogrammet innen skatteadministrasjon i *Tanzania* har bidratt til betydelig økning i skatteinngangen, redusert privat sektors kostnad ved å overholde skattelover og –regelverk, samt bedret rammevilkårene for handel gjennom forenklinger i tolladministrasjonen. Reformprogrammet for offentlig finansforvaltning har levert systemer som har gjort det mulig å fjerne tusenvis av fiktive offentlige tjenestepersoner. Norsk støtte til lokale menneskerettig-

hetsorganisasjoner har bidratt til styrking av rettsvernet og menneskerettighetene. I 2017 mottok mer enn 12 000 personer rettshjelp gjennom Tanzania Legal and Human Rights Centre (LHRC). LHRC førte og vant 109 saker i domstolene. Zanzibar Legal Services Centre (ZLSC) ga i 2017 rettshjelp til 1 388 fattige, kvinner og barn, funksjonshemmede, marginaliserte og andre vanskeligstilte personer på Zanzibar. ZLSC gjennomførte også opplæring i menneskerettigheter for lærere, politiet og ansatte i domstolsapparatet.

Gjennom flergiverprogrammet FINMAP ledet av Verdensbanken, bidro Norge til å styrke *Ugandas* offentlige finansforvaltning. Norge prioriterte demokratisk styresett og utvikling gjennom støtte til flergiverfondet Democratic Governance Facility og til FNs høykommissær for menneskerettigheter. Dette samarbeidet har styrket politiske partier, rettsvesen og det sivile samfunn samt økt kompetansen om menneskerettigheter i politi og Ugandas menneskerettighetskomisjon. Selv om det politiske rommet og respekten for menneskerettigheter generelt ikke har økt, har støtten bidratt til å unngå en forverring.

Den demokratiske utvikling og menneskerettighetssituasjonen i *Kenya* hadde en vanskelig periode i forbindelse med valgene høsten 2017. Gjennom Norges koordinatorrolle for den internasjonale valgstøtten og samarbeidet med UNDP og ledende menneskerettighetsorganisasjoner bidro norsk støtte til å trekke i retning av en mer demokratiske valgprosess.

Norge støttet Women's Situation Room i *Liberia* for å bidra til et åpent og fredelig presidentvalg i 2017.

Gjennom støtte til FNs utviklingsprogram bidro Norge til å styrke *Madagaskars* demokratiske utvikling ved at Madagaskars uavhengige valgkomisjon gjennomførte omfattende velgeropplæring, informasjonsvirksomhet, juridisk rådgivning og velgerregistrering.

Forebygging av konflikter, tilrettelegging for fredelig sameksistens og bekjempelse av voldelig ekstremisme og organisert kriminalitet

Støtte gjennom FN til implementeringen av fredsavtalen bidro til etablering og opplæring av overgangsmyndigheter i de fem nordlige regionene i *Mali*. Støtte gjennom UNDP bidro til gjenoppbygging og rehabilitering av rundt 50 offentlige bygg, slik at statlige myndighetspersoner skal kunne returnere til regionene i nord etter krigen.

I *Mosambik* var Norge engasjert i fredsprosessen og fredsskapende tiltak sammen med et fåtall andre land. Data om kvinners sårbarhet i konflikt ble samlet inn som første ledd i et samarbeid med likestillingsministeriet og UN Women om gjennomføring av Mosambiks handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet.

Norsk støtte til ulike fredsinitiativ var et viktig bidrag til å motvirke et totalt sammenbrudd og en påfølgende humanitær katastrofe i *Sør-Sudan*. Det ble gitt støtte til fredsforhandlingene i regi av regionale organisasjoner, personell til overvåkningsmekanismene for fredsavtalen fra 2015 og bidrag til fred- og forsoningsarbeid på lokalt plan inkludert gjennom kirkenettverkene.

I *Den demokratiske republikken Kongo* nådde FNs stabiliseringsfond, gjennom betydelige bidrag fra Norge, ut til 450 000 personer i de fem prioriterte konfliktområdene. Fondet har blant annet bidratt til fredelig konfliktløsning knyttet til landspørsmål, bruk av formelle rettssystem og bedre forståelse for regler og beskyttelsesbehov i naturreservat i Ituri-provinsen. Det ble gitt retts hjelp til kvinner som er utsatt for seksualisert vold og mobile domstoler dømte overgripere til fengsel i en rekke saker.

I *Nigeria* bidro det strategiske samarbeidet med Unicef om kvinner, fred og sikkerhet til å styrke rettighetene for kvinner og barn som har vært bortført av Boko Haram. Nigerias kvinne departementet, UN-Women og Unicef avholdt med norske midler en landsomfattende konferanse om kvinner, fred og sikkerhet i Abuja.

Norsk støtte til det danske programmet for fred og stabilitet i Sahel bidro til regional konfliktforebygging og stabilitet gjennom økt parlamentarisk samarbeid i Sahel.

Bedrede levebetingelser som gjør det attraktivt å bli boende i Afrika og reduserer grunnlaget for irregulær migrasjon

Summen av de norske tiltakene bidro til å bedre levekårene og på denne måten redusere grunnlaget for irregulær migrasjon. Gjennom FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC) bidro Norge til økt kunnskap om organisert kriminalitet og illegal migrasjon i Niger og Mali.

Afrikas omforente strategier for å møte kontinentets utfordringer knyttet til økonomisk vekst, demokrati og styresett, samt fred og sikkerhet

Norsk støtte bidro til å styrke AUs kapasitet på flere sentrale områder. Gjennom Training for Peace-programmet, sekondering av sivile til AUs fredsoperasjoner, støtte til FNs kontor til AU, støtte til AUs spesialutsending for kvinner, fred og sikkerhet samt støtte til AUs flergiverfond for lønninger og liaisonkontorer på kontinentet har Norge bidratt til å styrke AUs kapasitet til konfliktforebygging og håndtering. Etablering av nettverk av kvinnelige afrikanske fredsmeglere (FemWise) og Mediation Support Unit har bidratt til å styrke evne til å håndtere kriser. En gjennomgang av de sivile kapasitetene i African Standby Force viser en markant forbedring. Norge bidro til økt fokus på og kunnskap om menneskerettigheter på kontinentet, styrket evne til forebyggende diplomati og valgobservasjon gjennom samarbeid med AUs politiske avdeling, Training for Peace, IDEA og støtte til AUs menneskerettighetsarbeid. Norsk støtte gjennom IOM var et sentralt bidrag til framforhandlingen av en protokoll for fri bevegelse på kontinentet. Norsk støtte til FNs kontor til AU og AUs kontor til FN har bidratt til å bedre forholdet mellom FN og AU. Samarbeid med AU på utdanning bidro til økt bevisstgjøring om behovet for styrking av jenters utdanning innen realfag og «safe schools» erklæringen. Gjennom støtte til UNECA bidro Norge til arbeidet med en kontinental frihandelsavtale.

Gjennom grunnstøtten til Kofi Annan International Peace Keeping Training Centre (KAIPTC) bidro Norge til å styrke den regionale analysekapasitet og til opplæring av sivilt afrikansk fredsoperativt personell. Institute for Justice and Reconciliation (IJR) har vært viktig for utvikling av SADC og AUs politikk når det gjelder overgangsrettferdighet. Gjennom ACCORD er AU og andre regionale aktørers evne til å skape fred og sikkerhet gjennom dialog styrket. ACCORD bidrar med rådgivning og trening til AU, forsker på konflikttrender på kontinentet og foretar stille diplomati for å dreie dialog i konfliktland i konstruktiv retning. Gjennom kjernestøtte til Institute for Security Studies (ISS) støttes rådgivning og trening av nasjonale myndigheter og regionale organisasjoner. ISS er en tydelig og kritisk stemme i den offentlige debatten i Afrika og samarbeider med FN og regionale institusjoner og AU.

Støtte til regional økonomisk integrasjon i East African Community (EAC) og EACs partnerskapsfond bidro blant annet til gjennomføring

av protokollen for EACs felles marked gjennom validering og iverksettelse av regionale transport-systemer og harmonisering av utdanningssektoren.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 1 015,6 mill. kroner for 2019.

Post 76 Asia, kan overføres

Denne bevilgningen dekker støtte til tiltak i land i Asia og Oseania for å bidra til politisk stabilisering og bedre styresett samt multisektorprogrammer og regionale tiltak som ikke dekkes av andre budsjettposter.

Sterk økonomisk vekst i Asia har gjort at mange av landene i regionen har gått fra å være lavinntektsland til å få status som mellominntektsland, og den norske bistanden til Asia er derfor blitt redusert de senere år. Norsk bistand til Asia går til enkelte svært fattige land, enkelte land med store ulikheter og andre utfordringer, samt land i eller på vei ut av konflikt.

Norsk bistand til Asia over denne posten er i hovedsak konsentrert om Myanmar og Nepal samt om regional støtte gjennom Sammenslutningen av sørøst-asiatiske nasjoner (ASEAN).

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål i regionen:

- Sikkerhet og stabilitet er økt
- Kapasitet, styresett og demokratisk utvikling er forbedret
- Rettssikkerheten og respekten for menneskerettighetene er økt
- Den økonomiske utviklingen er styrket

Prioriteringer 2019

Regjeringen har foreslått å prioritere samarbeidet med Indonesia, Myanmar og Nepal.

I Nepal vil Regjeringen fortsette å støtte overgangen fra sentralstyrt til føderalt system, herunder finansiere oppbygging av kompetanse i de nye kommunene.

I Myanmar vil Regjeringen fortsette å bidra til landets reform- og demokratiseringsprosess og støtte opp om landets sivile myndigheter. Regjeringen vil fortsatt ha fokus på fred og forsoning, i tillegg til den politiske og økonomiske reformprosessen. Myanmar er satsingsland for kvinner, fred og sikkerhet. Norsk støtte går blant annet til

media, kapasitetsbygging og tillitsskapende tiltak mellom sentralmyndighetene, de væpnede etniske gruppene og lokalbefolkningen.

I tillegg vil Regjeringen fortsette å støtte opp om klima- og utviklingssamarbeidet mellom de åtte medlemslandene i International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD), Afghanistan, Bangladesh, Bhutan, Kina, India, Myanmar, Nepal og Pakistan.

Regjeringen vil videreføre og styrke sektordialogpartnerskapet med ASEAN innenfor prioriterte sektorer, samt fortsette å delta i Asia-Europe Meeting (ASEM) med en tydelig norsk profil på utvalgte temaer.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 151 *Bistand til Asia*, post 78 *Regionbevilgning for Asia* i Prop. 1 S (2016–2017). Målene for den norske innsatsen i 2017 var økt regional stabilitet, godt styresett med vekt på sikkerhet, likestilling, menneskerettigheter og arbeid mot korrupsjon, en bærekraftig økonomisk utvikling med fokus på fornybar energi, investeringer og næringsutvikling, samt landsbygdutvikling.

Økt regional stabilitet, godt styresett med vekt på sikkerhet, likestilling, menneskerettigheter og arbeid mot korrupsjon

I Myanmar bidro Norges støtte til International IDEAs Myanmar Constitution Centre til opplæring i demokratikunnskap for medie- og sivilsamfunnsorganisasjoner. Gjennom Mon National Education Committee som ble støttet gjennom Norsk Folkehjelp fikk minoritetsbarn grunnutdanning på eget morsmål. Samarbeidet mellom NUPI og Myanmar Institute for Strategic and International Studies (MISIS) har bidratt til å styrke MISIS som en utenrikspolitisk tenketank. Norges støtte til Hope International har vært innrettet mot at etniske væpnede grupper styrker sin demokratiske utvikling og evne til økonomisk styring innenfor sine områder.

I Nepal var norsk støtte rettet mot å lette overgangen til en føderal struktur samt å bedre mulighetene til marginaliserte og sårbare grupper. Norge bidro blant annet til slutføring av nødvendig juridisk rammeverk for lokale myndigheter for å gi sårbare grupper bedre tilgang til tjenester. Offentlig finansforvaltning ble styrket på lokalt plan og tilpasset den nye føderale strukturen. En sluttevaluering fra FNs utviklingsprogram (UNDP) fra 2017 viste at 175 000 mennesker, spe-

sielt fra marginaliserte og sårbare grupper, har fått rettshjelp under et norskstøttet program. Norsk støtte til et landsdekkende program for lokalt styresett mobiliserte fattige, kvinner, barn og andre marginaliserte grupper til å delta i politikk og samfunn. Gjennom 44 000 lokale institusjoner har 1,2 millioner borgere blitt involvert i planlegging, utvikling av lokalsamfunnet og ansvarliggjøring av lokale myndigheter.

I løpet av 2017 gjennomførte Valgkommissjonen i Nepal valg på lokalt, provins- og føderalt nivå. Det ble gitt støtte til velgeropplæring og økt kapasitet i valgkommissjonen. Valgkommissjonen gjennomførte valgene på en profesjonell måte og lyktes med sikre et krav om en minimumsrepresentasjon av kvinner på minst 33 pst. i parlamentet. Norge hadde en ledende rolle i koordineringen av givene i forbindelse med valgene.

I *Indonesia* resulterte samarbeidet mellom universitetene i Agder og Oslo og Universitas Gadjah Mada i Yogyakarta i at det ble gitt stipend til 41 mastergrader og 5 doktorgrader, og i at kunnskapen om demokratiutvikling i Indonesia har økt. Norge støttet også igangsettelsen av et sørsørprosjekt mellom Indonesia, UNDP og Øst-Timor, der oppbygging av et indonesisk bistandsorgan inngår.

I *Øst-Timor* styrket støtte til FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC) kapasiteten til Øst-Timors antikorrupsjonskommissjon innen etterforskning og forebygging. Bistand til grasrotorganisasjoner som jobber med kvinner og likestilling var viktig for å få vold i familien definert som en forbrytelse, og har også bidratt til at antallet kvinner som stiller som kandidat i valg av landsbysjef har økt til 319, sammenliknet med 42 i 2009.

I *Bangladesh* bidro norsk støtte til styrket kompetanse ved Bangladesh Bureau of Statistics (BBS) og til kunnskapsutvekslingen mellom BBS og Statistisk sentralbyrå (SSB).

I *Pakistan* støttet Norge UNDPs «Youth and social cohesion program» for forebygging av rekruttering til voldelig ekstremisme, særlig blant ungdom. Norsk støtte til den frivillige organisasjonen Sahil resulterte i utvikling av undervisnings- og informasjonsmateriell om seksuelt misbruk av barn som nå brukes av over 100 000 elever. Den norske støtten har også bidratt til at Sahil har kunnet tilby juridisk bistand og profesjonell hjelp til ofre samt til at flere overgrepssaker er blitt ført for retten. Gjennom støtte til Verdens matvareprogramms arbeid for institusjonalisert krisehåndtering i lokalsamfunn, bidro Norge til kapasitetsbygging på myndighetsnivå og i lokalsamfunnene.

Norsk støtte gjennom UN Women bidro til at om lag 15 000 hjemmebaserte kvinnelige arbeidere fikk yrkesopplæring, helse- og sosialhjelp og organiserte seg i fagforeninger og kooperativer. UN Women var også involvert i utarbeidelsen av en ny lov om beskyttelse av kvinner «Protection of Women Against Violence Bill» i delstaten Punjab. Norsk støtte til UNODCs kriminalitetsforebyggende program «Enhance capacities of criminal justice actors in Punjab» økte kapasiteten og kvaliteten på etterforskning. Norge støttet også Pakistans største og mest sentrale menneskerettighetsorganisasjon Human Rights Commission of Pakistan (HRCP).

I *Sri Lanka* bidro norsk støtte til gjenoppbygging, gjenbosetting og jobbskaping i de konfliktrammede områdene i nord. Gjennom Norges Geotekniske Instituts faglige klimasamarbeid med National Building Research Organisation i Sri Lanka er det etablert et tidlig varslingsystem for jordskred og sårbare områder er kartlagt. Landet har også styrket kapasiteten på katastrofeforebygging.

Norsk støtte til det srilankiske presseinstituttet medvirket til økt bevissthet rundt retten til informasjon og ga 112 journalister opplæring i pressefrihet og medieetikk. Støtte til kvinneorganisasjoner bidro til at kvinner fra konfliktrammede områder har deltatt i prosesser knyttet til overgangsjustis og vold mot kvinner.

En bærekraftig økonomisk utvikling med fokus på fornybar energi, investeringer, næringsutvikling og landsbygdsutvikling

Det bilaterale samarbeidsprogrammet med *Myanmars* miljøverndepartement bidro til økt kapasitet for overvåking av vannkvalitet i elver og innsjøer. Arbeidet for å etablere en nasjonal plan for håndtering av farlig avfall fra industrien gikk fremover. Det ble utarbeidet forvaltningsplaner og nasjonale rammeverk for våtmark og verneområder. Støtten til UNESCO har bidratt til å styrke arbeidet med å bevare verdensarvområder i Myanmars sårbare dal- og fjellandskap nord i landet.

I *Nepal* støttet Norge det regionale klima- og utviklingssamarbeidet til International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD). I 2017 førte samarbeidet til økt kunnskap om konsekvenser av og tilpasning til klimaendringer. Samarbeidet mellom Norges vassdrags- og energidirektorat og ICIMOD førte til sanntidsmodeller som viser mengden smeltevann fra Himalaya. Dette er sentralt for vannkraftproduksjon, lokal vannforvaltning, jordbruk og industri. Ifølge FN

var flomvarslingssystemet, utviklet av ICIMOD, uvurderlig da Nepal ble rammet av flom i 2017. ICIMOD fungerer godt som en møteplass for myndighetene i medlemslandene, som kunnskapshub og som kilde til faktabaserte politikkløslag.

Landbruks- og fiskeridepartementet i *Øst-Timor* fikk økt kapasitet og kunnskap gjennom et prosjekt med WorldFish og digitalt system for fiskeristatistikk er innført i ti fiskehavner. Det er innført fiskemetoder som øker fangsten og beskytter korallrev, og en nasjonal fiskeristrategi som vektlegger ernæringsdimensjonen er under utarbeidelse.

I *Kina* bidro Norge gjennom støtte til China Council for International Cooperation on Environment and Development (CCICED) til å sette hav og marin plastforurensing på dagsorden.

I *Bangladesh* støttet Norge et samarbeid om bærekraftig skipsgjenvinning mellom Bangladesh Ministry of Industries og International Maritime Organisation for å bedre arbeidsforholdene til arbeidere innen helse, sikkerhet og miljø.

I *Pakistan* bidro Norge til økonomisk utvikling i fattige lokalsamfunn og økt turisme gjennom støtte til Khan Cultural Services Pakistans prosjekt for restaurering og bevaring av Lahore Fort.

Det faglige bilaterale fiskerisamarbeidet bidro til å styrke *Sri Lankas* kompetanse innen ressurskartlegging og forskning, oppgraderinger av Sri Lankas forskningsskip samt utforming av en nasjonal fiskeripolicy. Et samarbeid mellom Høyskolen i Bergen og Universitetet i Jaffna på nanoteknologi og ren energi bidro til etableringen av et nytt laboratorium på Universitetet i Jaffna samt støttet oppstarten av Sri Lankas første masterprogram i fornybar energi. Norges teknisk ekspertise har også redusert skaden etter et feilet tunnelprosjekt i en kritisk fase.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 110,3 mill. kroner for 2019.

Post 77 Latin-Amerika, kan overføres

Denne bevilgningen dekker bistand til Latin-Amerika med særlig vekt på tiltak av langsiktig karakter i Colombia og Guatemala. I tillegg støttes enkelte regionale satsinger for fremme av bærekraftsmålene, primært i regi av FNs økonomiske kommisjon for Latin-Amerika (ECLAC). Utviklingen i Latin-Amerika er på den ene siden preget av at flere land har en regjering som gjennom demokratiske valg har fått mandat til reform, mar-

kedsorientering og modernisering. På den annen side opplever regionen uro, ustabilitet og økonomisk turbulens, spesielt i Mellom-Amerika og Venezuela. Fattigdom, mangel på rettssikkerhet og begrenset sosial mobilitet representerer et betydelig hinder for økonomisk og sosial utvikling.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål i regionen:

- Sikkerhet og stabilitet er økt
- Kapasitet, styresett og demokratisk utvikling er forbedret
- Rettssikkerheten og respekten for menneskerettighetene er økt
- Den økonomiske utviklingen er styrket

Prioriteringer 2019

Regjeringen har foreslått å prioritere samarbeidet med Colombia.

Det overordnede norske målet i partnerlandet Colombia er å bidra til bærekraftig fred etter over 50 år med væpnet konflikt. På denne bakgrunn mottar landet støtte under kap. 151, post 70 *Fred og forsoning* samt via programmene Olje for utvikling og Fisk for utvikling. I tillegg kommer støtte kanalisert gjennom norske frivillige organisasjoner under kap. 170 *Sivilt samfunn*, post 70 *Sivilt samfunn*. Over regionbevilgningen for Latin-Amerika prioriteres bredt anlagte satsinger med vekt på reintegrering, utdanning og jobbskaping i tidligere konfliktrammede områder.

I Guatemala videreføres støtten til Den internasjonale kommisjonen mot straffefrihet (CICIG) for å styrke rettssystemet og derigjennom bidra til landets demokratiske utvikling.

Samarbeidet med FNs utviklingsprogram (UNDP) om det såkalte Mayaprogrammet, som har vært Norges hovedsatsing i Guatemala siden 2009, vil bli videreført.

En katalytisk støtte til FNs økonomiske kommisjon for Latin-Amerika (ECLAC) på utvalgte områder av relevans for implementering av 2030-agendaen, videreføres i 2019.

Rapport 2017

Rapporten dekker kap. 153 *Bistand til Latin-Amerika*, post 78 *Regionbevilgning for Latin-Amerika* i Prop. 1 S (2016–2017), som primært fremmet godt styresett, inklusive menneskerettigheter, naturressursforvaltningen og økonomisk utvikling.

Under følger eksempler på resultater fra norsk-støttede prosjekter.

Colombia. Gjennom støtte til et prosjekt i regi av Flyktningshjelpen ble utdanningsbehovet for personer med FARC-bakgrunn kartlagt og behovstilpasset opplæring igangsatt for disse samt for andre trengende i samme lokalsamfunn. Dette var et av de første gjenintegreringstiltakene som kom i gang. Prosjektet var således viktig for å trygge opplutningen om fredsavtalen blant tidligere stridende i rurale strøk samt for å forebygge og hindre rekruttering til illegal virksomhet.

Haiti. Flaggskipet i norsk bistand til Haiti var støtten til nasjonalparken Macaya sør i landet. Innsatsen her har bidratt til styrket naturressursforvaltningen gjennom etableringen av to nasjonalreservater, opplæring av lokale og nasjonale myndigheter og utvikling av forvaltningsplaner for reservatene. For å hindre forringelse av miljøet og styrke motstandsdyktighet er flere planteskoler etablert. Disse har bidratt med frøplanter i kampen mot jorderosjon ved elvebredder. De bidrar også til styrking av mangroveskog og raviner som beskytter mot flom. I tillegg dyrkes frukt, kakao, kaffe og bærekraftige kornsorter som gir lokalbefolkningen sårt tiltrengte inntektskilder.

Guatemala. Fase to av Mayaprogrammet ble avsluttet i rapporteringsperioden. Det hadde da resultert i 12 prinsipielle rettskjennelser og ny rettspraksis i favør av urfolks rettigheter. Urfolksorganisasjoners evne til å delta i påvirkningsarbeid om barns utdanning ble styrket. En ny nasjonal kvinneforening deltok i utformingen av nye lover som bl.a. resulterte i økte nasjonale budsjettposter for tospråklig utdanning. Kvinneandelen i skolestyrer og -utvalg økte. 686 urfolksledere fullførte et utdanningsprogram om politiske rettig-

heter. Disse kan vise til bred påfølgende deltakelse i ulike lokalpolitiske fora. På myndighetssiden resulterte innsatsen i et kompetanseløft blant ansatte i påtalemyndigheten og i rettsvesenet om internasjonale MR-standarder og urfolksspørsmål. En ny urfolkseenhet ble opprettet. Det ble utarbeidet en ny langsiktig plan for å bedre urfolks tilgang til rettsvesenet.

Norge bidro videre med finansiering til Den internasjonale kommisjonen mot straffefrihet i Guatemala (CICIG). Kommisjonen fikk et historisk gjennombrudd i 2015, med avsløringene som førte til at daværende president Molinas avgang og fengsling. Avsløringene om ulovlig valgkampfinansiering preget kommisjonens arbeid i 2017. I tillegg bidro kommisjonen til å avdekke en rekke nye korrupsjonssaker, både i privat og offentlig sektor.

Regionalt. I 2017 ble det initiert et nytt flerårig samarbeid med Den interamerikanske menneskerettighetsdomstolen. Målet er å styrke arbeidet med å følge opp dommer og rettslige kjennelser i det interamerikanske systemet. Hele 77 resolusjoner ble helt eller delvis fulgt opp i 2017. De avsatte dommene er avgjørende for å gi oppreisning for brudd på menneskerettigheter og forebygge at det begås nye brudd. Det Interamerikanske menneskerettighetsinstituttet utga i 2017 med norsk støtte en studie om barn og migrasjon i El Salvador, Guatemala, Honduras og Mexico. Arbeidet resulterte i sentrale funn og anbefalinger til respektive land om mindreåriges rettigheter og krav på beskyttelse.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 160,4 mill. kroner for 2019.

Kap. 160 Helse

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
70	Helse, <i>kan overføres</i>	3 555 186
71	Verdens helseorganisasjon (WHO), <i>kan overføres</i>	200 500
72	FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	130 000
Sum kap. 0160		3 885 686

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

En helhetlig og aktiv norsk politikk for global helse har vært, og er fortsatt, nødvendig for å ivareta viktige utviklingspolitiske mål. Innsatsen fokuserer bl.a. på forebygging av smittsomme sykdommer, barne- og mødredødelighet, seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) og global helsesikkerhet. Norge fortsetter å bidra finansielt, med kompetanse og viderefører politisk lederskap på et område som har hatt stor fremgang, men hvor det fortsatt er store utfordringer.

Post 70 Helse, kan overføres

Denne bevilgningen dekker norsk utviklingspolitisk innsats til global helse, hvor hovedmålet er å nå bærekraftsmål 3 om god helse. Innsatsen går hovedsakelig til globale finansieringsmekanismer, støtte til forskning, produktutvikling og innovasjon, faglig bistand i arbeid med å oppnå universell helsedekning, samt innsats innen seksuell og reproduktiv helse og rettigheter.

Innen helsemålet prioriteres særskilt delmål knyttet til reduksjon i dødelighet blant kvinner, barn og ungdom, seksuell og reproduktiv helse, samt å forebygge og behandle hiv og aids, tuberkulose og malaria, og andre smittsomme sykdommer.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Vaksinasjonsgraden i utviklingsland er økt
- Antallet nye tilfeller av hiv, tuberkulose og malaria er begrenset
- Ressursbruken på helseformål i utviklingsland, inkludert fra innenlandske kilder, er økt
- Sykdomsbyrden og dødeligheten blant kvinner, barn og ungdom er redusert
- Tilgangen på gode helsesrelaterte produkter er økt
- Seksuell og reproduktiv helse er bedret
- Helsesystemene i utviklingsland er mer bærekraftige
- Beredskapen for pandemibekjempelse er forbedret

Prioriteringer 2019

Regjeringen øker innsatsen for tilgang til prevensjon og seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) med 700 mill. kroner i perioden 2017–2020 i tråd med Meld. St. 24 (2016–2017) *Felles ansvar for felles fremtid* og *Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og*

utviklingspolitikken 2016–2020. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør om lag 180 mill. kroner.

I perioden 2019–2020 gjennomføres flere påfyllingskonferanser og gjennomganger for de globale finansieringsmekanismene som Norge støtter. Spesielt viktig blir påfyllingsprosessen for Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM) som skal gjennomføres i 2019. Norge vil i 2019 videreføre støtten til GFATM på 700 mill. kroner.

Det eksisterer en rekke internasjonale organisasjoner, globale fond og initiativer innen global helse. Norge har, sammen med andre givere, tatt lederskap for å bedre samordne og effektivisere innsatsen for å nå bærekraftsmål 3.

Norge fortsetter å være en pådriver for Den globale finansieringsfasiliteten (GFF), og legger til grunn at det norske bidraget på 600 mill. kroner pr. år skal holdes på samme nivå fram til og med 2023. Det vises til forslag til vedtak under romertall VI, pkt. 3 om utvidelse av ordningen.

Det skal videre jobbes for å få til effektivt samarbeid mellom Vaksinealliansen Gavi, GFATM og GFF, med særlig vekt på økt innenlandsk finansiering. Norge vil i tillegg videreutvikle Den globale koalisjonen for forebygging av epidemier og pandemier (CEPI) som plattform for utvikling av vaksiner og globalt samarbeid om utbruddsrespons, i nært samarbeid med WHO, Vaksinealliansen Gavi og Unicef. Regjeringen vil i 2019 øke støtten til CEPI noe. Det skal i løpet av 2019 utvikles en ny strategi for Vaksinealliansen Gavi for perioden 2021–2025. Den norske støtten til Vaksinealliansen Gavi vil i 2019 ligge på om lag 1 500 mill. kroner. Kapitalpåfylling vil mest sannsynlig gjennomføres i 2020.

Det vises for øvrig til forslag til vedtak under romertall VI, pkt. 4 og 5 om tilsagnsfullmakter til hhv. Vaksinealliansen Gavi og CEPI.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 169 *Global helse og utdanning* post 70 *Global helse* i Prop. 1 S (2016–2017).

Målet med bevilgningen i 2017 var å bidra til å nå bærekraftsmål 3 om god helse, med særskilt vekt på å redusere dødeligheten blant kvinner, barn og ungdom, og å stoppe spredningen av hiv, aids, tuberkulose og malaria. Styrking av helse-systemer sto også sentralt.

Bevilgningen ble i hovedsak benyttet til allerede inngåtte langsiktige avtaler med Vaksinealliansen Gavi, GFATM og GFF. Midler ble videre benyttet til tiltak som fremmet innovasjon innen

helse; inkludert forskning og produktutvikling knyttet til å redusere risiko i forbindelse med utbrudd av smittsomme sykdommer, f.eks. CEPI, kapasitetsutvikling i helsesektoren samt økt støtte til SRHR.

Tilskudd til globale finansieringsmekanismer

Over to tredeler av bevilgningen gikk til de store multilaterale helsefondene Gavi, GFATM og GFF. I tillegg til sykdomsbekjempelse og forebygging la fondene vekt på styrking av helsesystem, tilgang til helsepersonell og bærekraft gjennom økt nasjonal finansiering og mer effektiv bruk av helsebudsjetter.

Norsk bidrag til Gavi i 2017 var 1,4 mrd. kroner gjennom hovedavtalen, 147,8 mill. kroner gjennom Den internasjonale finansieringsfasiliteten for immunisering (IFFIm), og 190 mill. kroner til poliovaksinering gjennom Gavi. I 2016 ble 62 millioner barn vaksinert med én eller flere vaksiner støttet av Gavi. Som resultat av dette forbygget man om lag 1,2 millioner dødsfall. Gavi er i rute for å nå sitt mål om å bidra til å vaksinere 300 millioner barn og forebygge 5-6 millioner dødsfall i perioden 2016–2020.

Av 73 land har 57 introdusert pneumokokkvaksinen, over halvparten har introdusert rotavirusvaksinen og 54 land har introdusert inaktivert poliovaksine. Arbeid med å introdusere HPV-vaksine for unge jenter til beskyttelse mot livmorhalskreft har startet. Så langt har Tanzania og Zimbabwe introdusert vaksinen. Nasjonale utrullinger har vært forsinket på grunn av mangel på vaksine. Målet er å vaksinere mer enn 30 millioner jenter og forebygge om lag 900 000 dødsfall innen 2020.

Gjennomsnittsprisen for vaksinepakken penta-, pneumo- og rotavirus ble redusert fra USD 20 i 2015 til USD 19 i 2017. Gavi har som mål at 20 av de opprinnelige 73 land som har mottatt støtte, vil ha selvfinansierte vaksineprogram innen 2020. Per 2017 er 16 land selvfinansiert. I 2016 innfridde alle land med krav til samfinansiering sine forpliktelser, mot 85 pst. i 2015.

Norsk bidrag til GFATM var på 600 mill. kroner i 2017. GFATM nådde sine mål om å redde 10 millioner liv og avverge 180 millioner tilfeller av aids, tuberkulose og malaria i perioden 2012–2016. Foreløpige rapporter indikerer at GFATM vil oppfylle målet om å avverge ytterligere 14 millioner dødsfall og 194 millioner smittetilfeller i perioden 2017–2019.

GFF ble opprettet i 2016, og begynte allerede å vise resultater i 2017. Målet er å mobilisere og

kanalisere internasjonale og nasjonale ressurser for å oppskalere og vedlikeholde effektive leveranser av reproduktive helsetjenester av god kvalitet, samt støtte overgang til langsiktig bærekraftig nasjonal finansiering. GFF utvidet i 2017 med ti nye land og dekker dermed 26 land. Resultater for 2017 viser at flere land har økt nasjonale budsjetter allokert til kvinners, barns og ungdoms helse, samt ernæring. Norge har bidratt til at SRHR prioriteres, og det er estimert at 28 pst. av innsatsen gikk til dette formålet i 2017.

Tilskudd til forskning, produktutvikling og innovasjon

CEPI ble lansert i januar 2017 og mottok samme år 100 mill. kroner til forskning og vaksineutvikling i beredskap mot truende epidemiske sykdommer. Vaksiner skal være klare til utprøving tidlig i et utbrudd og dermed bidra til å begrense utbruddet og unngå at det utvikler seg til en epidemi.

I 2017 lanserte CEPI en utlysning rettet mot utvikling av vaksine kandidater mot tre virus: Lassafeber (LASV), Middle East Respiratory Syndrome (MERS) og Nipah. I tillegg ble det lansert en utlysning for utvikling av vaksineplattformteknologi for rask vaksineutvikling.

Global helse- og vaksinasjonsforskning (GLOBVAC) mottar støtte gjennom en flerårig avtale med Forskningsrådet. 51 prosjekter ble støttet i 2017.

Norsk støtte til Unitaid var i 2017 på 40 mill. kroner og bidro bl.a. til at prisen på effektiv «en pille om dagen»-behandling av hiv-pasienter ble redusert. I Sør-Afrika f.eks. kan dette gi besparelser i medisinnkjøp på opp til USD 900 mill. de neste seks årene. Unitaid har også gjort nye metoder for forebygging av malaria blant barn tilgjengelig, samt bidratt til bedre diagnostisering og behandling av resistent tuberkulose.

Innovasjonspartnerskapet Saving Lives at Birth (SL@B), som mottar norsk støtte, har bidratt til over 120 innovasjoner for å redde liv relatert til fødsel. Programmet rapporterer at to millioner kvinner og barn mottok helsetjenester og at 10 000 liv ble reddet.

Norge støtter produktutviklingspartnerskapene Drugs for Neglected Diseases initiative (DNDi), TuBerculosis Vaccine Initiative (TBVI) og Medicines for Malaria Venture (MMV), som har bidratt betydelig til legemiddel- og vaksineutvikling.

Visjon 2030-initiativet for innovasjon på helse og utdanning omtales under kap. 161 *Utdanning, forskning og faglig samarbeid*, post 70 *Utdanning*.

Tilskudd knyttet til faglig bistand

Universitetet i Oslo (UiO), Folkehelseinstituttet (FHI) og Statistisk sentralbyrå (SSB) utvikler og yter faglig bistand innen helseinformasjonssystem, registre og kunnskapsoppsummering i samarbeid med internasjonale organisasjoner og nettverk. Per 2017 brukte 60 land DHIS 2, som er utarbeidet av UiO.

FHI samarbeider med flere land for å bygge kapasitet til å forebygge, oppdatere og respondere på helsekriser, inkludert utbrudd av smittsomme sykdommer. Tiltakene ble finansiert over flere budsjettposter.

Bilateral innsats

De globale helsemålene kan ikke nås uten en dramatisk forbedring i India som har en befolkning på 1,3 milliarder. Norge har gjennom begrenset, men spisset innsats bidratt til å utløse store og varige satsinger fra indiske myndigheter for å redusere mødre- og barnedødeligheten. Ni av elleve norskfinansierte innovasjonsprosjekter er nå overtatt av indiske myndigheter som har besluttet å ta dem videre i stor skala.

Tilskudd knyttet til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR)

SRHR-tiltak ble i 2017 støttet under bl.a. kap. 169 *Global helse og utdanning*, post 70 *Global helse*, kap. 170 *FNs utviklingsarbeid*, post 71 *FNs befolkningsfond (UNFPA)*, kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 77 *FNs aidsprogram (UNAIDS)*, kap. 160 *Sivilt samfunn*, post 70 *Sivilt samfunn* og kap. 168 *Kvinnens rettigheter og likestilling*, post 70 *Kvinnens rettigheter og likestilling*, samt kap. 150 *Bistand til Afrika*, post 78 *Regionbevilgning for Afrika*.

Norge deltok i 2017 aktivt i initiativene She Decides og Family Planning 2020. Regjeringen besluttet samme år å øke innsatsen på SRHR i tråd med Utviklingsmeldingen og Handlingsplanen for kvinnens rettigheter og likestilling (2016–2020). Statsministeren annonserte i 2017 en økning på 700 mill. kroner i perioden 2017–2020. Arbeidet med å iverksette økningen ble igangsatt samme år.

UNFPA fikk økt kjernestøtte, og sentrale internasjonale organisasjoner som International Planned Parenthood Federation (IPPF), Marie Stope's International (MSI) og Safe Abortion Action Fund

(SAAF) fikk økt støtte i 2017. IPPF leverte 208,6 millioner seksuelle- og reproduktive helsetjenester i 2017, en økning på 14 pst. fra 2016. Helse-tjenestene resulterte i at 1,7 millioner utrygge aborter ble forhindret.

IPPF nådde ut med seksualundervisning til 31,3 millioner unge mennesker. SAAF bidro til at 178 310 kvinner og unge jenter fikk trygge og sikre aborthelsetjenester i 2017. En betydelig andel av disse var i alderen 19 år eller yngre.

I Myanmar har MSI etablert fem helsesentre som har levert over 13 000 helsetjenester relatert til familieplanlegging. I Afghanistan har MSI jobbet tett med myndighetene om helsedata.

Gjennom støtte til Intergovernmental Group on Reproductive Health in Crisis (IAWG) bidro Norge til å revidere og kommunisere de globale retningslinjene for tilgangen til seksuelle og reproduktive helsetjenester for mennesker i humanitære situasjoner.

Volungarantiene for prevensjonsimplantat ble oppnådd i 2017.

Norsk støtte til Guttmacher Institute gikk til Guttmacher-Lancet kommisjonens rapport om SRHR, lansert i mai 2018, samt arbeid med kartlegging av omfang og konsekvenser relatert til farlige aborter på landnivå.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 3 555,2 mill. kroner for 2019.

Post 71 Verdens helseorganisasjon (WHO), kan overføres

Denne bevilgningen dekker Norges frivillige bidrag til WHO, og utgjør kjernestøtte og mykt øremerket støtte til WHO's strategiske plan for 2019–2023.

Helse er et faglig og politisk komplekst felt, og det er behov for en multilateral aktør som kan sette og oppdatere globale standarder. WHO anses å være hovedarenaen og den globale lederen innen helse og har en unik rolle som utvikler av globale normer og standarder basert på vitenskapelige bevis. WHO gir også viktig faglig støtte til utviklingsland for å gjøre dem i stand til å gjennomføre WHO's anbefalinger og standarder. WHO er en sentral partner for alle de globale helseinitiativene Norge investerer tungt i, som Vaksinealliansen Gavi, CEPI, GFATM, GFF, mv.

Organisasjonen er derfor en sentral arena for Norges arbeid med global helse, for påvirkning av det normative arbeidet i styrende organer og for å

støtte WHO's viktige rådgivningsfunksjon, særlig overfor utviklingslandene.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at WHO når sine strategiske mål for perioden 2019–2023, herunder:

- Én milliard flere mennesker drar nytte av universell helsedekning
- Én milliard flere mennesker er beskyttet mot helsekriser
- Én milliard flere mennesker opplever bedre helse og velvære

Prioriteringer 2019

Norge skal arbeide for universell helsedekning og helsesystemstyrking – inkludert økt tilgang til helsepersonell, med vekt på primærhelsetjenester. Kvinners, barns og ungdoms helse – inkludert fremme av SRHR, samt arbeidet mot kjønnslemlestelse vil også stå sentralt. WHO er en viktig arena for norsk arbeid for å styrke global helsesikkerhet, inkludert forebygging og håndtering av utbrudd av pandemier samt antimikrobiell resistens. Arbeidet for å fremme koblingene mellom helse og miljø/klima videreføres med hovedvekt på helseeffekter av luftforurensing. I tillegg økes helse- og klimasatsingen rettet mot små utviklingsøystater, samt helseeffektene av mikroplast som del av det nye bistandsprogrammet mot marin forurensing.

Norge skal være i front som pådriver for reform av WHO, inkludert FN-reform med vekt på styrking av WHO's landkontorer. Norsk støtte og arbeid i styrende organer skal bidra til at WHO intensiverer sitt menneskerettighets- og likestillingsarbeid som et tverrgående tema. Norge skal også arbeide for at WHO bidrar til et samordnet og resultatorientert FN.

En egen handlingsplan for økt bruk av digitale løsninger i helsesatsingen vil bli utarbeidet i 2019. Planen vil bygge på eksisterende satsinger innen digitale helsesystemer.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 83 *Verdens helseorganisasjon (WHO)* i Prop. 1 S (2016–2017).

Målene for WHO's virksomhet og dermed Norges støtte til denne, var i 2017 knyttet til universell helsedekning, helsesystemstyrking, helsekriser, og luftforurensing. WHO's arbeid, som dekker et vidt fagfelt, vurderes generelt som

godt, og måloppnåelsen anses som tilfredsstillende. Om lag 61 pst. av målene er fullt ut oppnådd. Hovedgrunner for manglende måloppnåelse er underfinansiering og endrede prioriteringer på landnivå.

Særlig WHO's intensiverte arbeid knyttet til helsekriser (forebygging og håndtering av sykdomsutbrudd, pandemier) og ivaretagelse av helse i humanitære kriser går i riktig retning.

WHO responderte på 50 helsekriser i 47 land og bistod over 70 millioner mennesker med humanitær bistand. WHO's nye styrkede program for helsekriser behandlet 7 000 ulike rapporter om utbrudd månedlig. WHO utførte i samarbeid med andre aktører, inkludert Norge, 67 landevalueringer i land som meldte seg for frivillige eksterne vurderinger av deres kjernekapasiteter for å håndtere utbrudd i henhold til Det internasjonale helsereglementet. I tillegg til løpende håndtering av ni pågående humanitære kriser med høyeste gradering når det gjelder alvorlighet, håndterte WHO flere alvorlige sykdomsutbrudd bl.a. difteri i Bangladesh, lassafeber i det nordøstlige Nigeria og lungepest på Madagaskar. I Mali, som er preget av konflikt, har WHO bistått med kartlegging og resursmobilisering som bidro til øke rekruttering av nytt helsepersonell fra 389 i 2016 til 1 227 i 2017.

Det relativt nyoppstartede arbeidet med luftforurensing viser gode resultater, og WHO får anerkjennelse for arbeidet, inkludert samarbeidet med FNs miljøprogram UNEP.

Norges støtte har vært helt avgjørende for å dokumentere og øke bevisstheten om helseutfordringene av luftforurensing, som hvert år tar livet av 7 millioner mennesker. Den internasjonale opplysningskampanjen BreatheLife fortsetter å mobilisere, og omfatter nå 37 byer (bl.a. Oslo, London, Paris, Santiago) og to land (Mongolia og Etiopia). Norges støtte har bidratt til utvikling av metoder og verktøy for bedring av luftkvalitet i byer, gjennom Urban Health Initiative, og til data over antall dødsfall og sykdomsbyrde for 108 land og 4 300 byer.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 200,5 mill. kroner for 2019.

Post 72 FNs aidsprogram (UNAIDS), kan overføres

Denne bevilgningen dekker kjernestøtte til FNs aidsprogram, nedfelt i et unikt felles budsjett- og resultatrammeverk for de elleve involverte FN-organisasjonene.

UNAIDS er hovedarena for normutvikling og overvåking av hivepidemien og samordner den globale innsatsen. UNAIDS mobiliserer til økt lederskap og nasjonal finansiering i berørte land. UNAIDS har lyktes med å mobilisere land og FN-organisasjoner rundt en mer progressiv menneskerettighetsbasert tilnærming enn andre multilaterale arenaer. En viktig faktor er at UNAIDS har kunnet tilnærme seg og samhandle med sivilsamfunnsorganisasjoner globalt og på landnivå.

Det er behov for en tverrsektoriell innsats for å få bukt med hivepidemien. Med årene har UNAIDS blitt en foregangsmodell for koordinert tverrsektoriell fellesinnsats i FN. Fellesprogrammet gir viktige faglige bidrag til berørte land og til Det globale fondet for bekjempelse av hiv, tuberkulose og malaria.

Utrulling av hivbehandling globalt har gått overraskende bra, men nysmitten ligger stabilt, noe som viser at vi ikke lykkes godt nok med forebygging. Det er fordi viktige deler av forebyggingsagendaen er politisk omstridt i flere land og regioner. Dette gjelder særlig SRHR, seksualundervisning og kunnskapsbaserte forebyggingstiltak blant utsatte grupper som menn som har sex med menn, injiserende narkotikabrukere og kvinner og menn i prostitusjon.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at UNAIDS når sine strategiske mål for perioden 2016–2021, herunder:

- Færre enn 500 000 nye hivsmittetilfeller årlig
- Færre enn 500 000 aidsrelaterede dødsfall årlig
- En verden fri for hivrelatert diskriminering

Prioriteringer 2019

Norge vil gjennom aktiv deltakelse i den nordiske gruppen i UNAIDS-styret bidra til å utnytte synergiene mellom utdanning og helse, særlig å øke tilgangen til seksualundervisning. Norge vil aktivt fremme seksuell og reproduktiv helse og rettigheter som grunnleggende for å nå de ovennevnte målene. Norge vil også særlig bidra til økt tilgang til forebyggingstjenester og skadereduserende tiltak for innsatte i fengsler og for injiserende narkotikabrukere (kondomer og engangssprøyter). Norge vil også arbeide for at UNAIDS bidrar til et samordnet og resultatorientert FN.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 77 *FNs aidsprogram (UNAIDS)* i Prop. 1 S (2016–2017).

Antallet mennesker som ble smittet av hiv i 2017 var 1,8 millioner. Dette er en nedgang på 18 pst. siden 2010. Selv om dette er nesten en halvering siden 1996, er ikke nedgangen rask nok til å nå målet om færre enn 500 000 nye hivsmittetilfeller innen 2020. De hardest rammede landene i Øst- og sørlige Afrika har hatt mest fremgang siden 2010 (30 pst.), mens antall nysmittede i Øst-Europa og Sentral-Asia har blitt doblet.

For å se slutten på hiv som epidemi innen 2030 må arbeidet med forebygging oppskaleres. I 2017 lanserte derfor UNAIDS og UNFPA en global hivforebyggingskoalisjon som Norge ble medlem av i 2018.

Ved utgangen av 2017 hadde 21,7 millioner (60 pst.) hiv-smittede tilgang til hiv-medisiner, en økning fra 19,5 millioner i 2016. Den massive utrulling av ARV (hivmedisiner) støttet av koordinerte aktiviteter på tvers av UNAIDS, reduserte antallet mennesker som dør av aidsrelaterede årsaker for første gang til under én million i 2016. Men nedgangen er ikke stor nok til å kunne nå målet om færre en 500 000 aidsrelaterede dødsfall årlig innen 2020.

Vest- og Sentral-Afrika ligger etter. Her har bare 26 pst. av barna og 41 pst. av voksne som lever med hiv tilgang til behandling. Dette til sammenligning med 59 pst. av barna og 66 pst. av voksne i Øst- og sørlige Afrika.

Stigma og diskriminering står fortsatt i veien for en effektiv hiv-respons. I 19 land rapporterte én av fem som lever med hiv at de ble nektet helsetjenester, mens én av fem rapporterte at de unngår helsetjenester grunnet frykt for stigma og diskriminering. I fem av 13 land med tilgjengelig informasjon, sa mer enn 40 pst. at barn som lever med hiv ikke burde gå på skolen sammen med barn som er hiv-negative.

I 2017 var det USD 20,6 mrd. tilgjengelig til aids-arbeidet, en økning på 8 pst. siden 2016. Dette er 80 pst. av målet satt av FNs generalforsamling innen 2020. Siden det ikke var noen nye giverforpliktelser i 2017, anses det som lite sannsynlig at man når dette målet selv om andelen nasjonale investeringer fortsetter å øke.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 130 mill. kroner for 2019.

Kap. 161 Utdanning, forskning og faglig samarbeid

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
70	Utdanning, <i>kan overføres</i>	2 734 456
71	Forskning, <i>kan overføres</i>	192 109
72	Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	861 714
Sum kap. 0161		3 788 279

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Dette kapittelet inneholder tilskudd til tiltak under utdanningssatsingen, forskningssamarbeid og forskning om utviklingsrelaterte tema, og til faglig samarbeid for å bidra til styrket kompetanse og kapasitet i offentlige institusjoner i samarbeidsland, inkludert Kunnskapsbanken.

Post 70 Utdanning, kan overføres

Denne bevilgningen dekker tiltak som skal støtte opp under bærekraftsmål 4 om utdanning. Det er nær kobling mellom utdanning, yrkesdeltagelse og sosial og økonomisk utvikling. Det skal arbeides for at alle grupper av barn, inkludert barn med nedsett funksjonsevne og barn i krise- og konfliktsituasjoner, begynner på og fullfører gratis og likeverdig grunnskole, og videregående opplæring av høy kvalitet. I tillegg skal kvinner og menn få lik tilgang til god teknisk og yrkesfaglig opplæring og høyere utdanning, herunder universitetsutdanning. Utdanning for jenter har spesielt positiv effekt og skal prioriteres. Utdanningsposten foreslås økt med 160 mill. kroner i 2019. Økningen vil bl.a. gå til yrkesutdanning og jenters utdanning.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Barn begynner på og fullfører grunnskole
- Barn og unge har lært grunnleggende ferdigheter og rustes for livet
- Ungdom har ferdigheter som sikrer en overgang til arbeidslivet
- Kvaliteten i og tilgangen til høyere utdanning og forskning i utviklingsland er styrket

Prioriteringer 2019

Kvalitetsfremmende tiltak skal prioriteres. I dette inngår arbeid for styrket kvalitet blant lærere.

Opptreppingsplan for yrkesfaglig utdanning, som ble presentert for Stortinget i Prop. 85 S (2017–2018), vil bli fulgt opp, og en del av den foreslåtte økningen i budsjettet for 2019 vil gå til yrkesutdanning. Innsatsen for relevant yrkesfaglig opplæring ses i sammenheng med næringsutvikling og jobbskaping.

Norge skal, sammen med andre givere, arbeide for å styrke samordningen og effektivisere utdanningsinnsatsen internasjonalt.

Norges satsing på kapasitetsutvikling av høyere utdanningsinstitusjoner i utviklingsland videreføres i 2019.

Utdanning i krise og konflikt, jenters utdanning, kvalitet og læring, samt yrkesfaglig opplæring står sentralt i den norske utdanningssatsingen. Norge viderefører støtten til Det globale partnerskapet for utdanning (GPE) med 690 mill. kroner i 2019. Andre sentrale samarbeidspartnere er Education Cannot Wait, Unicef og UNESCO. Jenter i utviklingsland er generelt mer utsatt for å bli ekskludert fra skolegang enn gutter. Innsatsen for jenters utdanning økes derfor i 2019 fra et allerede høyt nivå.

Å fremme innovative løsninger for å nå utdanningsmålene prioriteres i 2019. Bruk av digitale læringsverktøy og digitalisering av læringsmaterieell er viktige virkemidler. EduApp4Syria, en mobilapplikasjon for morsmålsundervisning for syriske barn, og Det globale digitale biblioteket (GDL) er viktige satsingsområder. Visjon 2030, som finansierer utdannings- og helseinnovasjoner, vurderes videreført og utvidet til å også dekke andre fagområder.

En egen handlingsplan for økt bruk av digitale læringsplattformer og løsninger i utdanningsstatistikk vil bli utarbeidet i 2019.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 169 *Global helse og utdanning*, post 73 *Utdanning* i Prop. 1 S (2016–2017).

Målet med bevilgningen i 2017 var at alle barn får begynne på og fullføre grunnskole, at alle barn og unge lærer grunnleggende ferdigheter og rustes for livet, og at flest mulig får ferdigheter som sikrer en overgang til arbeidslivet.

I 2017 gikk om lag 3,6 mrd. kroner til utdanning, dette inkluderer utdanning i krise og konflikt.

Det er oppnådd stor fremgang mht. antall barn som får begynne på skolen. Dette arbeidet fortsetter, men i tråd med målet ovenfor, jobbet Norge i 2017 særlig for å øke kvaliteten på utdanningen. Denne innsatsen ble sett i sammenheng med innsatsen for å hindre at barn og unge, særlig jenter, faller ut av skolen.

Unicef er en av de viktigste samarbeidspartnere for Norge på utdanningsfeltet. Den norske utdanningsstøtten til Unicef i 2017 bidro til å styrke myndigheters kapasitet til å gi opplæring av god kvalitet i grunnleggende ferdigheter til alle barn. Viktige komponenter var lærerutdanning og kompetanseheving for lærere, morsmålsopplæring, systemer for kvalitetsvurdering og helhetlig innsats for bedre læringsmiljø. Det rapporteres om bedret læringsutbytte i 68 pst. av Unicefs programland.

Unicef er også en viktig partner for å sikre at ingen utelates. Andelen barn fra de fattigste husstandene som fikk gå på barneskole, økte fra 72 pst. i 2013 til 79 pst. i 2017, som følge av Unicefs innsats.

Barn med funksjonsnedsettelse er en viktig målgruppe for Unicefs arbeid. Andelen av Unicefs samarbeidsland som har vedtatt en inkluderende utdanningspolicy økte fra 42 pst. i 2016 til 56 pst. i 2017.

I tillegg fikk om lag 8,8 millioner barn i humanitære situasjoner tilbud om opplæring i 2017.

Det var god fremdrift i UNESCOs arbeid med indikatorutvikling og datainnsamling for å måle fremdriften mot oppnåelse av bærekraftsmål 4 i 2017. Det er bl.a. utviklet verktøy som hjelper land å overvåke finansiering av utdanning. Kunnskapsgrunnlaget for planlegging av yrkesopplæring er bedret og statistikk-kapasiteten er styrket.

UNESCO er en viktig partner for å nå målet om læring og kvalitet. Det ble bl.a. inngått en

avtale med UNESCO om et norsk-initiert *Lærerinitiativ*. Målet er å bidra til økt kvalitet i utdanningen gjennom å styrke arbeidet med nasjonal lærerpolitikk.

Det globale partnerskap for utdanning (GPE) støttet 65 utviklingsland for å sikre at alle barn får grunnopplæring av høy kvalitet gjennom forbedret kvalitet i undervisningen, bedre inkludering og mindre forskjeller i skolen, samt mer effektive utdanningssystemer. De aller fattigste, de mest sårbare gruppene og barn som lever i sårbare stater og konflikt, ble prioritert.

I 2017 vil GPE anslagsvis ha støttet 5,3 millioner barn med skolegang i ett år. 3,7 millioner av disse bor i sårbare stater og 2,5 millioner er jenter. GPE arbeider for å øke nasjonal ressursmobilisering til utdanning. 65 pst. av land som mottar GPE-støtte, hadde framgang i læringsresultater mellom 2000 og 2015. Imidlertid nådde ikke GPE sitt eget mål i 2017 om å redusere antall elever per kvalifiserte lærer.

Det ble også satset på innovative løsninger for å øke tilgang og bedre utdanningskvaliteten. Innsatsen skal være kunnskapsbasert. Norge støttet i 2017 forskning på blant annet kvalitet i skolen, innovasjon og hvordan nå marginaliserte grupper, inkludert jenter.

Støtte til yrkesopplæring bidrar til at flest mulig får ferdigheter som sikrer en overgang til arbeidslivet. Gjennom Employment for Sustainable Development in Africa (E4D) sitt program for yrkesopplæring og sysselsetting i Øst-Afrika (SOGA) bidro Norge f. eks. til at 25 000 menn og kvinner fikk opplæring i 2017. Av disse er 5 500 sikret fast arbeid etter fullført opplæring. Delta-kere i yrkesopplæringskurs hadde en gjennomsnittlig inntektsøkning på 33,7 pst.

Norge jobber for økt og mer effektiv finansiering til utdanning globalt. Rapporten 'The Learning Generation' fra Kommisjonen for finansiering av utdanningsmuligheter ble overlevert under FNs generalforsamling i 2016. I 2017 gikk den norske støtten til å sikre oppfølging av rapportens hovedanbefalinger.

Høyere utdanning

Norge har et strategisk og omfattende samarbeid for kapasitetsbygging innen høyere utdanning og forskning. Hovedplattformene er Norges program for kapasitetsutvikling innen høyere utdanning og forskning (NORHED), Norges program for kapasitetsutvikling innen høyere utdanning og forskning for utvikling innen energi og petroleum (EnPe) og Norges partnerskapsprogram for glo-

balt akademisk partnerskap (NORPART), som er basert på institusjonelt samarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner i utviklingsland og Norge. I 2017 ble det tildelt 190,6 mill. kroner til programmene.

NORHED-programmet løper fra 2013 til 2019 og har en ramme på over 860 mill. kroner. En ekstern gjennomgang i 2017 viser at programmet er langt på vei i å oppnå tiltenkte resultater som er å øke kapasitet og faglig kvalitet innen høyere utdanning og forskning.

Per 2017 er 244 studieprogrammer utviklet, primært på Master- og PhD-nivå. Over 10 000 studenter har blitt innrullert i NORHED-støttede programmer og 5 100 er uteksaminert. Over 1 500 studenter har fått stipend, hvorav 52 pst. kvinner. EnPe II-programmet utvikler studier innen solenergi, petroleumsteknologi og bioenergi. Programmet omfatter 15 utdanningsinstitusjoner, hvorav elleve i Afrika, Asia og Latin-Amerika og fem i Norge. En gjennomgang av programmet i 2017 viser at EnPe bidrar betydelig til kapasitetsbygging ved universitetene i samarbeidslandene og utdanning av kompetent arbeidskraft i energisektoren. EnPe arbeider målrettet med å øke kvinneandelen i utdannings- og forskningsaktiviteter på et felt som er svært mannsdominert. Per 2017 har 274 masterstudenter og 46 PhD-studenter mottatt stipend, hvorav 32 pst. av masterstudentene og 29 pst. av PhD-studentene er kvinner.

Programmet skaper synergier mellom forskning og private aktører ved å koble PhD-studentenes arbeid med relevante energi- og petroleumsselskaper. Flere prosjekter har integrert menneskerettigheter og miljøhensyn i sine programmer.

NORPART-programmet forvaltes av Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku, tidligere SIU) og er i startfasen. Formålet er å styrke kvaliteten i høyere utdanning i Norge og i utviklingsland gjennom utdanningssamarbeid og gjensidig studentmobilitet. 21 prosjekter ble innvilget i 2017.

Bilaterale innsatser

Norge har støttet myndighetene i Nepal sitt sektorprogram for utdanning siden 2009. 90,9 pst. gjennomfører barneskolen og fortsetter videre til 8. klasse. Norge har vært sterk pådriver for bedre finansforvaltning av utdanningssektoren. Med norsk støtte gjenoppbygges skoler ødelagt av jordskjelvene. 92 klasserom ble bygget i 2017, og

totalt vil over 4 533 barn, hvorav 55 pst. er jenter, få tilgang til trygge skoler.

I *Pakistan* har Norge i samarbeid med EU, Tyskland og Nederland støttet en nasjonal yrkesopplæringsreform «Technical and Vocational Education and Training (TVET) Reform Support Programme». Minst 30 pst. av deltakerne i yrkesopplæringen er jenter/kvinner. Reformen har ført til en ny nasjonal lærlingeordning og et nytt nasjonalt rammeverk for yrkesfaglig kvalifisering. Det har også resultert i økt samarbeid med privat sektor på alle nivåer. 186 avtaler med bedrifter, arbeidsgivere og handelsorganisasjoner har blitt undertegnet og vil gjøre det lettere å skaffe arbeid til de som har gjennomført yrkesutdanningskurs.

Norsk bistand fremmet tilgjengelighet og kvalitet innen utdanningssektoren i *Afghanistan*, herunder i Faryab-provinsen. Flere kvinnelige lærere fikk videreutdanning og flere skoler ble bygget og rehabilitert med nødvendige sikkerhets- og sanitære tiltak. Dette er av avgjørende betydning for jenters mulighet til utdanning. Totalt 5,5 millioner gutter og 3,4 millioner jenter var innskrevet fra første til tolvte klasse i 2017. Det er imidlertid fremdeles store utfordringer knyttet til skoledeltakelse blant jenter.

På *Haiti* ble tekniske læringssentre for unge kvinner og menn innen fiskeri og landbruk påbegynt i Jeremie og les Cayes i 2016/2017. Utvikling av curriculum for yrkesopplæring innen fiske og landbruk er underveis, og en tett dialog med haitiske myndigheter om sertifisering av slik opplæring er etablert.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 2 734,5 mill. kroner for 2019.

Post 71 Forskning, kan overføres

Denne bevilgningen dekker forskning som kan bidra til mer kunnskapsbasert innsats for å nå bærekraftsmålene.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Produksjon og formidling av relevant forskningsbasert kunnskap av høy kvalitet er styrket og rettet mot de fem tematiske prioriteringene i utviklingspolitikken
- Norske forskningsmiljøer har høy kompetanse på utviklingsfeltet og samarbeider med

ledende utenlandske forskere og partnere i utviklingsland

- Forskningskapasitet i utviklingsland er styrket
- Bruken av følgeforskning i gjennomføringen av utviklingspolitikken er økt

Prioriteringer 2019

Norges innsats for å nå bærekraftsmålene krever at ny kunnskap produseres og tas i bruk. Forskning av høy kvalitet og relevans skal bidra til dette. Det er viktig at Norge har forskningsmiljøer med høy kompetanse på prioriterte fagområder i utenriks- og utviklingspolitikken, og at det legges til rette for samarbeid med sterke forskningsmiljøer i andre land. Posten brukes til å finansiere slik forskning, i hovedsak gjennom langsiktige programmer i Forskningsrådet. Samtidig støttes forskningsinstitusjoner i lavinntektsland direkte, slik at de kan styrke sin kapasitet til forskning på egne samfunnsutfordringer.

Det er også behov for å anvende mer kortsiktige FoU-oppdrag for å sørge for at oppdatert forskningsbasert kunnskap kan gjøres raskere tilgjengelig for utforming og gjennomføring av utviklingspolitikken. Samtidig bør dialog mellom relevante forskningsmiljøer og fagmiljøer i utenriktjenesten og Norad styrkes og systematiseres ytterligere. Det viser også Forskningsrådets evaluering av de samfunnsvitenskapelige instituttene. Rammeavtaler med instituttsektoren og strategiske instituttsatsinger (SIS) gjennom Forskningsrådet er egnede virkemidler. Det foreslås at posten kan benyttes til slike SIS-bevilgninger for Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI), Institutt for fredsforskning (PRIO), Fridtjof Nansen Institutt (FNI) og Chr. Michelsen Institutt (CMI).

Det foreslås at CMI fortsatt mottar sin basisbevilgning under posten.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 165 *Forskning, kompetanseutvikling og evaluering*, post 70 *Forskning* i Prop. 1 S (2016–2017).

Midlene er brukt til å produsere forskning av høy kvalitet og relevans som kunnskapsgrunnlag for fattigdomsreduksjon og framdrift mot FNs bærekraftsmål. Forskningskapasitet i utviklingsland har også blitt styrket.

Forskningsprogrammet NORGLOBAL i Forskningsrådet er hovedplattformen for dette. NORGLOBAL-2 ble iverksatt i 2016 for en åtteårsperiode med første utlysning i 2017. Det legges

særlig vekt på aktiv formidling og tverrfaglighet. Elleve prosjekter fikk støtte innen global utdanning, stater i sårbare situasjoner, likestilling, klima, ressursforvaltning, matsikkerhet og næringsutvikling. NORGLOBAL-2 mottok totalt 113,9 mill. kroner i 2017, inkludert tildelinger over andre budsjettposter.

Kinaprogrammet (CHINOR) skal øke forskningssamarbeid mellom Norge og Kina innenfor klima, klimateknologi, miljø og velferdsforskning, samt bidra til kapasitetsbygging på områder som er viktig i en global kontekst, og der det kinesiske bidraget er viktig. Mange prosjekter har gitt viktige bidrag til forståelse og håndtering av miljøproblemer i Kina.

Latin-Amerikaprogrammet ble avsluttet i 2017 etter ti år. Prosjektene har skapt en god base for forskning om Latin-Amerika i Norge. Programmet har styrket forskningsnettverk både i Norge og med Latin-Amerika.

Indiaprogrammets (INDNOR) utlysninger har vært gjort i regi av de tematiske programmene i Forskningsrådet, og det har vært fellesutlysninger med India. Gjennom forskningssamarbeidet har det blitt produsert ny kunnskap innen områder som fornybar energi, IKT, helse (antibiotikaresistens) og bioøkonomi i tillegg til samfunnsvitenskap og humaniora.

CMI fikk 16,9 mill. kroner i støtte som del av statens basisbevilgninger til instituttsektoren.

Norsk støtte til African Economic Research Consortium har i 2017 bidratt til å styrke et felles PhD-program, inkludert stipend til PhD-kandidater ved åtte høyere utdanningsinstitusjoner i Afrika. The Think Tank Initiative støtter 43 uavhengige tankesmier i 20 utviklingsland i Afrika, Asia og Latin-Amerika.

Tibetnettverket legger til rette for universitets-samarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner i Tibet og Norge. En ekstern gjennomgang i 2017 viser at forskningsprogrammet har høy relevans i Tibet, og det er det eneste internasjonale forskningsprogram basert på institusjonssamarbeid med universitet i Tibet.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 192,1 mill. kroner for 2019.

Post 72 Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, kan overføres

Denne bevilgningen dekker faglig samarbeid for å styrke offentlige institusjoners kompetanse og kapasitet til å utføre oppgaver. Faglig samarbeid

skal fremme godt styresett preget av integritet, åpenhet og ansvarlighet i overensstemmelse med bærekraftsmål 16 om fredelige, rettferdige og inkluderende samfunn. Faglig samarbeid er et bidrag til å fremme nasjonal ressursmobilisering for å nå bærekraftsmålene i overensstemmelse med bærekraftsmål 17. Faglig samarbeid er nærmere omtalt i Meld. St. 17 (2017–2018) *Partnerland i utviklingspolitikken*.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Kompetanse og kapasitet i offentlige institusjoner i samarbeidsland på områder der Norge har relevant og etterspurt kompetanse er styrket
- Kunnskaps- og kompetanseoverføring mellom samarbeidsland (nord-sør-sør samarbeid) er økt

Prioriteringer 2019

I 2019 vil arbeidet med faglig samarbeid gjennom Kunnskapsbanken prioriteres. I tillegg vil det vurderes å utarbeide et tilbud av såkalte «lettprogrammer» innenfor enkelte tema i Kunnskapsbanken der det har effekt. Dette er faglig samarbeid gjennomført som punktinnsetser over en begrenset periode og med begrenset oppfølging.

Kunnskapsbanken omfatter: Olje for utvikling, Fisk for utvikling, Skatt for utvikling, Likestilling for utvikling, Statistikk- og registersamarbeid, Høyere utdanning og forskning, og Fornybar energi for utvikling. Skatterelatert bistand trappes opp i 2019 for å bidra til nasjonal ressursmobilisering, i overensstemmelse med forpliktelser Norge påtok seg på konferansen om finansiering for utvikling i Addis Abeba i 2015. OECD har beregnet at en krone i bistand til skattereform kan gi opp mot 100 kroner i økte skatteinntekter. Havrelaterte programmer samles under fellesbetegnelsen «Hav for utvikling». Programmene slås ikke sammen nå, men det tas sikte på at betydningen av helhetlig havforvaltning vil vektlegges i større grad der det er relevant. Dette sees i sammenheng med øvrige satsinger på hav i utviklingspolitikken. Et nytt Digitalisering for utvikling-program vil bli etablert i Kunnskapsbanken for å dele etterspurt norsk erfaring og kompetanse om digitalisering med partnerland.

I tillegg til de nevnte programmene, bidrar Norge til å styrke kompetanse og kapasitet på en rekke andre områder som ikke er organisert i Kunnskapsbanken. Faglig samarbeid om anti-korrupsjon og godt styresett og faglig samarbeid med

India og Kina finansieres under denne posten uten å være organisert i Kunnskapsbanken.

Faglig samarbeid finansieres under flere poster. Eksempler på dette er kap. 160 *Helse*, post 70 *Helse*, kap. 161 *Utdanning, forskning og faglig samarbeid*, post 70 *Utdanning*, kap. 152 *Menneskerettigheter*, post 70 *Menneskerettigheter* og kap. 162 *Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi*, post 72 *Fornybar energi*.

Stortinget har bedt regjeringen legge til rette for at matsikkerhet og klimatilpasset landbruk blir et satsingsområde i Kunnskapsbanken. En handlingsplan for bærekraftige matsystemer i norsk utenriks- og utviklingspolitikk vil konkretisere Regjeringens prioriteringer. Nye programmer kan bli aktuelle dersom de er i overensstemmelse med Kunnskapsbankens mål, metode og ressurser.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 165 *Forskning, kompetanseheving og evaluering*, post 71 *Faglig samarbeid* i Prop. 1 S (2016–2017).

Målet for bevilgningen i 2017 var å fremme kapasitetsutvikling gjennom å legge til rette for faglig samarbeid med norske og internasjonale fagmiljøer som er etterspurt av utviklingsland, bl.a. innen naturressursforvaltning, styresett og antikorrupsjon.

Støtten til Olje for utvikling (Ofu) utgjorde 71,7 mill. kroner i 2017. Det ble gjennomført vurdering av å etablere helhetlig Ofu-samarbeid med Colombia, Egypt, Guyana og Somalia. I Libanon har Ofu-programmet siden oppstarten i 2006 vært en sentral bidragsyter ved etableringen av et rammeverk og oppbyggingen av en regulator for petroleumsvirksomheten. I Irak bidro Ofu-programmet til å styrke myndighetenes kapasitet til å redusere rutinemessig brenning av assosiert gass. To grunnkurs i forsvarlig petroleumforvaltning samlet om lag 60 deltakere fra en rekke land (Ghana, Irak, Kenya, Libanon, Mosambik, Sudan, Tanzania, Uganda). I tråd med målet om å tilby Ofu-programmet som en helhet, ble samarbeidet med FNs miljøprogram om opplæring i miljøforvaltning av petroleumssektoren trappet opp i 2017. Det ble gjennomført to regionale kurs for afrikanske partnerland om hhv. oljevernberedskap og klimautslipp fra petroleumssektoren. Støtten til sivilt samfunn bidro til at myndigheter holdes ansvarlig for forvaltningen av landenes petroleumssressurser. Ofu ble også finansiert med midler fra andre deler av budsjettet, bl.a. sivilt samfunn og regionbevilgningen for Afrika.

Om lag 170 mill. kroner ble benyttet til tiltak under Fisk for utvikling, hvorav vel 138 mill. kroner til Nansen-programmet. Grunnlaget for et bredt samarbeid med hovedlandene, Colombia, Ghana og Myanmar ble lagt gjennom forberedelse av prosjektdokumenter og avtaler som inkluderer faglige moduler.

Førrige fase i Nansen-programmet (2006–2017) hadde som mål å bidra med kunnskap for å sikre en bærekraftig og økosystembasert fiskeriforvaltning på nasjonalt og regionalt nivå. FAO har rapportert at målene i stor grad ble nådd. Sentrale tiltak har vært opplæring i analyse og bruk av toktdata, og det ble lagt stor vekt på å styrke regionalt samarbeid. Det ble laget 16 fiskeriforvaltningsplaner i samarbeidslandene.

Den nye fasen i Nansen-programmet startet 1. mai 2017 med vekt på miljø- og klimarelatert forskning. Egenfinansiering fra deltakerlandene har nå falt bort. De aller fattigste landene kan dermed delta.

Forskningsfartøyet 'Dr. Fridtjof Nansen' gjennomførte i førrige fase i gjennomsnitt 250 tokt-døgn i året. Økt vekt på bruk av kartleggings- og forskningsdata i fiskeriforvaltningen er et sentralt element i programmet. Det nybygde forskningsfartøyet har sikret en forutsigbar gjennomføring av toktene.

Støtten til Trygg Mat Tracking (TMT) for bekjempelse av ulovlig fiske i Vest-Afrika har resultert i fartøysporing og analyser som har gitt varslere om mulig uautorisert fiskeaktivitet og ulovlig omlasting. TMT har bidratt til resultater i form av økt kapasitet i regionen for å håndtere ulovlig fiske. Det ble også gitt støtte til prosjekter i Interpol, UNODC og andre organisasjoner for å bekjempe ulovlig fiske og fiskerikriminalitet. Fisk for utvikling ble også finansiert med midler fra andre deler av budsjettet, bl.a. regionbevilgningen for Afrika og sivilt samfunn.

Når det gjelder skatt for utvikling, støttet Norge Tax Administration Diagnostic Assessment Tool som har utviklet og iverksatt et globalt diagnoseverktøy for å måle kvaliteten på skatteadministrasjon i land. Hittil har 51 slike gjennomganger blitt foretatt, de fleste i lavinntektsland eller lavere mellominntektsland. Funn og anbefalinger danner utgangspunkt for reformer i skattepolitikk og skatteadministrasjon. En midtveisgjennomgang viste høy måloppnåelse.

Anti-korrupsjon: Støtten til U4 ressurscenter mot korrupsjon bidro til 105 000 besøk på nettsidene de tre første kvartalene i 2017, hvorav rundt en tredel fra bistandsland. Det er økende etterpørsel etter tematiske samlinger i regi av U4, og i

2017 ble det arrangert slike samlinger i sju land. Korrupsjonsjegernettverket samlet etterforskere med praktisk erfaring fra korrupsjonssaker og påtalemyndigheter fra ca. 20 land.

I *India* gjennomførte Forskningsrådet og indiske forskningsfinansierende myndigheter fire bilaterale utlysninger, der temaene var antibiotikaresistens, IKT, bioøkonomi og fornybar energi. Samarbeid mellom Norges Geotekniske Institutt og indiske Department of Science and Technology om katastroforebygging har bedret indiske myndigheters evne til å håndtere naturkatastrofer blant annet gjennom utvikling av varslings-systemer. Støtte til organisasjonen ATREE (Ashoka Trust for Research in Ecology and the Environment), som samarbeider med fire norske institusjoner, har bl.a. bidratt til at data om 185 nye dyrearter er lastet opp til India Biodiversity Portal, og 41 vitenskapelige artikler er publisert. Samarbeid mellom The Energy and Resources Institute (TERI) og fire norske forskningsinstitusjoner har bidratt til utviklingen av et nettbasert verktøy for å analysere sammenhengen mellom nasjonalt bestemte klimamål og landenes bærekraftsmål.

Det faglige samarbeidet med *Kina* har bl.a. bidratt til kinesisk deltagelse i og etterlevelse av regionale og globale internasjonale regimer for klima/miljø og bærekraftig utvikling. Det viktigste resultatet i 2017 var støtten til opprettelse av et nasjonalt kinesisk kvotehandelsmarked. To vellykkede samarbeidsprosjekter innenfor bærekraftig landbruk og havbruk, samt farlige kjemikalier ble avsluttet. Arbeidet er startet opp for å utvikle flere nye samarbeidsprosjekter for å løse felles globale utfordringer.

I programmet Likestilling for utvikling (LIKE) ble driftsmidler brukt for å etablere et nettverk av norske eksperter som bidro til å starte programmet og kartlegge mulighetene for å samarbeide med *Etiopia* og *Nepal*. Det ble gjennomført besøk til begge landene, og dialog med myndigheter og andre relevante aktører i Etiopia og Nepal ble etablert. Ingen avtaler ble inngått i 2017, men muligheter for avtaleinngåelse er tilstede gitt det positive samarbeidsklimaet så langt.

Statistikk og registreringssamarbeid: Statistisk sentralbyrå (SSB) støttet utvikling av verktøy og holdt kurs som bidrar til økt kvalitet i befolknings- og helseregistre i land i Afrika og Asia. Flere land har utviklet sine første rapporter basert på disse dataene. Dette gjør det enklere å vurdere om bærekraftsmålene oppnås. SSB har også arbeidet med metodisk utvikling knyttet til måling av fattigdom og matsikkerhet.

Kapasitetsbygging innen høyere utdanning og forskning omtales under kap. 161 *Utdanning, forskning og faglig samarbeid*, post 70 *Utdanning* og post 71 *Forskning*.

Kapasitetsbygging innen fornybar energi omtales under kap. 162, *Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi*, post 72 *Fornybar energi*.

Norge støttet OECD/DAC (utviklingskomiteen) som har en viktig normativ funksjon, leverer

analyser blant annet på områder som er sentrale i faglig samarbeid, og som bistår medlemsland til mest mulig effektivt å innrette utviklingssamarbeidet i tråd med 2030-agendaen.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 861,7 mill. kroner for 2019.

Kap. 162 Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
70	Næringsutvikling og handel, <i>kan overføres</i>	621 700
71	Matsikkerhet og landbruk, <i>kan overføres</i>	991 966
72	Fornybar energi, <i>kan overføres</i>	1 122 000
73	Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC), <i>kan overføres</i>	75 000
75	NORFUND – Tapsavsetting	468 750
95	NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	1 406 250
Sum kap. 0162		4 685 666

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi er blant Regjeringens satsinger i utviklingspolitikken. En lønnsom og ansvarlig privat sektor som bidrar til anstendige arbeidsplasser, lønnsinntekter til den enkelte og skatteinntekter til samfunnet, er nøkkelen til bærekraftige samfunn. Det er et mål å bidra til at det blir tryggere og dermed mer attraktivt å investere i utviklingsland – både for lokale og internasjonale aktører. Dette kan oppnås gjennom styrket samarbeid mellom privat sektor, det internasjonale samfunn og det enkelte lands myndigheter i utforming av lover, regler og rammevilkår som styrker forutsigbarhet for alle parter. Bedre tilgang til stabil elektrisitet til overkommelig pris er en viktig forutsetning for næringsutvikling og arbeidsplasser. Lokal, regional og internasjonal handel er en driver for å sikre flere arbeidsplasser og økt verdiskaping. Derfor er det nødvendig med handelsrettet utviklingssamarbeid. Slike tiltak er nødvendig for å skape vekstmuligheter og gode forutsetninger for økonomisk vekst i utviklingsland. Norfund er vårt viktigste instrument for å bidra med risikokapital til

investeringer i utviklingsland. Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC) i Verdensbankgruppen er vår viktigste multilaterale kanal. Satsing på landbruk er et av de mest virkningsfulle tiltakene mot ekstrem fattigdom.

Post 70 Næringsutvikling og handel, kan overføres

Denne bevilgningen dekker støtte til næringsutvikling i utviklingsland. Norsk innsats bygger på Meld. St. 24 (2016–2017) *Felles ansvar for felles fremtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk* og Meld. St. 35 (2014–2015) *Sammen om jobben – Næringsutvikling innenfor utviklingssamarbeidet*. Tiltakene bygger opp under bærekraftsmålene, og særlig mål 8 om å fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle, samt mål 9 om å bygge robust infrastruktur, fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og bidra til innovasjon. Handel skaper inntekter og er et nødvendig virkemiddel for å oppfylle bærekraftsmålene.

Denne bevilgningen dekker blant annet følgende tilskuddsordninger:

- Samarbeid om rammevilkår for næringsutvikling i utviklingsland
- Bedriftsstøtte for næringsutvikling i utviklingsland
- Ordning for prosjektutvikling og risikoavlastning for å styrke Norfunds evne til investeringer i de minst utviklede landene

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Jobbskapingen i utviklingsland er økt
- Eksporten av varer og tjenester fra fattige land er økt

Prioriteringer 2019

- Bidra til forutsigbare, bedriftsrelevante rammevilkår
- Bidra til økt produktivitet og kvalitet samt utvikling og styrking av verdikjeder gjennom synergier med øvrige norske satsinger i de prioriterte næringene landbruk, maritim sektor, fisk og marine ressurser, energi og IKT. Satsingen på digitalisering skal styrkes i eksisterende finansieringsordninger for næringsutvikling og jobbskaping.
- Forenkling av grense- og tollprosedyrer og tiltak for kvalitetssikring og heving av standarder
- Legge til rette for strategiske partnerskap mellom næringsliv, lokale myndigheter, forsknings- og utdanningsinstitusjoner og/eller sivilt samfunn
- Videreføre arbeidet for brede partnerskap med afrikanske land under G-20-initiativet Compact with Africa
- Et kjennetegn ved de minst utviklede landene er at kapitalmarkedene er umodne. Det mangler investeringsklare prosjekter og for få aktører driver med prosjektutvikling som kan føre til lønnsomme investeringer. For at Norfund skal kunne øke sine investeringer i slike markeder, og spesielt i de minst utviklede landene, vil det derfor prioriteres midler til en ordning for prosjektutvikling og risikoavlastning for Norfund.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 161 *Næringsutvikling*, post 70 *Næringsutvikling* og kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 76 *FN og globale utfordringer* i Prop. 1 S (2016–2017).

Målet med bevilgningen under kap. 161 *Næringsutvikling*, post 70 *Næringsutvikling* var å bidra til en bærekraftig, økonomisk vekst i utviklingsland. Innsatsen skulle bidra til fattigdomsreduksjon gjennom å legge til rette for private investeringer, jobbskaping og kompetansebygging. I 2017 ble det bevilget om lag 176 mill. kroner over de to tilskuddsordningene «Samarbeid om rammevilkår for næringsutvikling i utviklingsland» og «Bedriftsstøtte for næringsutvikling i utviklingsland» under denne posten.

Under ordningen «Samarbeid om rammevilkår for næringsutvikling i utviklingsland» ble strategiske partnerskap lansert i 2017. Partnerskapene har som mål å bedre rammevilkår og styrke verdikjeder i utvalgte sektorer og land. 20 konseptskisser ble valgt ut for videre dialog, hvorav fem yrkesutdanningsprosjekter. De fleste prosjektskissene fokuserte på land i østlige og sørlige Afrika, etterfulgt av Colombia. Sektorvis var de fleste prosjektforslagene innen jordbruk, fulgt av fornybar energi, IKT/teknologiske innovasjonssentre og akvakultur. Det ble inngått fire avtaler, hvorav én innen yrkesutdanning (dekkes nå under kap. 161 *Utdanning, forskning og faglig samarbeid*, post 70 *Utdanning*.) Resultater forventes etter prosjektperioden som varer tre til fire år.

Samarbeidet med Verdensbanken, Verdens tollorganisasjon (WCO), Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO), FNs organisasjon for industriell utvikling og Næringslivets hovedorganisasjon ble videreført. Gjennom avtalen med WCO (2012–2017) har Norge bidratt til å styrke tolladministrasjonene i sju utviklingsland. I Liberia er resultatet et nytt system for virksomhetsstyring som har bidratt til økte tollinntekter og redusert klareringstid. I Vietnam er det etablert en konsultasjonsmekanisme mellom tolladministrasjonen og næringslivet, og deretter forenklet prosedyrer og gjort informasjon bedre tilgjengelig, noe som har forbedret vilkårene for handel over landegrensene.

Gjennom Den internasjonale sjøfartsorganisasjonen (IMO) har Norge støttet bangladeshiske myndigheter for å styrke kapasitet og standarder tilknyttet skipsopphuggingsindustrien med mål om at opphuggingsverftene skal operere i tråd med Hong Kong-konvensjonen om ansvarlig skipsopphugging. Kunnskapsoverføring, opplæring innen helse, miljø og sikkerhet og utredning av et anlegg for oppbevaring og behandling av giftig avfall har vært sentrale elementer. Tiltaket har også medført samarbeid mellom myndigheter og industri. Dette har resultert i at lokale opphuggingsverft på eget initiativ har oppgradert både

helse-, miljø- og sikkerhetsstandarder og tiltak for oppbevaring og behandling av giftig avfall. Dette vil føre til forbedringer i en industri som sysselsetter arbeidere tilsvarende 25 000 og 40 000 fulltidsstillinger, og som i 1985–2005 hadde 400 dødsfall og 6 000 yrkesskader.

Ordnningen «Bedriftsstøtte for næringsutvikling i utviklingsland» skal redusere risiko ved private investeringer og dermed bidra til jobbskaping. Ordningen bidrar videre til økt tilgang på fornybar energi.

To utlysninger ble foretatt i 2017. 23 bedrifter fikk støtte til forundersøkelser, partnersøk og opplæring innen energi, landbruk, fisk og marine ressurser, maritim sektor og informasjonsteknologi. IKT-selskapet Laboremus Oslo AS mottok støtte for opplæring av ansatte i Laboremus Uganda Ltd som utvikler programvareløsninger til blant annet banksektoren. Fire av de 29 som fikk opplæring opparbeidet seg sertifiseringer av blant annet Microsoft. Laboremus har signert kontrakt med en av de største bankene i Uganda. Dette viser at avtalen på totalt på 3,3 mill. kroner og som avsluttes i 2018, bidrar til å sikre arbeidsplasser i Uganda som følge av økt IKT-kompetanse.

Norfund forvaltet 15 mill. kroner i 2017 i tilskudd. Midlene er benyttet til å styrke utviklings-effektene i investeringene med vekt på HMS i investeringene, herunder likestilling. Midler er også gått til å styrke nærmiljøene der investeringer gjøres og til utvikling av prosjekter med høy utviklingseffekt.

En rekke utviklingsland har fått bistand til gjennomføring av WTOs avtale om handelsfasilitering med finansiering over kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 76 *FN og globale utfordringer*. Tilskudd via Verdensbanken har i løpet av de senere årene bidratt til etablering av nasjonale handelsportaler (med all informasjon om eksport og import samlet elektronisk) i Bangladesh, Botswana, Malawi, Lesotho, Kambodsja, Swaziland og Vietnam. Slike portaler betyr en vesentlig forenkling for næringslivet i utviklingsland. Tiden det tar for handlende å passere grensen mellom Guatemala og Honduras er nå redusert fra ti timer til femten minutter. Det er gitt tilskudd til bedre plante- og dyrehelse som har ført til økt produktivitet og økt eksport av landbruksprodukter og sjømat. Mer enn 60 pst. av disse midlene går til de minst utviklede land og andre lavinntektsland. I perioden 2008–2015 bidro f.eks. bekjempelse av fruktfluer i Mali til at produksjonen av mango økte med over 25 pst., eksporten til EU økte med mer enn 10 pst., og

mango kunne eksporteres til nye markeder. Videre er det gitt støtte til de minst utviklede land for å kartlegge de viktigste hindringene for handel og hvilke tiltak som må settes inn for å øke handelen.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 621,7 mill. kroner for 2019.

Post 71 Matsikkerhet og landbruk, kan overføres

Denne bevilgningen dekker støtte til tiltak for å bedre ernæring, matsikkerhet og klimatilpasset landbruk i utviklingsland. Tiltakene skal ses i et matsystemperspektiv. Bevilgningen inkluderer både multilaterale kanaler og bilateral bistand, som vil rettes særskilt mot partnerland.

Prop. 1 S (2017–2018) omtaler et ernæringsprogram som nå blir etablert, og Innst. 7 S (2017–2018) ba om en opptrappingsplan for matsikkerhet og klimatilpasset landbruk, lansert til revidert nasjonal budsjett jf. Prop. 85 S (2017–2018). En ny handlingsplan for bærekraftige matsystemer i norsk utenriks- og utviklingspolitikk vil gi viktige føringer for prioriteringene.

Multilaterale kanaler inkluderer FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO), Det internasjonale fondet for jordbruksutvikling (IFAD), Konsortiet for internasjonal landbruksforskning (CGIAR), Den globale stiftelsen for avlingsmangfold (Crop Trust), Verdens matvareprogram (WFP) og New Partnership for Africa's Development (NEPAD).

Ved å samle tilskudd til matsikkerhet og landbruk på én budsjettpost synliggjør Regjeringen Norges betydelige innsats innen tematikken. I tillegg kommer bl.a. humanitære midler til Verdens matvareprogram (WFP) og midler til næringslivsaktører som arbeider med næringsutvikling innen fiskeri, akvakultur og jordbruk. For 2019 er det foreslått en økning på denne posten, utover den som er nedfelt i opptrappingsplanen for klimatilpasset landbruk og matsikkerhet (Prop. 85 S (2017–2018)).

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Bærekraftige matsystemer er etablert
- Flere mennesker, og spesielt kvinner, tar del i den formelle landbruksøkonomien
- Veksthemming blant barn er redusert

Prioriteringer 2019

Handlingsplanen for bærekraftige matsystemer i norsk utenriks- og utviklingspolitikk vil legge prioriteringene for arbeidet fremover.

Norge vil i 2019 fortsatt arbeide med FAO, IFAD, CGIAR, Crop Trust, WFP og AU/NEPAD og gå i dialog med disse og andre relevante organisasjoner om hvordan bærekraftige matsystemer kan fremmes globalt. Regjeringen vil aktivt arbeide for å utnytte mer av potensialet innen fiskeri, akvakultur og bruk av havfrukter for ernæring og matsikkerhet.

Det vil aktivt arbeides for å inkludere tilgjengelig teknologi, digitale verktøy og innovative løsninger i matsystemene.

Norge vil i 2019 fortsatt støtte bilaterale prosjekter om matsystemer i Afrika. Vi vil bidra til omlegging av den bilaterale landbrukssatsningen i Malawi, støtte privat-offentlig samarbeid for å styrke landbrukssektoren i Mosambik, oppskalere klimatilpassede landbruksmetoder og bygge motstandskraft i Mali og Sør-Sudan, styrke matsikkerheten i Nigeria, øke innsatsen for matsikkerhet for flyktninger og migranter i Niger, videreføre samarbeid om klimarobust landbruk i Etiopia samt videreføre samarbeidet med Tanzania om vekstkorridoren. Det er også behov for helhetlig tenkning og koordinering for å bedre matsystemene i flere afrikanske partnerland. Også regionale tiltak som bidrar til å støtte opp under de bilaterale prosjektene vil vurderes støttet, eksempelvis NEPAD eller IFADs program for klimatilpassing i Afrika sør for Sahara (ASAP).

Rapport 2017

Denne rapporten dekker 170 *FN-organisasjoner mv*, post 81 *Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk* og deler av kap. 171 *Multilaterale finansinstitusjoner*, post 71 *Regionale banker og fond* i Prop. 1 S (2016–2017). Formålet med disse bevilgningene var i 2017 å redusere sult samt å styrke matsikkerheten gjennom bl.a. å investere i småbrukere, småskalafiske og bærekraftig, klimatilpasset landbruk og naturressursforvaltning.

Konsortiet for internasjonal landbruksforskning (CGIAR), som består av 15 landbruksforskningssentre, mottok 110 mill. kroner i kjernebidrag i 2017. Kampen mot nye plante- og dyresykdommer er en av de viktigste funksjonene for forskningskonsortiet. I 2017 har programmet bl.a. fremavlet to hvetevarianter i Bolivia og Bangladesh som er motstandsdyktige mot sopp.

FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) hadde en måloppnåelse på 82 pst. i planperioden 2016–2017 og en større andel av budsjettet ble brukt på landnivå. FAO hadde en 16 pst. økning i mobiliserte ekstra midler.

I perioden har FAO overoppfylt målet om antall land som har bedret styresett og koordinering for matsikkerhet og ernæring. I tillegg var det en god framgang i antall land med informasjonssystemer om matsikkerhet. Målet for antall land med en utarbeidet politikk om bærekraftig produksjonssystemer ble nådd.

FAO har i 2017 tilpasset sine strategiske mål til bærekraftsmålene og vedtatt et revidert rammeverk. FAO har ansvar for 25 av bærekraftsindikatorene. Klimatilpassing og utslippsreduksjon har blitt tverrgående prioriteter i FAOs arbeid. Arbeidet med å integrere kjønnsdimensjonen i all innsats ligger i forkant av etablerte målsettinger. Det er framdrift i arbeidet med havnestatskontroll for å eliminere ulovlig, urapportert og uregulert fiske, og i innsatsen mot antimikrobiell resistens.

Fra Det internasjonale fondet for jordbruksutviklings (IFAD) opprettelse i 1978 og fram til 2017 har de bidratt totalt med 46 mrd. dollar til landsbygddutvikling som estimert har nådd 474 millioner mennesker. I Indonesia har feilernæring blant barn blitt halvert i spesifikke programområder samt at underernæring i områdene har sunket fra 21 pst. til 5 pst. I Niger har et familiebruk program medført at 4000 hektar igjen har blitt brukbart for matproduksjon siden 2015. IFAD økte i løpet av 2017 sin innsats på sør-sør og triangelert samarbeid.

IFAD har hatt en moderat framgang i relevans, likestilling og oppskalering. Miljøhensyn er ennå ikke godt nok integrert, og bærekraften er fremdeles svak. IFAD skårer også dårlig på effektivitet på grunn av sen levering. Det er likevel stor framgang siden 2009. IFADs komparativ fordel er klare målgrupper. Det ble i 2017 arbeidet med å bedre indikatorene for å måle fattighedsreduserende effekt og IFAD har gått over til en flerdimensjonal modell som følger bærekraftsmålene.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 992 mill. kroner for 2019.

Post 72 Fornybar energi, kan overføres

Tilgang til energi er en forutsetning for næringsutvikling og jobbskaping, og gir grunnlag for økonomisk og sosial utvikling. Med tilgang til

elektrisitet kan helseinstitusjoner bruke kuvøser og kjøling av medisiner, skoler kan utnytte ny digital teknologi og med lys i hjemmet kan barn lese leksrer om kvelden. Denne bevilgningen dekker støtte til tiltak som bidrar til å nå bærekraftsmål 7 og 13. Oppnåelse av flere av de andre bærekraftsmålene forutsetter tilgang til energi og utbygging av energisektoren. Utbygging av fornybar energi vil bidra til å unngå økte utslipp av klimagasser fra fossil elektrisitetsproduksjon. Fornybar energi er derfor ett av Regjeringens satsingsområder i utviklingspolitikken. Regjeringen har i Meld. St. 24 (2016–2017) *Felles ansvar for felles fremtid* foreslått å doble bistanden til fornybar energi. Dette følges opp i budsjettforslaget for 2019.

Bevilgningen dekker støtte til tiltak som bidrar til tilgang til elektrisitet, utbygging av fornybar energi og mobilisering av privat sektor til å delta i slik utbygging. Dette skjer gjennom tiltak som forbedrer investeringsklimaet, slik som kapasitets- og institusjonsbygging, tiltak som reduserer risikoen i tidlig prosjektfase, utbygging av strømmettet og støtte til lokale strømløsninger. Bevilgningen er særlig rettet mot land i Afrika. Midlene blir kanalisert gjennom ambasadene til bilaterale prosjekter. I tillegg gis energibistand gjennom internasjonale organisasjoner og multilaterale kanaler, som bl.a. Verdensbanken, Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC) og de regionale utviklingsbankene.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Tilgangen til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris er økt
- Utslipp fra energisektoren er redusert

Prioriteringer 2019

- Fordoble bistanden til fornybar energi fra 2017–2019, i tråd med målsettingen i Meld. St. 24 (2016–2017) *Felles ansvar for felles fremtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk*
- Styrke energiforvaltning og -institusjoner gjennom kapasitetsbygging og bistand til reform av lovverk
- Risikoavlastning for privat sektor og private investeringer i fornybar energi, bl.a. gjennom forundersøkelser for å redusere risiko i tidlig fase av prosjektutviklingen. Innsatsen koordineres med Norfunds investeringer i fornybar energi, samt med innsats gjennom multilate-

rale utviklingsbanker og særlig Verdensbankens privat sektor-arm, Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC).

- Utbygging av strømmett for transport av kraft til næringsvirksomhet, industri, husholdninger, skoler, sykehus, osv.
- Desentraliserte strømløsninger og fortsatt innsats for akseptable kokeovnløsninger.
- Bilateralt energisamarbeid med hele bredden av virkemidler rettes i hovedsak inn mot partnerlandene Mosambik, Myanmar, Nepal, Tanzania, Palestina og Uganda. I tillegg vil det gis noe mer avgrenset støtte til bl.a. Angola, Haiti og Liberia.
- Multilateral innsats gjennom utviklingsbankene og internasjonale partnerskap og initiativ, herunder også regionale tiltak særlig rettet inn mot øystater
- Utnytte digitaliseringsmulighetene i elektrisitetssektoren, bl.a. til betaling, forbrukskontroll og energieffektivisering

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 166 *Klima, miljø og fornybar energi*, post 74 *Fornybar energi* i Prop. 1 S (2016–2017).

Målet for bevilgningen i 2017 var å bidra til:

- Økt tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris
- Reduserte utslipp av klimagasser fra energisektoren

Bistanden til fornybar energi over posten var i 2017 på til sammen 510 mill. kroner. Av dette mottok land i Afrika 37 pst., Asia 28 pst., Latin-Amerika 3 pst. og Midtøsten 3 pst., mens det resterende ble gitt globalt, blant annet til multilaterale og regionale organisasjoner og initiativ, sivilt samfunn og næringsutvikling. Støtten til fornybar energi gikk til kapasitetsbygging, elektrifisering, fornybar kraftproduksjon og kraftoverføring som de viktigste områdene.

I *Mosambik* bidro Norge til institusjonsoppbygging av strømselskapet EDM og energidepartementet MIREME. Programmet har bidratt til flere større avtaler med private aktører, og tre gasskraftverk på til sammen 335 MW, til en verdi av USD 600 mill. Resultatet er økt tilgang til kraft og betydelig økte krafteksportinntekter. Norge har også bidratt til oppgradering av en transformator som sikrer elektrisitet til Maputo, samt forberedende arbeid for å sikre at ledningsnettet i de nordlige områdene er tilstrekkelig dimensjonert for utnyttelse av gassressursene. Institusjonssam-

arbeidet mellom MIREME og Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) skal etablere en ny energi-regulator og lover og retningslinjer som vil tilrettelegge for økte private investeringer i sektoren. Energibistanden har oppnådd gode resultater, med bl.a. 37 000 nye strømtilkoblinger, mange lavinnteksthusholdninger. Produktiviteten til private bedrifter i de aktuelle områdene økte, med positive ringvirkninger på inntektsnivået i regionen. Tilgang til elektrisitet har gitt betydelig samfunns-effekt i form av økt sikkerhet, samt bedre helse-, utdannings- og sosiale tjenester.

I *Tanzania* støttet Norge et kapasitetsprogram innenfor vedlikehold av vannkraftanlegg som vil kunne bedre resultatet til TANESCO med om lag 600 mill. kroner over de neste 5 årene. Samarbeidet med Rural Energy Agency (REA) hadde god progresjon i 2017, med bygging av distribusjonslinjer og installering av transformatorer på landsbygda. Det legges vekt på opplæring i produktiv bruk av elektrisitet. I 2017 startet Arusha Technical College sine første yrkesfaglige kurs innen vannkraftteknologi. Norges støtte til elektrifisering på Zanzibar har bidratt til en nedgang på opptil 90 pst. på varighet av avbrudd i elektrisitetsforsyningen det siste året, og strømsalget har økt med 16 pst.

Støtten til landsbyenergiprogrammet i *Nepal* har bidratt til at over 2,5 millioner fattige husholdninger har fått tilgang til energi. Om lag 12 500 husholdninger fikk tilgang til elektrisitet gjennom små vannkraftanlegg og solcellepanel og 51 000 husholdninger fikk tilgang til biogass eller rentbrennende ovner for matlaging i 2017. Samarbeidet mellom NTNU, SINTEF og Kathmandu University har bidratt til kompetanseheving relatert til vannkraftsektoren i Nepal. I 2017 ble 468 km transmisjonslinjer ferdigstilt, 50 km av 400 V distribusjonsnettverk ble oppgradert i 11 byer og fem av åtte nettverksstasjoner ble ferdigstilt og koblet til nettet.

Det flerårige kapasitetsbyggingsprogrammet i *Myanmars* Energi- og elektrisitetsdepartement med Norges vassdrags- og energidirektorat, har styrket departementets håndtering av sosiale og miljømessige aspekter ved utbyggingsprosjekt, forbedret design og konstruksjon av dammer og vannveier til kraftverk, bidratt til oppbygging av hydrologiske målestasjoner, samt bidratt til å bedre utnyttelsen og styringen av elektrisitetssystemet.

I *Liberia* bidro samarbeidet bl.a. til at vannkraftverket Mount Coffee økte og stabiliserte strømproduksjonen og leverte elektrisitet til om lag 40 000 kunder i løpet av året. Dette var et viktig bidrag til inkluderende økonomisk vekst og jobbskaping.

I tillegg ble det bevilget til støtte til utvikling av fornybar energi i Angola, Uganda, Palestina, Haiti og Bhutan.

Multilaterale og regionale institusjoner og initiativ

Norsk støtte til International Centre for Hydropower (ICH) har resultert i etablering av en komité for damsikkerhet, årlig revisjon av dammer og risikohåndtering i miljø- og sosialkonsekvensvurderinger i Bhutan. I Tanzania er det utviklet læreplaner for teknikere i drift og vedlikehold av vannkraftverk.

Energipartnerskapet Energising Development (EnDev) hadde aktiviteter i 25 land. I 2017 bidro EnDev til at 1,9 millioner mennesker fikk tilgang til moderne energi, 1,1 millioner til mer rentbrennende kokeovner og 800 000 til strøm. Norge finansierer om lag 10 pst. av budsjettet for nåværende periode.

Verdensbankens Energy Sector Management Assistance Program (ESMAP) bidro med norsk støtte til å fremme arbeidet med fornybar energi og energieffektivisering. ESMAP hadde over 90 aktiviteter i 53 land. ESMAP arbeider bl.a. med å redusere fossile subsidier, bygge ned barrierer for privat sektor investeringer, kartlegge ren energiressurser på landnivå, gi råd om riktigere prising av energi og er Verdensbankens energi-tenketank, inklusiv på nye teknologiområder.

Klimainvesteringsfondet Scaling Up Renewable Energy Programme (SREP) er et samarbeidsprogram mellom alle utviklingsbankene, med sekretariat i Verdensbanken. Målet er å bidra til økt tilgang til energi i lavinntektsland og samtidig redusere utslipp. Etter noe forsinkelser kom gjennomføringen i 2017 i gang. Forventede resultater fra godkjente planer er 6 700 GWh elektrisitetsproduksjon, moderne energitjenester til 17,4 millioner mennesker og unngåtte utslipp på omlag 5,2 millioner tonn per år.

Den asiatiske utviklingsbanken (ADB) sitt flergiverfond for ren energi Clean Energy Financing Partnership Facility bistår utviklingsland i å bedre sin energisikkerhet gjennom en lavkarbonutvikling. Status for målene er reduksjoner i klimagasser på 9,4 millioner tonn CO₂, økning i installert fornybar energikapasitet på 1600 MW. ADB har, med god hjelp av fondet, økt investeringene i ren energi betydelig fra 2016 til 2017.

Norge videreførte støtten til Clinton Climate Initiative (CCI) arbeid for at fornybare energiteknologier som sol- og vindkraft erstatter strøm fra forurensende dieselmotorkraftverk i sårbare øystater.

Gjennom Norads støtteordning for næringsutvikling innen fornybar energi ble det gitt støtte til forundersøkelser av blant annet solkraftverk i Egypt, Myanmar og Bangladesh, vannkraftprosjekt i Myanmar, utvikling av vannkraftverk på grensen mellom Rwanda og Kongo (DRK) og mindre vannkraftverk i Ukraina. Norad utbetalte opplæringsstøtte til prosjekter innenfor solenergi til husholdninger.

Norad inngikk i 2017 en tilskuddsavtale med NTNU om et stipendprogram ved masterprogrammet for vannkraftutvikling. Programmet er et strategisk partnerskap og spleiselag med næringslivet.

Norge har totalt, siden oppstarten, bidratt med 110 mill. kroner til Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund (GEEREF). GEEREF har til hensikt å utløse kommersielle investeringer i fornybar energi. Fondet har lyktes med å mobilisere totalt 28 investorer og EUR 222 mill. Det har bidratt til at 2,7 GW fornybar energi er installert eller under utvikling, 700 MW ny fornybar energi er installert og en årlig reduksjon i utslipp på 1,4 millioner tonn CO.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 1 122 mill. kroner for 2019.

Post 73 Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC), kan overføres

Denne bevilgningen dekker kjernebidrag og øremerkede midler til Verdensbankens privat sektororganisasjon, Det internasjonale finansieringsinstituttet (International Finance Corporation, IFC). IFC tilbyr lån, egenkapital, garantier og rådgivning direkte til privat sektor i utviklingsland og fremvoksende økonomier. De øremerkede midlene gis til flergiverfond på politisk prioriterte områder innen næringsutvikling. Kjernebidragene til IFC gis i form av innskudd ved kapitaløkninger, dvs. tilførsel av ny aksjekapital fra medlemslandene. En slik kapitaløkning vil gjennomføres i 2020–2024, etter prinsippbeslutning på Verdensbankens vårmøte i april 2018. IFC har i de siste to årene gjennomgått et skifte til en mer proaktiv holdning til å skape markeder, til forskjell fra bare å forholde seg til kapitaletterspørsel fra privat sektor, og gjennomføre diagnostiske studier for å hjelpe landene til å prioritere utvikling av privat sektor. IFC viser til svært gode resultater i å skaffe til veie privat kapital og innovative finansieringspakker. IFC samarbeider nå tettere med resten av Verdensbankgruppen, ikke minst med

IDA (IDA 18 Private Sector Window) og bankgruppens garantiinstitutt MIGA. IFC er en viktig finansiell partner for norske bedrifters større investeringer i utviklingsland.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at IFC når sitt strategiske mål:

- Inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst

Prioriteringer 2019

Norge vil fokusere på å bidra til utvikling av privat sektor i sårbare stater, videre støtte til Compact with Africa og jobbskaping i samarbeid med privat sektor.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker deler av kap. 171 *Multilaterale finansinstitusjoner*, post 70 *Verdensbanken* og post 72 *Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner* i Prop. 1 S (2016–2017).

IFC er den største globale utviklingsinstitusjonen som fokuserer på privat sektor. Omlag 25 pst. av IFCs finansiering på USD 19,3 mrd. gikk i 2017 til klimarelaterte investeringer. Nær 25 pst. av finansieringen ble overført til de fattigste landene (IDA-land). 63 pst. av rådgivningsprogrammet ble levert til klienter i IDA-land og 20 pst. til sårbare stater. Investeringer i Afrika sør for Sahara ledet bl.a. til 250 000 jobber og strømforsyning til 330 000 mennesker i Øst-Afrika, mens nye muligheter for jordbruksnæringen omfattet 800 000 mennesker i samme områder.

Flergiverfondet Conflict Affected States in Africa (CASA) i regi av IFC, bidro til privat sektor utvikling i sårbare stater i Afrika. Støtte er registrert til 2 800 selskaper, myndigheter og institusjoner. Nærmere 40 000 personer, herav om lag 5 000 kvinner, har gjennomført opplæring innen landbruk og finansiering. Norges støtte gjennom initiativet har bidratt til å skape rundt 79 000 arbeidsplasser.

Det er lagt grunnlag for medvirkning i flergiverfondet for Compact with Africa, sammen med Tyskland, som vil videreføres kommende tre år.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 75 mill. kroner for 2019.

Det vises for øvrig til forslag til vedtak under romertall X, pkt. 9 om utbetaling av tilskudd til

fond, og romertall XII, pkt. 6 om deltakelse i kapitaløkningen i IFC.

Post 75 Norfund – tapsavsetting

Post 95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland

Denne bevilgningen dekker kapitalforsterkning til Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund), hvor 25 pst. av tildelingen utgjør en tapskapital. Ordningen for prosjektutvikling og risikoavlastning, ny i 2019, er omtalt under post 70. Norfunds mandat er å bidra til utvikling av bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland. Norfund gjør dette gjennom å stille risikokapital til rådighet for investeringer, yte lån og evt. garantier. Gjennom etablering av, og investeringer i, levedyktige og lønnsomme bedrifter, bidrar Norfund til økonomisk utvikling og anstendige arbeidsplasser. Norfund skal prioritere investeringer i fornybar energi, som over tid skal utgjøre halvparten av tilført kapital. I tillegg skal Norfund investere i sektorer der utviklingseffektene anses som store, som i verdikjedene knyttet til landbruk og fiskeoppdrett. Norfund kan investere i alle ODA-godkjente land, men skal prioritere landene i Afrika sør for Sahara og de minst utviklede landene (MUL).

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Det er skapt økonomisk utvikling og bærekraftige arbeidsplasser i fattige land gjennom utvikling av lønnsomme bedrifter
- Det er investert i land med umodne kapitalmarkeder

Prioriteringer 2019

Norfund er en ansvarlig og langsiktig investor. Norfunds styre fastsetter planer for Norfunds virksomhet på grunnlag av vedtektene, fastsatt av generalforsamlingen og styrets strategi for 2016–2020.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 161 *Næringsutvikling*, post 75 *Norfund – tapsavsetting* og post 95 *Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland* i Prop. 1 S (2016–2017).

Bevilgningen til Norfund hadde som formål å bidra med egenkapital og annen risikokapital,

samt yte lån og stille garantier til utvikling av lønnsom, bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland, i samsvar med §1 i Lov om Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland.

Norfund oppnådde sitt beste årsresultat noensinne i 2017 med en avkastning målt ved IRR (Internal rate of return) på 14 pst. i investeringsvaluta og et overskudd på 1,9 mrd. kroner. Samlet investeringsportefølje var ved utgangen av 2017 på 20,4 mrd. kroner.

I 2017 inngikk Norfund investeringsforpliktelser på til sammen 3,6 mrd. kroner. Om lag 2,1 mrd. kroner av dette var investeringer i fornybar energi, og de resterende investeringene er fordelt på finansinstitusjoner, mat og landbruk og i fond for små og mellomstore bedrifter. Av nye investeringsavtaler i 2017 ble 35 pst. gjort i Afrika sør for Sahara og 34 pst. i de minst utviklede landene (MUL). I Norfunds investeringsportefølje var om lag 50 pst. av kommittert kapital i fornybar energi ved utgangen av året.

Ved utgangen av 2017 var totalt 292 000 mennesker sysselsatt i virksomheter som Norfund har investert i, direkte eller indirekte. Virksomheter som inngikk i porteføljen de siste to år rapporterte en vekst i antall faste jobber på 28 000, eller 13 pst. Energiselskapene i Norfunds portefølje produserte totalt 14,7 TWh elektrisitet i 2017, hvorav 34 pst. i MUL. Dette bidro til reduksjon på om lag 4,7 millioner tonn CO₂-utslipp i 2017. Ved utgangen av 2017 hadde finansinstitusjonene som Norfund har investert i utestående 12,4 mill. kroner i lån til sine kunder.

Den viktigste enkelthendelsen i 2017 var inngåelse av en avtale med Statkraft som innebar at Norfund solgte sine eierandeler i Statkraft International Hydro Investments AS (SKIHI) og samtidig løste ut Statkrafts eierandel i SN Power AS. Norfund ble med denne transaksjonen heleier av SN Power AS, som nå opererer som et datterselskap og følges opp av Norfund på samme måte som de øvrige selskapene i porteføljen. Transaksjonen bidro sterkt til overskuddet i porteføljen i 2017.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 1 875 mill. kroner for 2019, fordelt med 468,75 mill. kroner på post 75 *Norfund – tapsavsetting* og 1 406,25 mill. kroner på post 95 *Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland*.

Kap. 163 Klima, miljø og hav

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	37 900
70	Miljø og klima, <i>kan overføres</i>	983 642
71	Hav og marin forsøpling, <i>kan overføres</i>	467 967
Sum kap. 0163		1 489 509

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Konsekvensene av klimaendringer og miljøforringelse er blant de største truslene mot bærekraftig utvikling og menneskers livsgrunnlag. Det er et økende press på havmiljøet og marine ressurser flere steder i verden. Bærekraftsmålene ser miljø, økonomi og sosial utvikling i sammenheng, og understreker at klimaendringene kan undergrave all annen innsats for global utvikling. Norge vil fortsette å være et ledende land for klimatilpassning og reduksjon av klimagassutslipp, hav og miljørettet utviklingssamarbeid.

Klima, miljø og hav er blant Regjeringens hovedsatsingsområder for internasjonalt utviklingsarbeid, og innsatsen styrkes i 2019. Støtte til utviklingslands innsatser for å beskytte biodiversitet og tiltak mot miljøgifter vil økes.

Det er behov for økt internasjonal forståelse for havets økonomiske betydning, bærekraftig bruk av havets ressurser og hvordan god miljøtilstand fører til økt verdiskaping.

Regjeringen foreslår en kraftig økning av innsatsen mot marin forsøpling og en opptrapping av innsatsen innen fornybar energi, i tråd med Meld. St. 24 (2016–2017) *Felles ansvar for felles fremtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk*. Regjeringen har en ambisjon om å bevilge 1,6 mrd. kroner til innsats mot marin forsøpling fra 2019 til 2022.

Norsk innsats innen klima og miljø skal i hovedsak gå til finansiering av utslippsreduksjon og klimatilpassningstiltak, inkludert kapasitetsbygging og teknologisamarbeid i utviklingsland. I tillegg vil Regjeringen prioritere forebygging av klima- og naturkatastrofer, og støtte internasjonalt miljøsamarbeid med vekt på implementering av miljøavtaler og styrking av internasjonale rammerverk. Regjeringens satsing på fornybar energi utgjør også en riktig del av norsk klimainnsats, se omtale under kap. 162, post 72 *Fornybar energi*.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Denne bevilgningen dekker 65 pst. (ODA-andelen) av kostnadene til utbedring av Svalbard globale frøhvelv, jf. omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) under kap. 2445 *Statsbygg*, post 31 *Igangsetting av ordinære byggeprosjekter*.

Prioriteringer 2019

Det pågår utbedring av ankomsttunnelen til Svalbard globale frøhvelv med Statsbygg som byggherre. Arbeidet ble påbegynt i 2018 med sikte på ferdigstillelse i 2019. 65 pst. av kostnadene kan rapporteres som offisiell utviklingshjelp (ODA).

Rapport 2017

Ny post fra 2018 – ingen rapportering fra 2017.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 37,9 mill. kroner for 2019.

Post 70 Miljø og klima, kan overføres

Denne bevilgningen dekker støtte til klima- og miljøinnsatser, herunder tiltak som bidrar til gjennomføring av Parisavtalen, bærekraftsmålene, internasjonale miljøavtaler og prosesser, samt Sendai rammeverket for forebygging av klima- og naturkatastrofer. Norges innsats innen klimatilpassning skal ses i sammenheng med bærekraftsmålene, særlig mål 13, 14 og 15.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Miljøet er bedre beskyttet
- Utslippene av klimagasser er begrenset
- Tilpasningen til konsekvensene av klimaindringer er forbedret
- Naturkatastrofer er forebygget

Prioriteringer 2019

Norsk innsats skal i hovedsak gå til finansiering av utslippsreduksjon og klimatilpasningstiltak, inkludert kapasitetsbygging og teknologisamarbeid i utviklingsland.

I tillegg vil Regjeringen prioritere forebygging av klima- og naturkatastrofer og støtte internasjonalt miljø samarbeid med vekt på implementering av miljøavtaler og styrking av internasjonale rammeverk. Innsatsen vil gå gjennom flere kanaler.

Det grønne klimafondet (GCF), opprettet i 2010, er hovedkanal for norsk multilateral klimafinansiering av utslippsreduksjoner og klimatilpasning i utviklingsland. Forhandlinger om påfyllinger av fondet planlegges ferdigstilt i 2019. I Prop. 1 S (2018–2019) settes det av 400 mill. kroner for 2019. Det vises til forslag til vedtak under romertall X, pkt. 11 om utbetalinger av tilskudd til GCF.

FNs miljøprogram (UNEP) er FNs viktigste miljøaktør. Norge har en bilateral avtale med UNEP på tilsammen 270 mill. kroner for perioden 2016–2018. Det planlegges for en ny treårig avtale for perioden 2019–2021.

Den globale miljøfasiliteten (GEF) er en av de viktigste kanalene for norsk bistand på miljøområdet. Norge har under påfyllingsforhandlingene for perioden 2018–2022 gitt tilsagn om et norsk bidrag på 520 mill. norske kroner, med forbehold om Stortingets samtykke. Det er en økning på 20 pst. målt i norske kroner i forhold til forrige periode (2014–2018).

Posten vil i tillegg gi støtte til FNs bosetningsprogram, UN-Habitat, Verdens meteorologiorganisasjon (WMO), Meteorologisk institutt, FNs organ for katastrofe forebygging (UNISDR), og Verdensbankens globale fasilitet for katastrofe forebygging og gjenoppbygging (GFDRR).

Rapport 2017

Denne rapporten dekker deler av kap. 166 *Klima, miljø og fornybar energi*, post 72 *Klima og miljø* i Prop. 1 S (2016–2017).

Det grønne klimafondet (GCF) hadde ved utgangen av 2017 støttet 53 tiltak for utslipps-

reduksjoner av klimagasser og klimatilpasning i utviklingsland. Tiltakene forventes å bidra til reduksjon av en milliard tonn CO₂ ekvivalenter og å redusere sårbarheten til 159 millioner mennesker. Styret vedtok å opprette en mekanisme på 500 mill. USD for å finansiere verifiserte utslippsreduksjoner gjennom redusert avskoging og skogforringelse (REDD+). Norge bidro med 480 mill. kroner til fondet i 2017, hvorav 80 mill. kroner fra klima- og skoginitiativet.

FNs miljøprogram (UNEP) mottok 141 mill. kroner i 2017. Hoveddelen gikk til programmets sju fokusområder. En multilateral gjennomgang framlagt våren 2017 konkluderer med at UNEP leverer godt på sitt globale mandat, inkludert utvikling av globale rammeverk og innspill til den globale dialogen om miljø. Gjennomgangen understreker viktigheten av at UNEP har en klar langsiktig visjon og strategi, og at gode organisatoriske systemer er på plass. Deler av støtten ble øremerket arbeidet med å iverksette FNs miljøforsamlings vedtak om marin forsøpling fra 2016. Videre har Norge øremerket innsats for beskyttelse av naturmiljøet i krig og konflikt, miljøinformasjon og økosystembasert forebygging.

Norge inngikk i 2017 en avtale med FNs organ for katastrofe forebygging (UNISDR). Støtten i 2017 bidro til gjennomføringen av det globale Sendai rammeverket for katastrofe forebygging. I 2016–2017 bisto UNISDR 46 land i å utvikle og oppdatere nasjonale strategier for katastrofe forebygging.

Norge videreførte støtten til Verdensbankens globale fasilitet for katastrofe forebygging og gjenoppbygging (GFDRR). Støtten har bidratt til GFDRRs arbeid blant annet med forebyggingsarbeid i Latin-Amerika og modernisering av tjenester for værvarsling og vannovervåking i 18 land i Afrika.

Styrking av klimatjenester er et prioritert område innen forebygging av naturkatastrofer. Dette støttes gjennom Det globale rammeverket for klimatjenester (GFCS), ledet av Verdens meteorologiorganisasjon (WMO), og Flyktningshjelpens beredskapsstyrke (NORCAP). Støtten bidrar til at klima- og værinformasjon når fram til brukere i Afrika, spesielt innenfor landbruk, helse og beredskap. Meteorologisk institutt bidrar til kapasitetsbygging ved meteorologitjenestene i Bangladesh, Vietnam og Myanmar. For å forebygge naturkatastrofer i de samme landene har Norge også støttet Asian Disaster Preparedness Center (ADPC).

En ny toårig avtale ble inngått med GRID-Arendal. I 2017 gikk støtten primært til prosjekter

innen miljøkriminalitet, grenseoverskridende ferskvannsressurser, klima, grønn økonomi og hav, inklusive utfordringer med plast og mikroplast. En uavhengig gjennomgang i 2017 av GRID-Arendals arbeid konkluderte med at GRID-Arendal var en effektiv støttespiller for FNs miljøprogram.

Norges bidrag i 2017 på 108 mill. kroner til Den globale miljøfasiliteten (GEF) bidrar innen GEFs fem fokusområder; biologisk mangfold, klima, internasjonale hav- og vannspørsmål, forørkning og miljøgifter. GEF-finansiering har blant annet bidratt til at 13,2 mill. hektar skog er under streng beskyttelse og at 10,8 mill. hektar er under bærekraftig bruk i Amazonas. I Kina har GEF-finansiering bidratt til en økning i vindenergi fra 1,3 GW i 2005 til 129,3 GW i 2015. Støtte til lavkarbonutvikling har bidratt til om lag 1,4 mill. tonn CO₂ i reduserte utslipp i utviklingsland.

Pollution Management and Environmental Health (PMEH) bidrar til reduksjon av miljø- og helseskader av luftforurensning særlig i Afrika sør for Sahara og Kina. Programmet drives av Verdensbanken og støttes av Tyskland og England samt Norge. Norsk støtte var på 80 mill. kroner i perioden 2014–2017.

Norsk støtte til Global Alliance for Clean Cookstoves (GACC) gikk blant annet til økt engasjement i flyktningeleirer og humanitære situasjoner. I Nepal gjennomførte GACC i samarbeid med den regionale organisasjonen ICIMOD og WHO studier og aktiviteter for å bygge opp under Nepals mål om «Smoke-free kitchens by 2020». Norge støttet også GACCs samarbeid med UNFCCC som gjennom målrettet kapasitetsbygging av utvalgte utviklingsland har bidratt til realisering av klimaplaner, særlig mål om ren matlagning, og dets bidrag til reduksjon av klimagasser.

FNs bosetningsprogram, UN-Habitat, oppnådde flere viktige resultater; eksempelvis at rundt 100 nasjonale og by-kommunale myndigheter utviklet nye planer innen klima og miljø, at bortimot to millioner mennesker fikk bedre tilgang vann og hygiene, og at 35 partner land startet med forbedrede strategier og program i tråd med de globale prinsippene for bosetningsstrategier.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 983,6 mill. kroner for 2019.

Post 71 Hav og marin forsøpling, kan overføres

Denne bevilgningen dekker tiltak for å følge opp Regjeringens initiativ for bærekraftig bruk av havet og havøkonomiens betydning for arbeidet med å nå FNs bærekraftsmål. Videre vil bevilgningen dekke tiltak for å styrke det internasjonale samarbeidet mot marin forsøpling og mikroplast.

Bevilgningen skal støtte opp under 2030-agen- daen, og særlig bærekraftsmål 14 om å bevare og bruke hav på en måte som fremmer bærekraftig utvikling. Den skal finansiere tiltak som skal bidra til å forebygge og redusere marin forsøpling og andre miljøutfordringer. Bevilgningen skal videre dekke tiltak som skal støtte opp under bærekraftig blå økonomi i utviklingsland. Bekjempelse av forsøpling i havet, som plast og mikroplast, og tiltak for blå økonomi i utviklingsland, er viktige innsatsområder i Meld. St. 22 (2016–2017) *Hav i utenriks- og utviklingspolitikken*.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Forvaltningen av havet er mer bærekraftig
- Marin forsøpling og forurensning i utviklingsland er redusert

Prioriteringer 2019

- Økt kapasitet for å hindre utslipp av avfall og plast til havet gjennom støtte til avfallshåndteringssystemer i utvalgte land
- Informasjon og bevisstgjøring om marin forsøpling og miljøproblemer i havet hos myndigheter og i befolkningen
- Opprydding av eksisterende avfall og forsøpling, fortrinnsvis på strender og i kystnære strøk i utviklingsland
- Kompetanseheving om bærekraftig havforvaltning
- Styrking av regionalt havsamarbeid
- Utvikling av bærekraftig blå økonomi
- Støtte til Havforskningskommisjonen (IOC), som har fått flere viktige oppgaver i forbindelse med FNs tiår for havforskning for bærekraftig utvikling

Rapport 2017

Denne rapporten dekker deler av kap. 166 *Klima, miljø og fornybar energi*, post 72 *Klima og miljø* i Prop. 1 S (2016–2017).

Norge støtter Verdensbankens prosjekt i Indonesia for å bistå den indonesiske regjeringens arbeid med å nå målet om 70 pst. reduksjon av plastavfall som ender i havet innen 2030. Dette blir finansiert gjennom et flergiverfond hvor Norge bidro med 11,5 mill. kroner i 2017.

Havforskningskommisjonen (IOC), hvor Norge var eneste giver av ikke-øremerket støtte, hadde en omfattende virksomhet i 2017. Denne inkluderte blant annet hav- og klimaforskning,

policyutvikling og rådgivning og kapasitetsutvikling, og dekket alle verdens havområder. IOC har fått anerkjennelse for å fylle sitt mandat på en god måte innenfor et stramt budsjett.

Deler av støtten til UNEP ble øremerket arbeidet med å iverksette FNs miljøforsamlings vedtak om marin forsøpling fra 2016. Støtte gikk blant annet til regionale, nasjonale og sub-nasjonale handlingsplaner for å håndtere marin forsøpling og avløpsvann.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 468 mill. kroner for 2019.

Kap. 164 Likestilling

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
70	Likestilling, <i>kan overføres</i>	372 219
71	FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), <i>kan overføres</i>	100 000
72	FNs befolkningsfond (UNFPA)	530 000
Sum kap. 0164		1 002 219

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Likestilling og kvinners deltakelse på alle samfunnsområder er et mål med egen berettigelse, men også en drivkraft for økonomiske utvikling og demokratiske, stabile samfunn. Utgangspunktet er de forpliktelsene som er nedfelt i FNs kvinnekonvensjon, handlingsplanen fra FNs kvinnekonferanse i Beijing og befolkningskonferansen i Kairo, bærekraftsmålene og sikkerhetsrådsresolusjonene om kvinner, fred og sikkerhet.

Post 70 Likestilling, kan overføres

Denne bevilgningen dekker tiltak som skal bidra til å styrke jenters og kvinners rettigheter og likestilling globalt. Diskriminering av jenter og kvinner er et globalt fenomen som gjør at kvinner fratras frihet, makt og muligheter.

Manglende utdanning, juridiske og sosiale hindre er faktorer som gjør at kvinner utgjør et flertall i det uformelle arbeidsmarkedet med lav lønn og dårlige arbeidsforhold. Dette, sammen med manglende innflytelse i familie og lokalsamfunn, hindrer økonomisk utvikling.

Kvinnens deltakelse i politiske beslutninger er en forutsetning for at kvinners og jenters behov skal prioriteres, og for demokratiutvikling. Dette gjelder både i fredstid og når konflikt og humanitære kriser rammer samfunnene.

Vold mot kvinner og jenter er et omfattende problem. I tillegg til vold i nære relasjoner, menneskehandel for seksuell utnyttelse, seksualisert vold i konflikt, seksuell trakassering står, anslagsvis tre millioner jenter i Afrika i fare for å utsettes for kjønnslemlestelse hvert år.

Kvinnens rett til seksuell og reproduktiv helse står svakt i mange land. Mange kvinner utsettes for helsefare i forbindelse med aborter og fødsler. Barneekteskap er utbredt i mange regioner, og hver dag giftes nesten 40 000 jenter under 18 år bort.

Kvinnens rettigheter er under press i en del land og regioner, men det er også fremskritt blant annet i lovgiving innen familierett og bekjempelse av vold mot kvinner. Initiativ som mobiliserer menn og ungdom ser ut til å ha god effekt.

Bevilgingen støtter arbeid i regi av myndigheter og frivillige organisasjoner i sør og andre initiativer som fremmer kvinners rettigheter og likestilling i samarbeidslandene. Dette er et utfordrende arbeid som må gjøres med et variert sett av virkemidler og kanaler for å gi resultater i de ulike nasjonale sammenhengene.

Mål 2019

Bevilgingen skal bidra til å nå følgende mål:

- Jenter og kvinners rettigheter og posisjon i samfunnet er styrket

Prioriteringer 2019

Den nasjonale konteksten avgjør hvilke tiltak som støttes via utestasjonene. For støtte via multilaterale kanaler vil blant annet kvinners deltakelse og fremme av seksuell og reprodutiv helse og rettigheter stå sentralt. For ytterligere detaljer om Norges prioriteringer for likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken, se Del III, pkt. 14 Likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 168 *Kvinnens rettigheter og likestilling*, post 70 *Kvinnens rettigheter og likestilling* i Prop. 1 S (2016–2017)

Målene for denne bevilgningen i 2017 var: jenter og kvinner gjennomfører utdanning av god kvalitet, kvinner har lik rett til deltakelse i arbeidslivet og i beslutningsprosesser, avskaffe alle former for vold og skadelige skikker mot jenter og kvinner, fremmer jenters og kvinners seksuelle og reprodutiv helse og rettigheter, oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners posisjon i samfunnet.

Bevilgningen har bidratt til mobilisering for kvinners rettigheter og likestilling i en rekke land. Tematisk har kvinners politiske rettigheter og deltakelse vært den kategorien som flest stasjoner har støttet. Eksempler på rettighetsarbeid er støtten til sentre for juridisk bistand i flere land. Dette er særs viktig i land hvor både kunnskapen om rettigheter er svak og de facto diskriminering av kvinner er utbredt.

Tiltak for å bedre kvinners økonomiske stilling har blant annet gitt resultater i Jordan hvor det i samarbeid med ILO er etablert kvinnettverk som arbeider med arbeidsrettigheter og lønnsvilkår. Norge støttet et nytt initiativ for å styrke kvinners økonomiske deltagelse, som en oppfølging av G20-toppmøtet i Tyskland. Initiati-

vet skal bidra til at bedrifter som eies eller ledes av kvinner skal få bedre tilgang til kreditt og andre finansielle tjenester, og at diskriminerende regelverk bygges ned.

Bekjempelse av vold og skadelige skikker er et annet område hvor tiltakene bidrar til lovendringer, atferdsendringer, men også gir tjenestelevering for ofre for vold.

Seksuell og reprodutiv helse og rettigheter fremmes gjennom støtte til organisasjoner som arbeider for trygge aborter, tilgang til prevensjon og pådriverarbeid. Organisasjonen Arrow rapporterer at de med norsk støtte har økt innsatsen mot religiøs fundamentalisme og konsekvensen av dette i Sørøst-Afrika.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 372,2 mill. kroner for 2019.

Post 71 FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), kan overføres

Denne bevilgningen dekker det norske kjernebidraget til UN Women, som er FN-organisasjonen for kvinners rettigheter og likestilling. UN Women har en helt sentral rolle i å gjennomføre bærekraftsmål nr. 5 om å oppnå likestilling mellom kjønnene og styrke jenters og kvinners stilling. Gjennom sitt tredelte mandat arbeider organisasjonen normativt, koordinerende og operasjonelt med likestillingsspørsmål overfor resten av FN-systemet og i FNs medlemsland. UN Women tilpasser sin tilstedeværelse og samarbeidsformer til de enkelte partnerlandenes behov. UN Women er sekretariat for FNs kvinnekommisjon, og ledende for arbeidet for FNs arbeid med kvinner, fred og sikkerhet.

Kvinnens rettigheter og likestilling er prioritert i norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Det er derfor i Norges interesse å sikre at UN Women forblir sterk og relevant i FN-systemet.

Norge vektlegger UN Womens globale normative og koordinerende rolle fordi det er gjennom deres evne til å mobilisere andre aktører og myndigheter og yte av faglig støtte at resultater oppnås. Vi ønsker også at organisasjonen skal prioritere normativt arbeid på landnivå.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at UN Women når sine strategiske mål for perioden 2018–2021, herunder:

- At kvinners politiske og økonomiske rettigheter og deltakelse fremmes, herunder også innenfor områdene fred og sikkerhet og humanitær respons
- At alle former for kjønnsbasert vold bekjempes
- At kvinners rettigheter og likestilling i globale normer og standarder og i nasjonale lovverk, planer og budsjetter er styrket

Som den sjette største giver av kjernestøtte og en av de største giverne totalt, har Norge et mål om at UN Women fortsetter å være den ledende globale aktør for arbeidet med kvinners rettigheter og likestilling og helt sentral for intern koordinering av spørsmål om kvinners rettigheter og likestilling i FNs utviklingssystem.

Prioriteringer 2019

Norge vil bidra til at UN Women fortsetter å være en ledende aktør for det globale arbeidet med kvinners rettigheter og likestilling. Norge vil bidra til at UN Women fremmer implementeringen av bærekraftsmål nr. 5 om å oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling samt handlingsplanen fra Beijing – Beijing Declaration and Platform for Action og Beijing +5 Political Declaration and Outcome, inkludert prinsippet om at ingen skal utelates, og at de mest sårbare skal prioriteres.

Norge vil gjennom sin kjernestøtte til UN Women bidra til at UN Women gjennomfører sin strategiske plan for perioden 2018–2021. Målene i UN Womens nye strategiske plan sammenfaller i stor grad med målene i Norges nasjonale handlingsplan for å fremme kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken «Frihet, makt og muligheter». Tematisk og øremerket støtte gis i tillegg for å styrke tematiske og geografiske områder Norge prioriterer særskilt. Norge vil også arbeide for at UN Women bidrar til et samordnet og resultatorientert FN.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 82 *FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women)* i Prop. 1 S (2016–2017).

Målområdene for støtten gjennom UN Women i 2017 var 1) styrke kvinners lederskap og deltakelse i beslutningstaking på flere nivåer, 2) styrke kvinners økonomiske stilling, spesielt de fattigste og mest ekskluderte, 3) bekjempe vold mot kvinner og jenter, 4) styrke kvinners lederskap og deltakelse innenfor området fred,

sikkerhet og humanitært arbeid, 5) styrke likestilling i nasjonale prioriteringer, planer og budsjetter, 6) bidra til at de mellomstatlige prosessene i FN-systemet om normer og standarder for kvinners rettigheter blir mer omfattende, dynamiske og forpliktende. UN Women har hatt god progresjon når det gjelder arbeidet med samtlige av målområdene. Måloppnåelsen er spesielt god når det gjelder målområde 2 og 3, der samtlige «outcomes» er oppfylt.

Dialogen med UN Women er god. Norge har gjennom styrearbeidet fått gjennomslag for norske posisjoner på viktige områder. Dette gjelder ikke minst innretningen av UN Womens nye strategiske plan, med fortsatt vektlegging av en rettighetsbasert tilnærming og flere referanser til seksuell og reproduktiv helse og reproduktive rettigheter. Norge har skriftlig påpekt at vi mener det er uheldig at UN Womens internrevisjonsenhet og evalueringsenhet er slått sammen, og at granskningsfunksjonen er skilt fra internrevisjon. UN Women har forpliktet seg til å holde Styret godt orientert om denne prosessen.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 100 mill. kroner for 2019.

Post 72 FNs befolkningsfond (UNFPA)

Denne bevilgningen dekker kjernebidrag til UNFPA. UNFPAs arbeid er viktig for at jenter og kvinner skal få et fullverdig liv. Seksuell og reproduktiv helse og reproduktive rettigheter utgjør kjernen av organisasjonens mandat. Fødselsomsorg, reproduktive rettigheter, familieplanlegging og seksualundervisning er ingen selvfølge. Det er heller ikke bekjempelse av seksuell og kjønnsbasert, inkludert kjønnslemlestelse og barne- og tvangsekteskap. UNFPAs arbeid, normative rolle og rettighets baserte tilnærming møter nå stor motstand i mange deler av verden.

Kjernestøtte til UNFPA er avgjørende for at de skal kunne gjennomføre sin strategiske plan (2018–2021). UNFPAs innsats for å øke tilgang til seksuell og reproduktiv helse og bekjempe vold inklusive seksualisert vold i humanitære situasjoner er viktig for Norge.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at UNFPA når sine strategiske mål for perioden 2018–2021, herunder:

- Flere får tilgang til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter

- Redusert antall barne- og tvangsekteskap og færre tilfeller av kjønnslemlestelse
- Færre tilfeller av seksuell og kjønnsbasert vold

Prioriteringer 2019

Norge vil bidra til at UNFPA fortsetter å være en ledende arena for arbeidet med seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. Norge vil bidra til UNFPAs arbeid med å fremme implementeringen av handlingsplanen fra Kairo, International Conference on Population and Development, ICPD, i 2030-agendaen, inkludert prinsippet om at ingen skal utelates, og at de mest sårbare skal prioriteres.

Norge vil sammen med UNFPA arbeid for at færre utsettes for seksuell og kjønnsbasert vold, inklusive barne- og tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Norge vil også prioritere arbeidet med å styrke innsatsen på seksualundervisning, øke tilgang til prevensjonsmidler, fødselsomsorg. Det er også en prioritet å jobbe for at UNFPA bidrar til et samordnet og resultatorientert FN.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 170 *FN-organisasjoner*, post 71 *FNs befolkningsfond (UNFPA)* i Prop. 1 S (2016–2017).

Mål for støtten i 2017 omfattet økt tilgang til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, høyere prioritering av ungdom, jenter spesielt, seksualitetsundervisning, likestilling og utarbeiding av bedre grunnlags analyser i UNFPAs samarbeidsland.

Under forrige planperiode 2014–2017 benytter 58 millioner kvinner og ungdom seksuell og reproduktive helsetjenester i UNFPAs prioriterte samarbeidsland.

UNFPAs arbeid med å øke tilgang til seksuell og reproduktiv helse bidro til å forhindre 48,5 millioner uønskede graviditeter, 15,2 millioner utrygge aborter samt 200 000 nye hiv smittede og 125 000 dødsfall som følge av komplikasjoner med graviditet og fødsel. Over 42 av UNFPAs samarbeidsland økte også sine nasjonale budsjetter til seksuell og reproduktiv helse i denne perioden.

UNFPA ble i en evaluering av deres innsats for ungdom (2008–2015) anerkjent som ledende globalt i arbeidet med seksuell og reproduktiv helse ovenfor denne målgruppen. 38 land tilpasset sin nasjonale seksualitetsundervisningen til internasjonale standarder, 30 land implementerte tiltak for å forhindre barneekteskap og i 16 av samarbeidslandenes utviklet de lover og regler for å gi

ungdom tilgang til seksuell og reproduktive helsetjenester.

Videre integrerte 25 land reproduktive rettigheter inn i sine nasjonale handlingsplaner for likestilling. 56 land integrerte også tiltak for å motvirke kjønnsbasert vold i sine nasjonale program for seksuell og reproduktiv helse. I 2017 mottok over 700 000 jenter og kvinner utsatt for vold, inklusive 4 400 funksjonshemmede, bistand fra UNFPA. UNFPA bidro også til å forhindre at 817 000 jenter ble kjønnslemlestet.

For å bedre analysegrunnlaget bisto UNFPA 44 land med bl.a. å etablere offentlig tilgjengelige, nasjonale plattformer for befolkningsdata, samt bidro til å implementere befolkningsanalyser i 39 land.

UNFPA bisto 40 millioner med livreddende seksuell og reproduktive helse tjenester, og tiltak mot kjønnsbasert vold, inklusive seksualisert vold, i humanitære kriser i over 70 land i denne perioden. 62 millioner mottok nødhjelpsutstyr for å ivareta sin reproduktive helse. I tillegg bidro med faglig og teknisk assistanse til 11 700 sykehus og helsestasjoner, samt ga mer enn 20 000 helsepersonell opplæring i å gi reproduktive helsetjenester i humanitære situasjoner. I 2017 fikk UNFPA eneansvaret for å koordinere «Global Protection Cluster for Gender Based Violence» som innebærer å koordinere den globale innsatsen mot kjønnsbasert vold i humanitære situasjoner. UNFPA deltok også aktivt i utarbeidelsen av de globale rammeverkene for forebygging i humanitære kriser, bl.a. Sendai 2015–2030 og sikkerhetsresolusjon 2050 om ungdom, fred og sikkerhet. Underfinansiering og økende behov for seksuell og reproduktive helsetjenester og innsats mot vold i humanitære situasjoner representerer en stor utfordring i arbeidet.

UNFPA anses å være en effektiv og resultatstyrt organisasjon, en viktig og veletablert kanal for Norge. Implementeringsraten av kjerne-midler økte fra 91,6 pst. i 2013 til 94,6 pst. i 2017.

Dialogen med UNFPA er tett og god, og Norge har gjennom denne og styrearbeidet fått gjennomslag for norske posisjoner på viktige områder. Dette gjelder ikke minst innretning av UNFPAs nye strategiske plan, med fortsatt vektlegging av rettighetsbaserte tilnærminger og fokusering på seksuell og reproduktiv helse og rettigheter.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 530 mill. kroner for 2019.

Kap. 170 Sivilt samfunn

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
70	Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	2 078 471
	Sum kap. 0170	2 078 471

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Post 70 Sivilt samfunn, kan overføres

Denne bevilgningen dekker støtte til tiltak som skal styrke sivilt samfunn i utviklingsland og dets evne og kapasitet til å fremme utvikling i eget land.

Tilskudd kan gis til både store og små organisasjoner, der Redd Barna, Kirkens Nødhjelp, Digni og Norsk Folkehjelp er blant de største. Organisasjonene er i hovedsak norske, men det gis også støtte til internasjonale organisasjoner over denne ordningen. De norske og internasjonale organisasjonene baserer sin virksomhet på nært samarbeid med sine partnerorganisasjoner i utviklingslandene, med sikte på å nå frem med støtten til de den er ment for, og også med sikte på å styrke de lokale sivilsamfunnsorganisasjonene.

Et mangfoldig og dynamisk sivilt samfunn bidrar til å korrigere myndighetsutøvelse på sentrale områder, og det er viktig for å realisere menneskerettighetene, fremme demokrati og deltakelse, og bekjempe korrupsjon. Det sivile samfunn er samtidig en sentral kanal for å nå frem med bistand til dem som trenger den mest innenfor temaer som utdanning, helse og nødhjelp, og det spiller dermed en avgjørende rolle for å bekjempe fattigdom. Sivilt samfunn er en sentral pilar i partnerskap for å fremme 2030-agendaen med FNs bærekraftsmål.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Sivilt samfunn i utviklingsland har bedre evne og kapasitet til å fremme menneskerettigheter, demokrati, likestilling, miljø og inkluderende vekst

Prioriteringer 2019

Arbeidet for å bidra til et sterkere sivilt samfunn skal fortsatt ha et sterkt fokus på å styrke

respekten for menneskerettighetene, herunder kvinners rettigheter og likestilling og bidra til utvikling av demokrati. Dette er særlig viktig i lys av at grunnleggende menneskerettigheter og arbeidet for likestilling er under press mange steder og at organisasjoner og menneskerettighetsforkjempere opplever innskrenket handlingsrom, forfølgelse og vold. Det samme gjelder arbeidet for å kjempe mot korrupsjon og for rettsstat og godt styresett. Arbeid for styrket kvinnetakelse i freds- og forsoningsarbeid, og forebygging av konflikt og humanitære katastrofer skal prioriteres. Bevilgningen skal også bidra til bekjempelse av all diskriminering, herunder hatefulle ytringer og anti-semittisme. Tiltak for ytringsfrihet skal vektlegges spesielt.

Den særlige prioriteringen av utdanning, med spesiell vekt på barn og ungdom i konfliktområder, foreslås videreført på samme nivå som i 2018, med 450 mill. kroner.

Styrket helsetilbud til ressursvake grupper vil fortsatt være høyt prioritert, med særlig vekt på seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR).

Prioritet gis til arbeidet for styrking av rettighetene til sårbare grupper som funksjonshemmede, seksuelle minoriteter, og tros- og livssynsminoriteter.

Utover disse hovedprioriteringer vil det fortsatt legges vekt på bærekraftig forvaltning av naturressurser, åpenhet om kapitalstrømmer og økte skatteinntekter, sammen med inkluderende økonomisk vekst gjennom jobbskaping.

Det oppfordres til samarbeid med privat sektor der dette kan bidra til bedre resultater og en mer katalytisk bruk av bistandsmidlene.

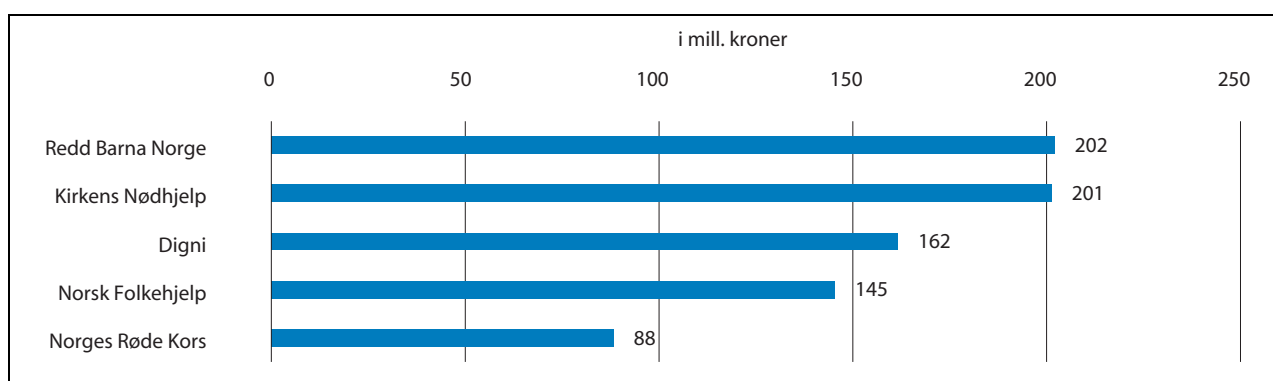
Det skal fortsatt arbeides for økt kunnskap, engasjement og debatt omkring globale miljø- og utviklingsspørsmål

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn* i Prop. 1 S (2016–2017).

Målene for denne ordningen har ligget fast gjennom en årrekke, kun med mindre justeringer fra år til år. For 2017 var det overordnede målet «å styrke sivilt samfunn i utviklingsland og dets evne og kapasitet til å fremme demokratisering, realisering av menneskerettigheter og reduksjon av fattigdom». Det var i tillegg presisert en rekke temaer som skulle vektlegges spesielt.

Handlingsrommet for det sivile samfunn er under press mange steder i verden. Dette medfører økte krav til profesjonalitet og kontekstforståelse hos norske og internasjonale organisasjoner som skal operere i utviklingsland og støtte lokale organisasjoner. Organisasjonene driver et omfattende arbeid i mange land. Gitt den mangfoldige virksomheten under ulike og ofte krevende forhold anses det som mest hensiktsmessig i denne sammenheng å rapportere om resultater ved å omtale noen få konkrete eksempler. Det vises for øvrig til evaluering av norsk støtte til styrking av sivilt samfunn i utviklingsland i rapport nr. 1/2018 fra Norad.

Figur 7.4 Fem største mottakere av støtte over kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 70 Sivilt samfunn i 2017 i mill. kroner

1 446 mill. kroner av tildelingen var bundet opp i løpende avtaler. 467 mill. kroner ble fordelt på nye avtaler. Styrking av sivilt samfunn, godt styresett, utdanning samt helse og sosiale tjenester var prioritert.

Norske organisasjoner

Det ble inngått avtaler med åtte norske organisasjoner som innebærer tilskudd på 177 mill. kroner årlig. I tillegg kommer en ekstra utlysning til utdanningstiltak i Sahel, med vekt på funksjonshemmede, som resulterte i avtaler for 390 mill. kroner med åtte organisasjoner, fordelt på fem år. Avtalepartnerne har et særlig ansvar for å styrke kompetanse og kapasitet hos sine lokale partnere i utviklingsland.

Caritas arbeider med å øke matsikkerheten for småbønder på landsbygda i åtte land. I et program i Uganda økte andelen småbønder som inntok tre måltider om dagen fra 35 pst. i 2012 til 76 pst. i 2016. I Zambiaprogrammet var det en økning fra 12 til 74 pst. på tilsvarende indikator.

I Bangladesh arbeider Strømmestiftelsen med å styrke jenters mulighet til å bli 'sjef i eget liv'. 116 000 tenåringer har deltatt i programmet siden 2006. De fleste deltakerne har tidligere droppet ut av skolen, men 46 pst. startet på skolen igjen etter deltakelse i programmet. Programmet har også bidratt til å redusere antall barneekteskap. Der Strømmestiftelsen arbeider med dette programmet var 84 pst. av jenter mellom 15–18 år ikke gift, sammenliknet med 32 pst. nasjonalt.

Ved hjelp fra Regnskogfondet har lokalbefolkningen trosset gamle motsetninger og laget et felles program for vern og bærekraftig bruk av det 3 600 km² store Managalas-plataet i Papua Ny-Guinea. At verneområdet kommer i stand etter en bred og deltakende beslutningsprosess har vært nyskapende for hele regionen. Kvinner har gradvis tatt en større rolle i beslutningsprosessen i prosjektet. Prosessen kan vise vei for andre lokalsamfunn slik at de selv kan styre egen utvikling.

Internasjonale organisasjoner og nettverk

Internasjonale organisasjoner og nettverk mottok 189 mill. kroner i 2017.

Innenfor satsingen på SRHR ble nye tildelinger til internasjonale organisasjoner i hovedsak gitt eksisterende avtalepartnere. Største bidrag gikk til International Planned Parenthood Federation (IPPF) med 63 mill. kroner.

Amplify Change arbeider for å fremme lokalt endringsarbeid ved å kanalisere støtte og styrke kapasiteten til mindre organisasjoner som arbeider for SRHR. Norsk støtte går til 44 afrikanske grasrotorganisasjoners arbeid mot kjønnelemlestelse.

BRAC mottok støtte til arbeidet med å fremme jenters skolegang og bedre deres livssituasjon i Sør-Sudan og i sårbare landsbysamfunn i Tanzania. Målet er å hjelpe fattige og sårbare jenter tilbake til skolen og til å fullføre hele skolegangen. Dette kan hindre at jentene blir gift tidlig, og det kan utsette første svangerskap. Aktivitetene i Tanzania ble fullført, mens de ble forsinket i Sør-Sudan på grunn av uroligheter.

Blant internasjonale organisasjoner som mottok støtte til å fremme matsikkerhet og bærekraftig landbruk var Conservation Farming Unit (CFU) en ny aktør. CFU lærer opp småbønder i Uganda, Kenya og Tanzania i teknikker som øker produksjon av jordbruksvarer.

Det ble gitt støtte til to møter i korrupsjonsgjernetnettet og deltakelse i møte med FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC).

Informasjons- og opplysningsarbeid

60 mill. kroner var satt av til dette arbeidsområdet. Målet var å skape «engasjement i Norge for globale miljø- og utviklingsspørsmål, godt styresett, inkluderende og jobbskapende vekst som på sikt kan bidra til bærekraftige utviklingseffekter i fattige land». Det ble inngått avtaler med 36 organisasjoner for totalt 52,8 mill. kroner, i hovedsak treårige avtaler. 14,4 mill. kroner ble definert som til-

tak for fremme av bærekraftsmålene. Det vises for øvrig til evaluering av informasjon- og kommunikasjonsvirksomhet i norsk bistands- og utviklingspolitikk i rapport nr. 6/2017 fra Norad.

Plan Norges kampanje tok utgangspunkt i Plan Internationals ungdomsbevegelse 'Wedding Busters' og unges innsats for et globalt forbud mot barneekteskap. 45 ungdomsambassadører fikk opplæring og ble utnevnt til 'Wedding Busters', og 63 skoler fordelt på alle fylker fikk besøk. 9 400 signerte brev fra ungdom ble sendt til fylkesmennene med spørsmål om hvorfor Norge tillater at 16- og 17-åringer kan gifte seg. Kampanjen resulterte i en rekke medieoppslag. 23. mars 2018 la Regjeringen fram lovforslag om forbud mot ekteskap under 18 år.

Framtiden i våre hender har etisk og bærekraftig finans som satsingsområde. I 2017 lanserte de, i samarbeid med Forbrukerrådet, den andre utgaven av Etisk bankguide. 15 av de største bankene er involvert og har bl.a. fått bedre retningslinjer på etikk og bærekraft.

Demokratifremme gjennom politiske partier

8 mill. kroner ble avsatt til formålet. Målet var å bidra til utvikling av velfungerende og demokratiske partiorganisasjoner. Som eksempel kan nevnes KrFUs prosjekt i Kenya om økt ungdomsdeltakelse i politikk og politikktutvikling.

Tros- og livssynsminoriteters rettigheter

15 mill. kroner ble avsatt til formålet. Som eksempel kan nevnes at Caritas på Sri Lanka har bidratt til etablering av fora der mennesker fra ulike religioner kommer sammen for å delta på hverandres høytider.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 2 078,5 mill. kroner for 2019.

Kap. 171 FNs utviklingsarbeid

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
70	FNs utviklingsprogram (UNDP)	605 000
71	FNs barnefond (UNICEF)	510 000
72	Andre tilskudd (FN), <i>kan overføres</i>	201 700
Sum kap. 0171		1 316 700

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Dette kapitlet dekker kjernebidrag og enkelte mykt øremerkede tematiske bidrag til to av FNs største fond og programmer som i hovedsak har et utviklingsmandat; FNs utviklingsprogram (UNDP), og FNs barnefond (Unicef). Støtten har til hensikt å støtte opp om prioriteringene i organisasjonenes styrevedtatte langtidsplaner (2018–2021). Kjernebidrag til andre FN-organisasjoner dekkes over tematiske kapitler og poster. Øremerket støtte til UNDP, og øremerket støtte til Unicef dekkes over tematiske kapitler og poster. Kapitlet dekker også et fellesfond for samarbeid på tvers av FNs fond, programmer og særorganisasjoner i oppfølgingen av 2030-agendaen for bærekraftig utvikling, Joint Fund for the 2030 Agenda.

Regjeringen ønsker å opprettholde kjernebidragene på høyt nivå, men understreker at byrdefordeling er et viktig multilateralt prinsipp. Mer langsiktighet i kjernebidragene vil være en måte for Norge å støtte opp om pågående reformprosesser. Regjeringen ønsker derfor å gjeninnføre prinsippet med flerårige indikative tilsagn som gis med forbehold om Stortingets samtykke. Frivillige kjernebidrag kan betraktes som medlemslandenes «svar» på FN-organisasjonenes langtidsplaner og vurderinger av deres organisasjonsmessige styrker og svakheter. Disse tilsagnene vil derfor gjelde for den resterende delen av organisasjonenes planperiode (til og med 2021). For FN-organisasjonene vil flerårige kjernebidrag bidra positivt til deres mulighet til strategisk og langsiktig planlegging av programvirksomheten. Dette er viktig når organisasjonene legger om fra en tusenårstiltærming til en bredere og mer integrert tiltærming slik 2030-agendaen krever. Forutsigbare kjerneressurser er også en forutsetning for at organisasjonene raskt kan tilpasse seg nye behov og endrede rammebetingelser i samarbeidslandene. Det vil også sette dem bedre i stand til å gjennomføre organisasjonsmessige endringer på

en planmessig måte. Særlig for FNs normative arbeid og for rådgivning i tråd med internasjonale normer og standarder er kjerneressurser og andre «nøytrale penger» av avgjørende betydning.

Norge vil styrke dialogen og samarbeidet med FN om digitalisering og nye teknologiske løsninger og være en pådriver for koordinering og samarbeid.

Post 70 FNs utviklingsprogram (UNDP)

Denne bevilgningen dekker det norske kjernebidraget til UNDP og tilleggsmidler til UNDPs tematiske finansieringsmekanisme for demokratisk styresett og fredsbygging, til Oslo Governance Centre, samt kjernebidrag til FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF).

UNDP er en av de største FN-organisasjonene, med en sentral posisjon i det internasjonale utviklingssystemet og virksomhet i over 170 land. UNDP har dermed en sentral rolle i å sikre FNs enhetlige oppfølging på landnivå gjennom «å levere som én»-modellen. UNDP har en sentral rolle i partnerlandenes oppfølging av 2030-agendaen, og i å bidra til resultater på landnivå.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at UNDP når sine strategiske mål for perioden 2018–2021, herunder:

- Redusert fattigdom i alle dens former
- Bærekraftig utvikling er skapt i alle utviklingsland
- Økt motstandskraft mot kriser

Som en av de største kjernestøttegiverne og den åttende største giveren totalt, vil Norge bidra til at UNDP fortsetter å være en førende utviklingsaktør som arbeider for fattigdomsbekjempelse og godt styresett.

Prioriteringer 2019

Fra norsk side er det en hovedprioritet å støtte opp om gjennomføringen av den strategiske planen og arbeide spesielt for at UNDP skal bidra til:

- At partnerlandene har en helhetlig tilnærming til fattigdomsreduksjon
- Statsbygging i sårbare stater
- Å fremme demokratisk styresett
- Menneskerettigheter og likestilling

Norges programsamarbeidsavtale med UNDP inkluderer svakt øremerket støtte til demokratisk styresett, kriseforebygging og tidlig gjenoppbygging etter konflikt. Programsamarbeidet inkluderer også støtte til Oslo Governance Centre (OGC), et politikktutviklingssenter med sete i Oslo, som driver forskning og analyse om demokratisk styresett og endringsprosesser knyttet til konflikt og kriser.

Norge støtter FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF) som er en av få aktører som opererer i mellomstadiet mellom de større investorene og de mindre mikrofinansaktørene.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 70 *FNs utviklingsprogram (UNDP)* i Prop. 1 S (2016–2017).

Mål for støtten i 2017 omfattet inkluderende bærekraftig utvikling, økt sysselsetting, styrking av demokratisk styresett, vern om rettsstatsprinsipper, redusert ulikhet, økt tilgang på tjenester og rask gjenoppbygging etter kriser.

Under forrige planperiode 2014–2017 ble det gitt støtte til 37,3 millioner mennesker i 120 land for bedre levekår. Over halvparten av disse var kvinner. UNDP bidro til å skape tre millioner arbeidsplasser og registrerte 170 millioner nye velgere i 52 land. Videre fikk over 4,1 millioner mennesker i 39 land tilgang på rettshjelp. UNDP bidro også til å utvikle krise- og tilpasningsplaner i 62 land og 6,7 millioner mennesker fikk bedret tilgang på energi i perioden. 36 land fikk støtte for omforming av tusenårsmålene til bærekraftsmål og tiltak for klimatilpasning og kutt av klimautslipp ble gjennomført i 104 land. I samme periode fikk to millioner mennesker i 22 land behandling for hiv, mens 27 millioner i 24 land mottok informasjon om atferdsendring relatert til hiv.

I 2017 spilte UNDP en sentral rolle i operasjonalisering av 2030-agendaen i en rekke land. UNDP var sentrale i tilretteleggingen av en helhetlig tilnærming av FNs utviklingssystem på

landnivå, inkludert ordningen med en felles stedlig koordinator, og bidro i tillegg med støtte-tjenester til mange FN-organisasjoner. På 20 av 38 tematiske leveranser har UNDP, ifølge årsrapporten, nådd eller overgått de kvantitative målene. På 16 tematiske leveranser manglet 10 pst. eller mindre på å nå målene. Det er en liten nedgang fra året før i antall leveranser som ble nådd.

Det ble lagt økt vekt på respons på langvarige kriser og forebygging av konflikt i 2017. UNDP har fått en tydeligere rolle vis-à-vis det humanitære systemet og fredsbygging gjennom initiativet «New Way of Working». I Somalia arbeidet UNDP med å bygge opp igjen lokalsamfunn etter at livsgrunnlaget hadde blitt truet av konflikt, fattigdom og tørke. I Tyrkia konsentrerte de seg om utviklingstiltak blant syriske flyktninger og lokalsamfunn som hadde tatt imot flyktninger. UNDP fortsatte arbeidet med å målrette forebygging av voldelig ekstremisme.

UNDPs evalueringsavdeling og internrevisjon la i juni 2017 frem en felles gjennomgang av UNDPs institusjonelle effektivitet. Denne bekrefter at resultatstyringen har hatt en positiv utvikling, men viste at det er for lite fokus på læring. Landprogrammene har blitt mer strategiske.

Oslo Governance Centre (OGC) har hatt en positiv utvikling etter gjenåpningen i 2015. Gjennom en tydeligere avgrensning til tematikk knyttet til sårbare stater, har senterets arbeid siden 2017 blitt mer strategisk. OGC har etablert et stort antall samarbeidsrelasjoner med norske og internasjonale fagmiljøer.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 605 mill. kroner for 2019.

Post 71 FNs barnefond (UNICEF)

Denne bevilgningen dekker kjernestøtte og mykt øremerket støtte til Unicef, med unntak av tematisk utdanningsstøtte som dekkes under kap. 161 *Utdanning, forskning og faglig samarbeid*, post 70 *Utdanning*. Humanitær innsats gjennom Unicef finansieres under kap. 150 *Humanitær bistand*.

Unicef er en av FNs største utviklings- og humanitære aktører, og har som mandat å sikre barns rettigheter over hele verden i henhold til FNs barnekonvensjon. Organisasjonen arbeider i rundt 190 land, og samarbeider med myndigheter, sivilt samfunn, privat sektor og andre multilaterale partnere. Med langsiktig innsats for barns rett til helse, rent vann, ernæring, utdanning, beskyttelse og inkludering, samt vesentlige oppgaver i kon-

fliktsituasjoner og humanitære kriser, er Unicef en av Norges største samarbeidspartnere. Organisasjonen har en ledende rolle i å bygge bro mellom humanitær innsats og langsiktig arbeid.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at Unicef når sine strategiske mål for perioden 2018–2021, herunder:

- Alle barn er ved god helse, og lever i et trygt og rent miljø
- Alle barn mottar kvalitetsutdanning
- Alle barn er beskyttet mot vold og utnyttning, og ingen opplever diskriminering

Som en av de største giverne av kjernebidrag og totalt vil Norge aktivt bidra til at Unicef fortsetter å være en ledende arena for opprettholdelse av barns rettigheter, og til at organisasjonen innretter arbeidet på landnivå i tråd med målene for FN-reform.

Prioriteringer 2019

Norge vil arbeide for at Unicef fortsetter å bringe barns rettigheter høyt opp på den internasjonale agendaen. Norge vil bidra til den strategiske utviklingen av Unicefs arbeid med utdanning og med marginaliserte grupper, og ha et særlig fokus på ovennevnte mål nummer to. Kjernestøtten til Unicef er avgjørende for å sikre forutsigbarhet for organisasjonens arbeid, og gi fleksibilitet og effektivitet i virksomheten. Bidraget gis til støtte for strategisk plan (2018–2021). Tematisk støtte gis i tillegg for å styrke innsatsområder Norge prioriterer innenfor denne planen: utdanning, vann/sanitær/hygiene, beskyttelse av barn og sosial inkludering. Norge vil arbeide for at Unicef bidrar til et samordnet og resultatorientert FN.

Norge vil styrke dialogen med Unicef om digitalisering og støtte opp om Unicefs prinsipper for innovasjon og digitalisering.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 170. *FN-organisasjoner mv.*, post 72 *FNs barnefond (Unicef)* i Prop. 1 S (2016–2017).

Mål for bidraget til Unicef i 2017 inkluderte rettferdig bruk av virkningsfulle tiltak for mødre- og barnehelse, forebygging og behandling av hiv, bedre vann- og sanitærforhold, bedre ernæring, bedre læringsutbytte, forebygging av skadelige skikker, og bedre systemer for marginaliserte barn. Norge prioriterte særlig spesielt sår-

bare grupper samt Unicefs viktige rolle innen utdanning, i krise og konflikt. Bedret resultatrapportering var et viktig tema i den bilaterale dialogen.

2017 var siste år i Unicefs fireårige planperiode 2014–2017, og et krevende år med mange og alvorlige humanitære kriser. Unicef leverte vaksiner til 78,6 millioner barn, hvorav 18 millioner i humanitære situasjoner. Skolemateriell ble delt ut til 12,5 millioner barn, og Unicef nådde 8,8 millioner i humanitære situasjoner med formell og uformell utdanning. Over 1 million mennesker i humanitære situasjoner fikk tilgang til kontantstøtteordninger. Gjennom Unicefs programmer deltok nærmere 870 000 jenter i forebyggende og beskyttende tiltak mot kjønnslemlestelse og 940 000 i tiltak mot tvangsekteskap. Unicef arbeidet med vann, sanitær og hygieneprogrammer i 113 land, og med ernæringsprogrammer i 120 land. Unicef inntok en lederrolle i arbeidet for å styrke den integrerte tilnærmingen til humanitær og langsiktig bistand.

Utdanning var viktigste tematiske satsing for Norges samarbeid med Unicef. Norge bidro i 2017 med omtrent ¾ av støtten til Unicefs globale tematiske utdanningsfond. Innsatsen er nærmere beskrevet under kap. 161 *Utdanning, forskning og faglig samarbeid*, post 70 *Utdanning*.

Dialogen med Unicef var tett og god, og Norge hadde gjennom denne og styrearbeidet mulighet til både å påvirke innretningen på, og følge tett, organisasjonens arbeid. Norge bidro slik til at ny strategisk plan for perioden 2018–2021 i enda større grad vektlegger norske prioriteringer som marginaliserte grupper og 2030-agendaen. Unicef skal for første gang utvikle en egen strategi for utdanningsfeltet, noe Norge arbeidet for. Resultatrapporteringen er vesentlig forbedret, og tiltaksplanen etter den norske evalueringen av Unicef i 2016 ble konkludert og lukket i 2017. Norge viderefører dialogen med Unicef om resultatrapportering.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 510 mill. kroner for 2019, hvorav 440 mill. kroner i kernestøtte.

Det er inngått indikativ avtale med Unicef for perioden 2018–2019 for 70 mill. kroner per år til tematiske fond for WASH (vann, sanitær og hygiene), sosial inkludering og barns beskyttelse. Tematisk støtte til utdanning kommer i tillegg, og dekkes under kap. 161 *Utdanning, forskning og faglig samarbeid*, post 70 *Utdanning*.

Post 72 Andre tilskudd (FN), kan overføres

Hoveddelen av denne bevilgningen dekker støtte til et felles FN-fond for styrket samarbeid på landnivå mellom fond, programmer og særorganisasjoner i oppfølgingen av 2030-agendaen for bærekraftig utvikling. Den ambisiøse 2030-agendaen innebærer at de ulike bærekraftsmålene må sees i sammenheng for at resultatoppnåelsen skal bli god. Dette krever at FN-organisasjonene må bistå programlandene på en mer helhetlig måte, gjennom integrerte og tverrsektorielle tilnærminger, under ledelse av FNs stedlige koordinator. *Joint Fund for the 2030 Agenda* skal støtte felles programvirksomhet og initiativ i enkeltland som støtter opp om myndighetenes prioriteringer. *Joint Fund for the 2030 Agenda* inngår i generalsekretærens reformpakke for FNs utviklingssystem.

Bevilgningen dekker også finansiering av norske eksperter, junioreksperter, fredskorpsdeltakere, kurs og stipendordning til praktikanter til FN og andre internasjonale organisasjoner. Stillingene er et viktig bidrag til utviklingsarbeidet i FN og andre internasjonale organisasjoner. Norge er underrepresentert i FN, og det er ønskelig å rekruttere flere nordmenn inn i FN-stillinger på alle nivå. Juniorekspertordningen bidrar til å kvalifisere nordmenn for videre karriere i FN-systemet, og er et godt virkemiddel for å få flere nordmenn inn i høyere stillinger i FN. For å lette overgangen til høyere stillinger i FN, finansierer Norge også enkelte stillinger på nivåer over junioreksperter. Ordningen med stipend til praktikanter i internasjonale organisasjoner gir flere yngre nordmenn internasjonal praksis.

Videre dekker posten støtte til deltakelse i internasjonale prosesser og konferanser for personer fra utviklingsland. Forutsigbar støtte til utviklingslands deltakelse i ulike FN-prosesser er viktig for planlegging og for at landene skal få eierskap til prosesser som blant annet har som formål å sette dem i stand til å nå FNs bærekraftsmål. Posten kan også brukes til å styrke FNs utviklingssystem.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Utviklingslandenes evne til å følge opp 2030-agendaen, gjennom tettere og mer enhetlig støtte fra FN-organisasjonene, er styrket
- Flere nordmenn er rekruttert til internasjonale organisasjoner av strategisk betydning på flere nivå
- Personer fra utviklingsland deltar i internasjonale prosesser og arenaer

Prioriteringer 2019

- Støtte FNs felles fond for 2030-agendaen for samarbeid på landnivå
- Utarbeide en strategi for å få flere nordmenn rekruttert til internasjonale organisasjoner av strategisk betydning for Norge, på alle nivå. Strategien vil inkludere budsjettmessige- og organisatoriske konsekvenser.
- Videreføre deltakelse i juniorekspertordningen, og vurdere mulighet for opprettelse av en seniorekspertordning.
- Videreføre stipendordningen UNV/Youth Volunteers, samt finansiere Special Assistant to Resident Coordinator (SARC) stillinger og Sustainable Development Programme Officer (SPD) stillinger.
- Veilede norske kandidater i rekrutteringsprosessen til internasjonale organisasjoner.
- Støtte deltakelse fra utviklingsland i sentrale prosesser, konferanser og arenaer.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 79 *Eksperter, junioreksperter og FNs fredskorps* i Prop. 1 S (2016–2017). Rapportering på kap. 170, post 76 *FN og globale utfordringer* fremgår under kap. 151 *Fred sikkerhet og globalt samarbeid*, post 73 *FN og globale utfordringer*.

I 2017 finansierte Norge om lag 30 junioreksperter i 20 ulike land. Disse arbeidet blant annet innen områder som likestilling, miljø, klima, helse, utdanning, menneskerettigheter, flyktninger, globale sikkerhetsutfordringer og humanitært arbeid.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 201,7 mill. kroner for 2019.

Kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
70	Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	916 000
71	Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	687 000
72	Strategisk samarbeid, <i>kan overføres</i>	195 000
73	Gjeldslette, <i>kan overføres</i>	326 500
Sum kap. 0172		2 124 500

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Dette kapittelet dekker Norges kjernebidrag til Verdensbankgruppen samt regionale utviklingsbanker og fond, i tillegg til strategisk samarbeid (samfinansiering) på utvalgte områder med disse institusjonene. Spesielt Verdensbanken mottar

også betydelige øremerkede midler over andre poster. Kapittelet dekker også Norges forpliktelser til tidligere vedtatte multilaterale initiativer for sletting av fattige lands gjeld til multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner.

Tabell 7.2 Fakta om utviklingsbankene

	Verdensbank- gruppen	IDB-gruppen/ Latin-Amerika	Afrikabanken	Asiabanken
Etablert	1944	1959	1964	1966
Hovedsete	Washington	Washington	Abidjan	Manila
President	Jim Yong Kim (USA)	Luis Alberto Moreno (Colombia)	Akinwumi Adesina (Nigeria)	Takehiko Nakao (Japan)
Antall ansatte	om lag 11 900	om lag 2 000	om lag 1 700	3 127
Utlån 2017	USD 61 mrd. (tilsv. om lag 498 mrd. kroner)	USD 13,35 mrd. (tilsv. om lag 109 mrd. kroner)	6,20 mrd. UA ³ (tilsv. om lag 72 mrd. kroner)	USD 20,1 mrd. (tilsv. om lag 163 mrd. kroner)
Antall medlemsland	189	48, hvorav 20 ikke-regionale	80, hvorav 26 ikke-regionale	68, hvorav 19 ikke-regionale
Norsk årlig kjernebidrag 2017 ¹	916 mill. kroner (fond)	18,5 mill. kroner (Inter-American Investment Corporation – IIC)	539 mill. kroner (fond), 44 mill. kroner (bank)	64 mill. kroner (fond)
Norsk andel, pst. i 2017	Bank: 0,60 Fond: 1,05	Bank: 0,17 IIC: 0,67	Bank: 1,18 Fond: 3,64	Bank: 0,34 Fond: 0,86
Norsk bidrag strategisk samarbeid i 2017 ²	195,3 mill. kroner	0 mill. kroner	25 mill. kroner	0 mill. kroner
Valggruppe	Norden, baltiske land	Sverige, Danmark, Finland, Spania, Frankrike, Øster- rike	Sverige, Danmark, Finland, India	Sverige, Danmark, Finland, Canada, Nederland, Irland

¹ Inkluderer kun kjernebidrag under kap. 171, post 70 og kap. 171, post 71 i Prop. 1 S (2016–2017)

² Inkluderer kun samfinansiering under kap. 171, post 72 i Prop 1 S (2016–2017)

³ Units of Account (UA) tilsvarer IMF's spesielle trekkrettigheter (XDR)

Post 70 Verdensbanken, kan overføres

Bevilgningen dekker Norges kjernebidrag til Verdensbankgruppen, og går i 2019 utelukkende til å dekke Norges forpliktelser til bankens utviklingsfond, IDA. Når det gjennomføres kapitaløkninger i Den internasjonale banken for gjenoppbygging og utvikling (IBRD), dekkes det også over denne posten. En slik kapitaløkning vil gjennomføres i 2020–2024, etter prinsippbeslutning på Verdensbankens vårmøte i april 2018 og pågående nasjonale godkjenningprosesser.

Verdensbanken spiller en betydelig rolle i arbeidet med å nå FNs bærekraftsmål, levere på de internasjonale klimaforpliktelsene og mobilisere større midler fra flere kilder for å finansiere utviklings- og klimatiltak. Bankens overordnede

mål er å utrydde ekstrem fattigdom innen 2030 og redusere økonomisk ulikhet. Verdensbanken er den største kilden for multilateral utviklingsfinansiering i bredt og den største kilden til multilateral finansiering både til klima og utdanning. Den fungerer også som en sentral rådgiver for låntakerlandene. Gjennom IDA gir Verdensbanken lån på myke vilkår til verdens 77 fattigste land. Banken har en sterk operasjonell og normativ innflytelse i kraft av finansiell og faglig tyngde, bredt tematisk engasjement og direkte inngrep med finansdepartementene i samarbeidslandene. Bankens mål sammenfaller godt med norske prioriteringer. Banken skårer svært høyt på uavhengige evalueringer av resultater og effektivitet, har klare retningslinjer for risikovurdering og gode sosiale og miljømessige sikringsmekanismer. Norge har god

innflytelse på Verdensbankens prioriteringer og virke ved deltakelse i bankens styrende organer, herunder gjennom vårt felles nordisk-baltiske styremedlem, og gjennom bidrag til og styredeltakelse i tematiske fond.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at Verdensbanken kan nå sine strategiske mål for perioden 2019–2030, herunder:

- Ekstrem fattigdom er redusert
- Økonomisk ulikhet er redusert, gjennom inntekstvekst for de 40 pst. fattigste
- Klimagassutslipp er redusert og klimatilpassing styrket

Prioriteringer 2019

Norge vil være en pådriver for at bankens klimamål oppfylles, og for at bankens ambisiøse likestillingsstrategi gjennomføres. Norge vil ha et særlig fokus på bankens opptrapping i land og regioner i sårbare situasjoner. I tillegg vil Norge legge vekt på bankens arbeid med utvikling av privat sektor og jobbskaping, samt innsats innen økonomisk styresett, inkludert nasjonal ressursmobilisering. Norge planlegger å inngå partnerskap med Verdensbanken og andre sentrale givere for å fremme digitalisering, spesielt innen økonomi og teknologiutvikling, med hovedfokus på Afrika. Vi er nå inne i 18. påfyllingsperiode (2017–2019) i IDA. Norge vil i 2019 følge opp IDA 18-forpliktelsene på klima, kvinner og likestilling, sårbare stater, privatsektorutvikling og jobbskaping, og styresett. En betydelig andel av finanseringen fra IDA til låntakerlandene går til investeringer i utdanning og helse. IDAs prioriteringer er i meget stor grad sammenfallende med norske prioriteringer, og de samme områdene forventes å bli sentrale temaer i forhandlingsprosessen for 19. kapitalpåfylling, som påbegynnes i 2019.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 171 *Multilaterale finansinstitusjoner*, post 70 *Verdensbanken* i Prop. 1 S (2016–2017).

Målene for 2017 dreide seg om å bidra til oppnåelsen av bankens overordnede mål, dvs. utrydde ekstrem fattigdom og oppnå inntekstvekst for de 40 pst. fattigste i hvert land.

Den ekstreme fattigdommen har ifølge Verdensbanken falt globalt fra 15,7 pst. i 2010 til 10,7 pst. i 2013. Verdensbankens mål er at man skal

være nede på 9 pst. innen 2020 og under 3 pst. i 2030 (utryddelse av ekstremfattigdom så langt som man regner med at det er praktisk mulig). Potensialet for vekst øker, og det har vært fremgang med å lukke gapet i tilgang til tjenester for den fattigste delen av befolkningen. Andelen som fullfører grunnskoleutdanning i utviklingsland har steget, til over 75 pst. i 2017. Målet om inkluderende vekst, dvs. inntekstvekst for de 40 pst. fattigste i hvert land, har vist seg vanskeligere å levere på. Store utfordringer gjenstår, spesielt i å styrke inntektsmulighetene for befolkningen i sårbare og konfliktutsatte områder og for den fattigste delen av befolkningen i mange land.

IDA er en sentral del av Verdensbankens innsats for å nå disse målene. Under IDA 17 (2014–2016) oppnådde banken bl.a. følgende resultater:

- 69 millioner barn ble vaksinert
- 263 millioner mennesker mottok essensielle helse-, ernærings- og befolkningstjenester
- 14 millioner mennesker fikk forbedrete sanitærforhold
- 34 millioner mennesker fikk tilgang til sikrere vannkilder
- 61 000 km vei ble bygget eller rehabilitert
- 1500 megawatt fornybar energiproduksjon ble konstruert eller oppgradert
- 35 millioner mennesker fikk tilgang til elektrisitet
- 48 land fikk styrket sine nasjonale statistikk-systemer
- 33 land fikk støtte til å bedre sin offentlige finansforvaltning
- 20 land fikk styrket sin skattepolitikk og skatteadministrasjon.

Sårbarhet, konflikt og vold

For å nå de aller fattigste og mest utsatte gruppene, fokuserer Verdensbanken mer på forebygging, krise- og risikohåndtering og motstandsdyktighet, samt å bygge bro mellom humanitær innsats og langsiktig utvikling. Banken jobber stadig tettere med FN for å lykkes. Banken har eksempelvis gitt USD 1,1 mrd. i IDA-støtte til Jemen via UNDP, WHO og Unicef. Dette har gitt fem millioner barn poliovaksine, tilgang til helsetjenester for syv millioner jemenitter, kontantoverføringer til 1,3 millioner husholdninger og ernæring til 700 000 kvinner og barn under fem år.

Klima og energi

Banken ligger godt an til å nå målet om at 28 pst. av utlånsporteføljen skal gå til klimarelevante

investeringer innen 2020. I løpet av 2016–2017 bidro Verdensbanken til produksjon av 13,6 gigawatt fornybar energi, og var instrumentell i mobiliseringen av 32 mrd. kroner i private investeringer. I 2017 innførte Verdensbanken klimagassregnskap og skyggepris på karbon i alle prosjekter innen sektorer der klimagassutslipp tradisjonelt har vært høye. Banken har bistått Kina med å utvikle et karbonmarked, som når det er fullt utviklet sannsynligvis vil bli verdens største. Gjennom IDA har mer enn 2,2 millioner husholdninger på landsbygda i Bangladesh fått tilgang til elektrisitet fra fornybare kilder. I Vietnam har innsatser innenfor klimasmart landbruk bidratt til å redusere utslipp med 30–35 pst. Mer enn en halv million mongolske gjetere har fått tilgang til rimelig, bærbar solenergi som genererer nok strøm til lys, mobiltelefon og små apparater.

Inkludering og likestilling (herunder utdanning og helse)

Verdensbanken har et økende fokus på betydningen av «human kapital», hvor investeringer i utdanning og helse står sentralt. Gjennom IDA17 har banken bidratt til rekruttering eller opplæring av sju millioner lærere i de fattigste landene. Banken har også bidratt til at over 263 millioner mennesker fikk tilgang til grunnleggende tjenester innen helse, ernæring og familieplanlegging. Bankens «Gender Innovation Labs» har bidratt med kunnskap og erfaringer som gjør at likestillingstiltak i større grad lykkes, for eksempel å redusere hindringer som kvinnelige entreprenører og foretakseiere møter. En evaluering av et yrkesopplæringsprogram i Togo viste til en 40 pst. økning i fortjeneste for de kvinneide bedriftene. Lærdommen fra dette programmet vil nå tas inn i tilsvarende tiltak i Mauritania, Mexico, Mosambik og Etiopia.

Privat sektor utvikling og jobbskaping

Verdensbankgruppen (IBRD, IDA, IFC og MIGA) har arbeidet godt på tvers av organisasjonen for en felles innsats på mobilisering av mer privat kapital. Entreprenørskap, kvinner, utdanning og jobber for ungdom står sentralt. IDA har siden 2012 støttet mer enn 10 000 kvinnelige entreprenører i Etiopia med lån og opplæring i forretningsvirksomhet. I Pakistan har 360 000 nye låntagere fått tilgang til mikrokreditter gjennom *Pakistan Poverty Alleviation Fund*, hvor kvinner utgjorde 78 pst. av låntakerne i perioden 2009–2016).

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 916 mill. kroner for 2019.

Det vises for øvrig til forslag til vedtak under romertall X, pkt. 1 om utbetaling, romertall XI om bruk av gjeldsbrev ved kapitalpåfyllinger og romertall XII, pkt. 5 om deltakelse i kapitaløkning i IBRD.

Post 71 Regionale banker og fond, kan overføres

Bevilgningen dekker Norges kjernebidrag til regionale utviklingsbanker og fond – Afrikabanken, Asiabanken, Den interamerikanske utviklingsbanken og Nordisk utviklingsfond.

De regionale utviklingsbankene er blant de største og viktigste kildene for utviklingsfinansiering og rådgivning til låntakerland. Bankene har en sterk normativ innflytelse i kraft av finansiell og faglig tyngde, bredt tematisk engasjement, og direkte inngrep med finansdepartementene i samarbeidslandene. Deres legitimitet er høy, gitt deres regionale eierskap. Regionalbankene spiller en betydelig rolle i arbeidet med å nå bærekraftsmålene, levere på de internasjonale klimaforpliktelsene og for å mobilisere større midler fra flere kilder for å finansiere utviklings- og klimatiltak. Bankenes mål faller godt sammen med norske utviklingspolitiske prioriteringer. De skårer også høyt på uavhengige evalueringer av resultater og effektivitet, har klare retningslinjer for risikovurdering og gode sosiale og miljømessige sikringsmekanismer. Norge følger opp sine prioriteringer i regionalbankene i tett samarbeid med de nordiske landene, noe som øker vår innflytelse. I tillegg til kjernestøtte, gis begrenset øremerket støtte under andre poster, se kap. 172 *Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette*, post 72 *Strategisk samarbeid*.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til at de regionale utviklingsbankene kan nå sine strategiske mål, herunder:

- Ekstrem fattigdom er redusert
- Økonomisk ulikhet er redusert
- Klimagassutslipp er redusert og klimatilpassning styrket

Prioriteringer 2019

Afrikabanken: I 2019 vil Norge bidra til at forhandlingene om en generell kapitaløkning bringes i

havn, med et tydelig fattigdoms- og klimafokus. Norge vil følge opp at bankens «myke» vindu, Afrikafondet (ADF), leverer på forpliktelsene for perioden 2017–2019, gjennom aktiv deltakelse i midtveisgjennomgangen i oktober 2018. Fondet retter seg mot de 38 fattigste landene i Afrika, nær halvparten av disse er sårbare. Norge vil bidra til fremdrift i diskusjonen om hvorvidt Afrikafondet, i likhet med IDA, skal øke utlånsevnen gjennom å låne penger i kapitalmarkedet. ADFs prioriteringer er i meget stor grad sammenfallende med norske. Forhandlingsprosessen for 15. kapitalpåfylling av fondet finner sted i 2019. Det er bred enighet blant giverne om at banken ytterligere bør styrke responsen i sårbare stater i årene fremover. I Norges dialog med banken legges det særlig vekt på at banken skal fokusere på fattigdomsbekjempelse og redusert ulikhet ved å satse på privat sektor, utdanning, jobbskaping, godt styresett og anti-korrupsjon, kvinners deltakelse og miljø og klima. Norge vil videreføre samarbeid med banken om finansiell åpenhet, likestilling og inkludering, herunder jobbskaping for ungdommer, slik at dette i enda større grad integreres i bankens kjernevirksomhet. Norge planlegger partnerskap med banken om dens satsing for å øke tilgangen til fornybar energi (New Deal for Energy in Africa).

Asiabanken: Prioriteringene for gavebistand til lavinntektslandene gjennom Asiabankens utviklingsfond (AsDF) ble avtalt giverne imellom da påfyllingen for fireårsperioden 2017–2020 ble ferdigforhandlet i 2016. Overordnet danner bærekraftsmålene og Paris-avtalen rammen for innsatsen. Innenfor disse ble giverne enig om å prioritere likestilling, sårbare land og regioner, matsikkerhet, privatsektorutvikling, styresett og kapasitetsbygging, forebygging av, og beredskap for, klimaendringer og naturkatastrofer, og regionale goder som grenseoverskridende helseproblemer. Av disse prioriterer Norge spesielt privatsektorutvikling, likestilling og klima. Midtveisevaluering av innsatser og resultater kommer i 2019.

Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB): IDB skal i 2019 oppdatere sin strategi, en prosess som gir medlemslandene mulighet til å gi førende styringssignaler for de neste årene. I sin dialog med banken legger Norge særlig vekt på at den skal være en utviklingsbank med fokus på fattigdomsbekjempelse og redusert ulikhet, spesielt fremmet gjennom utvikling av privat sektor, utdanning og jobbskaping, godt styresett og anti-korrupsjon, kvinners økonomiske deltakelse, og miljø og klima. Norge vil videreføre samarbeidet med banken om økt finansiell åpenhet, likestilling

og inkludering, noe som har bidratt til at banken i større grad har integrert dette i sin kjernevirksomhet. Banken er også en viktig partner i regjeringens klima- og skogsatsing.

Nordisk utviklingsfond (NDF): NDF har siden 2009 hatt som mandat å finansiere klimatiltak i fattige land i samsvar med de nordiske lands prioriteringer. Det meste av finansieringen kanaliseres gjennom, eller i samarbeid med, de multilaterale utviklingsbankene. I 2019 er ambisjonen å tilrettelegge for økte investeringer fra privat sektor. Etter siste innbetaling til NDF i 2015 er fondets finansiering basert på tilbakebetaling av tidligere lån på myke vilkår. Utbetalingene fra NDF vil gradvis måtte reduseres i takt med at kapitalen i fondet reduseres i årene framover. Det pågår diskusjoner om framtidig organisering av NDF og de øvrige nordiske finansieringsinstitusjonene. Det foreslås derfor å ikke bevilge midler til NDF i 2019.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 171 *Multilaterale finansinstitusjoner*, post 71 *Regionale banker og fond* i Prop. 1 S (2016–2017).

Afrikabanken: I tråd med bankens strategi var målet for 2017 å bidra til mer inkluderende vekst og overgang til grønnere vekst i Afrika. Banken har tatt ytterligere grep for å fokusere innsatsen innen sektorer som bidrar til dette, og hvor den har komparative fortrinn. Den har styrket engasjementet rettet mot utvikling av privat sektor og entreprenørskap. Lån til privat sektor, som er viktig for jobbskaping og økonomisk utvikling, økte fra 24 pst. i 2016 til nær 40 pst. Investeringer i landbruk utgjorde 14 pst. med vekt på å utvikle entreprenørskap og verdikjeder. Satsingen på jobbskaping for unge har fått større oppmerksomhet, forankret i strategien «Jobs for Youth in Africa», som har som mål å sikre at 50 millioner ungdommer får jobbrelatert opplæring og skape 25 millioner arbeidsplasser for unge innen 2025. Satsingen, som støttes av Norge, ses på som viktig også i et sikkerhetsperspektiv, for å forebygge radikaliserings og migrasjon. Fra bankens resultatrapport for 2017 kan blant annet følgende resultater trekkes frem:

- 4,4 millioner mennesker fikk bedre tilgang til energi. 460 megawatt energi ble produsert, hvorav 150 megawatt fra fornybare energikilder. Nær 600 000 mennesker ble koblet til energinettet, mer enn halvparten kvinner
- 8,3 millioner mennesker fikk ny eller bedre tilgang til vann og sanitær, hvorav fire millioner kvinner

- 14 millioner mennesker fikk bedre tilgang til transport, med særlig fokus på lavinntektsland
- 210 000 små og mellomstore entreprenører fikk bedre tilgang til finansiering
- 1,5 millioner arbeidsplasser ble etablert, hvorav 700 000 for kvinner
- 500 000 mennesker fikk bedre tilgang til utdanning, hvorav 300 000 kvinner
- 8,5 millioner mennesker nøt godt av bankens investeringer i landbruk, hvorav 4,1 millioner kvinner

Bankens programmer innen styresett har styrket finansforvaltningen og den finansielle åpenheten i offentlig sektor og bidratt til mer forutsigbare rammebetingelser gjennom bl.a. å styrke anskaffelsesystemer i flere land. Et nytt strategisk rammeverk for bekjempelse av ulovlig kapitalflyt er på plass. Banken har styrket sin rolle som tilrettelegger for å koble offentlige og private investeringer, bl.a. gjennom å tilby finansielle instrumenter som bidrar til å redusere risiko.

Bankens engasjement i sårbare landsituasjoner ble styrket gjennom ressurstilførsel og mer fleksibel bruk av *Transition Support Facility*, som retter seg mot sårbare stater. 17 pst. av tilleggsmidlene under ADF-14 (2017–2020) er tildelt sårbare stater, mot 13 pst. i ADF-13. Det legges økt vekt på sårbarhetsanalyser og regionale dimensjoner i utarbeidelse av landprogrammer.

Bankens klima-handlingsplan fra 2017 har som mål at 40 pst. av alle godkjente prosjekter skal være klimarelevante innen 2020. Alle prosjekter skal gjennomgås med hensyn til klimaeffekt. For første gang i bankens historie var alle godkjente energiprojekter i 2017 innenfor fornybar energi, opp fra 74 pst. i 2016.

Asiabanken: Målene for banken var i 2017 a) inkluderende vekst, ved særlig fokus på helse, utdanning og likestilling, infrastruktur, arbeidsplasser og utvikling av finanssektor, b) miljømessig bærekraftig utvikling, med særlig fokus på klimatiltak og investeringer i ren energi, og c) regionalt samarbeid og integrasjon.

Forpliktelser, dvs. mengden av lån og tilskudd som ble signert, nådde USD 20,1 mrd., en økning fra 13,3 mrd. i 2016. Sammenslåingen av utlånskapitalen til Asiabankens utviklingsfond (AsDF) med bankens ordinære kapital i januar 2017 muliggjorde økningen.

Klimafinansiering nådde hele USD 4,5 mrd. (utslippsreduksjoner 3,6 mrd. og klimatilpasning 0,9 mrd.), en økning på 21 pst. fra 2016. Dette er et langt skritt mot målet om USD 6 mrd. årlig til klimafinansiering innen 2020.

Bankens resultatrapport for 2017, *2017 Development Effectiveness Review*, fremhever blant annet følgende resultater:

- 3,5 millioner jenter har fått utdanning
- 2 700 000 husholdninger har blitt koblet til energinettet
- 205 000 husholdninger har fått ny eller forbedret vanntilgang
- 7 100 km vei er bygget eller oppgradert
- 121 000 små og mellomstore bedrifter har mottatt finansiering
- 2,5 millioner tonn i grensekryssende varehandel har blitt tilrettelagt

ADB er gjenstand for en ny evaluering av Multilateral Organisation Performance Assessment Network (MOPAN). Rapporten vil foreligge i 2019. I forrige rapport (2013) gav MOPAN banken svært gode skussmål.

Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB): Målene for 2017 dreide seg om å redusere fattigdom og ulikhet i Latin-Amerika, med fokus på fem hovedinnsatsområder: sosial utvikling, infrastruktur, regional og global integrering, klima og miljø, og institusjonsbygging. Målene for IDB Invest, bankens privatsektor-arm, omhandlet klimaendringer, likestilling og forretningsmessig bærekraft.

I 2017 godkjente IDB lån for USD 13,6 mrd. IDB Invest godkjente i tillegg lån for USD 3,2 mrd. De største låntakerlandene er Argentina, Brasil, Mexico og Colombia. Haiti mottar gavebiestand gjennom et eget fond.

IDB-gruppen er per i dag den multilaterale utviklingsbanken med høyest andel klimafinansiering, med 28 pst. Banken har for første gang gitt policy-baserte lån til arbeid med likestilling og inkludering til Argentina og Ecuador.

Et av hovedinnsatsområdene til IDB er sosial sektor. Gjennom et IDB-finansiert program for helsetjenester i Honduras, har 1,5 millioner mennesker fått tilgang til helsereelatert opplæring, og forebyggende og direkte omsorgstjenester. Disse har vært spesielt fokusert på mødre og barnepass, fødselshjelp, ernæring og familieplanlegging.

Nordisk utviklingsfond: I 2017 godkjente styret finansiering av ni prosjekter til en verdi av 44 mill. euro, derav 13 mill. euro i egenkapitalinvesteringer. NDFs prosjektportefølje innen klima er nå på 104 prosjekter til en verdi av 328 mill. euro. 48 pst. av porteføljen er i Afrika. NDF har bidratt til at 200 000 mennesker har fått tilgang til elektrisitet og 115 000 mennesker er mindre sårbare for klimaendringer.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 687 mill. kroner for 2019, fordelt som følger:

- Det afrikanske utviklingsfondet (AfDF): 614 mill. kroner
- Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB): 2 mill. kroner
- Det asiatiske utviklingsfondet (AsDF): 57 mill. kroner
- Det inter-amerikanske investeringselskapet (IIC): 14 mill. kroner

Det vises for øvrig til forslag til vedtak under romertall X, pkt. 1 om utbetaling, romertall XI om bruk av gjeldsbrev og romertall XII, pkt. 1 og 2 om deltakelse i kapitaløkninger i hhv. AfDB og IIC.

Post 72 Strategisk samarbeid, kan overføres

Bevilgningen dekker øremerkede bidrag til de multilaterale utviklingsbankene på områder av høy politisk prioritet der det er ønskelig å styrke bankenes arbeid.

I tillegg til kjernestøtten til utviklingsbankene, bidrar Norge med midler til ulike fond. Fondene brukes til politisk påvirkning gjennom dialog med bankene og for å gi Norge politisk synlighet. Sentralt i dialogen står tiltak for større utviklingseffektivitet, innovativ katalytisk finansiering, økt mobilisering av privat kapital, og bedre resultater og resultatformidling.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- De multilaterale utviklingsbankenes samlede innsats for effektiv fattigdomsbekjempelse og levering av fellesgoder er styrket

Prioriteringer 2019

Norge vil prioritere arbeid med digital teknologiutvikling gjennom samarbeid med Verdensbankgruppen, godt finansielt styresett og økonomisk åpenhet, skatterelaterte tiltak som oppfølging av Addis-forpliktelsene, kapasitetsbygging for bedre gjeldshåndtering, menneskerettigheter, innsats i sårbare stater for å bygge bro mellom humanitær og langsiktig bistand og styrket samarbeid mellom Verdensbanken og FN. Det vil bli lagt økt vekt på sekondering av nordmenn til Verdensbanken og regionale utviklingsbanker.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 171 *Multilaterale finansinstitusjoner*, post 72 *Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansieringsinstitusjoner* i Prop. 1 S (2016–2017). Målet i 2017 var å styrke de multilaterale bankenes innsats innenfor områder som er høyt prioritert i norsk utviklingspolitikk.

Næringsutvikling, herunder jobbskaping og samarbeid med privat sektor

I 2016 trappet Afrikabanken opp arbeidet med jobbskaping for ungdom gjennom lanseringen av strategien Jobs for Youth in Africa. Yrkesfaglig opplæring, teknologi og tilgang til finansiering står sentralt. Ved utgangen av 2017 inngikk Norge et partnerskap med banken for å støtte pilotinnsatser gjennom Youth Innovation Entrepreneurship Trust Fund. Fem utvalgte land (Nigeria, Ghana, Mali, Togo og Zimbabwe) inngår i første fase. Konkrete prosjekter på landnivå forventes å komme i siste halvdel av 2018. Flere givere vurderer deltakelse.

Godt styresett, åpenhet og institusjonsbygging

Norge videreførte støtten til African Legal Support Facility (ALSF), som har bidratt til at afrikanske myndigheter får juridisk rådgivning og styrket kapasitet til å forhandle komplekse kontrakter innenfor naturressursforvaltning og større infrastrukturprosjekter. ALSF anslår at de gjennom sine rådgivningstjenester har bidratt til å sikre USD 400 mill. i økte statsinntekter siden oppstart i 2010. Basert på en oppdatering av ALSFs strategi i 2017, legges det økt fokus på juridisk kompetansebygging innen ALSFs kjerneområder, og det åpnes for et engasjement for å bekjempe ulovlig kapitalflyt.

Norge videreførte kjernestøtten til det Oslo-baserte sekretariatet i Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), en global åpenhetsstandard for forvaltning av lands naturressurser (olje, gass og mineraler). EITI bidro til at myndigheter i EITI-implementerende land kan holdes ansvarlig for innkreving og bruk av offentlige inntekter, gjennom å bedre tilgang til informasjon om skatt, lisenser, kontrakter, produksjon og andre nøkkelelementer i utvinningssektoren. Det anslås at EITI-rapporteringen over årene har dekket statsinntekter i størrelsesorden USD 2,4 mrd. Antall medlemsland vokste til 51.

Norge videreførte støtten til Public Expenditure and Financial Accountability (PEFA), et internasjonalt samarbeid gjennom Verdensbanken for å styrke offentlig finansforvaltning. God forvaltning av offentlige inntekter og utgifter er essensielt for fattigdomsreduksjon. PEFA ble også brukt for å vurdere norsk støtte til offentlige finansforvaltningsprogrammer, bl.a. i Nepal og Tanzania. Av land med nye PEFA-analyser siste fem år, har 77 pst. forbedret finansforvaltningen.

Sårbare stater, kriserespons og menneskerettigheter

Norge bidro med støtte til nyskapende fond (f.eks. CASA – Conflict Affected States in Africa) og finansieringsmekanismer som styrker Verdensbankens samarbeid med humanitære aktører og FN.

Norge deltok i etableringen av Global Concessional Financing Facility i 2016 for å bistå Jordan og Libanon i finansieringen av kostnadene forbundet med flyktningstrømmen fra Syria. Fondet, med totalt USD 313 mill. (2017), inkludert 235 mill. kroner fra Norge, utløste lån på USD 1,2 mrd. fra banken. Lånene finansierer bl.a. reformer som skal gi arbeidstillatelse til flyktninger, styrkede helsetjenester, utdanning, infrastruktur, vann, sanitær og elektrisitetsforsyning. Samlet bidro dette til bedre forhold for to millioner syriske flyktninger som nyter godt av Libanon og Jordans infrastruktur og offentlige tjenester.

Gjennom støtte til State and Peacebuilding Fund og UN-World Bank Fragility and Conflict Partnership Trust Fund bidro Norge til at banken styrket sitt bidrag til felles gjenoppbyggings- og fredsbyggingsanalyser som grunnlag for samlet innsats i sårbare stater. Med øremerket norsk støtte ble det gjennomført pilotprosjekter for å levere resultater på tvers av humanitære, fredsbyggende og utviklingsrettede innsatser. Norsk støtte var avgjørende for utarbeidelse av FN og Verdensbankens første fellesrapport, Pathways to Peace, om hvordan forebyggingsarbeidet kan styrkes i fellesskap. FNs generalsekretær og Verdensbankens president signerte i 2017 et nytt rammeverk for partnerskap i krisesituasjoner.

Norges støtte gjennom et fond for menneskerettighetstiltak i Verdensbanken (Nordic Trust Fund) har bidratt til å øke kunnskap om rettighetsbasert tilnærming til utvikling, både på landnivå og internt i banken. Fondet har også understøttet viktige deler av arbeidet med urfolk, personer med nedsatt funksjonsevne og LHBTI. En evaluering av fondet i 2017 konkluderte med at fondet har bidratt til større kunnskap om mennes-

kerettighetsbasert tilnærming til utvikling i banken.

Klima

Norge støttet det globale partnerskapet Global Gas Flaring Reduction (GGFR), der formålet er å redusere fakling (brenning) og utslipp av gass knyttet til oljeboring, samt å bruke gassressursene bedre, bl.a. til energitilgang. Landene som er med i initiativet kan gjennomgående vise til reduksjon av fakling, unntatt i land der oljeproduksjonen øker sterkt, som i Iran, Irak og USA, og land i konflikt. I 2015 ble initiativet «Zero Routine Flaring by 2030» lansert av Verdensbanken, med støtte fra Norge. 77 land, oljeselskaper og utviklingsbanker har sluttet seg til initiativet.

Norge gir også støtte til andre energi/klimaprojekter i Verdensbanken. Se nærmere omtale og rapportering under kap. 162 *Næringsutvikling, landbruk og fornybare energi*, post 72 *Fornybar energi*.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 195 mill. kroner for 2019.

Det vises for øvrig til forslag til vedtak under romertall X, pkt. 9 om utbetalinger av tilskudd til fond.

Post 73 Gjeldslette, kan overføres

Bevilgningen dekker Norges forpliktelser til multilaterale gjeldsletteinitiativer – Highly Indebted Poor Countries Initiative (HIPC, fra 1996) og Multilateral Debt Relief Initiative (MDRI, fra 2005) for sletting av fattige lands gjeld til multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner. Norge er politisk forpliktet til å delta i disse store internasjonale spleiselagene fram til 2044 og 2054 for hhv. Verdensbankens og Afrikabanken, og forpliktelsene er nedfelt i romertallsvedtak fram til hhv. 2028 og 2029. Bevilgningsbehovet vil øke fram mot et topp-punkt rundt 2025.

Bevilgningen kan også brukes til inndekning for bilateral gjeldslette overfor land med statsgjeld til Norge som ikke er omfattet av Handlingsplan for gjeldslette for utvikling (2004), som hjemler gjeldslette uten ordinær bevilgning. Det er ikke sannsynlig at slik gjeldslette blir aktuelt i 2019. Posten kan dertil benyttes til å støtte tiltak for bedre gjeldshåndtering og mer ansvarlig långivning og låntaking gjennom samarbeid med norske og internasjonale aktører.

Mål 2019

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Norge har oppfylt sine forpliktelser til tidligere vedtatte multilaterale gjeldsletteinitiativer

Prioriteringer 2019

Det er viktig at det internasjonale samfunn står sammen om de store multilaterale gjeldsletteinitiativene fra 1990- og 2000-tallet. Norge vil fullt ut innfri sine forpliktete andeler i HIPC og MDRI overfor Verdensbanken og Afrikabanken. Etter den omfattende gjeldsslettingen på 1990- og 2000-tallet, øker statsgjelden i mange lavinntektsland igjen i et tempo det er grunn til å holde øye med. Ifølge Det internasjonale pengefondet (IMF) står åtte land allerede i gjeldskrise, mens 16 land har betydelig og 22 land moderat gjeldsrisiko. Norge vil derfor fortsette å mane til ansvarlig låntaking og långivning, slik at nye gjeldsopptak ikke overstiger grenser for økonomisk bærekraft.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 172 Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak, post 70 Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging i Prop. 1 S (2016–2017).

Målene for 2017 var å oppfylle Norges forpliktelser til tidligere vedtatte multilaterale gjeldsoperasjoner og finansieringsmekanismer, styrke fat-

tige lands kapasitet til effektiv og ansvarlig håndtering av gjeld, prioritere gjeldslette for land etter krig, samt fremme ansvarlig långivning gjennom samarbeid med norske og internasjonale aktører.

Norge bidro med 311 mill. kroner som i all hovedsak gikk til å dekke Norges forpliktelser under MDRI og HIPC i Verdensbanken (IDA) og Afrikabanken. De berørte 39 utviklingslandene fikk dermed frigjort det tilsvarende beløpet, som de ellers ville ha måttet bruke på renter og avdrag, til formål som infrastrukturbygging, helse og utdanning.

Det politiske påvirkningsarbeidet for ansvarlig låntaking og långivning ble særlig ført gjennom Verdensbanken, de regionale utviklingsbankene, FNs generalforsamling og i samarbeid med FNs konferanse for handel og utvikling (UNCTAD). Selv om UNCTAD-prinsippene om ansvarlig låntaking og långivning ikke har fått noen bred internasjonal tilslutning, er det grunn til å tro at de har påvirket arbeid med gjeldsbærekraft og retningslinjer for bærekraftig långivning i IMF, Verdensbanken, OECD og G20.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 326,5 mill. kroner for 2019 for å innfri Norges bindende multilaterale gjeldsletteforpliktelser.

Det vises for øvrig til forslag til vedtak under romertall IX om ettergivelse av fordringer.

Kap. 179 Flykningtiltak i Norge

		(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Forslag 2019
21	Spesielle driftsutgifter	556 462
	Sum kap. 0179	556 462

På grunn av endringer i budsjettstruktur er ikke regnskap 2017 og saldert budsjett 2018 lagt inn her. Se tabell 5.2 i Del I for oversikt over regnskap 2017 og saldert budsjett 2018.

Under dette kapittelet dekkes flykningutgifter i Norge som kan klassifiseres som offisiell utviklingsbistand (ODA) etter OECD/DACs kriterier.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Denne bevilgningen dekker visse utgifter knyttet til asylsøkeres opphold i Norge i løpet av det første året, som etter OECD/DACs retningslinjer

kan klassifiseres som offisiell utviklingsbistand (ODA).

Ordningene ligger under hhv. Justis- og beredskapsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet, jf. omtale i de respektive departementers fagproposisjoner.

OECDs medlemsland har operert med forskjellig praksis for hvilke flykningutgifter i eget land som rapporteres som ODA. OECD/DAC har

sammen med medlemslandene klargjort hvilke flyktningutgifter som kan godkjennes som ODA. Som følge av dette har Regjeringen våren 2018 foretatt en gjennomgang av norsk praksis. Et informasjonsskriv om disse utgiftene vil offentliggjøres.

OECDs nye retningslinjer er lagt til grunn for beregningen av bevilgningsforslaget for 2019. Endringene medfører bl.a. at integreringsstøtte samt utgifter etter avslag av asylsøknad ikke lenger er med i ODA-beregningen. Enkelte nye utgifter blir fra 2019 tatt med i ODA-beregningen, bl.a. fri rettshjelp, tolk og oversettelser.

Rapport 2017

Denne rapporten dekker kap. 167 *Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)*, post 21 *Spesielle driftsutgifter*.

I 2017 ble ODA-andelen av utgifter til flyktninger i Norge beregnet til 1 239,6 mill. kroner, tilsvarende 3,6 pst. av samlede bistandsutbetalinger.

Budsjett 2019

Det foreslås bevilget 556,5 mill. kroner for 2019.

Tabell 7.3 De ODA-godkjente utgiftene er relatert til følgende saksområder i 2019:

	i mill. kroner
<i>Kunnskapsdepartementet</i>	
Kap. 3225, post 04 – Tiltak i grunnopplæringen	19,8
Kap. 3291, post 04 – Tilskudd til integreringsprosjekter i mottak	10,9
Kap. 3292, post 01 – Norskopplæring i mottak	24,2
<i>Justis- og beredskapsdepartementet</i>	
Kap. 3469, post 01 – Vergemåls-/representasjonsordning	4,2
Kap. 3470, post 02 – Fri rettshjelp	5,1
Kap. 3490, post 01 – UDI/Retur asylsøkere med avslag og tilbakevending for flyktninger	1,9
Kap. 3490, post 03 – UDI/Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet	13,2
Kap. 3490, post 04 – UDI/Statlige mottak – oppholdsutgifter	279,1
Kap. 3490, post 06 – UDI/Beskyttelse til flyktninger utenfor Norge mv.	11,9
Kap. 3490, post 07 – UDI: Tolk og oversettelse	14,6
Kap. 3490, post 08 – Internasjonalt migrasjonsarbeid og reintegrering i hjemlandet	61,5
<i>Barne- og likestillingsdepartementet</i>	
Kap. 3856, post 04 – Barnevernets omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere	110,1
<i>Sum</i>	<i>556,5</i>

Del III
Spesielle tema

8 Nordområdepolitikken

Langsiktig satsing på kunnskap, næring, infrastruktur, beredskap og samarbeid i nord

Nordområdene er Norges viktigste strategiske ansvarsområde. Regjeringens nordområdestrategi fra april 2017 beskriver visjoner og tiltak for videreutvikling av nordområdepolitikken. Det er viktig for Norge å opprettholde Arktis som en fredelig og stabil region, basert på internasjonalt samarbeid og respekt for folkerettslige prinsipper. Samtidig er Regjeringens mål å utvikle Nord-Norge til en av landets mest skapende og bærekraftige regioner. Nordområdestrategien viderefører de fem innsatsområdene i Regjeringens rapport Nordkloden fra 2014: internasjonalt samarbeid, næringsutvikling, kunnskap, infrastruktur, miljøvern, sikkerhet og beredskap. 2017-strategien skal følges opp med en stortingsmelding om nordområdene høsten 2020.

Utenriksdepartementet har det overordnede ansvaret for koordinering av Regjeringens nordområdepolitikk. Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) og Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) har de siste årene fått tydeligere roller i Regjeringens nordområdesatsing. KMDs oppgave er å bedre samordningen mellom nordområdesatsingen og annen nasjonal og regional innsats i Nord-Norge, mens NFD skal bidra til å styrke næringslivsdimensjonen. Regionalt nordområdeforum er etablert som plattform for et systematisk samarbeid og tett dialog mellom Regjeringen, fylkeskommunene og Sametinget.

Internasjonalt samarbeid

Internasjonalt samarbeid er viktig for å ivareta norske interesser knyttet til sikkerhet, miljø og ressurser i Arktis, samt for å utløse det fulle potensialet for bærekraftig vekst. Regjeringen legger stor vekt på å styrke og videreutvikle det internasjonale samarbeidet med de arktiske statene og andre aktører i nordområdene.

Arktisk råd er det eneste forumet der alle de åtte arktiske statene møtes. I dialog med de andre medlemslandene bidrar Norge til det pågående arbeidet med en ny strategi for Arktisk råd.

Barentssamarbeidet, der Norge overtar formannskapet fra Sverige i 2019, står også sentralt i norsk nordområdepolitikk. Det nordiske samarbeidet rettet mot nordområdene inkluderer infrastruktur, fjerning av grensehindre og samarbeid om kunnskaps- og næringsutvikling. Bredt bilateralt tillitsskapende samarbeid og tett dialog med Russland er viktig for å sikre stabilitet og gode resultater på områder av felles interesse. EUs arktismelding av 2016 er et godt utgangspunkt for samarbeidet og dialogen mellom Norge og EU om arktiske spørsmål.

Nordområdepolitikk er også havpolitikk. Regjeringen lanserte i 2017 den første stortingsmeldingen om hav i utenriks- og utviklingspolitikken, samt en strategi om norsk verdiskaping knyttet til havet. Etablering av Senter for hav og arktiske spørsmål i Tromsø er en oppfølging av dette. Forskningsfartøyet *Kronprins Haakon* ble ferdigstilt i 2018 og vil bidra til ny kunnskap om havområdene i nord.

Grunnpilaren i norsk havpolitikk er å se sammenhengen mellom havets miljøtilstand, bærekraftig bruk og økonomisk vekst. Regjeringen ønsker å fremme denne linjen globalt, og profilere Norge som verdens ledende havnasjon. I 2018 tok statsminister Erna Solberg initiativ til å opprette Høynivåpanelet for bærekraftig havøkonomi som består av stats- og regjeringssjefer fra en rekke havnasjoner.

Forsvarets aktivitet er en integrert del av norsk nordområdepolitikk, og betydelig styrkede forsvarsbudsjetter de siste årene er en viktig del av dette. Synlig norsk og alliert militær tilstedeværelse i nord gir viktige signaler om evne og vilje til å ivareta norske interesser, og bidrar til forutsigbarhet. Regjeringen vil i 2019 videreføre Sjøforsvarets høye aktivitetsnivå i nord. Den landmilitære tilstedeværelsen i Finnmark styrkes, og Forsvaret vil i løpet av 2019 være godt i gang med å etablere jegerkompaniet ved Garnisonen i Sør-Varanger. Det legges opp til mer samtrening mellom norske og allierte styrker i nord, i tråd med gjeldende langtidsplan, og det igangsettes rotasjonsbasert øving og trening for det amerikanske marinekorpset i Indre Troms.

Kunnskap

Kunnskap er en grunnleggende forutsetning for en vellykket nordområdepolitikk. Norge skal være ledende på kunnskap om, for og i nord. Ressurs- og miljøforvaltning, næringsaktivitet og samfunnsutvikling i nordområdene skal være basert på et godt vitenskapelig kunnskapsgrunnlag. Tilgangen til kunnskap og kompetanse skal bedres for å øke innovasjonsevnen og verdiskapingen i næringslivet i nord. Regjeringen vil fortsatt gi gode rammevilkår for norsk nordområdeforskning slik at denne holder et høyt internasjonalt nivå. Regjeringen fremmer norsk deltakelse i internasjonalt forskningssamarbeid, bl.a. under Arktisk råd og i EUs forskningsprogrammer.

Regjeringen har tatt et helhetlig og målrettet grep om utdannings- og kompetansepolitikken ved blant annet å styrke samarbeidet mellom de forskjellige aktørene. Målet er å styrke hele utdanningsløpet i Nord-Norge og bidra til at utdanningstilbudene i landsdelen samsvarer bedre med næringslivets behov.

Næringsutvikling

Verdiskaping og næringsutvikling står sentralt i regjeringens nordområdepolitikk. Regjeringen vil sikre økonomisk, samfunnsmessig og miljømessig bærekraftig næringsutvikling i nordområdene. Den økonomiske veksten er høyere i Nord-Norge enn i resten av landet. Den videre næringsutviklingen i nord skal gi ringvirkninger og en samfunnsmessig, miljømessig og økonomisk bærekraft for landsdelen. Omstilling og innovasjon skal gi mer lønnsom bearbeiding av råvarer og således løfte nordnorsk næringsliv oppover i verdikjedene. Arbeidet med etablering av et nytt leverandørutviklingsprogram for Nord-Norge via Innovasjon Norge er i gang.

En rekke næringer, herunder særlig havnæringene, har et betydelig framtidig potensial. Etterspørselen etter både oppdrettsfisk og villfisk øker. Veksten i reiselivsnæringen har de siste årene vært stor og det finnes sterke industrielle miljøer i Nord-Norge basert bl.a. på mineraler og metaller.

Siden 2016 er det blitt produsert både olje og gass i Barentshavet. 12 utvinningstillatelser ble tildelt i 24. konsesjonsrunde 18. juni 2018. Av disse er ni lokalisert i Barentshavet, og det bores flere letebrønner her i 2018. Konsesjonsrunden er en bekreftelse på at oljeselskapene ser muligheter for ytterligere lønnsom petroleumsaktivitet i nord.

Regjeringen tar sikte på tildeling av nye utvinningstillatelser første halvår 2019.

Infrastruktur

Regjeringen har som mål å utvikle en effektiv og sammenhengende infrastruktur som bidrar til bærekraftig utvikling, det grønne skiftet og omsillingsdyktighet for landsdelens næringsliv. Regjeringen følger opp Nasjonal transportplan 2018–2029 hvor det er satt av 40 mrd. kroner til investeringsprosjekter i Nord-Norge i planperioden. Regjeringen prioriterer også arbeidet med å bedre transportforbindelsene på tvers i Barentsregionen gjennom samarbeidet med Sverige, Finland og Russland om Felles Barents transportplan, og konkrete bilaterale prosjekter.

Regjeringen arbeider med å legge til rette for god bredbåndsdekning i Nord-Norge og flere fiberkabler fra Nord-Norge til utlandet. Regjeringens forslag om et betinget tilsagn om egenkapital til Space Norway AS for å realisere et prosjekt med to satellitter som skal gi bredbåndskommunikasjon i hele Arktis ble vedtatt av Stortinget 4. juni 2018, jf. Innst. 330 S (2017–2018).

Miljøvern

Regjeringen vil sikre bærekraftig bruk av naturressursene, ta vare på truet og verdifull natur og sørge for at økosystemene er i god tilstand. Regjeringen har satt i gang arbeidet med en full revisjon av forvaltningsplanene for norske havområder i 2020, og har styrket innsatsen mot plastforsøpling av kyst- og havområdene. Regjeringen har etablert Senter for oljevern og marint miljø i Lofoten, og tilrettelegger for økt aktivitet ved enheten som Norsk institutt for bioøkonomi har på Svanhøvd i Pasvik. Norge spiller en aktiv rolle i internasjonalt miljøsamarbeid.

Sikkerhet og beredskap

Aktiviteten i nordlige havområder øker. Det øker også risikoen for ulykker med konsekvenser for liv, helse og miljø. Norge vil få 16 nye redningshelikoptre i perioden 2019–2021. De nye helikoptrene vil få høyere hastighet, vesentlig bedre rekkevidde og plass, samt egnet utstyr til medisinsk behandling, allværsoperasjoner og navigasjon og søk. Dette vil bidra til mer effektive søk- og redningsaksjoner, også i nordområdene. Norge bidrar aktivt til oppfølging av internasjonale avtaler om søk og redning i nordområdene.

I Meld. St. 32 (2015–2016) *Svalbard*, lagt fram 11. mai 2016, bekrefter Regjeringen de overordnede målene for svalbardpolitikken. Regjeringen signaliserer en fortsatt satsing på forskning, høyere utdanning og reiseliv, samt annen variert næringsvirksomhet. Regjeringen legger til rette for at Longyearbyen skal være et trygt familiesamfunn, gjennom bl.a. skredsikringstiltak og oppføring av 60 nye boliger i Longyearbyen, samt statlig tilskudd til nytt reservekraftverk i byen.

Utenriksdepartementet opprettet i 2015 tilskuddsordningen Arktis 2030 for å støtte opp om Regjeringens prioriteringer i nordområdepolitikken gjennom støtte til ulike prosjekter. Se mer utførlig omtale av ordningen under kap. 118 *Utenrikspolitiske satsinger*, post 70 *Nordområdetiltak, samarbeid med Russland og atomsikkerhet*.

9 Utredning om Traktaten om forbud mot kjernevåpen (Forbudstraktaten)

Oppfølging av Stortingets anmodningsvedtak 448

Stortinget ba 8. februar 2018 regjeringen gjennomføre en utredning av konsekvensene for Norge av ratifikasjon av den nylig vedtatte Traktaten om forbud mot kjernevåpen (Dokument 8:23 S (2017–2018), Innst. 91 S (2017–2018)). Vedtak 448 sier:

«Stortinget ber regjeringen gjennomføre en utredning av konsekvensene av den nylig vedtatte traktaten om atomvåpenforbud for Norge. Utredningen skal analysere traktatens innhold og hvilke konsekvenser en eventuell norsk tilslutning vil ha for Norge. Utredningen skal inneholde en konkret vurdering av traktatens innhold opp mot gjeldende norske forsvarsplaner og andre relevante konvensjoner som ikke-spredningsavtalen, hvordan avtalen står i forhold til de juridiske og politiske rammebetingelsene som følger av Norges NATO-medlemskap, og samlet gi en vurdering av mulig norsk tilslutning til traktaten. Utredningen skal også vurdere hvordan Norge kan støtte opp under målene i avtalen. Utredningen bør innhente synspunkter fra relevante ekspertmiljøer, forskere og sivilsamfunnsorganisasjoner. Utredningen skal også se på utredningene som for tiden gjennomføres av samme spørsmål i andre land, inkludert Sverige og Italia, og vurdere mulig overføringsverdi til Norge. Utredningen skal legges frem for Stortinget i løpet av 2018.»

Bakgrunn

I det følgende gis det en oversikt over de viktigste utviklingstrekkene på nedrustningsområdet som ledet fram til Traktaten om forbud mot kjernevåpen (Forbudstraktaten) og Norges innsats i denne sammenhengen.

Ikke-spredningsavtalens (NPT) tilsynskonferanse i 2010 vedtok en ambisiøs handlingsplan for kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning. Handlingsplanen erkjente også de katastrofale humanitære konsekvensene av en tilsiktet eller

utilsiktet kjernefysisk detonasjon. Tilsynskonferansen fant sted i en periode preget av et sterkt politisk ønske om redusere den kjernefysiske trusselen. Dette ønsket kom til uttrykk gjennom president Obamas Praha-tale i 2009, hvor han tok til orde for konkret handling og fornyet kjernefysisk nedrustning. USA og Russland ble enige om New START-avtalen, og president Obama etablerte en toppmøteserie om kjernefysisk sikkerhet. Disse ble gjennomført i perioden 2010–2016. Norge tok aktivt del i denne møteserien. Møtene bidro til større bevissthet om og konkrete tiltak knyttet til kjernefysisk sikkerhet, særlig sikring av kjernefysisk og radiologisk materiale. Toppmøtene var motivert av frykten for at slikt materiale skulle komme på avveier og ende opp hos terrorister. Man anslår at under den kalde krigens toppunkt befant det seg 70 000 kjernevåpen i verden, mens dette nå er redusert til om lag 14 500.

Norge tok initiativ til å følge opp NPTs handlingsplan fra 2010 om å kartlegge de humanitære konsekvensene av kjernevåpen. En konferanse om temaet ble avholdt i Oslo i mars 2013. Formålet med konferansen var å fremme en faktabasert forståelse av de humanitære konsekvensene av en kjernevåpendetonasjon, samt å legge til rette for diskusjoner om dette med relevante aktører fra stater, FN og andre internasjonale organisasjoner og sivilt samfunn. Konferansen resulterte i tre hovedfunn:

1. Verken stater eller internasjonale organisasjoner vil kunne håndtere den umiddelbare humanitære katastrofen som følge av en kjernevåpendetonasjon. Det vil ikke være mulig å gi tilstrekkelig hjelp til dem som rammes, og det vil være vanskelig å etablere nødvendige kapasiteter for dette;
2. Historiske erfaringer fra bruk og testing av kjernevåpen har vist deres evne til katastrofale ødeleggelser både på kort og langt sikt uavhengig av politiske omstendigheter;
3. Effekten av en kjernevåpendetonasjon, uavhengig av årsak, vil ikke kjenne landegrensener og den vil i betydelig grad berøre land og mennesker, regionalt som globalt.

Konferansen om humanitære konsekvenser av kjernevåpen resulterte i oppfølgingskonferanser om samme tema i Mexico og Østerrike i løpet av 2014. Disse to siste konferansene fant sted i en periode preget av en markant tilstramning i relasjonene mellom Russland og vestlige land etter Russlands folkerettsstridige annekasjon av Krim. Russland avviste amerikanske tilbud om å innlede nye nedrustningsforhandlinger utover New START. Økt russisk motstand mot det amerikanske missilforsvaret, samt krisene i Ukraina og Syria, forsterket motsetningene og skapte et sikkerhetspolitisk klima som ikke fremmet mulighetene for fremgang på nedrustningsområdet.

Parallelt med den økte spenningen mellom Russland og vestlige land vokste det frem en frustrasjon hos enkelte land over manglende fremgang i kjernefysisk nedrustning. I tillegg til mangelen på nye reduksjoner i de kjernefysiske arsenalene var det små utsikter til at Prøvestansavtalen (CTBT) ville tre i kraft, og tiltak for å forlenge klargjøringsperioden for bruk på utplasserte kjernevåpen uteble. Det var vanskelig å få fremgang i arbeidet med å fremforhandle en avtale om stans i produksjon av fissilt materiale (FMCT). Det var frykt for at kjernevåpen på nytt ville få en mer prominent plass i de ulike sikkerhetspolitiske doktrinene, ikke minst som følge av Russlands vektlegging av sine kjernefysiske kapasiteter. Tendensen til frustrasjon og utålmodighet ble ytterligere forsterket ved at NPTs tilsynskonferanse i 2015 ikke lyktes i å vedta et sluttdokument. Dette skyldtes uenighet i spørsmålet om en sone uten masseødeleggelsesvåpen i Midtøsten. Denne situasjonen bidro til at enkelte land og deler av sivilsamfunnet søkte etter nye veier for å bevege nedrustningsarbeidet.

Gjennom konferansene i Mexico og Østerrike i 2014 ble kravet om et forbud artikulert. Dette ble gjort gjennom et nasjonalt innlegg av Østerrike etter deres egen konferanse, det såkalte «Austrian Pledge», senere omdøpt til «Humanitarian Pledge». Sentralt i Østerrikes innlegg var påstanden om et juridisk hull («legal gap») om forbud mot kjernevåpen. Anført av Østerrike, Mexico, Sør-Afrika og Irland vedtok FNs generalforsamling i 2015 resolusjon 70/33 om å nedsette en mellomstatlig arbeidsgruppe åpen for alle medlemsland (OEWG) («Taking forward multilateral nuclear disarmament negotiations»). Ingen NATO-land støttet resolusjonen, og Norge stemte avstående.

Kjernevåpenstatene motsatte seg OEWG-resolusjonen og varslet at de ikke ville delta i gruppens arbeid. Norge og flere allierte valgte imidler-

tid å engasjere seg aktivt i OEWG. Norsk innsats i OEWG var også i tråd med det enstemmige stortingsvedtak. 623 av 26. april 2016:

«Stortinget ber regjeringen arbeide aktivt for en verden fri for atomvåpen og bidra til gjennomføring av Ikkespredningsavtalens (NPT) forpliktelser, innta en aktiv rolle som pådriver for ikke-spredning og for nedrustning med sikte på en balansert, gjensidig, irreversibel og verifiserbar avskaffelse av atomvåpen, og på dette grunnlaget arbeide langsiktig for et rettslig bindende rammeverk for å sikre dette målet.»

I tråd med Stortingets vedtak var utgangspunktet for Norges deltagelse i OEWG at et rettslig bindende rammeverk måtte komme som et resultat av en nedrustningsprosess som også omfatter kjernevåpenstatene. Norge arbeidet aktivt for å samle OEWG om en konsensusbeslutning, men flertallet i OEWG konkluderte med at FNs generalforsamling skulle vedta snarlige forhandlinger om et forbud mot kjernevåpen. Norge, sammen med andre NATO-land, støttet ikke dette og deltok derfor ikke i disse forhandlingene som ble gjennomført våren 2017. Nederland deltok i forhandlingene som eneste NATO-land, men stemte imot den endelige forbudstraktaten.

Kjernevåpenstatenes holdning til den nye traktaten ble gjentatt og ytterligere understreket under FNs generalforsamling høsten 2017. Hovedargumentet var at ytterligere nedrustning forutsetter nødvendig tillit mellom landene som besitter disse våpnene.

Norge arbeider aktivt for å inkludere kjernevåpenstatene i initiativer som på sikt kan føre til reell nedrustning. Verifikasjon er et nøkkelområde for å sikre at eksisterende nedrustnings- og ikkespredningsavtaler etterleves og at nødvendig tillit bygges for nye reduksjoner i de kjernefysiske arsenalene. Verifikasjon er nå det mest konkrete området for nedrustningsarbeid internasjonalt. For å oppnå en verden uten kjernevåpen er det avgjørende at stater som ikke har kjernevåpen får ta del i arbeidet med å kontrollere at nedrustningsforpliktelsene følges opp. Norge har siden 2007 arbeidet med verifikasjon av nedrustning. Det som startet med et samarbeid med Storbritannia (UKNI) har siden blitt utvidet til et fireparts-samarbeid med også Sverige og USA (Quad). Høsten 2017 gjennomførte disse fire landene en unik verifikasjonsøvelse på en tidligere britisk kjernevåpenbase. Det internasjonale partnerskapet om verifikasjon av nedrustning (IPNDV) har hentet inspirasjon fra det norsk-britiske initiativet

og består i dag av i underkant av 30 stater. Partnerskapet hadde i sin første fase alle de fem NPT-kjernevåpenstatene med, og plenumskonferansen høsten 2015 ble avholdt i Oslo.

I 2016 intensiverte Norge sin mangeårige innsats for verifikasjon av kjernefysisk nedrustning og fremmet en resolusjon om dette i FNs generalforsamling. Denne ble vedtatt med støtte fra 177 land. Ingen land stemte imot mens syv land avstod fra å stemme. Som følge av resolusjonen har FN nedsatt en ekspertgruppe som ledes av Norge, og som har deltakere fra 25 land. Gruppen skal rapportere til FNs generalforsamling høsten 2019.

Kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning kan ikke ses isolert fra kjernefysisk sikkerhetsarbeid. Derfor er Norge også pådriver for å bygge ned eksisterende lagre, og for å begrense og etter hvert avskaffe bruk av høyanriket uran (HEU) i sivil sektor slik at dette ikke kommer på avveier. I samarbeid med IAEA arrangerte Norge i år en internasjonal konferanse om dette viktige temaet.

Forbudstraktatens innhold

Traktaten om forbud mot kjernevåpen, Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (Forbudstraktaten) ble vedtatt i New York 7. juli 2017. Den trer i kraft 90 dager etter at 50 stater har ratifisert den. Per september 2018 hadde 69 stater undertegnet og 19 stater ratifisert traktaten.

Traktatens fortale (preambel) gjør rede for de bærende hensyn traktaten hviler på, herunder særlig de katastrofale humanitære konsekvensene bruk av kjernevåpen ville føre med seg. I tillegg minnes det om noen av de grunnleggende folkerettslige regler og prinsipper som ikke er videre omhandlet i denne konkrete traktaten, men som uansett gjelder for bruk av alle former for våpen og krigføringemetoder. Fortalens paragraf 8 bekrefter at alle stater til enhver tid må overholde de folkerettslige reglene som kommer til anvendelse i en aktuell situasjon, inkludert internasjonal humanitærrett og internasjonale menneskerettigheter. Paragraf 9 går nærmere inn på de relevante reglene i humanitærretten, inkludert plikten til å skille mellom militære mål og sivile i militære angrep, forbudet mot ikke-diskriminerende angrep og angrep som medfører uforholdsmessige sivile tap og skader, forbudet mot våpen som forårsaker unødvendig skade eller lidelse, og humanitærrettens regler om beskyttelse av naturmiljøet. Det legges deretter til grunn (i fortalen paragraf 10) at enhver bruk av kjernevåpen ville være i strid med folkerettens regler, herunder de nevnte reglene i humanitærretten. Videre går

man også inn på FN-paktens forbud mot trusler om bruk eller bruk av makt mot noen stats territoriale integritet eller politiske uavhengighet, og minner om en rekke andre traktatbestemmelser mv. som omhandler kjernevåpen, herunder også traktaten om ikke-spredning av kjernefysiske våpen (NPT) og prøvestansavtalen (CTBT).

Den sentrale bestemmelsen i traktaten er artikkel 1 bokstav (a) der statspartene forplikter seg til aldri, under noen omstendigheter å utvikle, teste, produsere, fremstille, besitte eller lagre kjernevåpen eller andre nukleære eksplosive innretninger. Forbudet gjelder videre overføring eller mottak av slike våpen, eller overføring av kontroll med slike våpen, til eller fra andre, og direkte eller indirekte bruk eller trusler om bruk av kjernevåpen, jf. artikkel 1 bokstav (b), (c) og (d). Det å bistå, oppmuntre eller påvirke andre til å bruke slike våpen eller til andre handlinger som er i strid med konvensjonen, samt å be om eller motta bistand fra andre i form av handlinger som er i strid med konvensjonen, er også forbudt jf. artikkel 1 bokstav (e) og (f). Statene forplikter seg videre i artikkel 1 bokstav (g) til å ikke tillate lagring, installasjon eller anvendelse av kjernevåpen på sine territorier eller andre steder under deres jurisdiksjon eller kontroll.

De øvrige bestemmelsene er ment å sikre gjennomføringen av traktaten.

Artikkel 2 pålegger de stater som har eller har hatt kjernevåpen å avgi en erklæring om dette til FNs generalsekretær innen 30 dager etter avtalens ikrafttredelse for den aktuelle staten. Artikkel 3 og 4 omhandler en rekke kontrolltiltak.

Artikkel 3 nr. 1 pålegger stater som ikke har eller har hatt kjernevåpen – som et minimum – å opprettholde sine avtaler med Det Internasjonale atomenergibyrået (IAEA) om kontroll over fredelig kjernefysisk aktivitet. Statene pålegges ikke å knytte seg til Tilleggsprotokollen. Stater som ikke har eller har hatt kjernevåpen, og som ikke har avtale med IAEA, pålegges etter artikkel 3 nr. 2 å fremforhandle en slik avtale innen 18 måneder etter at traktaten trer i kraft for staten. Staten skal deretter følge opp disse forpliktelsene, og eventuelle andre relevante kontrollmekanismer som staten velger å tiltre i fremtiden.

Artikkel 4 omhandler bl.a. tiltak for å sikre og gjennomføre full destruksjon av eksisterende kjernevåpen. Fristen for slik destruksjon skal bestemmes av det første statspartsmøtet til konvensjonen, og destruksjon skal skje i tråd med en rettslig bindende tidsplan for verifisert og irreversibel eliminering av den aktuelle stats kjernevåpenprogram, inkludert kjernevåpenrelaterte fasiliteter. Tidspla-

nen skal leveres til statspartene eller en kompetent internasjonal myndighet utpekt av statspartene. Planen skal så forhandles med den kompetente internasjonale myndigheten, før myndigheten leverer den til neste statspartsmøte for godkjenning. Senest når tidsplanen er fullført, skal staten fremforhandle en avtale med IAEA om videre kontroll. Avtalen med IAEA må tre i kraft innen 18 måneder fra da forhandlingene startet. Når avtalen med IAEA er trådt i kraft må staten levere en erklæring til FNs generalsekretær om at den har oppfylt sine forpliktelser. Stater som har kjernevåpen som er eid eller kontrollert av andre stater på sitt territorium, må fjerne disse så snart som mulig og ikke senere enn en frist satt av det første statspartsmøtet. Når våpnene er fjernet skal staten levere en erklæring om oppfyllelse av sine forpliktelser til FNs generalsekretær. Alle statsparter som omfattes av artikkel 4 skal jevnlig rapportere til statspartmøtene og andre oppfølgingskonferanser om fremdriften for destruksjonen.

Artikkel 4 nr. 6 omhandler verifikasjon. Statspartene skal utpeke en kompetent internasjonal myndighet eller myndigheter som skal verifisere destruksjonen av den aktuelle stats kjernevåpenprogram, inkludert kjernevåpenrelaterte fasiliteter. Dersom et slik organ ikke er utpekt innen traktaten trer i kraft for en stat som har eller har hatt kjernevåpen, så skal FNs generalsekretær innkalle til et ekstraordinært møte med statspartene for å ta de nødvendige beslutningene.

Artikkel 5 omhandler nasjonal gjennomføring av traktaten. For å oppfylle sine forpliktelser må statspartene bl.a. straffesanksjonere aktiviteter som er forbudt etter traktaten foretatt av personer, eller på territorier, underlagt statenes jurisdiksjon og kontroll.

Artikkel 6 pålegger statene å sikre at personer under deres jurisdiksjon som er berørt av bruk av kjernevåpen eller kjernevåpentester får den assistanse de har behov for, samt å gjennomføre nødvendige og hensiktsmessige tiltak for å utbedre skader på miljøet som følge av slik testing, mens artikkel 7 omhandler internasjonalt samarbeid og assistanse mellom statene for å sikre gjennomføring av konvensjonens bestemmelser. En statspart som har brukt eller testet kjernevåpen er ansvarlig for å hjelpe berørte stater etter hendelsen, jf. artikkel 7 nr. 6.

Traktatens artikkel 8 inneholder bestemmelser om organisering av statspartsmøter, mens artikkel 9 omhandler fordeling av kostnader for møtevirksomhet, verifikasjon og destruksjon. Statene kan bli enige om tillegg til avtalen i tråd med artikkel 10.

Artikkel 11 beskriver tvisteløsningsmekanismen, som skal være i tråd med artikkel 33 i FN-pakten. Artikkel 33 nr. 2 i FN-pakten sier at Sikkerhetsrådet skal, når det finner det nødvendig, oppfordre partene til å bilegge sine tvister ved slike fredelige midler som de som er listet opp i artikkel 33 nr. 1 (forhandling, undersøkelse, mekling etc.).

Traktaten åpner ikke for reservasjoner (artikkel 16) og er ikke tidsbestemt, men en stat har iht. artikkel 17 rett til å trekke seg fra avtalen dersom den mener at ekstraordinære hendelser relatert til konvensjonens innhold har stilt landets vitale interesser i fare. En slik erklæring om uttrekning vil først få gyldighet 12 måneder etter at depositaren har mottatt notifikasjon om dette. Et unntak gjelder dersom vedkommende stat ved utløpet av 12-måneders-perioden er part i en væpnet konflikt. I slike tilfeller vil staten være bundet av konvensjonen inntil den ikke lenger er part til konflikten.

Artikkel 18 i Forbudstraktaten omhandler forholdet til andre avtaler og gjør det klart at gjennomføring av traktaten ikke skal være til hinder for, eller ha virkning på, forpliktelser som følger av andre internasjonale avtaler en stat er bundet av, så lenge disse forpliktelsene er forenlige med traktaten. Dette må sammenholdes med henvisningene til konvensjoner som traktaten om Ikke-spredningsavtalen (NPT) og Prøvestansavtalen (CTBT) i konvensjonens preambulære del, der man understreker NPTs rolle som hjørnestein for kjernefysisk nedrustning og ikke-spredningsarbeidet, og disse konvensjonenes vitale betydning for å sikre internasjonal fred og sikkerhet.

Forholdet til Norges forpliktelser etter traktaten om ikke-spredning av kjernefysiske våpen (Ikke-spredningsavtalen (NPT))

Traktaten om ikke-spredning av kjernefysiske våpen, Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT) ble vedtatt 1. juli 1968, ratifisert av Norge 5. februar 1969, og trådte i kraft 5. mars 1970. 191 land, inklusiv kjernevåpenstater, er tilsluttet NPT.

Traktaten skiller mellom statsparter som har kjernevåpen og stater som ikke har det. Fem statsparter; Kina, Frankrike, Russland, Storbritannia og USA har rett til å ha kjernevåpen, men har forpliktet seg til å forhandle om effektive tiltak forbundet med en snarlig stans i det kjernefysiske våpenkappløpet og kjernefysisk nedrustning (artikkel VI). Statsparter som ikke har kjernevåpen er forpliktet til å ikke motta kjernefysiske

våpen, produsere eller på annen måte skaffe seg det (artikkel II).

NPT hviler på tre hovedpilarer: 1) ikke-spredning, 2) fredelig utnyttelse av atomenergi og 3) nedrustning.

Ikke-spredning

NPT forbyr ikke kjernevåpen, men artiklene I og II fastslår hvilke forpliktelser traktatpartene påtar seg for å hindre spredning av kjernevåpen. Traktaten forbyr å overføre kjernevåpen fra kjernevåpenstater til noen som helst mottaker og det å – direkte eller indirekte – motta, fremstille og skaffe seg kjernevåpen for ikke-kjernevåpenstater.

Forbudstraktaten artikkel 1 bokstav (a) forbyr også det å fremstille, skaffe seg besitte eller lagre kjernevåpen. Videre inneholder Forbudstraktaten artikkel 1 (b) og (c) tilsvarende forpliktelser som NPT når det gjelder forbud mot det å overføre kjernevåpen og det å motta eller overta kontroll av kjernevåpen.

Testing av kjernevåpen er forbudt etter Forbudstraktaten artikkel 1 bokstav (a). NPT har ikke en tilsvarende bestemmelse. Slik testing er imidlertid også forbudt etter Prøvestansavtalen (CTBT), som Norge allerede har ratifisert.

Forbudstraktaten forbyr også det å oppmuntre til, og søke eller motta assistanse fra noen for å delta i aktiviteter som er forbudt under konvensjonen (artikkel 1 bokstav (e) og (f)). Forbudstraktatens artikkel 1 bokstav (e) forbyr etter ordlyden traktatpartene å «assist, [...], in any way, anyone to engage in any activity prohibited to a State Party under this Treaty». NPT artikkel II omhandler også assistanse, men er etter ordlyden ikke like omfattende. NPT artikkel II forplikter ikke-kjernevåpenstater til «not to seek or receive any assistance in the manufacture of nuclear weapons or other nuclear explosive devices». For Norge vil en eventuell tiltredelse til Forbudstrakten dermed innebære at man påtar seg en mer omfattende rettslig forpliktelse enn det som følger av NPT artikkel II på dette punktet.

Stater som tiltrer Forbudstraktaten forplikter seg etter artikkel 1 (g) også til å ikke tillate lagring, installasjon eller anvendelse av kjernevåpen på sine territorier eller andre steder under deres jurisdiksjon eller kontroll. NPT har ikke en tilsvarende bestemmelse. Det har lenge vært norsk politikk at man ikke skal ha andre lands kjernevåpen på vårt territorium i fredstid, men dette følger per i dag ikke av en folkerettslig avtale. Forbudstraktaten artikkel 1 (g) ville innebære at det som så langt har vært en selvplågt politisk

begrensning i fredstid også vil forplikte Norge folkerettslig både i krigs- og fredstid dersom man tiltrer traktaten.

Denne gjennomgangen viser at enkelte bestemmelser i Forbudstraktaten pålegger mer omfattende eller nye rettslige forpliktelser på ikke-spredningsområdet. Disse er folkerettslig ikke i strid med NPT.

Fredelig utnyttelse

NPT skiller mellom kjernevåpen og fredelig utnyttelse av atomenergi. NPT artikkel IV omhandler traktatpartenes rett til å forske på, produsere og anvende atomenergi for fredelige formål. Forbudstraktaten har ikke en tilsvarende artikkel fordi den har et snevrere anvendelsesområde, men den bekrefter retten til fredelig bruk i fortalen til traktaten.

Statsparter i NPT som ikke har kjernevåpen er etter NPT artikkel III nr. 1 forpliktet til å inngå en kontrollavtale med IAEA med det formål å kontrollere overholdelsen av de forpliktelser staten har påtatt seg i henhold til NPT, med sikte på å forhindre overføring av atomenergi fra fredelige formål til kjernefysiske våpen eller andre kjernefysiske sprengladninger. Statene som har kjernevåpen er ikke rettslig forpliktet til dette, men har for det meste inngått frivillige avtaler for sine sivile atomaktiviteter.

Forbudstraktaten artikkel 3 pålegger stater som ikke har kjernevåpen, eller som ikke har hatt kjernevåpen etter 7. juli 2017, å opprettholde sine IAEA-avtaler (artikkel 3 nr. 1) eller å fremforhandle en omfattende kontrollavtale («comprehensive safeguards agreement (INFCIRC/153 (Corrected))») med IAEA (artikkel 3 nr. 2). Forbudstraktaten åpner altså ikke for at statspartene kan unnlate å ha en kontrollavtale med IAEA. Norge fikk sin første sikkerhetsavtale med IAEA i 1972.

En «comprehensive safeguards agreement» er en avtale som innebærer kontrollmekanismer som omfatter alt deklartert nukleært materiale og alle nukleære aktiviteter i en stat. En kontrollavtale mellom ikke-kjernevåpenstater og IAEA som inngås på bakgrunn av INFCIRC/153, i tråd med NPT artikkel III nr. 1, er regnet som en slik «comprehensive agreement».

Kontrollavtalen det vises til i Forbudstraktaten artikkel 3 skal altså være i samsvar med IAEOs etablerte retningslinjer for avtaler mellom IAEA og ikke-kjernevåpenstater som er medlem av NPT. Etter dette synes det kontrollsystemet som Forbudstraktaten legger opp samlet sett å være i tråd med, og understøtte, kontrollforpliktelsene i

NPT artikkel III. Kontrollsystemene i NPT fra 1968 reflekterer imidlertid ikke de kontrollkrav som i dag anses som nødvendige.

Mange folkerettslige avtaler foreskriver strengere sikkerhetskontrollregler enn det som følger av Forbudstraktaten og NPT. Flere stater, inkludert Norge, er også part i Tilleggsprotokollen til IAEA. Denne foreskriver en strengere sikkerhetskontroll enn den tradisjonelle sikkerhetskontrollen som følger av NPT og anses i dag for å utgjøre den globale sikkerhetsstandarden. Forbudstraktaten inneholder etter ordlyden ikke et pålegg om tiltredelse til Tilleggsprotokollen, men er samtidig ikke til hinder for det. Ordlyden i Forbudstraktaten artikkel 3 tilsier også at de ikke-kjernevåpenstater som allerede er part i Tilleggsprotokollen, pålegges å fortsatt være det. Det følger også av ordlyden i artikkel 18 i Forbudstraktaten at traktaten står tilbake for allerede inngåtte internasjonale avtaler som er i tråd med traktaten.

Nedrustning

NPT artikkel VI omhandler nedrustning og gjelder etter ordlyden for alle stater, med og uten kjernevåpen. Det heter i artikkel VI at:

«Each of the Parties to the Treaty undertakes to pursue negotiations in good faith on effective measures relating to cessation of the nuclear arms race at an early date and to nuclear disarmament, and on a treaty on general and complete disarmament under strict effective international control».

Statene skal altså i oppriktighet forhandle («pursue negotiations in good faith») mot reduksjon og destruksjon av kjernevåpen. Hva som nærmere ligger i dette er ikke presisert. Det er ikke et krav i seg selv at slike forhandlinger må skje innenfor rammen av NPT.

NPT artikkel VI forplikter statene til å: 1) forhandle om effektive tiltak forbundet med en snarlig stans i det kjernefysiske våpenkappløpet, 2) forhandle om effektive tiltak forbundet med kjernefysisk nedrustning og 3) forhandle om en traktat om alminnelig og fullstendig nedrustning under streng og effektiv internasjonal kontroll. Artikkelen sier ikke noe uttrykkelig om rekkefølgen av disse tiltakene.

Det finnes få rettskilder om tolkningen av NPT artikkel VI. Kjernevåpenstatene og ikke-kjernevåpenstatene i NPT har også hatt ulike oppfatninger om hva som skal til for å oppfylle forpliktelsene i bestemmelsen.

En rådgivende uttalelse fra Den internasjonale domstol i Haag (ICJ) i 1996 om NPT artikkel VI understreker den forpliktelsen som påhviler alle

statspartene til å komme sammen i reelle forhandlinger for å oppnå målet om fullstendig kjernevåpennedrustning: «the obligation involved here is an obligation to achieve a precise result – nuclear disarmament in all its aspects – by adopting a particular course of conduct, namely, the pursuit of negotiations on the matter in good faith».

Forbudstraktaten er ikke en traktat om alminnelig og fullstendig nedrustning i den forstand at den inneholder en detaljert nedtrappings- og utviklingsplan for kjernevåpen i kjernevåpenstater. Det er på denne bakgrunn blitt reist spørsmål om Forbudstraktaten er i strid med forpliktelsene i NPT artikkel VI fordi den da ikke vil være et effektivt tiltak for alminnelig og fullstendig nedrustning. Det har vært anført at Forbudstraktaten i praksis vil kunne underminere mulighetene for å få til en nedrustningstraktat i tråd med NPT artikkel VI og således være uforenlig med «good faith obligation» som påhviler statspartene til NPT.

Det er ikke holdepunkter for å fastslå at Forbudstraktaten folkerettslig strider mot NPTs bestemmelser om nedrustning. Samtidig er det delte meninger om traktaten er et hensiktsmessig instrument for å nå målet om en verden uten kjernevåpen.

Vurderingen av traktaten i forhold til Norges NATO-forpliktelser

Norges tilslutning til NATO bygger både på juridiske (Atlanterhavspakten – «the North Atlantic Treaty») og politiske forpliktelser, slik som NATOs strategiske konsept og toppmøteerklæringer. Atlanterhavspakten er det folkerettslige grunnlaget for etableringen av NATO. Den fastlegger paktens anvendelsesområde, og noen grunnleggende verdier, prinsipper og forpliktelser, men omtaler verken kjernevåpen eller andre militære virkemidler.

Forbudstraktaten står derfor ikke folkerettslig i motstrid til Atlanterhavspakten. Paktens artikkel 5 slår samtidig fast prinsippene for alliert solidaritet, inkludert det som er nødvendig av væpnet makt for å sikre og gjenopprette sikkerheten i det nordatlantiske området. Den avskrekkingspolitikken som underbygger dette, omfatter kjernevåpen.

Det er på det rene at Norge gjennom tilslutning til Forbudstraktaten ville ha påtatt seg nye folkerettslige forpliktelser som ikke ville ha vært forenlige med de politiske forpliktelsene som vi har påtatt oss gjennom NATO. NATOs strategiske konsept («NATO Strategic Concept») fra 2010, Forsvars- og avskrekkingsgjennomgangen

(Defence and Deterrence Posture Review, DDPR) fra 2012 og toppmøtekommunikéer utgjør rammene for de politiske forpliktelsene Norge har påtatt seg. Disse dokumentene er enstemmig vedtatt på NATOs toppmøter av medlemsstatenes stats- og regjeringssjefer.

I disse dokumentene slås det fast at alliansen støtter målet om en verden uten kjernevåpen, men samtidig at NATO vil være en kjernefysisk allianse så lenge disse våpnene eksisterer. Nedrustning må være balansert. Et medlemsland i NATO kan ikke ratifisere en avtale som forbyr én av pilarene i avskrekkingspolitikken uten fundamentalt å utfordre samholdet i alliansen. Dette ville være i strid med omforent politikk og forpliktelser slik de gjenspeiles i Strategisk konsept og DDPR, som er enstemmig vedtatt i NATO på toppmøtene i 2010 og 2012, og gjelder inntil NATO enstemmig vedtar endringer i dem. Kjernevåpen inngår som del av NATOs avskrekkingspolitik. I DDPR utgjør disse våpnene én av tre pilarer i NATOs avskrekkingspolitik, sammen med konvensjonelle styrker og missilforsvar.

Artikkel 1 i Forbudstraktaten, som omtaler omfanget av forbudet, innebærer at enhver befatning med noen del av NATOs kjernefysiske forsvar og avskrekking ville bli umulig. Det ville for eksempel ha umuliggjort norsk deltakelse i Nuclear Planning Group (med underliggende strukturer som High Level Group og NPG Staff Group) og redusert Norges innflytelse over NATOs kjernevåpenpolitikk. Norge har vært blant de landene i NATO som over tid har arbeidet for en god balanse mellom kjernefysisk avskrekking og vilje til kjernefysisk nedrustning. Å stille seg utenfor de organene som diskuterer kjernevåpenspørsmål i NATO vil ikke være et godt bidrag til videre nedrustning.

NATOs kjernevåpenpolitikk var etablert før NPT ble fremforhandlet og trådte i kraft. Da NPT artikkel I og II ble utarbeidet hadde USA og daværende Sovjetunionen kjernevåpen utplassert hos sine europeiske allierte samt at det var etablert tilhørende operative konsepter. Det var en rådende forståelse om at NPT ikke er til hinder for dette, og alle NATOs medlemsland er i dag traktatparter til NPT. Alle allierte understreker sin fulle tilslutning til alle aspekter av NPT, og legger til grunn at NATOs kjernevåpenpolitikk alltid har vært i samsvar med NPT. Norge har alltid sluttet opp om dette synet. Forbudstraktaten fanger ikke opp denne dimensjonen. En tilslutning til Forbudstraktaten ville forby de amerikanske kjernevåpen som er utplassert i tilsluttede land i Europa. En tilslutning ville dermed skape utfordringer for

flere allierte land, utover de tre kjernevåpenstatene.

Artikkel 1 i Forbudstraktaten innebærer også en ulovliggjøring av kjernefysisk avskrekking som sådan (art. 1 (d, e, f, g)). Bestemmelsen står i direkte motsetning til NATOs avskrekkingskonsept. Denne avskrekkingen kommer til uttrykk blant annet i toppmøtekommunikéene. Et land som har ratifisert Forbudstraktaten vil derfor vanskelig kunne stille seg bak NATOs toppmøtekommunikéer slik de i dag er formulert.

Det har tidligere vært offentlig uenighet i NATO om den kjernefysiske avskrekkingspolitikken. Dette kom særlig til uttrykk i forbindelse med dobbeltvedtaket fra 1979. De land som motsatte seg dobbeltvedtaket ga uttrykk for dette gjennom fotnoter til de ulike erklæringene. Denne fotnotepolitikken svekket de aktuelle landenes innflytelse over NATOs politikk vesentlig, og bidro til svekket samhold innad i alliansen.

NATOs råd uttalte 20. september 2017 at alliansen ikke støtter Forbudstraktaten. Begrunnelsen var bl.a. at «[T]he ban treaty is at odds with the existing non-proliferation and disarmament architecture» og at «[T]he ban treaty, in our view, disregards the realities of the increasingly challenging international security environment.» Uttalelsen konkluderte med «As Allies committed to advancing security through deterrence, defence, disarmament, non-proliferation and arms control, we, the Allied nations, cannot support this treaty.»

NATOs kjernefysiske avskrekking er ment å hindre at andre kjernevåpenstater lar seg friste til å bruke, eller til å true med å bruke, kjernevåpen. Ensidig avvikling av NATOs kjernefysiske avskrekking hadde ikke økt vår sikkerhet, men ført til strategisk ustabilitet. At Norge, som eneste NATO-land, skulle sluttet seg til Forbudstraktaten ville vært uansvarlig, ikke minst i en tid hvor sikkerhetspolitiske utfordringer i vårt nærområde er mer fremtredende enn på mange år.

Vurdering av Forbudstraktatens innhold opp mot norske forsvarsplaner

Forsvarets mest sentrale funksjon er å sikre troverdig avskrekking for å forhindre at militære konflikter oppstår.

Forsvaret av Norge skjer innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar. Dette innebærer at planene for forsvar av norsk territorium inngår i en alliert fellesoperativ ramme. Selv om terskelen for at NATO vil bruke kjernevåpen er ekstremt høy er likevel de allierte planene for forsvar av Norge i ytterste konsekvens koblet til alliansens overord-

nede avskrekkingpolitikk. En eventuell norsk ratifisering av traktaten om forbud mot kjernevåpen ville være prinsipielt i strid med våre NATO-forpliktelser og dermed svekke vår forsvarsevne og sikkerhet.

Hvordan kan Norge støtte opp om målene i Forbudstraktaten

Norsk innsats for å nå en verden uten kjernevåpen er i tråd med Stortingets enstemmige vedtak av 26. april 2016 som referert i innledningen. Innsatsen bygger også på Stortingets tilslutning til St. meld. nr. 27 (2007–2008), som slo fast at Norge skal:

«Arbeide for en verden fri for masseødeleggende våpen. En verden uten kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen vil være en tryggere verden. Veien dit vil måtte baseres på forpliktende og verifiserbare avtaler og omfatte alle land. Det vil nødvendigvis måtte ta tid å nå målet. Desto viktigere er det å komme i gang med nye og fremadskuende tiltak».

Det globale nedrustnings- og ikkespredningsregimet er under press, med økende polarisering internasjonalt. Det er bekymring knyttet til utviklingen i Nord-Korea og Iran-avtalens (JCPOA) fremtid. Det er avgjørende å verne om og øke tilliten til eksisterende nedrustningsavtaler. Hjørnesteinen i det globale nedrustnings- og ikkespredningsregimet forblir Ikkespredningsavtalen (NPT).

Norge har fremmet og støttet opp om en rekke initiativer i FN som gir konkrete resultater. Vi har inntatt en lederrolle internasjonalt på verifikasjon av nedrustning. FNs ekspertgruppe for verifikasjon av kjernefysisk nedrustning hadde sitt første møte i Genève i mai 2018, og vil etter planen rapportere til FNs generalforsamling høsten 2019. Innsatsen for verifikasjon er vesentlig for å legge grunnlaget for framtidige reduksjoner i kjernevåpenarsenalene. Kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning kan ikke ses isolert fra kjernefysisk sikkerhetsarbeid. Derfor er Norge også pådriver for å bygge ned eksisterende lagre, og for å begrense og etter hvert avskaffe bruk av høyanriket uran (HEU).

Gjennomføring av NPT-forpliktelsene er sentralt for den norske innsatsen. Fram mot NPTs tilsynskonferanse i 2020 arbeider Regjeringen med følgende konkrete handlinger:

- Videreføre innsatsen på verifikasjon av nedrustning, hvor vår ledelse av FNs ekspertgruppe gir høy prioritet

- Tiltak for å redusere risikoen for bruk av kjernevåpen, slik som tidlig varsling og å forlenge klargjøringstiden for bruk av kjernevåpen
- Tillitsbyggende tiltak, som større åpenhet fra kjernevåpenstatene og styrkede negative sikkerhetsgarantier
- Ta opp spørsmålet om ikke-strategiske kjernevåpen i egnete nedrustningsfora og NATO. Dette er en våpenkategori som ikke dekkes av eksisterende multilaterale rustningskontrollavtaler
- Styrke arbeidet med ikkespredning gjennom å fremme universell oppslutning om IAEAs kontrollavtale og Tilleggsprotokollen
- Styrke den globale normen mot kjernefysiske prøvesprengninger gjennom å fremme ikrafttredelse av Prøvestansavtalen (CTBT)
- Fremme forhandlinger om, og vedtak av, en avtale som forbyr produksjon av spaltbart materiale (FMCT), og praktiske tiltak for også å redusere eksisterende lagre
- Dra best mulig praktisk nytte av fredelig bruk av nukleær teknologi som støtter opp om bestrebelsene for å oppnå FNs 2030 bærekraftsmål innen områder som helse, mat- og vannsikkerhet og miljøovervåkning
- Styrke samarbeidet med likesinnede allierte for å bære frem norske nedrustningspolitiske prioriteringer. Norge vil samtidig arbeide med land fra andre regionale grupper for å motvirke polariseringen mellom land tilsluttet NPT
- Norge vil videreføre sitt langsiktige engasjement for kjernefysisk sikkerhet for å hindre at kjernefysisk og radiologisk materiale kommer på avveie. Arbeidet med å minimere og utfase bruk av høyanriket uran vil fortsatt prioriteres

Synspunkter fra relevante ekspertmiljøer, forskere og sivilsamfunnsorganisasjoner

Norske myndigheter har løpende kontakt med både norske og utenlandske forskningsinstitusjoner og sivilt samfunn om spørsmål knyttet til kjernefysisk nedrustning. Politisk ledelse i Utenriksdepartementet møtte norske frivillige organisasjoner 14. juni 2018. Organisasjonene som deltok på møtet var: ICAN, Leger mot atomvåpen, Norges Røde Kors, Nei til Atomvåpen, Pugwash, Norsk Folkehjelp, Den Norske Atlanterhavskomiteé og Norges Fredsråd.

Våren og sommeren 2018 har Utenriksdepartementet innhentet synspunkter fra norske forskere og forskningsmiljøer, bl.a. fra Gro Nystuen (ekspert internasjonal humanitærrett), Steinar Høibråten (Forsvarets forskningsinstitutt), Sverre Lod-

gaard (Norsk utenrikspolitisk institutt) og Målfrid Braut-Hegghammer (Universitetet i Oslo).

Organisasjonene la stor vekt på kjernevåpne-nes katastrofale konsekvenser og at disse våpene følgelig må forbys. De understreket at Forbudstraktaten må ses på som en forlengelse av NPT. Flere av de norske sivilsamfunnsorganisasjonene deltar i internasjonale nettverk som søker å fremme Forbudstraktaten globalt.

Det ble videre fremholdt at dersom Norges sikkerhetspolitiske rammer ikke gjør norsk tiltredelse av Forbudstraktaten mulig, må man utnytte maksimalt de handlingsmuligheter som foreligger for å støtte opp om målene i traktaten, slik som å arbeide for ytterligere å redusere betydningen av kjernevåpen i sikkerhetspolitikken og arbeide for et ikke-førstebruchsregime. Organisasjonene ga uttrykk for at det er viktig at Norge fremmer en aktiv nedrustingspolitikk på ulike arenaer, ikke minst i NATO-sammenheng.

Organisasjonene overleverte dokumentasjon om Forbudstraktaten og varslet at de vil komme tilbake med ytterligere materiale og synspunkter.

Enkelte forskningsmiljøer peker på skillet mellom Norges folkerettslige og politiske forpliktelser. Selv om det kunne argumenteres for at Norge rent folkerettslig kunne tiltre Forbudstraktaten, vil våre bredere politiske forpliktelser sette klare begrensninger for en slik tiltredelse. Spesielt ble Norges NATO-medlemskap trukket frem i denne sammenhengen, hvor enkelte fremhevet at det er uforenelig med å være del av alliansen at man samtidig tar avstand fra dens avskrekkingpolitikk. Videre ble det også påpekt at Forbudstraktaten vil kunne bidra til en svekkelse av NPT. Det ble også påpekt at Forbudstraktaten har svake verifikasjons- og kontrollordninger, og da spesielt opp mot IAEAs Tilleggsprotokoll.

Samtidig pekes det på at Forbudstraktaten er kommet for å bli, og at Norge bør arbeide for å motvirke polariseringen som har funnet sted på den globale nedrustnings- og ikke-spredningsdagsordenen som følge av forbudsdiskusjonen. Norge bør utnytte handlingsrommet som foreligger ved aktivt å fremme målet om en verden uten kjernevåpen og styrke mekanismene som må til for å kunne opprettholde en slik verdensorden. I denne sammenheng viser sivilsamfunnsorganisasjonene til at Forbudstraktaten på sikt vil kunne tvinge frem en debatt om verdien av kjernefysisk avskrekking.

Liknende utredning fra andre land, inkludert Sverige og Italia

NATO har slått fast at Forbudstraktaten ikke er forenlig med alliansens strategiske konsept. Ingen NATO-land legger opp til å foreta en fornyet vurdering av hvorvidt de kan tilslutte seg Forbudstraktaten.

Regjeringen er ikke kjent med at andre allierte land har gjennomført egne offentlige utredninger av tilslutning til Forbudstraktaten. Landenes holdning til spørsmålet kommer til uttrykk gjennom uttalelsen fra NATOs råd i september 2017, som viser at det er konsensus blant de allierte om at man ikke kan støtte Forbudstraktaten. Dette viser seg også gjennom landenes stemmegivning i FNs generalforsamling.

Det nederlandske parlamentet stemte høsten 2017 ned et forslag om å utrede muligheten for slutte seg til den nye traktaten. Forslaget om videre utredninger av muligheter for å undertegne Forbudstraktaten ble lagt frem av Sosialistpartiet i det nederlandske underhuset i november 2017, men fikk ikke tilstrekkelig parlamentarisk støtte.

Det italienske underhuset vedtok høsten 2017 å be regjeringen om å arbeide for å nå målet om en verden uten kjernevåpen, å anerkjenne viktigheten av NPT og opptre i samsvar med NATO-forpliktelsene. På dette grunnlaget skal regjeringen evaluere muligheten for å slutte seg til traktaten. Verken den forrige eller den nye italienske regjeringen har så langt tatt initiativ til noen utredning av spørsmålet.

Sverige deltok i forbudsforhandlingene og stemte for traktaten da den ble vedtatt. I sin stemmeforklaring viste Sverige til en rekke viktige elementer som man fra svensk side mente var viktig å få inn i traktaten, men som ikke ble tatt inn i den teksten som ble vedtatt. Videre ble det vist til at man ville ta seg nødvendig tid til å vurdere traktaten. Den svenske regjeringen har nedsatt et utvalg for å vurdere om landet kan undertegne traktaten. Utredningen vil særlig se nærmere på konsekvensene av en eventuell svensk tiltredelse for landets sikkerhetspolitikk. En tilrådning vil etter planen være klar i slutten av oktober 2018. Utenriksdepartementet har hatt flere møter med lederen for det svenske utredningsarbeidet.

Finland deltok ikke i forbudsforhandlingene og har siden gjort det klart at det ikke blir aktuelt å slutte seg til dette nye instrumentet.

Sveits deltok som Sverige i forbudsforhandlingene, og stemte for traktaten da den ble vedtatt. I etterkant nedsatte Sveits en interdepartemental

arbeidsgruppe som har vurdert Forbudstraktaten og dens konsekvenser. Arbeidsgruppen konkluderte med at argumentene mot å slutte seg til traktaten er tyngre enn argumentene for å slutte seg til traktaten. I tråd med arbeidsgruppens anbefalinger besluttet Sveits' overhus (Federal Council) 15.08.18 at Sveits ikke skal signere Forbudstraktaten. Overhuset peker særlig på at Forbudstraktaten både risikerer å hindre videre fremgang innen nedrustningsdiplomati, og at Forbudstraktaten heller ikke tjener Sveits sikkerhetspolitiske interesser. Sveits vil delta som observatør i tilsynssyklusen til Forbudstraktaten, og Overhuset har bedt om en rapport fra dette arbeidet innen 2025,

Samlet vurdering av mulig norsk tilslutning til Forbudstraktaten

For regjeringen veier hensynet til våre forpliktelser til NATO tungt. Alliansen er grunnpilaren for norsk sikkerhet og må ikke undergraves. Tiltredelse til Forbudstraktaten av Norge eller andre allierte ville ført til splittelse i alliansen. Dette ville først og fremst tjent interessene til land som utgjør en sikkerhetspolitisk utfordring for oss.

Norge og NATO deler målet om å nå og opprettholde en verden uten kjernevåpen. Dette fordrer at alle land som besitter kjernevåpen deltar i en prosess med et slikt mål. Dersom NATO skulle skrinlegge sin egen kjernefysiske avskrekking uten at kjernevåpenstater utenfor alliansen gjorde det, ville dette gjøre oss sårbare og skape en farlig strategisk ubalanse. I lys av kjernevåpenenes strategiske betydning i sikkerhetspolitikken er Forbudstraktatens potensiale som politisk pressmiddel svært begrenset.

Gjennom Forbudstraktaten etableres det et nytt spor med egne prosedyrer innenfor det globale ikke-spredningsarbeidet. Forbudstraktaten stiller ikke eksplisitt krav til at partene også står tilsluttet Ikke-spredningsavtalen (NPT). Man kan se for seg en situasjon der stater av politiske eller ressursmessige årsaker nedprioriterer aktiv deltakelse i og tilslutning til NPT til fordel for Forbudstraktaten og dens prosedyrer.

Det er en grunnleggende utfordring at Forbudstraktaten er fremforhandlet utenfor NPTs rammer. NPT, som omfatter de fem kjernevåpenstatene USA, Russland, Kina, Frankrike og Storbritannia, inneholder klare nedrustningsforpliktelser som er blitt utdypet gjennom en rekke tilsynskonferanser. Disse skisserer et sett tiltak som til slutt skal legge grunnlaget for generell og fullstendig nedrustning og økt sikkerhet for alle.

Det er også et grunnleggende politisk problem at Forbudstrakten er et rettslig bindende forbud som søkes etablert uten deltakelse av kjernevåpenstatene. I så måte skiller Forbudstraktaten seg fundamentalt fra både Kjemivåpenkonvensjonen og Biologivåpenkonvensjonen, hvor nettopp de land som hadde slike våpen ledet an i forbudsprosessen. Kjernevåpenstatene har gjort det klart at de ikke vil slutte seg til traktaten og ikke vil anerkjenne den som en del av internasjonal sedvanerett. Traktaten strider også mot de føringer som ble gitt i henhold til både Stortingsmelding 27 (2007–2008) og Stortingets enstemmige vedtak av 26. april 2016, om at et rettslig bindende instrument skal komme som et resultat av en balansert, gjensidig, irreversibel og verifiserbar avskaffelse av kjernevåpen, og ikke omvendt.

Forbudstraktaten stiller ikke krav om at statspartene også må slutte seg til Tilleggsprotokollen til IAEA. Protokollen oppstiller verifikasjonsordninger som må anses å utgjøre dagens globale standard for sikkerhetskontroll for nukleært materiale. Den tradisjonelle sikkerhetskontrollen (comprehensive safeguards agreements, CSA) som foreskrives i NPT og Forbudstraktaten er ikke en tilstrekkelig garanti mot at sivil kjernefysisk aktivitet vil kunne bli avledet til våpenformål, slik man så i Irak tidlig på 1990-tallet. Det var derfor en målsetning fra flere land under forhandlingene at Forbudstraktaten skulle nedfelle et krav om tiltredelse til Tilleggsprotokollen, men dette fikk ikke gjennomslag. Etter regjeringens syn innebærer dette en risiko for at de siste 30 års arbeid med å få kontroll over fredelig kjernefysisk aktivitet kan undergraves og svekkes.

Svakhetene i Forbudstraktatens verifikasjonsordninger for kjernefysisk nedrustning gjør Forbudstraktaten til et mindre egnet instrument både for å oppfylle målet om å nå en verden uten kjernevåpen og å opprettholde en slik verden.

På grunnlag av disse svakhetene, samt at Norge ikke kan slutte seg til Forbudstraktaten uten å komme i konflikt med vårt NATO-medlemskap, anser regjeringen at Norge ikke bør slutte seg til Forbudstraktaten.

Videre nedrustning må skje innenfor rammene av NPT, der 191 land, inkludert kjernevåpenstater, har forpliktet seg til å bidra til kjernefysisk nedrustning. NPT er bærebjelken i internasjonalt nedrustningsarbeid. Vi må gjennom konkrete og praktiske tiltak hindre spredning til flere stater og til ikke-statlige aktører.

Målet er en traktat for generell og full nedrustning under streng og effektiv kontroll. Det finnes

dessverre ingen snarveier til avskaffelse av kjernevåpen. Dette er tidkrevende arbeid. Et rettslig bindende rammeverk må komme som et resultat av dette langsiktige arbeidet. Og arbeidet må omfatte de statene som har kjernevåpen.

Norge prioriterer en helhetlig nedrustnings- og ikke-spredningspolitikk med vekt på praktiske tiltak for å legge grunnlaget for fremtidige reduksjoner av kjernefysiske arsenaler. Dette var også bakgrunnen for at regjeringen vinteren 2015/2016 ga et betydelig bidrag til at atomavtalen med Iran kunne gjennomføres.

NATOs råd viser også til at Forbudstraktaten risikerer å undergrave NPT.

NATO forblir en kjernefysisk allianse så lenge land utenfor alliansen har kjernevåpen. Formålet er avskrekking, og kjernevåpen inngår som en del

av det felles forsvaret av alliansen. NATOs råd uttaler at de allierte følgelig ikke kan støtte avtalen. I likhet med NATOs råd anser regjeringen at Norge ikke kan slutte seg til Forbudstraktaten uten å komme i konflikt med våre NATO-forpliktelser.

Vårt felles mål er en verden uten kjernevåpen. Forutsetningen for dette er en nedrustningsprosess der også kjernevåpenstatene er med. Et forbud uten støtte fra noen av de landene som faktisk har slike våpen bidrar dessverre ikke til å fjerne ett eneste kjernefysisk stridshode. Regjeringen vil aktivt videreføre Norges linje i nedrustnings- og ikke-spredningsarbeidet med sikte på gjennomføring av NPTs forpliktelser, og være en pådriver for nedrustning og verifikasjon av nedrustning internasjonalt gjennom konkrete og effektive tiltak.

10 Rapport til Stortinget om Samstemt politikk for bærekraftig utvikling 2018

Bakgrunn

Stortinget har bedt regjeringen legge frem et opplegg for en samstemthetsreform, der norsk politikk på relevante politikkområder gjøres mer i tråd med utviklingspolitiske målsettinger, jf. anmodningsvedtak nr. 577, 18. april 2017.

Oppfølgingen av anmodningsvedtaket er omtalt i Prop. 1 S (2017–2018), side 48:

«Regjeringen arbeider for samstemthet der norske politikkområder tar hensyn til relevante utviklingspolitiske målsettinger. Bærekraftsmålene gjelder alle og er i seg selv en agenda for samstemthet. Regjeringen vil opprette et samstemthetsforum der representanter for sivilt samfunn, akademia og næringsliv møter myndighetene.»

Oppfølgingen av anmodningsvedtaket er også omtalt i Del 1, pkt. 4 i Prop. 1 S (2018–2019):

«Vedtaket er fulgt opp gjennom at Regjeringen har etablert et Samstemthetsforum med bred deltakelse fra det sivile samfunnet, akademia, fagbevegelsen, næringslivet, departementer og Statistisk sentralbyrå. Forumet skal være rådgivende for Utenriksdepartementets arbeid med en samstemt utviklingspolitikk. Forumet ledes på politisk nivå av Utenriksdepartementet, i samråd med Finansdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.»

2030-agendaen med bærekraftsmålene – en samstemthetsagenda

2030-agendaen med de 17 bærekraftsmålene betyr at verdens land blant annet skal:

- Arbeide for å utrydde fattigdom, feilernæring og sult
- Sikre god helse og utdanning til alle
- Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle
- Bekjempe miljøforringelser og klimaendringer og fremme tilgang til moderne energi
- Redusere ulikhet i verden

- Fremme fredelige, rettferdige og inkluderende samfunn.

Bærekraftsmålene representerer en ny tilnærming til utvikling. De er i seg selv et omfattende program for samstemthet. De omfatter alle land, og berører alle deler av samfunnet. De er et brudd med tankegangen om at utvikling først og fremst er et spørsmål om bistand. Skal bærekraftsmålene nås, kreves det nasjonal innsats og nasjonale ressurser. I dette ligger en viktig erkjennelse: Skal verden lykkes med å nå målene, må alle land ta eierskap til sine utfordringer og prioritere sine ressurser rett. Dette er understreket blant annet i Addis Ababa Action Agenda om finansiering av utvikling (2015). Bærekraftsmålene innebærer også en erkjennelse av at tiltak i ett land kan få positive eller negative konsekvenser for fellesgoder og vilkår for utvikling i andre land. Det vi gjør nasjonalt og internasjonalt må trekke i samme retning.

Bærekraftsmål 17.13 er å styrke makroøkonomisk stabilitet, inkludert gjennom koordinering av politikk og samstemthet. Bærekraftsmål 17.14 er å styrke samstemt politikk for bærekraftig utvikling. En samstemt politikk for utvikling er en forutsetning for å nå bærekraftsmålene.

Norge har forpliktet seg til samstemthet ved flere anledninger. Første gang var i St. meld. nr. 35 (2003–2004) *Felles kamp mot fattigdom. En helhetlig utviklingspolitikk*. Denne forpliktelsen er også tydelig i Meld. St. 24 (2016–2017) *Felles ansvar for felles fremtid. Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk*. Samstemthet var nevnt i Sundvoldenplattformen som ble lagt frem i 2013.

Regjeringens Jeløya-plattform fra 2018 slår fast at utenriks- og utviklingspolitikken skal bidra til å nå bærekraftsmålene. Regjeringen vil «føre en samstemt politikk for utvikling der FNs bærekraftsmål legges til grunn og ulike initiativ i størst mulig grad trekker i samme retning». Utviklingspolitikken har som sin primære oppgave å oppnå bærekraftsmålene. Plattformen understreker koplingen mellom økt samstemthet og muligheten til å nå målene.

Utenriktjenesten skal ivareta helheten i norsk utenrikspolitikk på tvers av departementene, jfr. Virksomhetsstrategi for utenriktjenesten 2018–2021, s. 7. Samtidig er ansvaret for å sikre samstemt politikk også et sektoransvar for de ulike departementene. Samstemthet angår både virksomheten til hvert enkelt departement og regjeringens samlede politikk.

Hva er samstemthet?

Utviklingskomiteen (DAC) i OECD er trolig den viktigste aktøren i arbeidet med å dokumentere samstemthet og utarbeide retningslinjer og veiledninger for best mulig gjennomføring av samstemthet. I følge OECD innebærer samstemthet at politikken ikke skal føre til skade («do no harm») og hvis mulig, bidra positivt til å nå internasjonale utviklingsmål. OECD legger til at samstemthet betyr at man systematisk fremmer gjensidig forsterkende tiltak på tvers av departementer og direktorater slik at synergier skapes for å nå felles utviklingsmål. Tilnærmingen innebærer at dilemmaer, motsetninger og interessekonflikter identifiseres, avstemmes og håndteres, herunder med skadebegrensende tiltak. Samstemthet oppnås ved koordinering og samarbeid på tvers av departementer og med andre nasjonale og internasjonale aktører. Samstemthet kan være utfordrende å oppnå.

Respekt for menneskerettighetene er en forutsetning for gjennomføring av 2030-agendaen med bærekraftsmålene og vil være en naturlig del av arbeidet med samstemthet.

Samstemthet innebærer bevissthet om de mulige negative konsekvensene norsk politikk på forskjellige områder kan ha for det utviklingspolitiske området. Eksempelvis må innsats innenfor handel, landbruk, menneskerettigheter, migrasjon, investeringer, klima, energi og sikkerhet vurderes mht. konsekvenser for måloppnåelse i samsvar med 2030-agendaen. Samstemthet innebærer også oppmerksomhet om mulighetene som åpner seg for å fremme bærekraftsmålene på en helhetlig måte.

Arbeidet med samstemthet bør følges av klare vurderinger og kriterier. OECD har utviklet et sett med kriterier som kan legges til grunn for vurdering av hvor langt stater er kommet i arbeidet med samstemthet for bærekraftig utvikling. Åtte «byggesteiner» er identifisert. De representerer strukturer, prosesser og arbeidsmetoder som kan fremme samstemthet, uavhengig av nasjonale administrative og politiske forhold. De åtte «byggesteinene» er:

1. Politisk forpliktelse på høyeste nivå.

2. Integrering av politikkområder – samsvar mellom økonomisk, sosial, klima- og miljøpolitikk.
3. Langtidsperspektiv i planleggingen – sikre at handlingsplaner har en tidshorisont som strekker seg ut over valgcykluser, samt sikre balanse mellom langsiktige og kortsiktige prioriteringer.
4. Utfall av politikk – drøfte konsekvenser av politikk relatert til «livskvalitet» her og nå, andre steder og senere.
5. Koordinering av politikkområder – identifisering av overordnet ansvar på alle nivå.
6. Regional og lokal integrering – legge til rette for deltakelse fra regionale og lokale beslutningsnivå.
7. Integrering av sivilt samfunn – identifisere felles interesser og utfordringer, prioritere og mobilisere ressurser.
8. Monitorering/overvåking og rapportering – identifisere mål og indikatorer som kan følge utviklingen.

I følge OECD må alle åtte «byggesteinene» være på plass for å sikre en vedvarende forbedring av samstemthet for bærekraftig utvikling. Regjeringen vil legge til rette for å etablere strukturer, prosesser og arbeidsmetoder i overensstemmelse med OECDs anbefalinger for samstemt bærekraftig utvikling. Regjeringen vil delta i internasjonalt samarbeid for å fremme samstemthet.

På oppdrag fra Norad utarbeidet Forskningsstiftelsen Fafo i samarbeid med Institutt for fredsforskning (PRIO) en evalueringsrapport om norske tiltak for å sikre samstemthet i utviklingspolitikken. Rapporten ble presentert våren 2018 og anbefaler bl.a. mer koordinering, mer involvering av eksterne aktører og forbedret rapportering om samstemthet.

Samstemthetsforum

Med sikte på å styrke samstemt politikk for bærekraftig utvikling, har Regjeringen iverksatt tiltak som omfatter etablering av samstemthetsforum og omlegging av arbeidet med fremtidige samstemthetsrapporter. Tiltakene innebærer en fast struktur for en åpen og inkluderende diskusjon om potensielle dilemmaer og hvordan disse kan håndteres.

Regjeringen opprettet Samstemthetsforum (SF) med bred deltakelse i april 2018. Det første møtet ble holdt i mai 2018, det andre ble holdt i august 2018.

I SF møter representanter for følgende:

- Sivilt samfunn

- Akademia
- Fagbevegelsen
- Næringslivet
- Departementer
- Statistisk sentralbyrå (SSB).

Representantene velges for to år. SF kan utvides med annen relevant kompetanse ved behov. De ulike aktørene vil bidra på forskjellige måter. Kunnskaps- og meningsmangfold er viktig for å få frem nye perspektiver. Utfordringen er å forene ulike syn, men de endelige anbefalingene vil uansett reflektere arbeidsformen i forumet.

SF ledes på politisk nivå av Utenriksdepartementet i samarbeid med Finansdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet. Ved behov inviteres også politisk ledelse fra disse departementene. Øvrige departementer er normalt representert på embetsnivå.

SF skal være rådgivende for Utenriksdepartementets arbeid med en samstemt politikk for bærekraftig utvikling.

Forumet vil utgjøre en arena for jevnliges konsultasjoner om overordnede prioriteringer for å oppnå økt samstemthet. Åpen diskusjon om målkonflikter, prioriteringer og dilemmaer er viktig for å finne gode løsninger.

Forumet skal gi innspill til aktuelle temaer og kommende årlige rapporter om samstemt politikk for utvikling.

Deltakende organisasjon, bedrift og departement har et selvstendig ansvar for å vurdere grad av samstemthet i egen virksomhet opp mot helheten i utviklingspolitikken.

SF møtes etter behov, minimum to ganger hvert år. Formålet er å etablere en møteplass for inkluderende debatt og analytiske innspill om samstemthet. Arbeidet kan munne ut i innspill og anbefalinger til regjeringens arbeid for en samstemt politikk for bærekraftig utvikling.

Bærekraftsmålene utgjør det overordnede rammeverket for diskusjonene om samfunnsansvar i KOMpakt, Regjeringens konsultasjonsorgan for næringslivets samfunnsansvar. Organet har en medlemssammensetning som ligner Samstemthetsforumets sammensetning. Forumet vil derfor overta KOMpaks rolle som konsultasjonsorgan for næringslivets samfunnsansvar. Dette gjøres for å unngå to parallelle forum med tilnærmet samme agenda og sammensetning.

Samstemthetsrapport

I Innst. S 269 (2008–2009) ba Stortinget Utenriksdepartementet om å utarbeide en årlig rapport om hvor samstemt norsk politikk for utvikling er. Rapporten skal iht. Innst. S 269 drøfte hva som kan gjøres for å sikre at ulike politikkområder bidrar til utvikling i fattige land. Det er til nå laget sju slike rapporter: Globale fellesgoder (2011), Investeringer i energisektoren (2012), Fordeling og økonomisk vekst (2013), Norge og de nye utviklingsmålene (2104), Fred, sikkerhet og utvikling (2015), Bærekraftsmål 16 om fredelige og inkluderende samfunn med velfungerende rettsystemer og ansvarlige institusjoner på alle nivå (2016) og Bærekraftsmål 16.5 om bekjempelse av korrupsjon (2017). Rapportene er utarbeidet av Utenriksdepartementet i samarbeid med andre berørte departementer.

Prop. 1 S (2017–2018) inneholdt en sjekkliste for norsk samstemthet. Sjekklisten er ment som et hjelpemiddel til aktsomhet for å unngå negative bivirkninger for utviklingsland ved formulering og gjennomføring av norsk politikk. Listen er primært utarbeidet med utgangspunkt i den omfattende sjekklisten fra «The DAC Guidelines for Poverty Reduction»¹, og bærekraftsmålene. Den gir en kortfattet og generell påminnelse om aktsomhet for departementer og offentlige myndigheter som utarbeider lover, forskrifter og retningslinjer og som formulerer norske posisjoner i internasjonale fora hvor regler og avtaler blir forhandlet. Bruk av sjekklisten kan både bidra til å identifisere mulige positive utviklingseffekter av politikk som formuleres for andre formål, og til at tiltak som settes i verk, ikke får negativ effekt.

Sjekklisten har to grunnleggende føringer. Den ene er at vesentlighetsprinsippet legges til grunn. Dette innebærer at hensikten med sjekklisten ikke er å kartlegge alle mulige virkninger av et tiltak eller en beslutning, men å identifisere eventuelle forhold som har vesentlig betydning for å bidra til at tiltaket fremmer bærekraftig utvikling. Dette gjelder særlig dersom tiltaket kan gjøre betydelig skade.

Den andre er forventningen om at eventuell avdekking av vesentlige utilsiktede konsekvenser må føre til fornyet vurdering av tiltaket eller beslutningen. Her er det viktig at aktsomhetsvurderingen dokumenteres, slik at det kan treffes informert beslutning om hvordan saken håndteres etter at eventuell vesentlig negativ effekt er avdekket.

¹ <https://www.oecd.org/dac/povertyreduction/2672735.pdf>

Ved utforming av politikk og gjennomføring av tiltak bør bl.a. følgende spørsmål stilles:

- Har tiltaket betydning for utviklingslands sårbarhet for internasjonale finansielle og økonomiske kriser?
- Berører tiltaket bærekraften i miljø- og ressurs-situasjonen i utviklingsland, miljøsituasjonen for de fattigste i disse landene eller den regionale og globale klimasituasjonen?
- Har tiltaket virkninger for utviklingslands mulighet til å drive handel på like vilkår med Norge og andre OECD-land?
- Påvirker tiltaket gjeldssituasjonen eller bistandsvolumet eller har det direkte virkninger for statsinntektene til utviklingsland?
- Berører tiltaket fordelingen av inntektene fra uttak av naturressurser i utviklingsland?
- Berører tiltaket næringsstruktur og bosetting i utviklingsland?
- Påvirker tiltaket inntekts- og eiendomsfordeling og -rettigheter i utviklingsland?
- Påvirker tiltaket korrupsjonssituasjonen i utviklingsland eller mulighetene for ulovlig kapitalutførsel?
- Har tiltaket betydning for fremme av menneskerettigheter i utviklingsland? (Tale- og trykkefrihet, muligheten til å utøve demokratisk politisk virksomhet, organisasjonsfrihet, eiendomsrett, deltakelse i arbeids- og samfunnslivet osv.?)
- Berører tiltaket helsesituasjonen eller utdanningsmulighetene til fattige mennesker i utviklingsland?
- Påvirker tiltaket situasjonen for urfolk i utviklingsland?
- Svekkes eller fremmes likestillingen mellom kjønnene i utviklingsland?
- Kunne tiltaket bedret situasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne i utviklingsland?
- Påvirker tiltaket sikkerhetssituasjonen til befolkningen i utviklingsland eller for landene selv?
- Påvirker tiltaket mulighetene for mennesker fra utviklingsland til å søke arbeid i andre land?
- Påvirker tiltaket mulighetene for myndighetene i utviklingsland til å fatte selvstendige beslutninger, herunder tilpasse seg internasjonale regelverk?

De norske samstemtrapportene skal munne ut i en oppsummering av positive og negative syner-gier mellom norsk utviklingspolitikk og annen norsk politikk på aktuelle områder. Samstemthet innebærer at det utvises aktsomhet, slik at utviklingsmålene fremmes på en helhetlig måte, og slik at undergraving av mål og utilsiktet skade unngås.

Aktuelle temaer til kommende rapporter vil bli drøftet i SF. Rapportene skal bli et verktøy for å belyse samstemthet for bærekraftig utvikling over tid, med innspill fra aktører utenfor departemen-tene. Dette er et viktig skritt i retning av en mer åpen prosess i forkant av rapporteringen til Stor-tinget. Innsikt og kompetanse fra ulike felt kan øke rapportenes kvalitet og relevans.

Sekretariat

Etter en anbudsprosess ble forskningsstiftelsen Fafø valgt til å gjennomføre sekretariatsfunksjo-nen til SF. Sekretariatet skal forberede, delta i og følge opp møter i SF innenfor de rammene som legges av UD. I tillegg til det praktiske arbeidet, kan sekretariatet, i tråd med føringer fra UD, levere analyser og betenkninger for bruk i foru-mets arbeid.

11 2030-agendaen med bærekraftsmålene – status for måloppnåelse og Norges bidrag

2030-agendaen for bærekraftig utvikling er det grunnleggende rammeverk for regjeringens utviklingspolitikk. De 17 bærekraftsmålene er rammen for en global felles innsats for å bekjempe fattigdom og finne løsninger på problemer knyttet til konflikt, ekstremisme og klimaendringer. Høynivåforumet for oppfølging av 2030-agendaen i New York i juli 2018 (High Level Political Forum – HLPF) viste at framdriften for å nå målene ikke er tilfredsstillende, tre år etter de ble vedtatt. De mange landrapportene fremhevet betydningen av nasjonalt eierskap og politisk vilje til utvikling for egen befolkning. Det ble lagt vekt på at gjennomføring av målene kun er mulig dersom myndighetene og offentlig sektor utvikler et omfattende og inkluderende samarbeid med sivilsamfunnet og næringslivet. Norges utviklingspolitikk er bygd på en grunnleggende erkjennelse av at inkluderende og rettferdig utvikling er avgjørende for å skape bærekraftige samfunn. De globale bærekraftsmålene er forankret i menneskerettighetene og skal gjennomføres i tråd med statenes internasjonale forpliktelser. FN er rammen for arbeidet med 2030-agendaen, der hvert enkelt medlemsland har ansvar og eierskap for oppfølgingen på landnivå. Regjeringen legger stor vekt på å støtte opp om, reformere og styrke FN i denne viktige rollen, og er en av de aller største bidragsyterne til FN. Statsminister Erna Solberg er, sammen med Ghanas president, leder for FNs generalsekretærs pådrivergruppe for bærekraftsmålene.

Status for hvert enkelt av de 17 bærekraftsmålene:

Mål 1: Utrydde alle former for fattigdom i hele verden

Antallet ekstremt fattige er halvert siden årtusenskiftet, men fortsatt lever svært mange mennesker i dyp nød og fattigdom. I noen områder er fattigdommen økende, og særlig gjelder det deler av Afrika. Norsk utviklingspolitikk har som hovedmål å utrydde fattigdom. Det er bred politisk enighet om å opprettholde det norske utviklingssam-

arbeidet på et høyt nivå. Norges bistand utgjør om lag en prosent av vår brutto nasjonalinntekt. En betydelig og voksende del går til de minst utviklede landene og land som er utsatt for krig og konflikt, som også er de land som har størst problemer med å nå bærekraftsmålene. Et positivt utviklingstrekk er at antall utviklingsland med offentlige støtteordninger for utsatte grupper i egen befolkning er doblet siden tusenårsskiftet, fra 72 til 149 land. Norge vil legge sterkere vekt på å nå frem til særlig utsatte grupper, bl.a. ved å øke bruken av kontantoverføringer.

Mål 2: Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk

Klimaendringer og langvarige konflikter og kriser begrenser nasjonal og global matsikkerhet. Over 800 millioner mennesker lider av feil- og underernæring. De fleste av disse bor i Afrika sør for Sahara. En raskt voksende befolkning krever økt matproduksjon, som må gå hånd i hånd med klimatilpasning av jordbruket. Norge støtter blant annet internasjonal landbruksforskning og innovasjon, og bidrar til den internasjonale traktaten om plantegeneriske ressurser for mat og jordbruk under FNs mat- og jordbruksorganisasjon (FAO). Gjennom det nye programmet for afrikansk utvikling (NEPAD) og Det internasjonale fondet for landbruksutvikling (IFAD) støtter Norge initiativ som fremmer klimasmart landbruk, med særlig vekt på kvinners rolle og deltakelse. Gjennom flerårig kjernefinansiering til Afrikafondet i Den afrikanske utviklingsbanken støtter Norge utvikling av landbruksverdikjeder i lavinntektsland i Afrika.

Mål 3: Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder

Stilt overfor de store globale helseutfordringene har utviklingen vært positiv siden årtusenskiftet. Antall hiv-tilfeller er halvert, og reduksjonen har vært særlig sterk i Afrika. Antall tuberkulose- og malaria-tilfeller er redusert med om lag en femte-

del. Det er også færre mennesker som er utsatt for pandemier. Afrika sør for Sahara har fortsatt dobbelt så mange nye sykdomstilfeller som andre regioner, og fortsatt høy barnedødelighet. Helse er en av fem hovedprioriteringer i Norges utviklingssamarbeid. Våre investeringer i global helse går hovedsakelig gjennom multilaterale kanaler. Resultatene er gode, særlig gjennom vaksinealliansen Gavi. Om lag 700 millioner barn er vaksinert og man regner at 10 millioner menneskeliv derved er reddet. Den positive økonomiske effekten av dette er meget betydelig.

Mål 4: Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle

Over 260 millioner barn og ungdom på grunnskolenivå står utenfor utdanningssystemet. Seks av ti barn har ikke nådd opp til et minimumsnivå i lesing og matematikk, selv om de har gjennomført flere års skolegang. Hovedansvaret ligger hos landene selv, men det er nødvendig med støtte til de landene som er lengst fra å nå målet. Utdanning er et hovedsatsingsområde i Norges utviklingssamarbeid. Det globale partnerskapet for utdanning (GPE) er et viktig instrument for kanalisering av norsk støtte til universell grunnskole og videregående opplæring basert på likestilling og inkludering. GPE bidrar også til mer effektive læringsmiljøer og bedre læringsutbytte. Unicef og UNESCO er andre strategiske samarbeidspartnere.

Mål 5: Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling

Det gjøres viktige fremskritt for likestilling på en del områder. Eksempelvis er kvinners representasjon i nasjonalforsamlinger doblet siden årtusenskiftet. Men diskriminering, trakassering og vold mot kvinner er fortsatt svært utbredt. Det kreves omfattende tiltak for å kunne nærme seg målet. Norge støtter UN Women, og bidrar både globalt og på landnivå. Gjennom LIKE-programmet, som inngår i Kunnskapsbanken, tilbyr Norge faglig samarbeid knyttet til gjennomføring av politikk og forbedring av juridiske rammebetingelser. Det legges i den forbindelse også til rette for sør-sør-samarbeid mellom ulike samarbeidsland. Kvinners deltakelse i arbeids- og næringsliv er et særlig viktig område, der det gis støtte til oppstart og utvikling av bedrifter. Støtte til jenter står sentralt i regjeringens satsinger innenfor global helse og utdanning.

Mål 6: Sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle

Om lag 70 prosent av verdens befolkning har nå tilgang til toalett, og målet fra 2000 er dermed nådd. Det er fremdeles langt over 2 milliarder mennesker som ikke har tilgang til toalett eller trygt drikkevann. Sterk befolkningsvekst gjør at tallene øker. Norge støtter vann- og avløpstiltak gjennom program for helse, utdanning, landsbygdutvikling og humanitær bistand, og gjennom FNs miljøprogram.

Mål 7: Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris

Tilgang til energi er nødvendig for bærekraftig utvikling. Siden tusenårsskiftet har andelen av verdens befolkning med tilgang til elektrisitet økt fra 78 prosent til nærmere 90 prosent. Fortsatt mangler nærmere en milliard mennesker tilgang til elektrisitet. Nærmere 60 prosent har tilgang til rentbrennende ovner, men fortsatt mangler tre milliarder mennesker slike ovner, noe som har store helsemessige konsekvenser. Norge har de siste årene gitt en årlig støtte på omkring en halv milliard kroner til energiprojekter, mens Norfund har en energiportefølje på vel 11 milliarder kroner. Dette representerer en betydelig del av industriens kraftbehov i de berørte landene. Gjennom kjernebidrag til multilaterale utviklingsbanker bidrar Norge med støtte til omstilling i energisektoren og utvikling av fornybar energiproduksjon. Av Den afrikanske utviklingsbankens utlån til energiproduksjon i 2017 gikk 100 prosent til prosjekter for fornybar energi.

Mål 8: Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle

Et velfungerende næringsliv er en forutsetning for å nå bærekraftsmålene. Et effektivt og ansvarlig næringsliv med gode og stabile rammevilkår er avgjørende for produktivitet utvikling, for økt sysselsetting, og for høy samfunnsøkonomisk lønnsomhet. Produktiviteten har på verdensbasis totalt sett økt med om lag to prosent over det siste tiåret, men produktivitetveksten varierer mellom ulike land og regioner. Norge gir blant annet økonomisk støtte til Den afrikanske utviklingsbankens strategi for å skape jobber for ungdom. Målet er å kvalifisere 50 millioner ungdommer for arbeidsmarkedet og skape 25 millioner arbeidsplasser innen 2025. Blant annen norsk innsats på

dette området kan nevnes handelsrelatert faglig bistand til de minst utviklede landene.

Mål 9: Bygge robust infrastruktur, fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og bidra til innovasjon

Et godt vei- og jernbanenett er nødvendig for å utvikle velfungerende markeder, nasjonalt og internasjonalt. Effektiv og bærekraftig energiforsyning er nødvendig for industrialisering. Ansvarlige og stabile rammevilkår er avgjørende for at industriproduksjon skal være samfunnsøkonomisk lønnsom. Gjennom kjernebidrag til de multilaterale utviklingsbankene støtter Norge utvikling av veier, jernbaner og kraftmarkeder. Mobiltelefoni og internett gir sterkt forbedrede muligheter til å utvikle industri og markeder. Nærmere halvparten av verdens innbyggere har nå tilgang til internett, og nesten alle til mobiltelefoni. Regjeringen legger stor vekt på å utnytte dette potensialet til utvikling. Utviklingsminister Nikolai Astrup lanserte i august 2018 en strategi for digitalisering i utviklingssamarbeidet, og deltok deretter i etableringen av FNs generalsekretærs høynivåpanel for digitalt samarbeid.

Mål 10: Redusere ulikhet i og mellom land

Fattigdomsreduksjonen som er oppnådd siden årtusenskiftet på globalt nivå, har i deler av verden også medført redusert ulikhet. Men bildet er blandet, og det er i mange land også klare tendenser til økende ulikhet på nasjonalt nivå. Ulikhetene i verdensmålestokk øker også som følge av at noen land lykkes i å utvikle økonomien, mens andre mislykkes bl.a. som følge av krig og konflikt, og som følge av grov korrupsjon, kapitalflukt og vanstyre. Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene er viktige partnere i arbeidet for å skape vekst som når alle og reduserer ulikhetene. Verdensbankens to hovedmål er å utrydde ekstrem fattigdom og å skape felles velstand ved å øke inntektene til de 40 prosent fattigste i hvert enkelt land. Verdensbankens utviklingsfond (IDA) er en viktig kilde til finansiering for verdens fattigste land. Norge støtter aktivt opp om Verdensbankens hovedmål, både politisk og ved betydelig økonomisk støtte. Fra norsk side pågår også en opptrapping av samarbeid for nasjonal ressursmobilisering gjennom forbedring av skattesystemer og bekjempelse av korrupsjon og kapitalflukt, som grunnlag for sosial utjevningsspolitikk på landnivå. Dette kommer i tillegg til bærekraftig vekst og jobbskaping i næringslivet, som er den

grunnleggende faktor for å kunne lykkes i innsatsen for redusert ulikhet.

Mål 11: Gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige

Mer enn halvparten av verdens befolkning bor i byer, og andelen vil øke frem mot 2030. Mer enn 800 millioner mennesker bor i slumområder, mot 700 millioner i 1990. Urbaniseringen er en stor utfordring for klima, miljø, matsikkerhet og infrastruktur. Norge har sluttet seg til New Urban Agenda og bidrar med finansiering gjennom FN-organisasjonen Habitat. Norge støtter arbeidet for bedre luftkvalitet gjennom flere ulike kanaler.

Mål 12: Sikre bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre

I 2018 rapporterte 71 land samt EU om status under dette målet, som er hovedprioritering i Nordisk Råds strategi for bærekraftig utvikling. I utviklingsland går svært mye mat tapt før den når frem til forbruker, mens svært mye mat kastes i land i nord etter at den er nådd frem til forbruker. Å endre denne situasjonen vil være et vesentlig bidrag til økt matsikkerhet. På norsk side har vi i 2018 utarbeidet en opptrappingsplan for utviklingssamarbeidet når det gjelder matsystemer. Et annet satsingsområde er ren energi og effektiv energibruk der Norge bidrar med økonomisk støtte gjennom flere ulike kanaler med sikte på omstilling til en grønn økonomi.

Mål 13: Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem

Perioden 2013–17 var den varmeste noensinne. FN anslår at rundt 24 millioner mennesker skyves inn i fattigdom hvert år som følge av klimaendringer og naturkatastrofer. Klima er høyt prioritert i Norges utviklingssamarbeid, både som satsingsområde og tverrgående tema, og klimatiltak støttes gjennom en rekke ulike kanaler. Det største enkeltprogrammet er Norges internasjonale klima- og skoginitiativ med om lag tre milliarder kroner årlig. Norsk støtte til Det grønne klimafondet beløper seg så langt til 1,6 milliarder kroner.

Mål 14: Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling

Havets tilstand er kritisk. I januar 2018 tok statsminister Erna Solberg initiativ til opprettelsen av et høynivåpanel for bærekraftig havøkonomi for å

øke den globale bevisstheten om sammenhengen mellom rene og sunne hav, bærekraftig bruk av havets ressurser, og økonomisk vekst og utvikling. Utenriksdepartementet arbeider for å utvikle en bred og omfattende satsing innenfor hav. I 2018 bidrar Norge med 280 millioner kroner til innsatsen for å redusere plast og annet avfall i havet. FNs miljøforsamling (UNEA) vedtok i 2017 en resolusjon fremsatt av Norge for nullutslipp av plast og annet avfall i havet, og etablerte en ekspertgruppe for styrking av globale forpliktelser mot marin forurensning. Norge støtter arbeidet for bærekraftig fiskerivirksomhet gjennom FAOs globale program og gjennom vårt eget program «fisk for utvikling» med utvalgte samarbeidsland.

Mål 15: Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av arts- mangfold

Innsatsen mot avskoging er nært knyttet til det samlede arbeidet for bærekraftig forvaltning av naturressursene og til arbeidet for biologisk mangfold. Redusert avskoging og bærekraftig arealbruk kan sammen bidra med mer enn en tredjedel av utslippsreduksjonene som trengs frem til 2030 for å begrense jordas oppvarming til 2 grader celsius. Norges internasjonale klima- og skoginitiativ er Norges hovedbidrag i kampen mot avskoging og klimaendringer. Så langt er 23 mrd. kroner blitt utbetalt siden starten for ti år siden, med Brasil som det klart viktigste samarbeidslandet. Utslippene av klimagasser fra avskoging i Brasil er redusert med minst 3,8 mrd. tonn CO₂ mellom 2008 og 2016. Globalt er derimot avskogingen fortsatt høy.

Mål 16: Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer

Selv om omfanget av væpnede konflikter og antall drepte i krig er redusert over en lengre periode, har de siste årene vist en negativ og bekymringsfull tendens i motsatt retning, som nok en gang har vist hvor avgjørende fred er for utvikling. Varig fred kan bare oppnås gjennom bygging av

inkluderende samfunn basert på grunnleggende menneskerettigheter. Norge har et bredt engasjement for å fremme godt styresett og bekjempe korrupsjon, bestikkelser og ulovlige finansstrømmer. Innsatsen for fred og forsoning er et sentralt element i Norges utenriks- og utviklingspolitikk og vil fortsette. 2030-agendaen er forankret i FNs menneskerettighetserklæring. Grunnleggende menneskerettigheter er under kontinuerlig og økende press. Norge er en pålitelig og langsiktig støttespiller for FNs høykommissjonær for menneskerettigheter, støtter nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner også gjennom bilateral støtte, og spiller en sentral rolle i arbeidet relatert til situasjonen for menneskerettighetsforsvarere. Norge arbeider multilateralt og bilateralt for å støtte urfolks rettigheter. Andre prioriterte områder er inkludering av LHBTI-personer og fremme av rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne.

Mål 17: Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling

2030-agendaen og bærekraftsmålene er globale og gjelder alle land. Dette representerer et skifte og et stort skritt fremover når det gjelder å erkjenne at bærekraftig utvikling bare kan oppnås gjennom likeverdig samarbeid og partnerskap, og gjennom et sett av virkemidler som favner mye bredere enn tradisjonell bistand. Det grunnleggende partnerskapet er etablert mellom alle land som står bak vedtaket og samarbeidet i FN om 2030-agendaen og bærekraftsmålene og om en ansvarlig og helhjertet oppfølging innenfor FN-rammen. Regjeringen har tatt en rekke initiativ for å fostre partnerskap i ulike sammenhenger, bl.a. gjennom Meld. St. 17 (2017–2018) *Partnerland i utviklingspolitikken*, gjennom partnerskap med regionale organisasjoner, gjennom strategiske partnerskap med næringslivet og sivilt samfunn. Regjeringen legger stor vekt på å bidra til utviklingslands mobilisering av nasjonale ressurser for bærekraftig utvikling. Faglig samarbeid om skatt for utvikling trappes opp. Kunnskapsbanken skal styrke og samordne faglig samarbeid på en rekke områder for å bidra til at utviklingslands offentlige institusjoners kompetanse og kapasitet bedres for å løse viktige oppgaver.

12 Rapport om norsk utviklings samarbeid i 2017

Nedenfor rapporteres det på samlet volum og fordeling av bistanden i 2017 basert på innrapportering til OECD av offisiell utviklingshjelp (ODA) iht. kodeverket til OECD/DAC. Dette inkluderer bistand som forvaltes av Utenriksdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Kunnskapsdepartementet, Finansdepartementet og Riksrevisjo-

nen. Det vises også til vedlegg 1-7 for mer detaljerte oversikter.

For 2017 er det rapportert 34,1 mrd. kroner som Norges offisielle bistand i henhold til OECDs retningslinjer. Dette tilsvarer 0,99 pst. av BNI, ned fra 1,12 pst. i 2016.

Tabell 12.1 Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype, 2014–2017 (mrd. kroner og pst.)

Bistandstype	2014		2015		2016		2017	
Land- og/eller sektorspesifikk bistand ¹	22,7	71 %	24,7	72 %	27,0	74 %	23,8	70 %
Kjernestøtte til multilaterale organisasjoner ²	7,5	24 %	7,8	23 %	7,8	21 %	8,2	24 %
Administrasjon	1,8	6 %	2,0	6 %	2,0	5 %	2,1	6 %
Totalt	32,1	100 %	34,5	100 %	36,8	100 %	34,1	100 %

¹ Tilsvarer bilateral og multi-bilateral bistand

² Tilsvarer multilateral bistand

Land- og/eller sektorspesifikk bistand sank fra 2016 til 2017 og utgjorde 70 pst. av bistanden i 2017. Denne nedgangen skyldes reduserte flyktingutgifter i Norge i 2017 sammenlignet med

2015 og 2016. Beløpet som går til kjernestøtte til multilaterale organisasjoner økte noe i perioden. Andelen som går til administrasjon av bistanden har holdt seg stabilt på 6 pst. (5 pst. i 2016).

Tabell 12.2 Samlet bistand fordelt på sektor, perioden 2014–2017 (mill. kroner og pst.)

Sektor	2014		2015		2016		2017	
Multilateral	7 543	24 %	7 829	23 %	7 802	21 %	8 205	24 %
Nødhjelp	2 834	9 %	3 219	9 %	3 780	10 %	4 433	13 %
Økonomisk utvikling og handel	4 149	13 %	4 161	12 %	3 610	10 %	4 254	12 %
Godt styresett ¹	4 220	13 %	4 149	12 %	3 603	10 %	3 834	11 %
Miljø og energi	5 043	16 %	4 207	12 %	3 605	10 %	3 741	11 %
Utdanning	1 812	6 %	2 474	7 %	3 171	9 %	3 155	9 %
Helse og sosial sektor	2 610	8 %	2 423	7 %	2 386	6 %	2 794	8 %
Kostnader i Norge og uspesifisert ²	3 840	12 %	6 033	17 %	8 836	24 %	3 692	11 %
Totalt	32 050	100 %	34 496	100 %	36 794	100 %	34 109	100 %

¹ I denne kategorien inkluderer støtte til programmer i regi av sivilt samfunn, frie medier o.a. i tillegg til offentlige myndigheter

² Inkluderer administrasjon.

Sektorfordelingen viser at bistanden til utdanning og nødhjelp har økt betydelig fra 2014 til 2017. Nødhjelp har økt fra 2,8 mrd. kroner til 4,4 mrd. kroner og utgjorde 13 pst. av den totale norske bistanden i 2017. I tillegg kommer humanitær bistand som er kategorisert som bistand til andre sektorer, som bl.a. utdanning og helse. Støtte til utdanning har økt fra 1,8 mrd. kroner til 3,2 mrd. kroner i 2017. I tillegg kommer humanitær bistand som går til utdanning i krise- og konflikt,

men som kategoriseres som nødhjelp. Bistand til godt styresett og miljø/energi har sunket noe i den siste fireårsperioden. Støtten til økonomisk utvikling og handel, som også omfatter landbruk og fiskeri, var i 2017 på om lag samme nivå som i 2014. Den kraftige nedgangen i kostnader i Norge fra 2015/2016 til 2017 skyldes nedgangen i flyktingutgifter i 2017 i forhold til de to foregående årene.

Tabell 12.3 Samlet bilateral bistand¹ fordelt på hovedregion, 2014–2017 (mrd. kroner og pst.).

Hovedregion	2014		2015		2016		2017	
Afrika	5,9	26 %	5,4	22 %	5,3	20 %	6,2	26 %
Latin-Amerika	2,2	9 %	1,9	8 %	1,8	6 %	1,4	6 %
Asia og Oseania	2,7	12 %	2,7	11 %	2,5	9 %	2,4	10 %
Europa	0,6	3 %	0,8	3 %	0,5	2 %	0,6	2 %
Midtøsten	1,7	7 %	2,4	10 %	3,3	12 %	3,6	15 %
Global uspesifisert	9,6	42 %	11,5	47 %	13,7	51 %	9,7	41 %
Totalt	22,7	100 %	24,7	100 %	27,0	100 %	23,8	100 %

¹ Inkluderer bilateral og multi-bilateral bistand.

Tabellen viser hvordan den bilaterale bistanden fordeles seg på hovedregion. Bilateral bistand til Afrika økte i 2017, bl.a. som følge av økt innsats i Sahel. Bistand som kodes som global uspesifisert

utgjorde i 2017 41 pst. av den bilaterale bistanden. Mye av denne bistanden ender opp i fattige land i Afrika og Asia, for eksempel gjennom globale programmer. Nedgangen i global uspesifisert bistand

fra 2016 til 2017 henger sammen med nedgangen i flyktningsutgiftene i Norge fra de foregående årene. Økningen i bistanden til Midtøsten har i første rekke sammenheng med økt humanitær innsats knyttet til Syria-krisen.

I tillegg til den bilaterale bistanden går mye norsk bistand som kjernestøtte til de multilaterale organisasjonene. Hoveddelen av Verdensbankens og FN-organisasjonenes samlede midler går til

lavinntektsland i Afrika og Asia. FN-organisasjonene fordeler midler i henhold til retningslinjer som Norge gjennom styrearbeidet har vært med på å vedta. Land som står overfor de største utfordringene innenfor den enkelte organisasjons mandat skal prioriteres. Gjennom dialog og retningslinjer sikrer man at en stor andel av den tematiske støtten som kanaliseres gjennom multilaterale finansinstitusjoner går til de fattigste landene i Afrika.

Tabell 12.4 Landfordelt¹ bistand fordelt på inntektskategori, i perioden 2014–2016 (mill. kroner)

Inntektskategori	2014	2015	2016	2017
Minst utviklede land	6 069	5 882	5 536	6 062
Andre lavinntektsland	264	271	192	211
Lavere middelinntektsland	3 101	2 806	3 076	3 214
Øvre middelinntektsland ²	2 072	2 626	3 007	2 677
Total landfordelt bistand	11 507	11 585	11 811	12 164
Andel landfordelt bistand til minst utviklede land og andre lavinntektsland ¹	55 %	53 %	48 %	52 %

¹ Landfordelt bistand omfatter bistand gitt til enkeltland. Det inkluderer ikke bistand til landene kanalisert gjennom regionale og globale programmer/prosjekter eller bistand kodet som multilateral bistand (ikke-øremerkede bidrag til multilaterale bistandsaktører).

² Brasil mottok i 2013 2,9 mrd. kroner i en ekstraordinær utbetaling for redusert avskoging i Amazonas, bevilget over tidligere års statsbudsjetter.

Bistanden til minst utviklede land og andre lavinntektsland økte fra 2016 til 2017. Den er nå tilbake

på nivået som det var i 2014 og utgjør om lag halvparten av den landfordelte bistanden.

Tabell 12.5 De ti største mottakerland/områder av norsk bilateral bistand¹ i 2017, perioden 2014–2017 (mill. kroner)

	2014	2015	2016	2017
Syria	310	516	1 019	1 070
Afghanistan	759	691	694	621
Sør-Sudan	598	472	561	604
Palestina	741	630	572	584
Somalia	364	346	340	547
Libanon	145	286	546	523
Colombia	115	134	327	517
Etiopia	378	390	442	497
Malawi	531	590	526	478
Brasil	883	1 268	937	453

¹ Inkluderer bilateral og multi-bilateral bistand.

Norges bidrag til Syria-krisen i 2017 er totalt beregnet til 2,3 mrd. kroner. Om lag 1 mrd. kroner ble registrert som støtte til Syria, som da ble det største mottagerlandet av norsk bistand. Bistanden til Libanon er også primært relatert til krisen i Syria. Etter Syria fulgte i 2017 sårbare land og områder som Afghanistan, Palestina, Somalia og Sør-Sudan. Den økte støtten til Colombia skyldes støtte til gjennomføring av fredsavtalen. Støtten til Brasil sank kraftig grunnet lavere utbetaling enn tidligere år fra klima- og skoginitiativet.

Tabell 12.6 Bistand til enkeltland 2017
Inkluderer landfordelt bistand over kapitler og poster omfattet av geografisk konsentrasjon

Land	i mill. kroner
Palestina	471,4
Brasil	438,1
Malawi	422,1
Afghanistan	408,9
Etiopia	391,5
Somalia	318,5
Tanzania	305,4
Sør-Sudan	293,1
Colombia	291,0
Indonesia	262,4
Mosambik	239,3
Nepal	214,0
Liberia	175,1
Irak	169,3
Ukraina	150,0
India	134,6
Uganda	128,6
Myanmar	125,0
Nigeria	103,2
Mali	85,3
Haiti	85,1
Niger	81,0
Peru	75,1
Sudan	70,6

Tabell 12.6 Bistand til enkeltland 2017
Inkluderer landfordelt bistand over kapitler og poster omfattet av geografisk konsentrasjon

Land	i mill. kroner
Kina	70,6
Vietnam	69,3
Madagaskar	59,0
Dem. Rep. Kongo	50,8
Kosovo	49,3
Angola	49,1
Syria	45,9
Pakistan	45,5
Kenya	44,5
Zambia	41,2
Sri Lanka	37,2
Bosnia-Herzegovina	36,5
Guyana	35,7
Georgia	35,5
Sør-Afrika	34,8
Egypt	34,6
Serbia	29,0
Libanon	23,9
Moldova	23,5
Zimbabwe	22,6
Ghana	21,8
Jordan	21,2
Guatemala	17,6
Tunisia	17,3
Makedonia	14,0
Kamerun	10,7
Cuba	10,3
Sentralafrikanske Rep.	10,0
Libya	10,0
Bangladesh	8,9
Tadsjikistan	8,6
Kambodsja	7,9
Kirgisistan	6,4

Tabell 12.6 Bistand til enkeltland 2017
Inkluderer landfordelt bistand over kapitler og poster omfattet av geografisk konsentrasjon

Land	i mill. kroner
Sierra Leone	6,3
Tyrkia	6,0
Filippinene	5,5
Øst-Timor	5,4
Rwanda	5,3
Laos	5,1
Montenegro	4,6
Nicaragua	3,1
Thailand	2,2
Burundi	2,1
Eritrea	2,1
Ecuador	2,1
Albania	1,9
Aserbajdsjan	1,2
Bhutan	1,1
Armenia	1,0
Swaziland	0,9
Republikken Kongo	0,6
Gabon	0,6
Hviterussland	0,6
Malaysia	0,5
Bolivia	0,2
Kasakhstan	0,2
Usbekistan	0,1
Jamaica	0,1
Gambia	-0,1
Namibia	-1,3
Totalt	6 499,4

De negative utbetalingene til Gambia og Namibia skyldes tilbakebetalinger som var større enn utbetalingene til de to landene i 2017. Landene mottok likevel bistand fra Norge i 2017, da de også mottok bistand over avtaler med kun positive utbetalinger.

Det var fire unntak fra den geografiske konsentrasjonen: kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 70 Sivilt samfunn, og kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter, post 70 Nødhjelp og humanitær bistand og kap. 164 Fred, forsoning og demokrati, post 70 Fred, forsoning og demokratiltak. Dersom en ser bort fra postene som er unntatt fra konsentrasjonsprinsippet, sank antallet mottakerland fra 92 i 2016 til 84 i 2017.

Tabell 12.7 Multilaterale organisasjoner: De største mottakerne av norsk bistand 2014–2017¹, (i mrd. kroner)

Multilaterale organisasjoner: De største mottakerne av norsk bistand i 2017 ¹ , 2014–2017 (mrd. kroner)				
	2014	2015	2016	2017
Verdensbankgruppen	3,4	2,5	2,9	3,1
UNDP – FNs utviklingsprogram + UN Multi-Partner Trust Fund Office ²	1,7	1,7	1,7	2,0
UNICEF- FNs barnefond	1,2	1,4	1,7	1,7
GAVI – Vaksinealliansen	1,1	1,2	1,3	1,5
Regionale utviklingsbanker	1,4	0,9	1,1	1,2
UNHCR – FNs høykommissær for flyktninger	0,4	0,8	0,8	0,8
WFP – Verdens matvareprogram	0,4	0,6	0,6	0,8
GPE – Det globale partnerskap for utdanning	0,3	0,4	0,5	0,6
GFATM – Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria	0,5	0,6	0,6	0,6
UNFPA – FNs befolkningsfond	0,8	0,6	0,5	0,6
10 største, totalt	11,3	10,8	11,8	13,0
Andre FN-organisasjoner	2,9	2,9	2,9	3,5
Andre multilaterale organisasjoner	1,7	2,0	1,3	1,9
Totalt	15,9	15,7	15,9	18,4

¹ Inkluderer bistandsmidler utbetalt over andre departementers budsjetter.

² Norsk bistand gjennom UNDP og MPTF-O er slått sammen i denne tabellen, ettersom fordelingen mellom avtaler hvor disse er avtalepartnere og iverksettere overlapper i bistandsstatistikken. Ser man bort fra bistanden iverksatt av MPTF-O, utgjorde norsk bistand gjennom UNDP om lag 1,08 mrd. kroner i 2017. I tilsvarende vedlegg til tidligere års Prop. 1 S har totalvolumet for bistand gjennom UNDP også inkludert overføringer hvor UNDP ikke er iverksetter.

Tabell 12.8 Norske frivillige organisasjoner: De seks største mottakerne av norsk bistand, 2014–2017 (mill. kroner)

	2014	2015	2016	2017
Flyktninghjelpen	726	749	873	1 011
Norges Røde Kors	645	703	990	986
Kirkens Nødhjelp	606	524	585	587
Norsk Folkehjelp	361	359	448	460
Redd Barna Norge	278	415	417	419
Digni	181	184	164	161
Andre	1 714	1 748	1 545	1 580
Totalt	4 511	4 682	5 023	5 204

16 pst. av total bistand (eksklusive administrasjonskostnader) ble kanalisert gjennom norsk sivilt samfunn i 2017. Flyktningshjelpen og Norges Røde Kors er de to organisasjonene som mottar mest midler. De fem største organisasjonene mottok om lag 67 pst. av støtten til norske frivillige organisasjoner i 2017, mot 58 pst. i 2014.

Det er spesielt den økte humanitære bistanden som er årsak til økningen til de fem største organisasjonene. Samtidig ser vi at støtten til den sjette største organisasjonen, Digni, reduseres noe. Dette gjelder også støtten til andre norske frivillige organisasjoner utenom de seks største.

Norsk sivilt samfunns bistandsinnsats ble støttet fra flere ulike kapitler og poster i henhold til formål, hvorav kap. 163 *Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter*, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand* og kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn* står for de største andelene. En mer detaljert oversikt på kapittel og post fremgår av vedlegg 2, Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser.

Tabell 12.9 Bistand fordelt på type avtalepartner, 2014–2017 (mill. kroner). Inkluderer bilateral, multi-bilateral og multilateral bistand

	2014		2015		2016		2017	
Offentlige aktører	6 842	23 %	9 292	29 %	11 593	33 %	5 756	18 %
Offentlige aktører i utviklingsland	2 432	8 %	2 708	8 %	1 993	6 %	1 352	4 %
Norske offentlige aktører ¹	4 018	13 %	6 257	19 %	9 189	26 %	4 033	13 %
Offentlige aktører i andre giverland	393	1 %	327	1 %	412	1 %	371	1 %
Privat sektor	338	1 %	216	1 %	175	1 %	406	1 %
Norsk privat sektor	218	1 %	94	0 %	62	0 %	48	0 %
Andre land privat sektor	49	0 %	53	0 %	30	0 %	292	1 %
Konsulenter	71	0 %	69	0 %	83	0 %	67	0 %
Frivillige organisasjoner/ stiftelser	7 048	23 %	7 166	22 %	6 998	20 %	7 357	23 %
Norske	4 511	15 %	4 682	14 %	5 023	14 %	5 204	16 %
Internasjonale	1 590	5 %	1 578	5 %	1 349	4 %	1 550	5 %
Lokale	947	3 %	906	3 %	626	2 %	603	2 %
Multilaterale organisasjoner	15 856	52 %	15 675	48 %	15 948	46 %	18 377	57 %
Offentlig-privat samarbeid	91	0 %	110	0 %	75	0 %	83	0 %
Uspesifisert	97	0 %	78	0 %	47	0 %	42	0 %
Totalt	30 273	100 %	32 538	100 %	34 836	100 %	32 022	100 %

¹ Inntil 2014 ble utbetalinger fra Norfund registrert som støtte til de land midlene gikk til. Fra 2015 registreres imidlertid de årlige bevilgningene til Norfund i sin helhet og registreres som støtte til norsk offentlig institusjon.

Støtten gjennom sivilt samfunn/frivillige organisasjoner har holdt seg relativt stabilt på 7 mrd. kroner. Støtten til lokale frivillige organisasjoner er noe redusert i forhold til norske frivillige organisasjoner som i 2017 mottok om lag 16 pst. av total bistand (eksklusive administrasjonskostnader). Det meste av støtten til norske frivillige organisasjoner kanaliseres imidlertid videre gjennom lokale partnere.

Støtten til de multilaterale organisasjonene økte kraftig fra 2016 til 2017 etter å ha vært stabil i perioden 2014–2016. Multilaterale organisasjoner

forvaltet i 2017 57 pst. (eksklusive administrasjonskostnader) av total bistand.

Støtten til offentlige institusjoner i samarbeidslandene (stat-til-stat-bistand) er betydelig redusert fra 2015 til 2017, og utgjorde 4 pst. av total bistand (eksklusive administrasjonskostnader) i 2017. Av dette beløpet gikk den største andelen til Brasil gjennom klima- og skogprosjektet.

Andelen av bistandsbudsjettet som kanaliseres gjennom norske institusjoner økte kraftig fra 2014 til 2016 for så å synke i 2017. Dette skyldes utviklingen i flyktningutgifter i Norge i perioden.

13 Sektorovergripende miljø- og klimapolitikk

Regjeringens klima- og miljøpolitikk bygger på at alle samfunnssektorer har et selvstendig ansvar for å legge miljøsinn til grunn for aktivitetene sine og for å medvirke til at de nasjonale klima- og miljømålene kan nås. For en omtale av regjeringens samlede klima- og miljørelevante saker, se Klima- og miljødepartementets fagproposisjon.

Klimatilpasning og forebygging av klimarelaterte katastrofer

Konsekvensene av klimaendringene rammer utviklingslandene og de mest sårbare statene særlig sterkt. Hyppigere tørke- og flomkatastrofer fører til sviktende avlinger i landbruket og ødelagt infrastruktur. FN anslår at rundt 24 millioner mennesker skyves inn i fattigdom hvert år på grunn av klima- og naturkatastrofer. Samtidig øker hyppigheten av ekstremvær, og orkansesongen 2017 har blitt kalt den dyreste noensinne med kostnader som er beregnet til 215 mrd. USD (Verdensbanken).

Klimatilpasning og forebygging av klimarelaterte katastrofer er derfor sentralt i norsk utviklingspolitikk. Et annet kjerneområde er reduksjon av utslipp av klimagasser og luftforurensning. Dette er bidrag til gjennomføringen av Parisavtalen, i arbeidet for bærekraftsmålene og det globale Sendai-rammeverket for katastrofe-forebygging.

Den norske støtten i 2017 ble gitt på nasjonalt, regionalt og globalt nivå. Det grønne klimafondet (GCF) under FNs klimakonvensjon var en av de største mottakerne av norsk klimafinansiering (480 mill. kroner i 2017). Halvparten av fondets investeringer går til utslippsreduksjon, og den andre halvparten skal gå til klimatilpasning. Det ble også gitt betydelig klimabistand gjennom kjernebidrag og øremerkede tilskudd til de multilaterale utviklingsbankene. Norge bidro til styrkede værvarslingstjenester i Afrika og Sør-øst Asia gjennom Verdens meteorologiorganisasjon og Meteorologisk Institutt og til forebygging av klimarelaterte katastrofer gjennom Verdensbanken og FNs organ for katastrofe-forebygging.

I 2019 vil klimatilpasning og forebygging av klimarelaterte katastrofer fortsette å være sentralt i det norske utviklingssamarbeidet. Satsingen på å fremme matsikkerhet vil være et viktig bidrag til klimatilpasning. Videre vil man søke å styrke privat sektors rolle gjennom samarbeid med privat sektor og støtte til globale initiativ om forsikring i tilknytning til naturkatastrofer i sårbare land.

Miljø

Et rent og sunt miljø er en forutsetning for å nå bærekraftsmålene om utvikling. Regjeringen har økt innsatsen for globale miljøtiltak. Norge har aktivt bidratt til at innsats mot marin forurensning, mikroplast og miljøkriminalitet er høyt på den internasjonale dagsorden. Norske bistandsmidler støtter tiltak i utviklingsland for gjennomføring av globale avtaler på miljøområdet, som avfallshåndtering og kompetansebygging. Noen hovedkanaler for dette er FNs miljøprogram (UNEP) og Den globale miljøfasiliteten (GEF). Vi bidrar også til å styrke internasjonal forvaltning av biodiversitet gjennom Konvensjonen om biodiversitet, og fremme sammenhengene mellom miljø og helse gjennom samarbeid med bl.a. Verdens helseorganisasjon (WHO).

Fornybar energi

Tilgang til energi er en sentral forutsetning for økonomisk og sosial utvikling. Stabil forsyning av elektrisitet er også en forutsetning for næringsutvikling og jobbskaping. Energisektoren er den største kilden til utslipp av karbondioksid. Det er derfor avgjørende at eksisterende energiproduksjonen går over fra fossil energi til fornybar, og at ny energiproduksjon baseres på fornybare kilder som vannkraft, sol og vind.

Antall personer uten tilgang til elektrisitet har siden år 2000 blitt redusert fra 1,7 milliarder til omkring 1 milliard i 2016. Vellykkete programmer flere land medfører at antall personer som får tilgang til elektrisitet er økende, men innsatsen må økes for å nå bærekraftsmål 7. Nesten all økning i tilgangen elektrisitet siden 2000 er basert på til-

koblinger til det nasjonale strømmettet, og det er antatt at tilkobling til nettet vil fortsette å være den foretrukne løsningen. I områder med spredt bebyggelse vil desentraliserte løsninger ofte være en rimeligere løsning.

Bevilgningen til fornybar energi dekker støtte til tiltak som bidrar til tilgang til elektrisitet, utbygging av fornybar energi og mobilisering av privat sektor til å delta i slik utbygging. Dette skjer gjennom tiltak som forbedrer investeringsklimaet, slik som kapasitets- og institusjonsbygging, tiltak som reduserer risikoen i tidlig prosjektfase, utbygging av strømmettet og støtte til lokale strømløsninger. Bevilgningen er særlig rettet mot land i Afrika.

Vann og sanitær

Det vil bli utfordrende å nå målene for vann og sanitær, spesielt i Afrika. Mer enn 2 milliarder mennesker drikker forurenset drikkevann og 4,5 milliarder har ikke tilgang til gode sanitærløsninger. Nesten 900 millioner har ikke en gang tilgang til en utedo. Ingen deler av verden er i rute til å nå sanitærmålene. Målene om vannkvalitet og rensning av avløpsvann vil heller ikke nås. Klimaendringene forsterker problemene knyttet til manglende tilgang til vann og sanitær. I følge OECD så vil det kreves ytterligere 500 mrd. USD per år for nå bærekraftsmålet for vann og sanitær.

Volumet på den norske vannbistanden har ligget fast på omlag 200 millioner pr. år siden rundt tusenårsskiftet. I 2017 ble det bevilget 192 millioner til vann- og sanitærtiltak. Hovedinnsatsen skjer i første rekke gjennom humanitær bistand, helse, utdanning, sivilt samfunn og regionbevilgningen. Norge støtter UNICEFs arbeid med vann, sanitær og hygiene (har aktivitet i ca. 80 land). Bilateralt er det aktiviteter bl.a. i Afghanistan og i Myanmar.

Matsikkerhet

Klimaendringer og landbruk er prosesser som påvirker hverandre. Endringer i gjennomsnittlig temperatur, nedbørnivå, ekstremvær, nivå på havet, konsentrasjonen av ozon og CO₂ i atmosfæren er blant de mange elementene som påvirke landbruket. Så mye som 95 pst. av landbruksarealet i Afrika sør for Sahara er avhengig av naturlig nedbør og således svært sårbart for svingninger i vær og endringer i klima (IWMI).

På den andre siden står landbruk for rundt 24 pst. av de totale utslipp av klimagasser (IPCC).

Det er behov for å tenke nytt hva gjelder reduksjon av klimagasser fra landbruket.

Per 2017 er over 800 000 hektar med produktivt land rehabilitert i Etiopia. I samme prosjekt har over 350 000 husholdninger fått juridisk bindende eierskap til sitt land. I Zambia ble nesten 180 000 bønder (52 pst. kvinner) organisert gjennom 75 lokale samvirkelag. Medlemmene får veiledningstjenester innen klimatilpasset landbruk. Prosjektet har også redusert utslipp av CO₂ med 214 000 tonn gjennom redusert avskoging og bruk av energieffektive ovner.

Norge lanserer høsten 2018 en handlingsplan for bærekraftige matsystemer i norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Systemtankegangen i handlingsplanen gjør at alle koblinger må vurderes nøye – inkludert innvirkning av landbrukstiltak på klima og miljø. Klimatilpassing i landbruket vil i tillegg bidra til økt robusthet og stryket kapasitet for lokale samfunn til å stå imot klimarelaterte kriser.

EØS-midlene

Mange europeiske klima- og miljøutfordringer er grenseoverskridende og krever samarbeid på tvers av landegrensene. Gjennom EØS-midlene støttes tiltak som fremmer klima, miljø og fornybar energi i 15 europeiske land. Midlene bidrar til at landene skal kunne oppfylle sine nasjonale og internasjonale forpliktelser, inkludert oppfyllelse av EU-direktiver. EØS-midlene styrker også de bilaterale forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene, og innenfor miljø og klima er miljøforvaltningens etater, herunder Miljødirektoratet, samt en rekke forskningsaktører og institusjoner aktive i flere land. Samarbeidet mellom norske aktører og partnere i mottakerlandene er meget positivt for vårt nasjonale miljøarbeid, ettersom forvaltningen får ny kunnskap gjennom europeisk samarbeid.

EØS-midlene: Rapport 2017 på miljøforvaltning og biologisk mangfold og klimatilpassing og fornybar energi

Under EØS-midlene 2009–2014 var det pr. juli 2018 benyttet om lag 330 mill. euro til egne programmer i til sammen 14 land for å fremme klima, miljø og fornybar energi. I tillegg kommer relevante prosjekter innen programmene grønn industriell innovasjon, forskning og sivilt samfunn som også fremmet miljø og klima. Programmene har blant annet bidratt til utvikling av om lag 40 nasjonale og lokale klimatilpassingsplaner og til

styrking av offentlig forvaltningskompetanse om klimatilpassing. Det er forventet at energieffektiviseringstiltak vil bidra til å redusere klimagassutslippene med om lag 525 000 CO₂ ekvivalenter pr. år. Flere tiltak for å fremme og øke produksjonen av fornybar energi har også blitt iverksatt. Innen miljøvern og miljøforvaltning har programmene også bidratt til å forbedre forvaltningen av hav- og vannressurser, blant annet gjennom utarbeidelse og iverksetting av over 150 miljø og marine overvåkingsplaner. EØS-midlene har også bidratt til å bevare økosystemer og biologisk mangfold gjennom støtte til utarbeidelse og implementering av

over 900 planer som dokumenterer status på økosystemer og fremmer forslag til tiltak.

EØS-midlene: Plan for videre arbeid

Miljø, energi, klima og lavutslippøkonomi er en av tre prioriterte hovedsektorer under EØS-midlene 2014–2021. Etter at rammeavtaler med 13 av 15 land er signert, er i underkant av 480 mill. euro planlagt benyttet til miljø, energi, klima og lavutslippøkonomi i 12 land. Detaljerte planer, inklusive konkrete mål, forventes ferdigstilt i løpet av 2019.

14 Likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken

Kvinneres rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken

Stadig flere land viser sin støtte til kvinners rettigheter. Familielovgivningen er endret i likestillingsvennlig retning i flere land de siste årene. Kvinners politiske og økonomiske deltakelse er økende og bidrar dermed til velferd for familier og samfunn. 2017 var året hvor kvinnemarsjer og #MeToo satte politisk dagsorden og krevde slutt på diskriminering, trakassering og vold.

Samtidig har de siste årene også vært preget av at noen land og grupper ønsker å svekke kvinners rettigheter. Dette koples til en retorikk om å beskytte familien, kultur og religion. Disse kreftene må møtes gjennom tverrregionalt samarbeid og kunnskapsbasert dialog for å beskytte og fremme kvinners rettigheter som universelle. Kvinneorganisasjoner og andre menneskerettighetsforsvarere må sikres rom til å utøve sine demokratiske rettigheter og sin rolle.

Handlingsplanen «Frihet, makt og muligheter» (2016–2020) peker ut de områdene hvor Norge vil konsentrere arbeidet for kvinners rettigheter. Handlingsplanen utgjør sammen med ny handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet, den kommende strategien mot barne- og tvangsekteskap og skadelige skikker og relevante stortingsmeldinger, søylene i den norske innsatsen for likestilling mellom kvinner og menn. Handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet har egen resultatrapportering.

Nedenfor illustreres noen resultater i regi av de mange norske partnerne som samlet sett bidrar til gjennomføringen av de fem prioriterte temaene i «Frihet, makt og muligheter».

Jenters rett til utdanning

Regjeringens mål er å sikre inkluderende og rettferdig kvalitetsutdanning for alle jenter og gutter.

Utdanning er fundamentet for jenters og kvinners selvbestemmelse, og for deres økonomiske og politiske deltakelse. Jenters utdanning er en hovedprioritet for utviklingspolitikken. Vi nærmer

oss målet om lik skoledeltakelse for jenter og gutter, men en rekke utfordringer knyttet til å få jenter til å fullføre skolegang gjenstår.

Resultater av støtte til utdanning redegjøres også for i andre deler av budsjettet. Her skal nevnes utviklingsbankenes arbeid. I dette står Verdensbankens økende fokus på «menneskelig kapital» for inkluderende vekst, og dermed investeringer i utdanning og helse, sentralt. Banken har i perioden 2015–2017 bidratt til at 7 millioner lærere har blitt rekruttert eller fått opplæring i de fattigste landene. I følge Asiabankens resultatrapport for 2017 har deres tiltak gitt 3,5 millioner jenter utdanning.

Kvinneres politiske rettigheter og deltakelse

Regjeringens mål er at kvinner skal delta på lik linje med menn i det politiske liv.

Kvinneres politiske deltakelse, inkludert i fred og forsoningsprosesser, er ikke bare et demokratispørsmål, men også viktig for å ta alle menneskelige ressurser i bruk i beslutninger for samfunnet. Kvinners representasjon i verdens nasjonalforsamlinger er kun 23,8 pst. Rwanda, Cuba og Bolivia er de eneste landene i verden hvor kvinner utgjør mer enn halvparten av representantene.

Innsatsen for kvinnelige menneskerettighetsforsvarere og ikke diskriminerende lovverk utgjør to andre elementer i regjeringens arbeid på dette feltet. Gjennom betydelig støtte til sivil samfunn støttes organisasjoner som står i frontlinjen i kampen for rettigheter. Kvinner som fremmer saker som oppfattes som kontroversielle er ekstra utsatt for vold og overgrep.

UNDP er en sentral aktør for kvinners politiske rettigheter og deltakelse. I perioden 2014–2017 ga UNDP støtte til 41 land for å fremme kvinners deltakelse i beslutningsprosesser. Dette innebar styrking av kvinners rolle gjennom endring av 74 eksisterende lover og introduksjon av 46 nye lover. 30 789 kvinner ble informert om sine rettigheter og forberedt til å ta mer beslutnings- og lederansvar. I Nepal bidro UNDP til at valgkommissjonen kom i kontakt med 52 268 potensielle kvin-

nelige kandidater, 4 000 av disse ble nominert, og 1 011 ble valgt inn i politiske verv.

I Etiopia støtter Norge Senter for menneskerettigheter ved Addis Abeba universitetet med fokus på fattige, og på sårbare kvinner. I løpet av 2017 mottok en betydelig antall personer fri retts- hjelp i ulike byer i Etiopia og det ble holdt opplæ- ring i menneskerettigheter. Et annet eksempel på sivilt samfunns innsats er Pakistan hvor støtten til organisasjonen Shirkat blant annet har bidratt til at 33 000 kvinner har fått hjelp til registrering av fødsler, ekteskap, skilsmisse. 8 666 kvinner fikk bistand i arvespørsmål, offentlige tjenester og skoleregistering for barn.

Kvinneres økonomiske rettigheter og deltakelse

Regjeringens mål er at kvinner skal ha fulle økono- miske rettigheter og delta på lik linje med menn i arbeidslivet.

Lønnet arbeid for kvinner er en forutsetning for, og et resultat av, likestilling. Derfor er det å fjerne økonomisk diskriminering av kvinner og bedre adgang til arbeidsmarkedet viktige elementer. Verdensbankens rapport «Women, Business and the Law 2018» viste at på tross av fremgang, er juridiske hindringer for kvinners økonomiske del- tagelse fortsatt svært utbredt mange steder. Nor- ges innsats omfatter også normativt arbeid hvor like rettigheter til eiendom og kapital er sentralt, og støtte til kvinnelige entreprenører gjennom Verdensbanken og til FNs arbeid.

Norges støtte til FNs samarbeidsprogram for kvinner i jordbruket har nådd ut til 41 000 kvinner og 213 000 familiemedlemmer på landsbygda i Eti- opia, Guatemala, Kirgisistan, Liberia, Nepal, Niger, og Rwanda. Målsetningene er bedret matsikkerhet og ernæring, økte husholdsinntekter og å fremme kvinners deltakelse i beslutningsprosesser.

I perioden 2014–2017 har UNDP bidratt til sys- selsetting og bedret levekår i 120 land for 37,3 mil- lioner mennesker, 51 pst. av disse var kvinner. Det ble skapt 3 millioner nye arbeidsplasser, 41 pst. for kvinner. Kirkens Nødhjelps arbeid på Haiti kan illustrere frivillige organisasjonenes rolle. Deres innsats for haitiske migranter ga 155 kvinnelige etablerere inntektsskapende aktivitet.

Et liv fritt for vold og skadelige skikker

Regjeringens mål er å avskaffe vold og skadelige skikker rettet mot jenter og kvinner.

Det antas at 1 av 3 kvinner har opplevd fysisk og eller seksualisert vold fra en partner i sitt livsløp. Barne- og tvangsekteskap og andre skadelige

skikker er utbredt. På globalt nivå ser en at tren- den med nedgang i kjønnslemlestelse og barne- og tvangsekteskap ofte brytes i humanitære sita- sjoner. Den norske støtten til bekjempelse av vold og skadelige skikker er betydelig og går gjennom multilaterale kanaler, herunder UNFPA og UN Women og sivilt samfunn.

UNFPA og Unicef sitt fellesprogram mot kjønnslemlestelse omfatter 17 land og har bidratt til at 1,5 millioner jenter og kvinner har fått tilgang til tjenester til forebygging og omsorg. 13 av program- landene har innført lovgiving mot praksisen og et stort antall helsearbeidere har fått opplæring.

Norge har øremerket støtte til Verdens helse- organisasjon for å styrke kunnskapen om helse- messige aspekter ved kvinnelig omskjæring. Organisasjonen lanserte i mai 2018 en omfattende klinisk håndbok for helsearbeidere. Håndboken er det første globale verktøyet i sitt slag. Arbeidet retter seg mot land med høy forekomst, samt hel- searbeidere som møter diasporaen fra samfunn som praktiserer ulike former for omskjæring.

Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter

Regjeringens mål er å fremme jenters og kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter.

Fortsatt dør mange kvinner av graviditetsrelaterte årsaker som kunne vært unngått. En viktig brikke i å endre dette er kvinners rett til å ha kontroll over og bestemme fritt over egen seksualitet. Den amerikanske kuttet av finansieringen til UNFPA og andre sentrale globale aktører, er en utfordring for arbeidet. Norge vil i perioden 2017–2020 øke støtten til seksuell og reproduktiv helse og rettig- heter med 700 mill. kroner. Det er en stor satsing på kvinne- og barnehelse, og innsats for unges reproduktive helse blant annet gjennom seksual- undervisning.

I forhandlinger i FN går en del land inn for å svekke omforent politikk på feltet, nedfelt i hand- lingsplanen fra befolkningskonferansen i Kairo og kvinnekongressen i Beijing. Regjeringen jobber aktivt for å forsvare standardene på alle relevante arenaer.

For å bekjempe kjønnslemlestelse er Norge den viktigste støttespilleren for UNFPAs og Unicefs program mot kjønnslemlestelse av jenter siden programmet ble opprettet i 2008. De arbei- der i 17 land og har bl.a. bidratt til lovforbud i 12 av landene og til at over 12 000 landsbyer har tatt avstand fra praksisen, samt opplæring av 100 000 helsearbeidere.

Et annet eksempel er en betydelig økning av Verdensbankens finansiering til helsesektoren

som har bidratt til at over 263 millioner mennesker fikk tilgang til grunnleggende tjenester innen helse, ernæring og familieplanlegging.

Politisk og finansiell støtte til She Decides, Women Deliver og andre nettverk og organisasjoner er viktige arenaer for samarbeid for jenters og kvinners seksuelle og reproduktive rettigheter.

EØS-midlene

Likestilling er også en prioritet i det europeiske samarbeidet. Likestilling er en fellesverdi som både EU og EØS/EFTA-landene deler, og en forutsetning for å nå EUs mål om økonomisk vekst, sysselsetting og sosial utjevning. Mange EU-land har fremdeles store utfordringer når det gjelder tilgang på arbeid for kvinner, lønnsforskjeller, mulighet for å kombinere arbeid og familieliv, samt kvinners deltakelse i politiske og økonomiske beslutningsprosesser. EØS-midlene bidrar til økt oppmerksomhet, mer kunnskap og kapasitet til dette feltet der få andre finansieringsmuligheter finnes. EØS-midlene 2009–2014 finansierte program og prosjekter innenfor likestilling og vold i nære relasjoner for om lag 53 mill. euro. I tillegg ble disse temaene støttet under NGO- og

forskningsprogrammene. Norske aktører samarbeidet med myndighetene i mottakerlandene om gjennomføringen av programmene, og la til rette for norsk prosjektdeltagelse der det var mulig.

I denne perioden har støtten bl.a. resultert i politikkendringer i 67 tilfeller på lokalt og/eller nasjonalt nivå, fleksible arbeidsordninger introdusert i 25 kommuner i Spania og i 94 av de største selskapene i Tsjekkia og i Estland. 140 selskaper i Spania har forpliktet seg til å øke kjønnsbalansen i beslutningstakende posisjoner. Videre er 5600 kvinnelige entreprenører støttet gjennom opplæring og tilgang til finansiering. Mer enn 4000 kvinner fra sårbare grupper har mottatt opplæring for å forbedre sine muligheter på arbeidsmarkedet. Under vold i nære relasjoner har EØS-midlene bl.a. bidratt til å forbedre nasjonale juridiske rammeverk i tråd med Istanbul-konvensjonen i samarbeid med Europarådet. Mer enn 8500 yrkesutøvende (i hovedsak politi, aktører og dommere) har fått opplæring i tilnærming/behandling av ofre for vold i nære relasjoner. Det er også opprettet 21 nye støttesentre for ofre for vold i nære relasjoner og ytterligere 85 sentre har mottatt støtte. Mer enn 15 700 ofre har dratt nytte av denne støtten under EØS-midlene.

15 Likestilling og ikke-diskriminering i utenriktjenesten

Overordnede mål

Utenriktjenesten har som strategisk mål å være en arbeidsplass som rekrutterer, utvikler og beholder dyktige medarbeidere uavhengig av kjønn, alder, etnisitet, religion og funksjonsevne.

Utenriktjenestens personalpolitikk skal i samsvar med lovpålagte krav bidra til at alle medarbei-

dere, uavhengig av kjønn, etnisitet, funksjonsevne og alder, har like reelle muligheter til faglig, personlig og karrieremessig utvikling og til å bruke sin kompetanse. Likestilling og mangfold skal være integrert i hele departementets virksomhet og gjøres relevant i alle organisasjonsledd og på alle nivåer.

Lønns- og stillingsnivåer

Kjønnsfordeling

Tabell 15.1 Overordnet kjønnsfordeling pr 31.12.2017 i pst.

	Totalt	Kvinner	Menn	Andel kvinner	Andel menn
Samlet	1432	765	667	53,4	46,6
Utsendte	603	306	297	50,7	49,3
I UD/Oslo	828	459	369	55,4	44,6

Mål

Det er departementets målsetting å ha en god kjønnsfordeling på alle nivåer og stillingskategorier.

Tilstandsrapport

Tabell 15.2 Den overordnede kjønnsfordelingen viser en liten overvekt av kvinner i tjenesten samlet og i departementet i pst.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Utenriksråd, Ass.										
Utenriksråd, Eksp.sjef	30	30	30	60	60	60	42	45	50	50
Stasjonssjefer	28	30	29	25	25	31	35	38	39	39
Avdelingsdirektører	29	38	42	44	45	47	47	47	45	48
Underdirektører	62	60	56	58	55	54	57	57	61	60

Prosentvis andel kvinnelige ledere i tjenesten totalt er 48 pst. i 2017, det samme som i 2016.

Det målrettede arbeidet for å skape balanse mellom kvinner og menn i lederstillinger i utenrik-

stjenesten har gitt gode resultater. Blant toppledelsen i departementet, utenriksråd, assisterende utenriksråd og ekspedisjonssjefer, har kvinneandelen variert mellom 60 og 42 pst. i årene siden 2011.

Tiltak

I de stillingskategorier hvor det ene kjønn er underrepresentert, inneholder alle utlysningstekster en oppfordring til det underrepresenterte kjønn om å søke stillingen. Det legges vekt på å innkalle søkere fra det underrepresenterte kjønn til intervju når disse vurderes som kvalifiserte. I en del tilfeller oppfordrer man også enkeltkandidater fra det underrepresenterte kjønn til å søke stillinger.

Antallet kvinner som søkte stasjonssjefstillinger har hatt en positiv utvikling siste årene. Utenriksdepartementet vil fortsatt benytte tiltak som kan øke dette antallet ytterligere, herunder motivere kvalifiserte kvinner til å søke flere stasjons-

sjefsstillinger. Som tidligere vil også ledere bli anmodet om å oppmuntre kvalifiserte kvinnelige medarbeidere til å søke stasjonssjefstillinger.

Kjønnsaspektet er også sentralt i lønnsvurderingen ved stillingsskifter, som det er relativt mange av i utenriktjenesten.

*Lønn**Mål*

Utenriksdepartementet har konkrete målformuleringer knyttet til kjønn og likelønn, bl.a. i lønnspolitisk og personalpolitisk dokument. Formuleringene er i tråd med bestemmelsene i likestillings- og diskrimineringsloven § 29 C9, jf. kapittel 2.

Tabell 15.3 Kjønnfordeling lønn og stilling

Stillingsittel	År	Antall	Andel Menn	Andel Kvinner	Lønn menn	Lønn kvinner	Kvinnerns andel av menns lønn
Ambassadør	2017	86	62 pst.	38 pst.	1 019 625	969 476	95 pst.
Ambassadør	2016	86	62 pst.	38 pst.	1 006 273	959 476	95 pst.
Avdelingsdirektør	2017	61	52 pst.	48 pst.	8 55 050	859 060	100 pst.
Avdelingsdirektør	2016	66	55 pst.	45 pst.	858 668	841 724	98 pst.
Fagdirektør	2017	47	53 pst.	47 pst.	788 877	780 554	99 pst.
Fagdirektør	2016	42	60 pst.	40 pst.	772 888	767 766	99 pst.
Førstekonsulent	2017	56	54 pst.	46 pst.	471 750	458 830	97 pst.
Førstekonsulent	2016	60	53 pst.	47 pst.	469 679	466 278	99 pst.
Generalkonsul	2017	9	56 pst.	44 pst.	935 066	902 947	97 pst.
Generalkonsul	2016	9	56 pst.	44 pst.	882 165	868 211	98 pst.
Rådgiver	2017	245	42 pst.	58 pst.	518 160	508 228	98 pst.
Rådgiver	2016	262	45 pst.	55 pst.	509 829	507 465	100 pst.
Seniorrådgiver	2017	744	43 pst.	57 pst.	665 507	634 600	95 pst.
Seniorrådgiver	2016	736	43 pst.	57 pst.	658 886	629 894	96 pst.
Spesialrådgiver	2017	9	78 pst.	22 pst.	1 011 872	969 169	96 pst.
Spesialrådgiver	2016	8	75 pst.	25 pst.	975 417	945 419	97 pst.
Underdirektør	2017	75	40 pst.	60 pst.	691 737	702 995	102 pst.
Underdirektør	2016	70	39 pst.	61 pst.	693 651	684 099	99 pst.

Tilstandsrapport

Arbeidsgiver utarbeider kjønnsdelt lønnsstatistikk fordelt på stillingskategorier før og etter lokale lønnsforhandlinger.

Totalt sett har menn noe høyere lønn enn kvinner, men det er små forskjeller innen de forskjellige stillingskodene. Generelt kan lønnsforskjellen forklares med at menn fortsatt har noe lenger tjenestetid enn kvinner, spesielt på høyeste ledernivå. Dette forholdet er i fortsatt endring, ettersom antallet kvinner med ledererfaring øker.

Kjønnsforskjellene i lønn er små innad i de fleste store stillingskategoriene (rådgiver, førstekonsulent mv.). Unntaket i så måte er spesialrådgiver og seniorrådgiverkategorien, hvor den relativt store lønnsforskjellen mellom kjønnene kan forklares med at det er mange menn, som har vært linjeledere og som derfor har høyere lønn enn nåværende stillingsgrad skulle tilsi, samt mange nyopprykkede kvinnelige seniorrådgivere med relativt lav lønn (nybegynnerlønn) i denne stillingskategorien.

I hovedsak skjer lønnsdannelsen i de lokale lønnsforhandlingene, der de fleste får sin lønnsutvikling.

Bruk av overtid

Ifølge personalpolitisk dokument skal overtid i utenriktjenesten avdekkes nærmere og følges opp. Det er de siste årene arbeidet målrettet med

å redusere departementets samlede overtidbruk. Dette har resultert i en nedgang de siste 10 årene, og siden 2012 ser det ut til at overtidbruken har stabilisert seg på et relativt lavt nivå.

Det er ikke utformet egen målsetting mht. kjønn og overtid da det ikke vurderes å være spesielle utfordringer eller skjevheter på dette området.

Tilstandsrapport

Andel kvinner som arbeidet overtid i 2017 (av medarbeidere som har jobbet overtid) utgjorde 54 pst. og de arbeidet 51 pst. av det totale antall overtidstimer.

I departementet utgjorde kvinner 53 pst. av arbeidsstyrken i 2017.

Tiltak

Fortsatt overvåke overtidbruk.

Permisjoner/Fravær

Tilstandsrapport

Fordelingen på fravær pga. sykt barn er om lag 65/35 for kvinner/menn.

Menn i utenriktjenesten tar ut fedrekvoten under hjemmetjeneste, men ikke alltid under ute-stasjonering når mor f.eks. mangler rettigheter til permisjon og heller ikke oppfyller aktivitetskravet. Menn tar ofte ut lite av fellesperioden.

Tabell 15.4 Kjønnfordeling sykefravær. Sykefraværprosent 2012–2017:

År	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (1. og 2.kv.)
Menn	2,7	2,6	2,1	1,5	1,5	2,3
Kvinner	4,7	4,4	4,1	4,5	3,6	4,2
Totalt	3,7	3,5	3,3	3,6	2,5	3,2

I Utenriksdepartementet har kvinner fortsatt et mye høyere sykefravær enn menn. Hyppigere bruk av graderte sykemeldinger og nye digitale løsninger gjør oppfølgingsarbeidet og kontakten med den sykemeldte enklere.

Selv om kvinner i Utenriksdepartementet har høyere sykefravær enn menn, som i samfunnet

ellers, ser ikke departementet behov for konkrete tiltak som retter seg spesielt mot menn eller kvinner.

Utenriksdepartementet følger opp sykefravær på individnivå i tråd med IA-avtalen, annet regelverk og lovpålagte krav om tettere oppfølging.

Ansettelsesforhold

Tabell 15.5 Kjønnfordeling heltids- og deltidsansatte

	Andel kvinner	Andel menn	Andel av total	Antall kvinner	Antall menn
Heltid 2017	53,0 pst.	47,0 pst.	98,5 pst.	746	661
Heltid 2016	52,6 pst.	47,4 pst.	98,4 pst.	748	675
Deltid 2017	76,2 pst.	23,8 pst.	1,5 pst.	16	5
Deltid 2016	69,6 pst.	30,4 pst.	1,6 pst.	16	7

1,5 pst. av stillingene i utenriktjenesten er deltidsstillinger. Av disse er de fleste kvinner, mer enn tre av fire. Gitt det lave antallet deltidsstillinger anses det ikke nødvendig å iverksette tiltak på dette området.

Kjønnfordeling fast/midlertidig

Tabell 15.6 Kjønnfordeling fast/midlertidig

	Andel av total	Andel kvinner
Fast 2017	86	54
Fast 2016	85	54
Midlertidig 2017	14	49
Midlertidig 2016	15	47

Mål

Utenriksdepartementet følger den generelle målsettingen om at bruken av midlertidige stillinger skal være begrenset.

Tilstandsrapport

14,49 pst. av stillingene i utenriktjenesten er midlertidige. Kvinner utgjør et lite mindretall av de som er ansatt i midlertidige stillinger. Hovedtyngden av midlertidig tilsatte har fast arbeid i andre statlige virksomheter. Spesialutsendingsstillingene ved utenriksstasjonene utgjør en stor del av de midlertidige stillingene i departementet. Dette er stillinger som i sin natur er midlertidige. Ansatte i disse stillingene rekrutteres fra andre offentlige etater/departementer for en begrenset tid, og har permisjon fra egen etat mens de er spesialutsendinger.

Tiltak

Utenriksdepartementet legger vekt på å begrense bruken av reelle midlertidige stillinger.

Mangfold

Utenriksdepartementet har utarbeidet en egen tiltaksplan for rekruttering av personer med minoritetsbakgrunn og nedsatt funksjonsevne. I eksterne kunngjøringer, som til aspirantopptaket, oppfordres eksplisitt kandidater som kan bidra til mangfold til å søke. I den elektroniske søknadsprosessen kan søkerne velge å synliggjøre sin bakgrunn gjennom avkryssing. Det legges vekt på å innkalle kvalifiserte søkere med ikke-vestlig bakgrunn eller redusert funksjonsevne til intervju. Utenriksdepartementets rekrutteringsverktøy er universelt utformet og tilrettelagt på en slik måte at blinde og svaksynte på lik linje med funksjonsfriske kan benytte seg av verktøyet.

Som IA-virksomhet har Utenriksdepartementet som mål å rekruttere nye ansatte og/eller vikarer med nedsatt funksjonsevne, og tilrettelegge arbeidsplassen.

Kompetanseutvikling

Kompetanseutvikling foregår først og fremst gjennom læring og praksis i det daglige arbeidet i utenriktjenesten. UD er satt til å ivareta et bredt register av oppgaver både hjemme og ute, og kompetanseutviklingen er betydelig gjennom vekslende jobberfaring mellom utestasjon og hovedkvarter. Dybde- og breddekunnskap skal bygges og vedlikeholdes systematisk over tid. Både lokalt og sentralt organiserer og tilrettelegger UD for kompetanseutvikling gjennom kurstilbud.

Norad – likestillingsredegjørelse

Norad har alltid hatt et flertall kvinnelige ansatte. Tabellen under viser at andelen kvinner er større enn andelen menn i alle stillingskategorier.

Kjønnsfordelingen reflekteres også i søkergrunnlaget til stillingene som lyses ut. Blant søkere på utlyste stillinger i 2017 var 62 pst. kvinner og 38 pst. menn.

pr. 31.12.2017		Ansatte	Prosent K/M	
			M	K
Totalt i Norad (inkl. dir)	2016	246	36	64
Totalt i Norad (inkl. dir)	2017	267	37	63
Avdelingsledelse ¹	2016	9	37	63
Avdelingsledelse ¹	2017	11	45	55
Fagdirektører	2017	13	38	62
Mellomledelse ²	2016	32	42	58
Mellomledelse	2017	21	33	67
Seniorrådgivere	2016	145	36	64
Seniorrådgivere	2017	162	39	61
Rådgivere	2016	50	30	70
Rådgivere	2017	51	29	71
Konsulent, første- og seniorkonsulent	2016	9	45	55
Konsulent, første- og seniorkonsulent	2017	9	44	56

¹ Direktør ikke inkludert, assisterende direktør inkludert

² Ekskl. Fagdirektører i motsetning til tidligere år

Ved utgangen av 2017 hadde i underkant av 5 pst. av Norads ansatte innvandrerbakgrunn fra landgruppe 2². Til sammen 87 personer, eller 6 pst. av søkere på utlyste stillinger, registrerte at de

hadde innvandrerbakgrunn. Det kalles alltid inn minst én kvalifisert søker med innvandrerbakgrunn fra landgruppe 2 til intervju. Det ble rekruttert to medarbeidere med innvandrerbakgrunn i 2017.

² Landgruppe 1: EU/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand
Landgruppe 2: Europa utenom EU/EFTA, Asia (inkl. Tyrkia), Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand.

Det ble i 0,6 pst. av søknadene registrert at søker hadde funksjonsnedsettelse. Det ble ikke rekruttert noen med nedsatt funksjonsevne i 2017.

Fredskorpset – likestillingsredegjørelse

Tabell 15.7 Tilstandsrapport (Kjønn)

	År	Kjønnsbalanse			Lønn gjennomsnitt pr mnd.	
		Menn pst.	Kvinner pst.	Antall totalt	Menn	Kvinner
Totalt Fredskorpset	2016	35	65	40	45 661	46 471
	2017	30	70	40	46 170	44 211
Ledelse	2016		100	1		93 283
	2017		100	1		95 433
Mellomledelse (avdelingsdirektører)	2016	50	50	2	61 925	61 925
	2017	50	50	2	66 025	66 850
Teamledere	2016	33,33	66,66	6	50 996	57 960
	2017	33,33	66,66	6	51 946	57 854
Seniorrådgivere/rådgivere	2016	37,5	62,5	24	43 721	41 637
	2017	25	75	24	46 105	42 327
Førstekonsulenter	2016	28,6	71,4	7	37 808	37 903
	2017	28,6	71,4	7	39 525	38 101

Tabell 15.8 Pst. andel

Deltid		Midlertidig ansettelse Vikarer		Engasjement		Foreldrepermisjon		Legemeldt fravær	
Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
2,5	0	0	2,5	0	5,0	0	100	0,66	0,82

Fredskorpset som arbeidsgiver

Personalpolitisk mål er å ha en stabil stab bestående av ansatte med variasjon i alder, kjønn, etnisk bakgrunn og yrkesmessig funksjonsevne samt at de innehar høy kompetanse og god motivasjon.

Tilstandsrapporten viser relativt god kjønnsfordeling i alle stillingskategorier. I alle søknadsprosesser vurderes kvalifiserte søkere utfra mangfoldet. Det har vært liten grad av turnover i

Fredskorpset, men pga. flytтеvedtak skifter dette mot slutten av 2017.

Lavt sykefravær og godt motiverte ansatte er gjennomgående for Fredskorpset. God tilrettelegging for alle med behov for det både med bruk av hjemmekontor og fysisk tilpasning er også prioritert. Det var svært lavt sykefravær etter flytтеvedtaket hvor det var fokus på tiltak for trivsel og trygging av ansatte og god informasjonsflyt slik at de ansatte var ivaretatt i hele forløpet.

16 Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak under Utenriksdepartementet

Norfund

Daglig leder Kjell Roland har i perioden 01.01.2017–31.12.2017 mottatt totalt 3 615 312 kroner i godtgjørelse, bestående av 2 508 742 kroner i lønn, 1 004 708 kroner i pensjon og 101 863 kroner i andre godtgjørelser.

Norfund har en ytelsesbasert pensjonsordning for alle ansatte. Full opptjeningstid er 30 år og utgjør 70 pst. av lønn opp til 12 G. Pensjonsordningen tilfredsstiller kravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon. Norfund har også en ordning hvor

det opptjenes rettigheter ut over 12G. Den utgjør 66 pst. av lønn ut over 12G med en pensjonsalder på 67 år og full opptjeningstid på 30 år. Er tjenestetiden mindre enn 30 år avkortes pensjonen forholdsmessig. Denne ordningen ble lukket for nye medlemmer i 2012.

Norfund har siden høsten 2017 arbeidet med en omlegging av pensjonsordningen.

Daglig leder har en pensjonsalder på 65 år. Daglig leder har ingen etterlønnsavtale ut over oppsigelsestid på 3 måneder. Daglig leder i Norfund mottar ikke bonus.

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2018–2019) om statsbudsjettet for år 2019 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et framlagt forslag.

Forslag

Under Utenriksdepartementet føres det i Prop. 1 S (2018–2019) statsbudsjettet for budsjettåret 2019 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 100–179, 3100

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Programkategori 02.00 Administrasjon av utenrikspolitikken			
100	Utenriksdepartementet		
	01 Driftsutgifter	2 274 824 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	13 239 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	21 609 000	
	70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader	1 085 000	
	71 Hjelp til norske borgere i utlandet	184 000	
	90 Lån til norske borgere i utlandet	360 000	2 311 301 000
103	Regjeringens representasjon		
	01 Driftsutgifter	49 043 000	49 043 000
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet		
	01 Driftsutgifter	9 991 000	9 991 000
	Sum Programkategori 02.00 Administrasjon av utenrikspolitikken		2 370 335 000
Programkategori 02.10 Utenriksformål			
115	Norgesfremme		
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70 og 71</i>	12 912 000	
	70 Kultur- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	38 050 000	
	71 Næringsfremme, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	7 859 000	58 821 000
116	Internasjonale organisasjoner		
	70 Pliktige bidrag	1 605 201 000	
	90 Innskudd i Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB)	190 000 000	1 795 201 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
117	EØS-finansieringsordningene		
	77 EØS-finansieringsordningen 2014–2021, <i>kan overføres</i>	1 559 000 000	
	78 Den norske finansieringsordningen 2014–2021, <i>kan overføres</i>	1 218 000 000	2 777 000 000
118	Utenrikspolitiske satsinger		
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70, 71, 72 og 73</i>	88 532 000	
	70 Nordområdetiltak, samarbeid med Russland og atomsikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	325 818 000	
	71 Globale sikkerhetsspørsmål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	13 039 000	
	72 Nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	32 621 000	
	73 Klima, miljøtiltak og hav mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	32 597 000	
	74 Forskning, dialog og menneskerettigheter mv.	45 583 000	538 190 000
	Sum Programkategori 02.10 Utenriksformål		5 169 212 000
	Programkategori 03.00 Forvaltning av utviklingssamarbeidet		
140	Utenriksdepartementet		
	01 Driftsutgifter	1 573 979 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	151 942 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	31 554 000	1 757 475 000
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)		
	01 Driftsutgifter	279 377 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	22 662 000	302 039 000
144	Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)		
	01 Driftsutgifter	53 449 000	
	70 Utvekslingsordninger, <i>kan overføres</i>	142 000 000	195 449 000
	Sum Programkategori 03.00 Forvaltning av utviklingssamarbeidet		2 254 963 000
	Programkategori 03.10 Utviklingssamarbeidet		
150	Humanitær bistand		
	70 Nødhjelp og humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	4 716 700 000	
	71 Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	300 000 000	
	72 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)	380 000 000	5 396 700 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
151	Fred, sikkerhet og globalt samarbeid		
	70 Fred og forsoning, <i>kan overføres</i>	435 900 000	
	71 Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning, <i>kan overføres</i>	332 700 000	
	72 Sårbare stater og regioner, <i>kan overføres</i>	705 890 000	
	73 FN og globale utfordringer, <i>kan overføres</i>	292 300 000	
	74 Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	276 000 000	2 042 790 000
152	Menneskerettigheter		
	70 Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	515 157 000	
	71 FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR), <i>kan overføres</i>	165 000 000	680 157 000
159	Regionbevilgninger		
	70 Midtøsten og Nord-Afrika, <i>kan overføres</i>	472 807 000	
	71 Europa og Sentral-Asia, <i>kan overføres</i>	755 674 000	
	72 Afghanistan, <i>kan overføres</i>	584 500 000	
	75 Afrika, <i>kan overføres</i>	1 015 584 000	
	76 Asia, <i>kan overføres</i>	110 328 000	
	77 Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	160 350 000	3 099 243 000
160	Helse		
	70 Helse, <i>kan overføres</i>	3 555 186 000	
	71 Verdens helseorganisasjon (WHO), <i>kan overføres</i>	200 500 000	
	72 FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	130 000 000	3 885 686 000
161	Utdanning, forskning og faglig samarbeid		
	70 Utdanning, <i>kan overføres</i>	2 734 456 000	
	71 Forskning, <i>kan overføres</i>	192 109 000	
	72 Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	861 714 000	3 788 279 000
162	Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi		
	70 Næringsutvikling og handel, <i>kan overføres</i>	621 700 000	
	71 Matsikkerhet og landbruk, <i>kan overføres</i>	991 966 000	
	72 Fornybar energi, <i>kan overføres</i>	1 122 000 000	
	73 Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC), <i>kan overføres</i>	75 000 000	
	75 NORFUND – tapsavsetting	468 750 000	
	95 NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	1 406 250 000	4 685 666 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
163	Klima, miljø og hav		
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	37 900 000	
	70 Miljø og klima, <i>kan overføres</i>	983 642 000	
	71 Hav og marin forsøpling, <i>kan overføres</i>	467 967 000	1 489 509 000
164	Likestilling		
	70 Likestilling, <i>kan overføres</i>	372 219 000	
	71 FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), <i>kan overføres</i>	100 000 000	
	72 FNs befolkningsfond (UNFPA)	530 000 000	1 002 219 000
170	Sivilt samfunn		
	70 Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	2 078 471 000	2 078 471 000
171	FNs utviklingsarbeid		
	70 FNs utviklingsprogram (UNDP)	605 000 000	
	71 FNs barnefond (UNICEF)	510 000 000	
	72 Andre tilskudd (FN), <i>kan overføres</i>	201 700 000	1 316 700 000
172	Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette		
	70 Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	916 000 000	
	71 Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	687 000 000	
	72 Strategisk samarbeid, <i>kan overføres</i>	195 000 000	
	73 Gjeldslette, <i>kan overføres</i>	326 500 000	2 124 500 000
179	Flyktningiltak i Norge		
	21 Spesielle driftsutgifter	556 462 000	556 462 000
Sum Programkategori 03.10 Utviklingssamarbeidet			32 146 382 000
Sum departementets utgifter			41 940 892 000

Inntekter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
Diverse inntekter				
3100	Utenriksdepartementet			
	01	Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	17 231 000	
	02	Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	194 940 000	
	05	Refusjon spesialutsendinger mv.	45 769 000	
	90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	318 000	258 258 000
Sum Diverse inntekter				258 258 000
Sum departementets inntekter				258 258 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2019 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 100 post 01	kap. 3100 postene 02 og 05
kap. 140 post 01	kap. 3140 post 05

Merinntekt som gir grunnlag for overskridelse, skal også dekke merverdiavgift knyttet til overskridelsen, og berører derfor også kap. 1 633, post 01 for de statlige forvaltningsorganene som inngår i nettoordningen for merverdiavgift.

Merinntekter og eventuelle mindreinntekter tas med i beregningen av overføring av ubrukt bevilgning til neste år.

III

Fullmakt til overskridelse

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2019 kan:

- overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 90 Lån til norske borgere i utlandet, ved behov for bistand fra aktuelle transportselskaper ved evakuering av norske borgere i kriserammede land. Fullmakten gjelder i de tilfeller og på de betingelser som gjelder for denne typen bistand.
- overskride bevilgningen under kap. 116 Internasjonale organisasjoner, post 90 Innskudd i Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB) som følge av valutakursjusteringer dersom dette er nødvendig for å oppfylle norske forpliktelser overfor AIIB på USD 22 mill.

IV

Valutatap (disagio)/Valutagevinst (agio)

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2019 gis fullmakt til å utgiftsføre/inntektsføre uten bevilgning valutatap (disagio)/valutagevinst (agio) som følge av justering av midlene ved utenriksstasjonene under kap. 100/3100 Utenriksdepartementet og kap. 140/3140 Utenriksdepartementet, postene 89 Valutatap (disagio)/Valutagevinst (agio).

V

Bruk av opptjente rentemidler

Stortinget samtykker i at opptjente renter på tilskudd som er utbetalt fra Norge til tematisk støtte, multi-bi-prosjekter, samarbeidsprosjekter, stat-til-stat-bistand, støtte til internasjonale og lokale ikke-statlige aktører, kan benyttes til tiltak som avtales mellom Utenriksdepartementet og den enkelte mottaker.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

VI

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2019 kan gi tilsagn om:

1. støtte utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelser	Samlet ramme
117		EØS-finansieringsordningene	
	77	EØS-finansieringsordningen 2014–2021	10 637 mill. kroner
	78	Den norske finansieringsordningen 2014–2021	9 038 mill. kroner
162		Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi	
	70	Næringsutvikling og handel	50 mill. kroner
	72	Fornybar energi	100 mill. kroner

2. tilskudd til International Finance Facility for Immunisation II (IFFIm II) med inntil 1 500 mill. kroner i perioden 2010–2020 under kap. 160 Helse, samt fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av tilskudd før det er behov for å dekke de aktuelle utgiftene og bruke tilskudd som sikkerhet for lån.
3. tilskudd til en global finansieringsordning for kvinne- og barnehelse med inntil 5 400 mill. kroner samlet i perioden 2015–2023 under kap. 160 Helse.
4. tilskudd til Vaksinealliansen Gavi med inntil 6 250 mill. kroner i perioden 2016–2020 under kap. 160 Helse.
5. tilskudd til Koalisjonen for innovasjon for epidemiberedskap (CEPI) med inntil 1 600 mill. kroner under kap. 160 Helse, samt fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av tilskudd før det er behov for å dekke de aktuelle utgiftene og bruke tilskudd som sikkerhet for lån. Inntil 1 000 mill. kroner gis i direkte støtte til CEPI i årene 2017–2021, og inntil 600 mill. kroner i årene 2021–2025. Hele eller deler av disse midlene kan fra 2019 gå via en finansieringsmekanisme forvaltet av Verdensbanken eller IFFIm.
6. tilskudd til International Finance Facility for Education (IFFEd) med inntil 850 mill. kroner i perioden 2019–2025 under kap. 161 Utdanning, forskning og faglig samarbeid, samt fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av tilskudd før det er behov for å dekke de aktuelle utgiftene og bruke tilskudd som sikkerhet for lån.
7. tilskudd til Det globale partnerskapet for utdanning (GPE) med inntil 2 070 mill. kroner i perioden 2018–2020 under kap. 161 Utdanning, forskning og faglig samarbeid, post 70 Utdanning.

VII

Dekning av forsikringstilfelle

Stortinget samtykker i at Kongen i 2019 kan inngå avtaler om forsikringsansvar for utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet innenfor en totalramme for gamle og nye garantier på inntil 12 500 mill. kroner. Forsikringsansvaret omfatter tap og skade under transport, lagring og i visningsperioden.

VIII

Toårige budsjettvedtak

Stortinget samtykker i at Norge kan slutte seg til toårige budsjettvedtak i FAO, WHO, ILO, UNIDO, OECD, WTO, IAEA, IEA, Havbunnsmyndigheten, Den internasjonale havrettsdomstolen, Mekanismen for internasjonale straffedomstoler (MICT) og for regulært bidrag til FN.

Andre fullmakter

IX

Ettergivelse av fordringer

Stortinget samtykker i at Kongen i 2019 kan ettergi statlige fordringer på utviklingsland i samsvar med kriteriene i handlingsplanen av 2004 *Om gjeldslette for utvikling* innenfor den resterende ramme på 834 mill. kroner under Garantiinstituttet for eksportkredits gamle portefølje (gammel alminnelig ordning og den gamle særordningen for utviklingsland). Fordringene verdsettes til faktisk utestående beløp på ettergivelsestidspunktet inklusive påløpte renter, belastes gjeldsplanens ramme og ettergis uten bevilgning over bistandsbudsjettet. Rammen belastes ikke ved en eventuell ettergivelse av statlige fordringer på Sudan som stammer fra den norske skipseksportkampanjen (1976–1980), jf. Prop. 110 S (2012–2013).

X

Utbetaling av tilskudd

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2019 gis unntak fra bestemmelsene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av gitte bevilgninger på følgende måte:

1. Utbetalinger av norske medlemskapskontingenter, pliktige bidrag og andre bidrag til internasjonale organisasjoner Norge er medlem av, kan foretas en gang i året.
2. Utbetalinger av tilskudd til utviklingsformål kan foretas en gang i året dersom avtaler om samfinansiering med andre givere innenfor utviklingssamarbeidet tilsier det.
3. Eventuelle utbetalinger av regjeringens gave til TV-aksjoner kan i sin helhet utbetales som et engangsbeløp.

4. Utbetalinger av tilskudd til Climate Investment Fund (CIF) kan foretas i samsvar med fondets prosedyrer for fondsoppbygging.
5. Utbetalinger av tilskudd til følgende fond forvaltet av Den europeiske bank for gjenoppbygging og utvikling (EBRD) kan foretas i henhold til regelverket til det enkelte fond: Early Transition Countries Fund, Eastern Europe Energy Efficiency and Environment Partnership Fund, Eastern Europe Energy Efficiency and Environment Partnership Regional Fund, EBRD Southern and Eastern Mediterranean Multi-Donor Account samt Multi Donor Account for Ukraine.
6. Utbetalinger av tilskudd til Ukraine Trust Fund for Military Career Transition forvaltet av NATO, kan foretas i henhold til fondets regelverk.
7. Utbetalinger av bidrag til Northern Dimension Environment Partnership Support Fund (NDEP), Chernobyl Shelter Fund (CSF) og Nuclear Safety Account (NSA) kan foretas i samsvar med fondets prosedyrer for fondsoppbygging.
8. Utbetalinger av tilskudd til akutt nødhjelpsarbeid kan i enkelte tilfeller foretas for opptil ett år frem i tid når dette er påkrevd for å sikre raske og nødvendige investeringer.
9. Utbetalinger av tilskudd til fond forvaltet av Verdensbanken, Afrikabanken, Asiabanken, Den interamerikanske utviklingsbanken og Det internasjonale fond for jordbruksutvikling kan foretas i henhold til regelverket for det enkelte fond.
10. Utbetalinger til Vaksinealliansen Gavi kan foretas årlig i tråd med organisasjonens finansieringsstrategi og regelverk.
11. Utbetalinger av tilskudd til Det grønne klimafondet (GCF) kan foretas i samsvar med fondets strategi og prosedyrer for fondsoppbygging.

XI

Bruk av gjeldsbrev og raskere trekk på
gjeldsbrev

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2019 kan fravike Bevilgningsreglementet § 3 annet ledd ved utstedelse av gjeldsbrev i forbindelse med kapitalpåfyllinger under Det internasjonale utviklingsfondet, Det asiatiske utviklingsfondet, Det afrikanske utviklingsfondet og Den globale miljøfasiliteten.

XII

Deltakelse i kapitaløkninger i internasjonale
banker og fond

Stortinget samtykker i at:

1. Norge deltar, i forbindelse med formalisering av Sør-Sudans medlemskap i Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB), i en selektiv kapitaløkning i banken, med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen UA 0,57 mill. (UA tilsvarende IMF's spesielle trekkrettigheter XDR). Innbetalingen foretas i løpet av årene 2016–2023, og belastes kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette, post 71 Regionale banker og fond. Kapitaløkningen innebærer også en økning i den norske statsgarantien i AfDB med UA 8,93 mill.
2. Norge deltar i kapitalpåfyllingen til Den interamerikanske utviklingsbankens (IDB) organisasjon for privat sektor, Inter-American Investment Corporation (IIC), med en andel på USD 10,1 mill. innbetalt i syv årlige avdrag for perioden 2016–2022. Innbetalingene belastes kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette, post 71 Regionale banker og fond.
3. Norge deltar i de første kapitalinnskuddene i Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB) med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 110 mill., innbetalt i fem like årlige bidrag og gir garantier tilsvarende USD 440 mill. for perioden 2016–2020. Innbetalingen belastes kap. 116 Internasjonale organisasjoner, post 90 Innskudd i Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB).
4. Norge deltar i den 12. kapitalpåfyllingen i Det asiatiske utviklingsfondet (AsDF-12) med et bidrag på til sammen 229,44 mill. kroner for perioden 2017–2020, innbetalt i tre like årlige bidrag. Innbetalingene belastes kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette, post 71 Regionale banker og fond.
5. Norge deltar i den 5. kapitaløkningen i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD) med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av inntil USD 47,6 mill. i perioden 2020–2024, som belastes kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette, post 70 Verdensbanken. Den norske statsgarantien i IBRD økes samtidig med inntil USD 354 mill.
6. Norge deltar i kapitaløkningen i Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC) med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av inntil USD 46,1 mill. innbetalt over perioden 2020–2024, som belastes kap. 162 Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi, post 73 Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC).
7. Norge deltar i kapitalpåfyllingen i Den globale miljøfasiliteten (GEF) med en innbetalt andel på inntil 520 mill. kroner over perioden 1. juli 2018 – 30. juni 2022. Innbetalingene belastes kap. 163 Klima, miljø og hav, post 70 Miljø og klima.
8. Norge deltar i den 11. kapitalpåfylling i Det internasjonale fond for jordbruksutvikling (IFAD-11) med et bidrag på til sammen 360 mill. kroner for perioden 2019–2021, innbetalt i tre årlige bidrag på 120 mill. kroner per år i 2019–2021. Innbetalingene belastes kap. 162 Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi, post 71 Matsikkerhet og landbruk.

Vedlegg 1

Bilateral bistand i 2017

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	Land											
		Sør-Sudan	Somalia	Etiopia	Mali	Tanzania	Mozambik	Nigeria	Uganda	Dem. Rep. Kongo	Liberia	Annie landspesifikt	Afrika totalt
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	275 992	302 603	238 055	347 470	175 999	149 990	83 422	78 118	29 520	4 000	653 603	2 338 771
152 - Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	78 - Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika											66 702	66 702
160 - Sivilt samfunn og demokratutvikling	70 - Sivilt samfunn	76 761	61 925	72 240	56 079	68 412	57 418	2 387	66 898	65 487	14 346	507 025	1 048 978
161 - Næringsutvikling	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset			897	14 548	11 914	2 234		11 570			38 217	79 381
162 - Overgangsbistand/sårbare stater og regioner	70 - Næringsutvikling			19 737	2 591	20 516			2 630	402		11 414	57 290
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Overgangsbistand/sårbare stater og regioner	5 000						20 000		86		70 000	95 086
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	233 545	161 344	33 000	-13		3 627	178 223	51 500	122 061		265 459	1 048 747
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	72 - Menneskerettigheter											6 942	6 942
166 - Klima, miljø og fornybar energi	70 - Fred, forskning og demokrati	500	5 000			-98		416				16 880	22 698
167 - Flyktningetiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	72 - Global sikkerhet, utvikling og nedrustning		5 323						1 200			20 655	27 178
168 - Kvinners rettigheter og likestilling	71 - Faglig samarbeid					2 397	1 800		497			12 329	17 023
169 - Global helse og utdanning	72 - Klima og miljø											20 425	20 425
170 - FN-organisasjoner mv.	74 - Fornybar energi											22 263	189 590
	21 - Spesielle driftsutgifter											15	1 586
	70 - Kvinners rettigheter og likestilling	5 500		572	999							26 051	82 201
	70 - Global helse		10 000	1 634	25 000							4 414	41 048
	72 - Utdanning	6 244		27 672	15 246	11 887	4 586		27 441	2 216		92 861	188 152
	72 - FN-organisasjoner mv.											10 000	10 000
	79 - Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps										35	5 174	10 039
	81 - Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk	294		2 153	2 384							8 500	8 500
	72 - Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner											77 000	77 000
	70 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak											104 243	104 243
	73 - Klima- og skogsarsvingen											399 996	662 910
51 - Riksrevisjonen	1 - Driftsutgifter	84		100 307	13 290							5 102	6 244
5309 - Tilbakeføringer	29 - Tilbakeføringer	-30		-3	-4 154	-418	-1 348	-208	-113	-108	-400	-13 913	-20 694
Totalt		603 889	546 768	496 691	478 202	373 746	300 295	284 240	247 036	238 340	189 475	2 431 359	6 190 040

Figur 1.1 Bilateral bistand¹ til største mottakerland i Afrika fordelt på kapittel og post, 2017² (NOK 1000)

- 1 Inkluderer multi-bilateral bistand (ømerket bistand kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner).
- 2 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.

Kapittel	Post	Regioner										Andre land/pestitter	Asia totalt
		Ungarn	India	Bangladesh	Vietnam	Pakistan	Kina	Sri Lanka	Andra land/pestitter	Asia totalt			
151 - Bistand til Asia		385 142	1 999	63 033	55 487	-154	4 997	24 150	2 500	31 000	43 174	611 328	
160 - Sivilt samfunn og demokrat utvikling		47 496	16 889	53 088	48 387	15 808	12 166	16 458	21 795	12 864	17 143	311 803	
				8 233	297	7 358	4 972	3 221	204	-169	3 303	27 419	
161 - Næringsutvikling				4 191	1 097	1 483	3 491		998	7 986	19 246		
162 - Overgangsbistand/sårbare stater og regioner		5 000			-323						0	4 677	
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter		144 999			49 357		85 000	1 998	17 000	10 000	55 797	364 151	
			3 000		500		1 474		2 538		1 000	8 512	
164 - Fred, forskning og demokrati		19 790			28 338			3 000	-87	5 443	21 127	77 611	
											1 436	1 436	
											77 610	77 610	
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering						20 000			20 000			40 000	
					3 271	42 951		-51	40 295		1 907	88 373	
166 - Klima, miljø og fornybar energi			9 500								24 000	33 500	
					36 175	1 236	1 788		512	184	49 274	140 696	
167 - Flyktningetilak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)		16 803									75	16 878	
168 - Kvinners rettigheter og likestilling		2 936							485		822	15 772	
169 - Global helse og utdanning						60 982					0	60 982	
			1 008	74 998	2 677	301	1 383	6 374	20 300	1 547	4 422	1 053	
170 - FN-organisasjoner mv.			1 302		1 066				203	2 673		2 742	
											5 000	5 000	
1482 - Internasjonale klima- og utviklingsstiltak			245 641		10 504			55 396		812		8 630	
51 - Rikerevisjonen				699	2 308							0	
5309 - Tilbakeføringer			-961	-8	-780			-642	-196	-79	-8 784	-17 150	
Totalt		621 204	279 332	267 101	251 076	150 390	106 090	87 719	87 250	83 347	69 764	2 364 083	

Figur 1.2 Bilateral bistand¹ til største mottakerland i Asia fordelt på kapittel og post, 2017² (NOK 1000)

¹ Inkluderer multi-bilateral bistand (øremerket bistand kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner).

² Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	Syrá		Palesstina		Libanon		Kak		Jemen	Jordan	Jian	Midøsten regional	Midøsten totalt
		6 000	440 475	10 000	6 086	4 638	4 638	157 200	157 200	230 000	230 000	21 000	26 329	488 890
152 - Bistand til Midøsten og Nord-Afrika	78 - Regionbevilgning for Midøsten og Nord-Afrika							9 702	9 702				8 128	110 147
160 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	70 - Sivilt samfunn		68 057	19 622			15 000		15 000					212 200
162 - Overgangsbiatand/sikbare stater og regioner	70 - Overgangsbiatand/sikbare stater og regioner	40 000					243 470		274 000				196 158	2 499 983
163 - Nødhjelp, humanitar bistand og menneskerettigheter	70 - Nødhjelp og humanitar bistand	1 010 748	44 330	480 277					940				5 082	5 407
	72 - Menneskerettigheter												9 448	27 201
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning og demokrattiltak	13 761		-437			3 489							1 379
	72 - Global sikkerhet, utvikling og nedrustning						5 063							15 044
165 - Forsking, kompetanseheving og evaluering	71 - Faglig samarbeid			9 981										15 000
166 - Klima, miljø og fornybar energi	74 - Fornybar energi		15 000											16 730
168 - Kvinners rettigheter og likestilling	70 - Kvinners rettigheter og likestilling	0	13 243	-162	1 000			2 737					-88	104 425
169 - Global helse og utdanning	73 - Utdanning	223	4 112										100 090	4 065
170 - FN-organisasjoner mv.	79 - Eksperteser, junioreksperteser og FNs fredskorps			3 406							42		616	1 500
	81 - Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk			1 500									132 000	132 000
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	72 - Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner													1 741
1482 - Internasjonale klima- og utviklingstiltak	73 - Klima- og skogsatsingen									1 741				-2 511
5309 - Tilbakeføringer	29 - Tilbakeføringer	-277	-1 417	-776	-41									3 633 201
Totalt		1 070 455	583 799	523 411	425 969	274 940	255 862	21 000	477 763	3 633 201				

Figur 1.3 Bilateral bistand til Midøsten fordelt på kapittel og post, 2017² (NOK 1000)

- 1 Inkluderer multi-bilateral bistand (øremerket bistand kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner)
- 2 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	Latin-Amerika totalt											
		Colombia	Brazil	Haiti	Peru	Guatemala	Guyana	Nicaragua	Cuba	Bolivia	Ecuador	Andre land/regioner	Latin-Amerika totalt
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika	21 013	6 268	36 961	13 500				2 224			16 117	96 082
160 - Sivilt samfunn og demokratutvikling	70 - Sivilt samfunn	14 368	14 426	5 448	13 811	29 985	30 140		6 572	23 276	12 452	25 445	175 923
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	4 308	5 560	-32		1 210	426					-162	11 310
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling	6 861						1 149				0	8 010
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Nødhjelp og humanitær bistand	76 955						4 077				13 740	94 772
	72 - Menneskerettigheter	2 000					131	1 000	58			0	3 189
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning og demokratiltak	134 694						3 733				1 490	139 918
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	70 - Forskning											20 000	20 000
	71 - Faglig samarbeid	1 264						5 917				0	7 180
166 - Klima, miljø og fornybar energi	74 - Fornybar energi			15 000								0	15 000
168 - Kvinners rettigheter og likestilling	70 - Kvinners rettigheter og likestilling	1 173		8 000	2 845							0	12 018
169 - Global helse og utdanning	73 - Utdanning	139	562	24 000			2 573			129		0	27 403
170 - FN-organisasjoner mv.	79 - Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps			1 128							50	83	1 261
1482 - Internasjonale klima- og utviklingstiltak	73 - Klima- og skogsatsingen	254 596	425 686		75 128	41 558					2 028	8 023	807 018
5309 - Tilbakeføringer	29 - Tilbakeføringer	-342				-5 838						0	-6 179
Totalt		517 029	452 501	90 505	88 939	47 540	33 270	24 671	23 464	14 530	84 736	1 412 904	

Figur 1.4 Bilateral bistand¹ til største mottakerland i Latin-Amerika fordelt på kapittel og post, 2017² (NOK 1000)

¹ Inkluderer multi-bilateral bistand (øremerket bistand kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner).

² Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	Afrika	Middøsten	Asia	Latin-Amerika	Europa	Oseania	Totalt
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	2 338 771	0	0	0			2 338 771
151 - Bistand til Asia	78 - Regionbevilgning for Asia		488 890	611 328				1 100 218
152 - Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	78 - Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika	66 702						66 702
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika				96 082			96 082
160 - Sivilt samfunn og demokratit utvikling	70 - Sivilt samfunn	1 048 978	110 147	311 803	175 923	779	9 217	1 656 648
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	79 381		27 419	11 310			118 110
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling	57 290		19 246	8 010			84 546
162 - Overgangsbestand/sårbare stater og regioner	70 - Overgangsbestand/sårbare stater og regioner	95 086	212 200	4 677				311 962
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Nødhjelp og humanitær bistand	1 048 747	2 499 983	364 151	94 772	117 901		4 125 554
	72 - Menneskerettigheter	6 942	5 407	8 512	3 189	6 000		30 050
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning og demokrattiltak	22 698	27 201	77 611	139 918	1 200		268 628
	71 - ODA-godkjente land på Balkan					195 693		195 693
	72 - Global sikkerhet, utvikling og nedrustning			1 436		1 500		31 492
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	73 - Andre ODA-godkjente OSSE-land	27 178	1 379			233 872		311 482
	70 - Forskning			77 610				60 000
166 - Klima, miljø og fornybar energi	71 - Faglig samarbeid	17 023	15 044	88 373	7 180			127 620
	72 - Klima og miljø	20 425		33 500				53 925
167 - Fyktningetiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	74 - Fornybar energi	189 590	15 000	140 696	15 000	961		361 247
168 - Kvinners rettigheter og likestilling	21 - Spesielle driftsutgifter	1 586		16 878	60			18 524
169 - Global helse og utdanning	70 - Kvinners rettigheter og likestilling	82 201	16 730	45 970	12 018	-17		156 901
	70 - Global helse	41 048		60 982				102 031
	73 - Utdanning	188 152	104 425	114 064	27 403	2 037		436 082
170 - FN-organisasjoner mv.	72 - FNs barnefond (UNICEF)	10 000						10 000
	79 - Ekspenter, juniorkorps og FNs fredskorps	10 039	4 065	7 985	1 261			23 350
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	81 - Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk	8 500	1 500	5 000				15 000
172 - Gjeldsløste og gjeldrelaterte tiltak	72 - Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner	77 000	132 000					209 000
1482 - Internasjonale klima- og utviklingstiltak	70 - Gjeldsløste, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging	104 243						104 243
51 - Riksrevisjonen	73 - Klima- og skogsatsingen	662 910	1 741	320 983	807 018			1 792 652
5309 - Tilbakeløpinger	1 - Driftsutgifter	6 244		3 008		190		9 442
	29 - Tilbakeløpinger	-20 694	-2 511	-17 150	-6 179	-7 377		-53 911
Totalt		6 190 040	3 633 201	2 364 083	1 412 904	552 799	9 217	14 162 245

Figur 1.5 Bilateral bistand¹ til hovedregionene fordelt på kapittel og post, 2017² (NOK 1000)

- 1 Inkluderer multi-bilateral bistand (øremerket bistand kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner).
- 2 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Vedlegg 2

Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser i 2017

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	Tilvagnstilsjen	Norges Røde Kors	Kirkens Nødhjelp	Norsk Taksjelp	Redd Barna Norge	Dignit	Regnskapsønder	CAF Norge	Utklingsønder	Størnesteftelsen	Sum andre norske org	Norske og totalt
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	53 785	152 454	39 176	42 447	-350			15 807	43 350	1 700	77 643	426 012
151 - Bistand til Asia	78 - Regionbevilgning for Asia	11 057	10 000	3 050								19 351	43 457
152 - Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	78 - Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika	18 156										5 785	23 941
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika	14 785	4 500		4 000							4 172	27 457
160 - Svilt samfunn og demokratisk utvikling	70 - Svilt samfunn	29 392	88 325	201 226	145 358	202 029	161 586	84 520	63 200	36 712	79 306	658 111	1 749 766
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset		4 572	2 296						12 632	2 238	32 998	42 104
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling								10 000			26 064	38 696
162 - Overgangsbiand/sårbare stater og regioner	70 - Overgangsbiand/sårbare stater og regioner				-323				4 663	-234		97 215	2 392 196
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Nødhjelp, humanitær bistand	779 251	885 200	211 438	253 562	161 101						55 546	72 289
	72 - Menneskerettigheter	16 743											
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning og demokratitiltak	17 310	8 000	2 750	-94				7 025			77 675	112 666
	71 - ODA-spødkjente land på Balkan	5 778			12 000							1 253	19 031
	72 - Global sikkerhet, utvikling og nedrustning	1 200										11 150	12 350
	73 - Andre ODA-spødkjente OSSE-land	34 540										44 388	78 928
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	71 - Faglig samarbeid											15 126	15 126
166 - Klima, miljø og fornybar energi	72 - Klima og miljø	8 425										15 000	23 425
168 - Kvinners rettigheter og likestilling	70 - Kvinners rettigheter og likestilling	1 075	2 823	7 523								3 247	14 668
169 - Global helse og utdanning	70 - Global helse				-2 905							0	-2 905
	73 - Utdanning				12 995							0	12 995
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - FN og globale utfordringer	4 188										31 500	35 688
1482 - Internasjonale klima- og utviklingstiltak	73 - Klima- og skogsatsingen	14 912						30 900		5 180		10 216	61 208
5309 - Tilbakeføringer	29 - Tilbakeføringer		-78	-81	-41	-948	-1					-3 157	-4 306
Totalt		1 010 597	986 019	587 406	460 212	418 719	161 235	115 420	100 695	97 640	83 244	1 183 282	5 204 470

Figur 2.1 Bistand gjennom norske ikke-statlige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post, 2017¹ (NOK 1000)¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.

Vedlegg 3

Bistand gjennom ikke-norske, ikke-statlige organisasjoner og stiftelser i 2017

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	WFP - World Resources Institute	Partnership for Innovation	MAG - Miljø- og utviklingsprogram	Partnership for Governance	WFP - World Wildlife Fund	ICMOP - International Centre for Integrated Mountain Development	UN Foundation	Henry Dunant Centre for Humanitarian Action	Sum andre ikke-norske org.	Ikke-norske og rest	
150 - Bistand til Afrika	76 - Regionbevilgning for Afrika						32 624	29 600	0	217 625	284 846	
151 - Bistand til Asia	78 - Regionbevilgning for Asia					9 772				87 057	96 829	
152 - Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	78 - Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika									55 876	55 876	
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika									18 909	18 909	
160 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	70 - Sivilt samfunn	62 980								171 097	234 077	
161 - Næringsutvikling	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset									36 882	36 882	
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Næringsutvikling									26 923	26 923	
	70 - Nødhjelp og humanitær bistand	82 500								74 244	156 744	
164 - Fred, forskning og demokrati	72 - Menneskerettigheter									75 818	75 818	
	70 - Fred, forskning og demokratisk utvikling								35 503	98 087	133 590	
	71 - ODA-godkjente land på Balkan									21 756	21 756	
	72 - Global sikkerhet, utvikling og nedrustning						3 000			16 602	19 602	
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE-land									32 539	32 539	
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	71 - Faglig samarbeid									23 221	23 221	
166 - Klima, miljø og fornybar energi	72 - Klima og miljø					12 000				14 000	40 000	
	74 - Fornybar energi					8 208				2 954	33 982	
168 - Kvinners rettigheter og likestilling	70 - Kvinners rettigheter og likestilling					1 500				93 675	117 603	
169 - Global helse og utdanning	70 - Global helse									63 364	85 936	
	73 - Utdanning									40 211	44 796	
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - FN og globale utfordringer									14 988	14 988	
	81 - Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk					5 000				8 500	13 500	
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	72 - Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner									3 200	3 200	
1482 - Internasjonale klima- og utviklingstiltak	73 - Klima- og skogsatsingen									350 662	570 916	
51 - Riksrevisjonen	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk									25 000	25 000	
5309 - Tilbakeføringer	29 - Tilbakeføringer									-7 049	-14 752	
Totalt		122 171	107 960	82 500	48 350	40 588	36 480	35 624	34 186	31 093	28 455	2 152 783

Figur 3.1 Bistand gjennom ikke-norske ikke-statlige organisasjoner/stiftelser¹ fordelt på kapittel og post, 2017² (NOK 1000)

1 Internasjonale og lokale NGOer.

2 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.

Vedlegg 4

Bistand gjennom multilaterale organisasjoner i 2017

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

Kapittel	Post	UNDP - FN utviklingsprogram og Verdensbankgruppen	UNICEF - FNs barnefond	GNV - Vaksinealliansen	UNICAF - FN's hjelpeprogram for kvinner	WFP - Verdens matvareprogram	GFZ - De økonomiske utviklingsfondene	GFZM - De globale partnerskapene for utvikling	GFZM - De globale partnerskapene for utvikling av miljø og sos. utvikelse	UNEP - FN's miljøprogram	Sum resterende multilaterale org.	Multilaterale organisasjoner Totalt
116 -	Deltaking i internasjonale organisasjoner										161 322	161 322
150 -	Bistand til Afrika	274 883	370 678	1 905 116	21 000	13 000				34 854	330 995	1 235 926
151 -	Bistand til Asia	244 200	80 980	-45		2 000				65 076	392 811	392 811
152 -	Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	290 351	51 851							14 532	62 033	418 767
153 -	Bistand til Latin-Amerika	15 680								30 420	46 100	46 100
160 -	Sivilt samfunn og demokratisk utvikling									8 309	8 309	8 309
161 -	Næringsutvikling	34 704								41 332	76 036	76 036
162 -	Overgangsassistans/sibare stater og regioner		172 200	31 000						79 000	282 200	282 200
163 -	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	136 000	293 700		454 800	533 600			102 500	1 025 281	2 545 881	2 545 881
164 -	Fred, forskning og demokrati	1 500								122 700	124 200	124 200
165 -	Forskning, kompetansheving og evaluering	2 500	6 771							40 831	98 171	98 171
166 -	Klima, miljø og fornybar energi	9 500	10 000							80 118	89 390	89 390
168 -	Kvinner rettigheter og likestilling	90 000	12 600	52 300			50 000			53 285	54 685	54 685
169 -	Global helse og utdanning	700 000	-977	624 000			562 414			173 656	184 768	184 768
170 -	FN-organisasjoner mv.	10 000								175 010	191 893	191 893
171 -	FNs utviklingsprogram (UNDP)	580 000								679 139	696 639	696 639
172 -	FNs befolkningsfond (UNFPA)									12 000	53 033	270 333
173 -	FNs barnefond (UNICEF)									1 935	208 350	3 016 583
174 -	FNs matvareprogram (WFP)					277 000				172 535	1 368 949	1 368 949
175 -	FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)				350 000					5 000	585 000	585 000
176 -	FN og globale utfordringer									423 000	0	423 000
177 -	FNs aidsprogram (UNAIDS)	12 000	17 997							0	480 000	480 000
178 -	Pliktløse bidrag til FN-organisasjoner mv.									0	277 000	277 000
179 -	Besparer, junioreksperter og FNs fredskorps	7 190	11 763	6 468						3 094	22 868	54 616
181 -	Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk	4 400								145 500	149 900	149 900
182 -	FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women)									75 000	75 000	75 000
183 -	Verdens helseorganisasjon (WHO)									183 500	183 500	183 500
171 -	Multilaterale finansinstitusjoner									0	916 000	916 000
171 -	Regionale banker og fond	916 000				539 000				224 141	763 141	763 141
172 -	Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner	195 300								32 000	227 300	227 300
172 -	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	205 940								6 841	310 183	310 183
1482 -	Internasjonale klima- og utviklings tiltak	125 634	501 330			97 403				756 593	1 383 558	1 383 558
5309 -	Tilbakeføringer	-47 782	-7 631	-738							-18 790	-74 942
Totalt		3 148 509	2 045 888	1 677 200	829 034	825 600	612 414	600 000	593 514	5 906 522	18 377 159	18 377 159

Figur 4.1 Bistand gjennom multilaterale organisasjoner fordelt på kapittel og post, 2017¹ (NOK 1000)

- 1 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.
- 2 Norsk bistand gjennom UNDP og MPTF-O er slått sammen i denne tabellen, ettersom fordelingen mellom avtaler hvor disse er avtalepartnere og iverksettere overlapper i bistandsstatistikken. Ser man bort fra bistanden iverksatt av MPTF-O, utgjorde norsk bistand gjennom UNDP omlag 1,08 mrd. kroner i 2017. I tilsvarende vedlegg til tidligere års Prop 1S har totalvolumet for bistand gjennom UNDP også inkludert overføringer hvor UNDP ikke er iverksetter.

Vedlegg 5

Største mottakerland av bilateral bistand i 2017

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/statistikk>

DAC Main sector (code+name)	Agrarisk sektor					Søst-Sudan					Følektisk sektor					Søst-Sudan					Søst-Sudan					Total bilateral bistand
	Styrt	Komm. og sosialt	Landbruk	Industri	Handel og tjenester	Landbruk	Industri	Handel og tjenester	Landbruk	Industri	Handel og tjenester	Landbruk	Industri	Handel og tjenester	Landbruk	Industri	Handel og tjenester	Landbruk	Industri	Handel og tjenester	Landbruk	Industri	Handel og tjenester			
111 - Utdanning, uspesifisert	50 223	5 987	13 789	40 000	17 597	82	4 956	43 686	541 603	717 932																
112 - Grunntutdanning	31 000	44 957	79 690	14 548	11 521	30 807	2 347	87 576	1 623 583	2 000 405																
113 - Ungdomsskole og videregående utdanning				6 361	727		24	9 898	1 698	143 768																
114 - Høyere utdanning		24 500	6 244	4 112			139	26 676	9 260	292 958																
121 - Helse, generell		1 241		19 385	11 027		8 000	2 079	92 522	604 159																
122 - Primærhelse	32 000	1 059	8 108	14 323	6 557	52 037	2 706	4 848	34 399	1 228 020																
130 - Befolkningspolitikk og reprodutiv helse		10 436	8 814				29 033	19 349		312 455																
140 - Vann og sanitær		23 610	3 957	7 000		15 000	6 269		79 072	134 908																
151 - Demokrati, styresett og sivil samfunn	11 000	91 261	96 416	65 120	101 151	15 398	37 800	35 696	65 214	22 231	2 015 665	2 556 950														
152 - Konfliktløsning og -forebygging, fred og sikkerhet	38 761	42 628	67 687	53 517	76 193	15 494	1 715 587	304		515	810 215	1 276 901														
160 - Sosial infrastruktur og sosiale tjenester		12 993		25 202	2 671	14 214	6 228	2 146	6 829	514 911																
210 - Transport og lagerhold										7 269																
220 - Kommunikasjon		456				1 000	6 861		9 905	18 222																
231 - Energitilførsel, -distribusjon og -effektivitet		-14							251 290	251 277																
232 - Energitilførsel, fornybare kilder		0	-101				0		153 642	153 541																
236 - Oppvarming, kjøling og energidistribusjon									148 343	148 343																
240 - Bank- og finansielle tjenester		1 520			260		6 647			134 251																
250 - Næringsliv									54	1 591 863	1 593 687															
311 - Landbruk		4 413			8 526		141 930	127 240	364 493	646 581																
312 - Skogbruk						1 500			980	14 076																
313 - Fiskeri					910		1 264																			
321 - Industri					458		1 105																			
322 - Mineralressurser og gruvedrift		280																								
331 - Handelspolitikk og reguleringer		-23																								
332 - Turisme																										
410 - Miljøvern				2 500			250 596	101 616	-110	423 654	2 409 735	3 187 991														
430 - Multisektor		208 453	294	62 587	1 22 100		37		2 790	473 766	870 027															
510 - Budsjettstøtte				235 000																						
600 - Gjeldstiltak																										
720 - Nødhjelp	873 471	130 899	315 748	29 744	176 500	367 899	29 478	33 000	383	197 647																
730 - Gjenoppbygging og rehabilitering	34 000			4 500						2 085 374	4 042 496															
740 - Katastroferedde og beredskap		1 500	1 380		10 000				1 000	170 718	209 218															
990 - Flyktninger/gjeverland		16 803			572		999			167 717	181 597															
998 - Uspesifisert							1 875			363 746	365 621															
Totalt	1 070 455	621 206	603 889	583 799	546 788	523 411	517 029	496 691	478 202	452 501	17 922 895	23 816 843														

Figur 5.1 Største mottakerland av bilateral bistand¹ fordelt på sektorer, 2017² (NOK 1 000)

- 1 Inkluderer multi-bilateral bistand (øremerket bistand kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner).
- 2 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.

Vedlegg 6**Bistand som andel av BNI i OECD/DAC-land 2017**

ODA-godkjent bistand i 2017

DAC-land:	2017
Sverige	1,01
Luxembourg	1,00
Norge	0,99
Danmark	0,72
Storbritannia	0,70
Tyskland	0,66
Nederland	0,60
Sveits	0,46
Belgia	0,45
Frankrike	0,43
Finland	0,41
Østerrike	0,30
Irland	0,30
Italia	0,29
Island	0,29
Canada	0,26
New Zealand	0,23
Japan	0,23
Australia	0,23
Spania	0,19
USA	0,18
Portugal	0,18
Slovenia	0,16
Hellas	0,16
Sør-Korea	0,14
Tsjekkia	0,13
Polen	0,13
Slovakia	0,12
Ungarn	0,11
Totalt DAC	0,31

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: 07 Media AS – 10/2018

